

Звіт

Дирекції ц. к. гімназії

з рускою викладовою мовою

В ПЕРЕМИШЛИ

за шкільний рік 1913/1914.

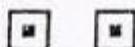

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ФОНДУ.

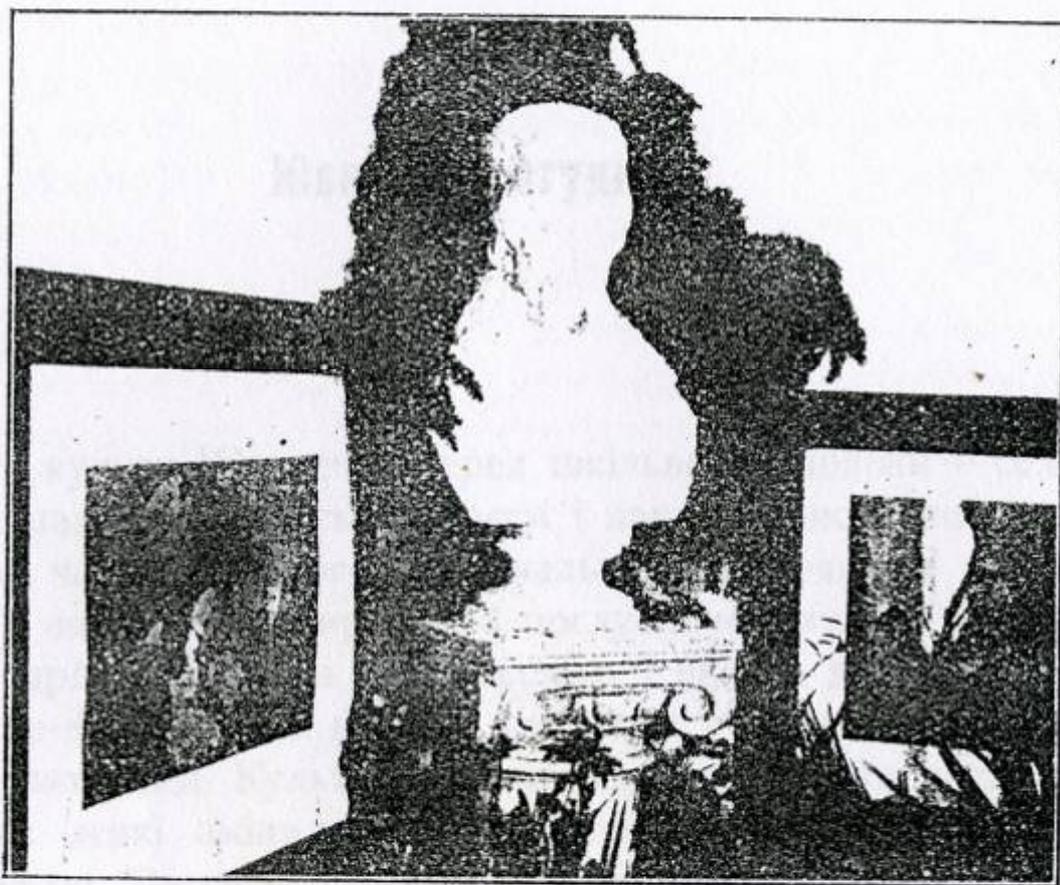
ПЕРЕМИШЛЬ.
З друкарні гр. кат. Капітули.

З М І С Т:

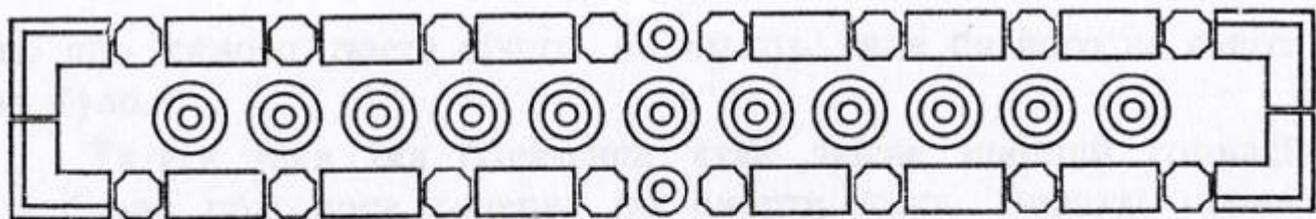
- I. Петрикевич Віктор: Історія культу Шевченка серед гімназійної молодіжи.
- II. Короткий звіт з подорожи по взірцевих гімназіях за границею. Дир. А. Алиськевич.
- III. Шкільні вісти Дирекції.

Історія культу Шевченка
в середній школі.

Погруде Т. Шевченка,
відслонене 9. марта 1914. в сходовій клітці тугешного заведеня.

Історія культу Шевченка серед гімназійальної молодіжи.

Ювілейна студія.

ВІКТОР ПЕТРИКЕВИЧ.

Огляд культу Шевченка серед шкільної молодіжи — се огляд розвою її національної свідомости і національного виховання — се разом частина нашого національного відродження під впливом творів поета. З поширенєм і поглибленєм культу Шевченка в гімназії кріпилась звязь між школою і нашим духовим житєм, схолястично-формальний напрям виховання уступав перед новими житєвими питаннями. Культ Шевченка серед молодіжи розвивався і переходив деякі зміни, як се впрочім діялось із ним взагалі в нашім житю. На се впливав розвій студий над творчостию поета і розвій самої суспільности. Культ ширився ріжними дорогами: в початках поза школою, під впливом академічної молодіжи і при її помочи пізнавала шкільна молодіж твори Шевченка; опісля сї твори дістають ся до шкільних підручників, але ту приймають вигляд відповідний духови і напрямови школи. Ширився шкільною і домовою лектурою, темами шкільних вправ, святачними вечерницями в честь поета.

Твори Шевченка пізнала молодіж загально що йно по його смерти; за життя були они звісні лише одиницям, які стежили пильно за духовим житєм по тім боці кордому, ширшої популярности они собі ще не здобули. Знали їх члени „Рускої трійці.“ Шашкевич в листі до Михайла Козловского з великим одушевленєм згадує „Ластівку“, де з Шевченкових писань були поміщені: Вітре буйний, Причинна, На вічну память Котляревському і перша

глава Гайдамаків. ¹⁾ Твори Шевченка знав Яків Головацкий, що мав у себе бібліотеку українських видань. Він з його творів поміщених в Ластівці і Чигириньським Кобзарі хотів дещо передрукувати в проєктованій антології „Пчола Малоруская“, але се виданє не явилось. Поезії Шевченка не зробили на Головацкого замітного вражіння, як се зробили твори Котляревского і Квітки. Він бачив у него тільки „особливе глибоке чувство і дар прекрасного народного вислова і буйного зображення“. В своїх трох вступних викладах 1849. р. згадав Головацкий саме імя Шевченка, без якоїнебудь замітки. В 1843. р. Іван Вагилевич писав до Головацкого, щоби прислав йому деякі виписки, між іншими з Шевченка, які хотів помістити в статях „о южнорусскомъ языкѣ“. ²⁾ В „Дневник-у Руск-ім“ з 1840. р. згадує він про Кобзаря з р. 1840. і 1844, про Гайдамаки і недруковану поему Кавказ. ³⁾ Брат Якова Головацкого, Іван, мав намір у своїм „Вѣнику“ (1846. р.) помістити дещо з поезій Шевченка, які мав дістати від Срезневского. ⁴⁾ Микола Устиянович у своїй промові на соборі руских учених одушевляючись новою українською літературою, величаючи різнородність почувань і настроїв, які українські письменники малюють, підніс у Шевченка силу слова, якою він захоплює читача: „Аж хочем узброїти ся в кріпость, послухаймо громкого Шевченка“. Не багато знав із творів Шевченка Богдан Дідицкий. В 1852. р. пізнав ся він у Львові з Поляком з Варшави, Дубіньским; сей розказував про жите Шевченка і деклямував деякі його твори, зовсім незвісні Дідицкому. ⁵⁾ В спорах о мову 1850—60. р. згадували Шевченка прихильники народної мови в літературі навіть сі, що не жили у Львові, але на провінції. ⁶⁾ Одначе загально ще й по 62. році твори Шевченка між старшою інтелігенцією на провінції були рідкістю, попадались в єї руки випадково або були зовсім незвісні. В 1862. р. якийсь добродій зі села нарікав, що писаня Шевченка поза Львовом мало звісні,

¹⁾ Возняк: 1. Народини культу Шевченка в Галичині. (Неділя 1911 ч. 11—12.)

Idem: 2. Епізоди культурних зносин галицької і російської України. (Записки укр. наук. тов. в Києві т. XIII. ст. 70, 109 і 127).

²⁾ Студинський: Кореспонденція Як. Головацкого. (1835—49). ст. 85.

³⁾ Маковей: У 50 літні роковини смерти Шевченка. (Руслан 1911. р. 10. марта).

⁴⁾ Студинський: Тамже. ст. 150 і 163.

⁵⁾ Дідицкий: Своє житєвыи записки. (Вѣстникъ Нар. Дома 1906. ст. 131).

⁶⁾ Студинський: Кореспонденція Головацкого (1850—62) ст. XXVIII.

що про самого поета нічого не знають, мов би його на світі не було.¹⁾

Та все таки імя Шевченка стає звісне ширшій громадї і набирає розголосу доперва по смерти поета. Вправдї перші вістки про него призначені для ширшої публики були дуже короткі і поплутані, вказували, що автори їх ледви дещо чули про поета, що поміщували вістки взяті з другої руки, але і сї короткі згадки про него, черпані з української і польських часописий одушевляли демократично настроєну академічну і гімназійну молодїж. До сего причинилось головно се, що хвиля, коли по Галичинї рознеслась вістка про смерть Шевченка, була дуже пригожа для придбання йому популярности. Революційні змаганя польської суспільности в 60-тих роках, підєм духа у польської молодїжи, національна гордість і бута на свою культурність і ідейність мусїли викликати реакцію в української молодїжи. Она шукала національного поета, котрого широкий світогляд могла би сьміло протиставити польским претенсиям, котрого мученицке жите надавало би блеску і сьвятости його ідеям. Те все знайшла у Шевченка. До сего польска преса і письменники зацікавились новим українским рухом в Росії і ролею, яку в нїм відіграв Шевченко і займали прихильне або вороже до него становище. Одні величали Шевченка як борця і мученика за волю, другі дорїкали йому ідеалїзованєм гайдамаччини. Крім принагідних згадок у периодичній пресї перші основнїйші вістки про поета, як борця і мученика за волю, молодїж у Львові могла пізнати з книжки Совїнського: *Taras Szewczenko. Studium z dołączeniem przekładu Hajdamaków. Wilno 1861.* При оживлених польских літературних зносінах ся студия була певно скоро звісна у Львові. Згаданий переклад Гайдамаків викликав велике заворушенє в польским дневникарствї. Польскі дневники були дуже огірчені його появою, толкуючи, що „ *tłumaczenie Hajdamaków to zabójstwo Polski*“. Найбільше був розярений „*Dziennik literacki*“ і помістив дуже неприхильну статью про Шевченка.²⁾ Се ворогованє польської преси до світогляду Шевченка викликало в Українців відрухово противний ефект, щире поважанє поета рідної бувальщини.³⁾ Се зараз спопуляризувало його імя і певно під впливом часописних вісток, що Україна втратила свого народного поета, імя Шев-

¹⁾ Вечерницї 1862. ст. 264; Слово 1862. ч. 18.

²⁾ *Dziennik liter.* 1861. р. ч. 69. *Szewczenko i Sulima.*

ченка знайшлося навіть на помянику підгорецького монастиря, вписане там якимсь незвісним богомольцем ¹⁾

Дійсного розуміння ні життя ні творів поета безпосередно по його смерги суспільність не могла набрати із скупих і невірних вісток у своїй пресі. Тодішня галицька часопись „Слово“ що йно 18 днів по смерти поета подала про се вістку і що йно 2 місяці пізнійше помістила його некрольоґ, в яким знайшлися такі куриози, що Шевченко уродившись в кріпацтві... „выкупился зъ того въ 1838. р. за 2.500 рублей, котри поеть выгралъ на лотеріи... змарнувавъ найкрасшій свой вѣкъ на Кавказѣ“. Про його твори згадує статя: „Уже въ 1844. р. появила ся его Гомалія... Въ его новорочнику находимъ mezi многими лиричними утворами, такожь большую поему Корсунь; отличается тамъ особенно елегія Коханка (Слово 1861. р. ч. 27.). Ту імя поета Корсуна і його поему „Коханка“ переплутано із Шевченком.²⁾ Ледви, чи сі сухі вістки робили на читаючу публику і молодїж яке вражінє. Замітне вражінє і зацікавленє серед гімназияльної молодїжи на провінції зробила доперва написана з теплом і прихильністю для Кобзаря статя Українця Бернатовича про Похорони Шевченка. (Слово 1861. з 19. липня.)³⁾ У Львові під впливом вісток поданих в польській пресі і певно знаня творів поета хоч немногими одиницями з поміж академічної молодїжи вістка про смерть Шевченка зробила більше вражінє. На знак жалоби за помершим поетом львівська академічна і по части гімназияльна молодїж носила на весні т. 6. в цвѣтні і маю 61. р. чорні кокарди на шапках на завісах.⁴⁾ Зовсім незамітно вправді пройшла смерть Шевченка між учениками на провінції, але се легко пояснити недостачею звязи зі Львовом (Львів був сполучений залізницею лише з Краковом) і браком зносин молодїжи з ріжних гімназий.

На провінції молодїж пізнала твори Шевченка аж 1862/3. р. До поширення його культу між нею в тім році найбільше причинила ся нова українська часопись „Вечерниця“, що головно розходились між академічною і гімназияльною молодїжию. Крім передруку поезий Шевченка і вісток про його жите, у Вечерницях

¹⁾ Щурат: До історії культу Шевченка в Галичині. Сьвіт 1906 ст. 30.

²⁾ Маковей: Згадана статя.

³⁾ З інформацій рад. Реваковича.

Замітка: Частину мові студії опер я на листовних інформаціях, надісланих мені ласкаво нашими старшими діячами і патріотами. Всім тим Добродіям складаю за се щирю подяку.

⁴⁾ Денниця 1880. Станиславів. (Замітки про взаємини язика і народ. літератури ст. 75.)

за 1862. і 63. р. поміщено статтю Тянячкєвича: Слівце правди Dziennik-ови Literack-ому, першу пробу в Галичині оцінити Шевченка, як поета і творця нового українського руху. Ся стаття писана з великим чутєм і одушевленєм для Кобзаря, хоч місцями разить пересадою і браком аналізи, подобалась молодіжи своїм тоном, сьмілим і повним віри та самопевности. Після оцінки Тянячкєвича ціла суть нашого народного „я“ проявила ся в творах Шевченка. Він є поетом — істориком нашої бувальщини. Крім бувальщини зобразив він теперішнє житє, власними злиднями відчув його недолю і зумів єї змалювати „в щирій, горячій аж до сліз порушаючій живописи.“ Тарас довершив своїм словом відродженє народа, увів в письменство нашого чистого, незапозиченого духа і зазначив для него пряму, несхиблену дорогу.

Сильній струї українства, що від 60. р. вдиралась в духове житє Галичан не було в силі оперти ся москвофільство і наразі позірно відносилось до него прихильно. Тодішний літературний диктатор, Богдан Дідицкий, при кінци 61. р. зладив відбитку з автографу Шевченка „Кругом неправда і неволя“ (8 рядків), присланого Білозерским Головацкому, а з початком 1862. р. видав літографований портрет поета.¹⁾ В тім році видав Дідицкий поезію Федьковича зі своїм передним словом, в яким дуже прихильно згадав про Шевченка, як поета поневоленого і покривдженого народа. „Поетъ... избравши собѣ задачею свого житя, стояти въ борбѣ проти томителей свого народа, изливаль зъ своей болящей груди напѣвъ столь трагичного содержания, на скѣлько трагичною єсть доля кривдженого изъ всѣхъ сторонъ народа“ (Поезіи XIII). Часопись „Слово“, хоч видавана в москвофільскім дусі, прихильно відносилась до українства і передруковувала поезію Шевченка. В польській мові вийшла у Львові 1865. р. студия барона Баталії: *Taras Szewczenko życie i pisma*, книжка, що поширена серед Громад учеників через цілі десятки років давала їм суцільний огляд житя і творів поета.

* * *

Не в школі і не зі шкільних підручників набирала тодішня молодіж любови до рідного слова і знаня української літератури. Наука в гімназії в 60-тих роках давала доказ, що в шкільництві не стежили за дійсним житєм, але силою традиції удержував ся в нїм старий напрям. Рівень науки української мови був дуже низкий.

¹⁾ Дідицкий: *op. cit.* 131.

В низшій гімназії ся наука не різнилась много від науки української мови в теперішній народній школі. Із читанки Василя Ковальського (вид. 1852. р.) молодіж черпала знанє мови, читаючи виїмки з галицьких і угро-руських письменників. У висших клясах ученики читали хрестоматию Головацького (вид. 1854.) і Слово о полку Игоревѣ і звичайно під впливом старословянщини затрачували і се знанє української мови, яке винесли зі села або придбали в низших клясах. Вправді в половині 60-тих років із конференційних нарад довідуємось, що в 7. і 8. клясі молодіж повинна пізнавати і новійше письменство, та з браку підручників се залежало виключно від учителів сего предмету. А обставини так зложились, що молодіж від них лише виїмково і в деяких гімназіях могла пізнати нову українську літературу.

Москвофіли, що до 60-тих років верховодили в Галичині, захопили у свої руки всі видавництва і дбали про се, щоби посади української мови і релігії обсадити своїми прихильниками і повести у сїм дусі молодіж. В сїм напрямі працював головно Яків Головацький. Як професор української літератури виховував в сїм дусі молодіж і попирав своїх прихильників у шкільних властей і консисторій. І так в 50—60-тих роках майже у всіх східно-галицьких гімназіях бачимо між учителями української мови прихильників об'єдинительних ідей.¹⁾ У Львові в 1848—54. учив Іван Гушалевиц, в Тернополи Климентій Мерунович, в Самборі Евстахій Герасимович, а опісля Мійський, в Перемишля Богдан Дідицький, в львівській домініканській від 1848—52. р. Яків Головацький. Те саме діяло ся з важними на напрям вихованя посадами релігії. Особливо в перемискій гімназії зосередив ся тоді москвофільський рух. В 1856. р. писав Шараневич до Якова Головацького, що: „єсть насъ 7 Русиновъ професоровъ... ажъ стогнаеть Перемишль подъ нашими ногами“. ¹⁾ Як тодішні учителі української мови розуміли свій предмет і свою працю в школі, видко з листу тодішнього москвофільського світила, Б. Дідицького до Головацького (1856. р.): „Моя дѣятельность въ школѣ ровняеть ся дѣятельности учениковъ Меѳодія; моя евангелія — то Шевыревъ (російський історик літератури), которымъ Вы благорочительный Учитель мой, мене довременно снабдили. Иногда составляю въ пользу здѣшнаго гимназійскаго юношества стишки для затверженія на изъ усть и посылаю ихъ къ в-ну Инспектору.... А изъ читанки Ковальського я не отважусь извлекать ниже для III. кляса, бо уже и мальчишки

¹⁾ Студинський: Кор. Голов. (1850—62.) ст. 248.

въ парвѣ надъ нею смѣются.¹⁾ Дідицькому певно видавалась згадана читанка не так пустою і без змісту, як радше не відповідаєла його світоглядowi. В своїй шкільній науці не виходив Дідицький поза Нестора, про нову літературу не згадував ученикам ні словом.²⁾ „Русскій духъ“ проявляв ся тоді в Перемишли головно в „Русской Бесѣдѣ“, де члени начитувались „Московскихъ Вѣдомостей“ і переймались їх ідеями.³⁾ Учитель української мови в самбірській гімназії Евстахій Герасимович в листі до Головацького 1854. р. заявляє, що він словом і ділом працює в тім напрямі: „куда стремится греческо-славенска православна церковь наша и наша славяно-русская Народность“. ⁴⁾ В тій самій гімназії в р. 1863—5. учитель української мови говорив до учеників в тім дусі: Москалі добре роблять, що заказують по українськи учити і говорити, бо він так само зробив би у Галичині, як би се від него залежало.⁵⁾ В р. 1865. сему учителеви відобрано науку української мови, бо він замість укр. літератури учив про Ломоносова і Пушкіна.⁶⁾ Не диво, що серед таких відносин в гімназії виховувались ученики, які в честь свого покровителя Михайла Качковського писали ось які вірші (1861. р.):

Бо Ты нашъ Отче! для насъ ся стараєш
Для насъ Русиновъ, православной вѣры...⁷⁾

В школі об'єднательна агітація проявлялась у формі прихильности до церковно-славянщини, заохоти учеників писати ученим, висшим „слогомъ“, похвалами „старословенського словолладу“ і клясицизму мови, нераз насмішкою над народними словами, зворотами, одежію.⁸⁾ В шкільній науці прихильники російщини захвалювали російських письменників і цілковитою мовчанкою поминали новий період української літератури. Маючи хоч би моральний обовязок в 8. класі познакомити молодіж із новим письменством і в сей спосіб доповнити хрестоматию Головацького, они піддавали їм російські або прихильні сему напрямови виданя. Михайло Качковский згадує, що учителі: „съ великимъ

¹⁾ Ibidem ст. 262.

²⁾ Вахнянин: Спомини з життя ст. 21.

³⁾ О. Барвіньский: Спомини з мого життя ст. 62.

⁴⁾ Студинський: Кор. Голов. (50—62) ст. 132.

⁵⁾ Ю. Чайківський: Вол. Стебельський. Літ. Нау. Вістник XXXII. ст. 15

⁶⁾ Мета 1865. ст. 525.

⁷⁾ Збірник панегіриків в честь Качковського. (Рукопись бібліотеки тов. Шев. ч. 18.)

⁸⁾ Мета 1865. ст. 470.

трудомъ а гдѣнѣкуда навѣть въ обавѣ отвѣчательности порозкиданы по розличныхъ письмахъ цвѣты нашої словесности собирати и ученикамъ къ чтенію давати мусять“.¹⁾ Річ ясна, які се були „цвѣты нашої словесности“. В задачах учителі звертали увагу на російскі слова виписані із русско-нѣмецкого словаря Шмида. Поза школою они приєднували молодіж поширюванем між нею за гроші або й даром (за гроші Качковського) по кількадесять примірників москвофільских видань, як переклад Дідицького Змій Нотяйській (1854), Кл. Меруновича Покореніє Новгорода (1857), Гушалевича Роксолянки, Історію Зубрицького, Русскую Антологію Головацького. Сам Головацький робив заходи, щоб його „Русская Антологія“ розходило між шкільною молодіжию з порученя Міністерства просвѣти,²⁾ але се йому не вдало ся. Щоби затерти вражінє, що се вибір з російских письменників і зробити йому приступ до гімназій, переіменено какъ на якъ, окінченя прикметників ыя на ыи, окінченя дівіменників ть на ти і пропущено імена авторів. Додати до сего, що і підручники Луки Цибика і Попеля до науки релігії (видані в р. 1861—3), яка тоді в школі крім свого властивого призначеня могла немало причинитись до любови рідної мови і освѣдомленя учеників, були писані церковно-славянщиною і се дуже „твердымъ слогомъ.“ Такою мовою намагались викладати і катихити.

Нічого дивного, що молодіж кормлена такою мертвеччиною або нераз ненавистию до рідного письменства мусіла поза школою шукати знана рідної історії і літератури, мусіла поза школою розвивати свій національний сьвітогляд. Крім великої відсталости школи від житя впливала на се немало і ся обставина, що з браку кваліфікованих сил до науки української мови віддавано сю науку не лише в 60, але 70—80-тих роках кождому учителю Українцєви, нераз укінченим богословам, сотрудникам або Полякам, що уміли тільки по українськи читати.³⁾ Через се і в пізнійших часах відзивались в пресі часто наріканя на непідготованість учительских сил і легкобаженє предмету. Хоч згодом зачали з молодіжи 60-тих років виходити учителі-народовці, що спеціяльно студіювали українську літературу і залюбки єї учили, то їх було дуже мало, проте приміщувано їх в гімназиях, де був замітний процент української молодіжи. До сего шкільні бібліо-

¹⁾ Вѣстникъ Нар. Дом. р. 1910 ст. 23 і р. 1909 ст. 212. Письма М. Качковського.

²⁾ Студинський Ibidem СІІ і 132.

³⁾ Правда 1873 ст. 60.

теки були дуже убогі. В 60-тих роках не було в них зовсім українських книжок. Вправді пізнійше в 70—80. р. наступив зворот до кращого, українська літературна продукція зросла і число книжок відповідних для школи збільшило ся, але і тоді чулись наріканя сего рода, що бібліотека учеників через 2 роки не була відчинена або що дирекція умістила українську бібліотеку в своїй канцелярії, щоби мати перегляд учеників, які з неї користали.¹⁾

Серед таких обставин годі було, щоби навіть цікавіша частина молодіжи могла в школі набрати знання рідного письменства і історії, але мусіла його шукати поза школою і вирівнувати в сей спосіб прогалину у своїм вихованю. Дійсною школою в національнім вихованю молодіжи через цілі десятки літ, від 60-тих років почавши, були тайні кружки учеників. Сі кружки звісні від 62. р. як Громади, дійсно існували скорше. Хоч генезу Громад ставлять у звязь із Громадою української молодіжи в Києві, то однак кружки серед молодіжи в галицких гімназіях існували і перед сим. Они в 60-тих роках обновились і прибрали виразну українську закраску. Тайні кружки серед молодіжи се наслідок відсталости школи від дійсного життя, великого духового напруження, яке переживала від 30—60-тих років галицка суспільність, а певно і частина старшої молодіжи, — се відгук тайних конспірацій серед Поляків. Ціль їх була шляхотна, пізнавати рідну історію і літературу, дбати про самообразование, набирати розуміння суспільних і політичних справ. В 1834. р. відкрила поліція тайний кружок гімназіястів в Перемишли. Кружок існував від 1832. р., до него належали Українці і Поляки, крім учеників належало до него кількох богословів, навіть оден заступник учителя в самбірській гімназії. Жартом кружок мав назву академії або сенату, голова кружка титул презеса, крім него був ще бібліотекар. Ціль кружка була дуже ідейна: придбати собі наукове і літературне образование і дбати про моральний розвій. Урядовий документ подає, що кличем кружка було: *Den guten Willen segnet Gott — der Wille wird zur Tat, die Tat führt zum Ruhme.* Бувших членів, що дбали про розвій кружка і удержували з ним далі зносини, іменовано почесними членами. Хоч члени дбали головно про своє літературне образование, то на сходах розмова зверталась на біжучі політичні і національні справи. У деяких членів Українців були вже проблиски національної свідомости. Один з них Микола Кмицикевич в листі до другого члена (Поля-

¹⁾ Молот 1878. Львів ст. 122. Правда 1874. ст. 819.

ка) писав, що дух свободи опанував його душу; він все думає про Русинів, Поляки нехай дбають самі про себе. Другий член, Лужецкий написав по українськи якусь поему в австрофільським дусі, де вичисляв всі добродійства австрійського правительства для Русинів. ¹⁾ В тім самім році, в котрім відкрито сей кружок, відкрито між молодіжню в домініканській львівській гімназії тайне товариство: Towarzystwo starożytności halickich, яке оснував пізнійше звісний історик, Кароль Шайноха. В 1851. р. оснував Ксе-нофонт Климкович в Станиславові між молодіжню літературний кружок „Руский Гелікон“, але директор заведеня неприхильно відносив ся до сих змагань і кружок упав. ²⁾ В самбірській гімназії українська молодіж що середі і суботи відбувала сходини, на яких займалась музикою і співом. Можливо, що на сих сходинах велись розмови про політичні і національні справи. Коли шкільні власти їх відкрили, покарали деяких учеників, між иншими пізнійшого письменника, Федора Заревича за „руські аспірації“ прогнанєм із гімназії. ³⁾

Житє між українською молодіжню в східно-галицьких гімназиях оживилось по смерти Шевченка. На се вплинули твори поета і політичні події, що відбились сильним відгомном серед молодіжи. По польським повстаню польська молодіж, що у східно-галицьких гімназиях тоді творила меншість, почала сильно маніфестувати свою народність, співала патріотичні пісні і носила конфедератки і чамари. Се відрухово відбилось на українській молодіжи, яка чисельно перевищала польську і она почала носити козацкі шапки зі синим дном, сині шаравари і відповідні чамари, почала між собою говорити по українськи і співати українські пісні. Тодішні ученики в головній часті походили із сьвященничих родин, в яких національне житє по 60. р. значно оживилось в народнім напрямі. Многі приносили деяку національну сьвідомість з батьківської хати, а будучи досить заможними, старались єї показати живописною, козацкою ношею. В гімназиях зароїлось тоді з одної сторони від польських одягів, з другої від козацких. ⁴⁾ Сим одушевленєм до національних одягів захопились навіть деякі учителі і почали носити чамари або жупани. Сї зверхні прояви українства не подобались прихильникам мо-

¹⁾ Українсько-руський архив т. III. ст. 15-25 і 8.

²⁾ Огоновский: Історія рус. літ. II. 26. 207.

³⁾ Огоновский: op. cit. III/2 ст. 812.

⁴⁾ З інфор. о. рад. Стефановича, Ол. Барвіньский: Спомини з мого життя, ст. 40.

сковщини і они з насмішкою називали учеників, що убирались по козацьки „breithosige Nationalisten“, а козацькі шапки — коновками.¹⁾

Духове жите учеників, заходи над самообразованєм зосередились в тайних кружках, звісних під іменем Громад. Ся назва була перенята від тайної української Громади в Києві, яку основано заходом Вол. Антоновича і якої метою було ширити національну сьвідомість між інтелігенцією і приєднувати єї для українства²⁾. В 1861. р. по смерти Шевченка переїздив через Львів Українець Володимир Бернатович і запізнав ся з визначними тоді народовцями, Вол. Шашкевичем і Кс. Климковичем. Розказував їм много про Шевченка, про українську літературу і піддав їм гадку гуртувати українську молодіж в Громадах. До розвою Громад, до навязаня зносин між ними найбільше причинив ся тодішній питомець семінарії, Данило Тянячкевич (Грицько Будеволя). Чоловік захоплений українством вірив у него як в силу, що має обновити цілий духовий організм галицької суспільности; українству віддав ся цілим жаром молодечої душі і з великим одушевленєм і чутєм ширив сю ідею між молодіжию. Повний чутя і вразливости романтик з оптимізмом і вірою в будучність глядів і розумів цілий процес перетвореня галицької суспільности. Слово українських письменників і особливо слово Шевченка було в него сею містичною силою, що мала захопити найперше молодіж, опісля цілий нарід. Віра в безмежну силу українського слова, романтичний, головно на поетичних творах опертий погляд на нашу минувшість, щирі заяви прихильности і любови до найменшого брата — се були вихідні точки його діяльности серед молодіжи. Серед неї тішив ся великою симпатією, називали його „громадским батьком, пророком, батьком Данилом, гетьманом“.³⁾ Духа і жите серед молодіжи старав ся піддержати перепискою. Ся переписка прикрашена часто цитатами із Шевченка, ведена з великим підємом духа, замітна своєю мовою, що від пестливої ніжности, щирости і простоти доходить нераз до вульгарних слів. У Львові жите Громади піддержував відчитами з історії і літератури⁴⁾, крім сего їздив сам або висилав ідейнійших товаришів до міст, де було більше української молодіжи, щоб оснувати або відновити Громаду.

¹⁾ Мета 1865, ст. 445 і 468.

²⁾ Ол. Барвіньский: *op. cit.* 48—9.

³⁾ Альманах Січ 1908. (І. Франко: Пять листів Ост. Терлецкого.)

⁴⁾ З інформацій рад. Реваковича.

Громади мали свою організацію. Громадяни вибирали вйта, присяжного, писаря, бібліотекаря і касиєра. Виділ Громади відбував засідання, на яких полагоджував справи кружка, відчитував або укладав листи до других Громад і т. п.¹⁾ В члени Громади приймав тільки певних і спосібних учеників і се одногосно. Нововибраний член складав присягу, що не зрадить товаришів і Громади властям. Щоби на випадок відкриття кружка не потерпіти, члени прибирали собі прізвища, які мали зобразити їх вдачу і змаганя. В сих прізвищах є мов відгомін молодечого розмаху і козацкої очайдушности. Часто стрічаємо такі імена як Гайдабура, Любиволя, Запека, Калина, Грім, Гикало, Різак, Хмара, Пугач і т. п. Виділ Громади уживав печатки із початковими буквами слів, що були кличем молодіжи. Між собою Громади удержували дружні зносини, з нагоди вечерниць висилали своїх представників, переписувались і навіть обмінювались книжками. Члени Громад мусіли платити місячні вкладки на бібліотеку, зобовязували ся передплачувати українські літературні видання або купувати нововидані книжки. Перші українські видання в Галичині „Вечерниці“, і „Мета“ в значній скількості розходились між учениками і головно удержувались їх передплатою. Те саме було з „Правдою“, яку в перших роках передплачували навіть ученики з низшої гімназії.²⁾ В 70-тих роках громадяни з деяких гімназій занимали ся ширенєм видавництв „Просьвіти“ між народом по селах. Робили се підчас сьвят або ферій.

Дбаючи про самообразование, деякі Громади придбали собі гарну бібліотеку і купували до неї річно за значну суму грошей (що доходила до 150 К.) книжок. Ученики в 60-тих роках, що про рідну історію в школі буквально нічого не могли довідатись, пізнавали єї з письменників польско-української школи, особливо М. Чайковського, одушевлялись Тарасом Бульбою (вид. Головацького). Між книжками бібліотек Громад в 1865—70. р. стрічаємо крім галицьких періодичних видань, Основу, твори Шевченка, Вовчка, Квітки, Стороженка, літопись Нестора, монографію про Сковороду і Н. Каразіна, твори Маркевича, Бантиш Каменьського, Костомарова.³⁾ Члени Громади цікавились літературним житєм, навязували знакомства з письменниками і піддержували їх перепискою. Коли станицлавівські громадяни довідались 1863. р. із Ве-

¹⁾ З інформацій проф. Ром. Заклинського.

²⁾ Материяли до історії зносин Галичан з Буковинцями. (Руслан 1907 ч. 159.)

³⁾ Альманах Січ 1908. ст. 116.

черниць, що Федькович небезпечно хорий, наймили за його поворот до здоровля співану Службу Божу, на якій явились всі „отъ маленького школяра-дѣтны аж до усомъ засѣяного молодця-козака.“¹⁾ Коли тернопільські громадяни довідались 1864. р., щс Федькович хоче видавати в Чернівцях літературну часопись, заявили, що будуть передплачувати 10 примірників. Одушевляючись писаною словесностию, що носила на собі тоді закраску етнографізму і побутовщини, члени Громад радо збирали народні пословиці, записували народні пісні, перекази, пізнавали народні говори і т. п.; багато з тих записок пізнійше увійшло до друкованих збірників. Здібнійші ученики, що слідили пильно за сучасними виданнями, пробували самі пера при всяких нагодах. Особливо любили відзивати ся з поклоном до виднійших тоді наших письменників, переписувались з редакціями українських часописий Вечерниць, Мети, інформувати їх про рух між молодіжню. Ученик самбірської гімназії Володимир Стебельський в 1864. р. написав в честь Федьковича з привітом на Великдень вірш,²⁾ що має на собі виразний слід Шевченкової музи. Змістом він не відбігає від звичайних при такій нагоді панеїриків і славословій, але замітний формою наслідуваною з творів Шевченка і чистою, народною мовою. Сей більше зверхний і формальний вплив Шевченка проявляє ся і в його поезії присвяченій Д. Тянячкевичеві і в двох поезіях друкованих в Меті 1863. р.⁴⁾ Бракує їм простоти і щирости Шевченкової Музи, разить в них надмірна претенціональність і неприродність.

Тернопільська Громада переписувалась в 1866. р. з Ізидором Воробкевичем, позичала йому книжок, відзивалась до него з поклоном. В привітах нових письменників ученики радо порівнювали їх з Шевченком, відповідно добирали його слів і гадок. Тернопільці писали до Воробкевича: „Щоб почула вдова Україна Твій голос, Кобзарю наш любий, та усміхнулась до своїх дітей. Щоб його почули і живі і мертві та пробудили ся“ і т. д.⁵⁾

Пробували громадяни оголошувати дещо друком або видавати рукописні, літографовані і гектографовані часописи. Їх ши-

¹⁾ Осип Маковей: Матеріяли до житєписи Федьковича ст. 54.

²⁾ Ibidem ст. 92.

³⁾ Маковей: оп. cit. 94.

⁴⁾ Т. Ревакович: З переписки письменників 1860 тих років в Галичині. (Записки тов. Шевч. рік 1913 т: 117 і 118 ст. 270 і 284.)

⁵⁾ Матеріяли до історії зносии Галичан з Буковинцями (Руслан 1907 ч. 113, 125 і 250).

рили між учениками і обмінювались з другими Громадами. Значну частину часописи, особливо числа, що припадало в річницю смерти Шевченка, займали вірші йому присвячені, наслідування його творів, промови на вечерницях, проби аналізи його поем і т. п.

Громади довершили великого діла в житю молодіжи. Они осьвідомили єї національно, познакомили єї з українською літературою і історією, давали єї спромогу слідити і орієнтувати ся в житєвих явищах. Громади були дійсною школою національного вихованя. Через се і перші роки істнованя Громади, роки стихійної сили українства серед молодіжи, мали найбільше значіне в єї духовім розвою. Умове жите Громад, що опираючись на зверхних, формальних проявах українства 60-тих років, почало з часом пригасати і тратити свою інтензивність, оживилось знов при кінци 70-тих років під впливом ідей позитивізму, які ширили між суспільностию Франко і Павлик. Шкільні власти старались не допустити нового прямованя в кружки молодіжи. В 1879. р. вийшов обіжник шкільної Ради, в яким она взивала членів учит. зборів берегти молодіж від посторонних впливів.¹⁾ Та все таки нові кличі доходили до ученицких Громад і викликували серед неї новий фермент, відчити, палкі диспути і т. п. Прихильники нових ідей боролись о провід в Громаді, що вело не раз до повного роздору серед молодіжи або основаня окремих Громад. Ученики зі Станиславова і Бережан заявляли, що своїм коштом бажають видати хоч одну книжочку Дрібної Бібліотеки, крім сего Громади причинялись до поширеня нових видавництв.²⁾

Поширенє творів Шевченка і розвій його культу ішов в парі з розвоєм Громад. Розвій поодиноких Громад годі назвати правильним і одноцільним; через се і культ Шевченка серед них то зростав, то упадав. Жите в Громаді залежало головно від енергії і ідейности 2—3 одиниць. Коли они скінчивши гімназію, виступили з Громади, жите в ній спинювалось, повставали роздор і колотнечі. Ідейна сторона Громади затемнювала ся, а перше місце займали формальні справи, як одіж, забави і т. п. З браку ідейних і трудящих провідників вибирано війтом сего, що ростом великий убирав ся в найкрасшу одіж, широкий пояс, високу смушеву шапку з червоним дном, в чоботи з низкими, погнутими холявами, а в руках носив на знак своєї власти грубий бучок.

¹⁾ Protokół 15-tej konferencyi 1879r. 17. czerwca s. k. gimnazjum w Przemyslu.

²⁾ Перемиска М. Драгоманова з Павликом, зладив М. Павлик т. III. ст. 5. і т. V. ст. 401.

Сходини Громади минали на пустих розмовах серед тютюневого диму. З появою ідейних і палких одиниць, по часах застою і духової мізерії, починалось нове життя в Громаді.

Деякі Громади наслідуючи академічну молодіж, в якої руках в 60-тих роках були всі українські видання, пробували видавати для своїх членів рукописну або літографовану часопись. Таке видавництво звичайно довго не існувало, але по кількох роках перерви являлось знов під новим іменем.

В 1864. р. виходила в станиславській Громаді газетка „Вішун“.¹⁾ Громада зорганізована наново заходами богослова Олександра Слюсарчука²⁾ почала в 1866. р. видавати писану газетку „Зірку“, що виходила до 1869 р. Головними співробітниками були Остап Терлецький і Володимир Навроцький, що писав критичні статі, в яких немилосерно нищив поетичні проби громадян.³⁾ Коли Терлецький скінчив гімназію і покинув Станиславів, редакцію „Зірки“ переняв Леонід Заклинський, але через незгоду серед громадян „Зірка“ невдовзі перестала виходити. В роках від 1872—7. Громада видавала нову „Зірку“, що мала виходити щомісяця. З браку матеріялів появляла ся рідше, часом видане одного числа проволікалось і пів року. Списувано її в однім примірнику і коли число було готове, голова Громади повідомляв про се членів. Сї по черзі позичали і читали.⁴⁾ Станиславська Громада носилась в 1873. р. з гадкою видати Альбом в честь Шевченка. „Усвятимо віковічно пам'ять нашого мученика за сьвяту волю, видаючи альбом для його слави“, такий привіт прислала молодіж на вечерниці в честь поета у Львові.⁵⁾ Але намірене видавництво мабуть з браку матеріялів не явилось.

В роках 1870—80. всі Громади, в яких згуртовало ся більше число молодіжи, видавали свою писану газетку, якою обмінювались з другими Громадами. Бережанська Громада видавала в 1874.

¹⁾ Остап Терлецький: Галицько-руське письменство, ст. 133.

²⁾ В студії Терлецького (ст. 185.) Олекса Слюсарчук згадує ся під іменем Олекси Непоправного. Др. Франко хибно відносить сей псевдонім до Ол. Стефановича, бо сей що йно 1867 р. зложив іспит зрілости. (З інформацій о. рад. Стефановича.)

³⁾ Твори Навроцького т. I. видав Ів. Франко ст. VIII.

⁴⁾ З інформацій проф. Романа Заклинського. В бібліотеці Наук. тов. ім. Шевченка під ч. 389 є „Зірка“ з 1877 р.; між иншими стятами і поезиями є там фрагмент аналізи передсмертної думки Шевченка. Статя дуже блідонька.

⁵⁾ Правда 1873 р. за март.

і 5. р. часопись „Барвінок“,¹⁾ що місяця випусками по 3½ аркуша. Як мотто покладено на ній слова Шевченка:

Учіте ся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь і свого не цурайтесь.

Тернопільська Громада видавала в р. 1875—8. газетку „Сніп“. Рівночасно невеличкий гурток москвофілів під проводом Он. Гецева видавав „Листокъ литературный“; члени кружка намагались писати статі російською мовою.²⁾ Самбірська Громада видавала в тім часі рукописну газетку „Згода“.³⁾ Невеличкий гурток учеників в Коломиї видавав в роках 1875—7. писану газетку „Юнак“. Вийшло єї кілька чисел.⁴⁾ Львівська Громада, що як перша уважала себе за головну, мала спромогу видавати літографовані часописи. В 1877. р. під редакцією Евгена Озаркевича виходив „Улий“.⁵⁾ Пізнійше в Громаді наступила деяка розтіч. Замість одної часописи, кождий гурток учеників старав ся видавати свій окремий орган. В 1884. р. ученики пятої кляси видавали з ряду три гектографовані часописи: „Молодецька праця“, „Зільник молодецьких праць“ і „Чортик“. Крім сего, була ще писана газетка „Зірка“.⁶⁾ В 1892. р. гурток львівських учеників видавав „Основу“, часопись для науки і забави.⁷⁾

Крім сих видавництв призначених виключно для громадян, ідейні і підприємчиві одиниці дали почин видавництву, що мало значіне для широких кругів і вимагало багато труду і гроша. Заходом гуртка учеників Громади німецької гімназії у Львові, головно за ініціативою Смаль-Стоцкого, в 1877. і 8. р. вийшли 2 томи „Рускої Бібліотеки“ Онишкевича⁸⁾, яка в перших роках головно розходилась по Громадах.

Не відразу на народних основах станув тайний кружок української молодіжи в Чернівцях „Согласіє“. Основано його значно пізнійше від галицких Громад, бо аж 1870. р. Ціль його була: „Возбужденіє русского духа, образованіє ся въ русскомъ языкѣ и товаришеская жизнь“.⁹⁾ Але мимо деяких російських симпатій молодіж читала і українські виданя і училась нової правописи. Коли одначе сей кружок під впливом грошевих підмог російского

¹⁾ В архіві Просьвіти у Львові є сім чисел „Барвінка“.

²⁾ З інформацій Др. Ев. Олесницького і дир. Йосифа Ковальського.

³⁾ З інформацій Др. Андрія Чайківського.

⁴⁾ З інформацій Др. Яр. Окуневського.

⁵⁾ Альманах Січ 1908 ст. 345.

⁶⁾ Маковой: Історія одної студентської Громади. Львів. 1912. ст. 6.

⁷⁾ В архіві Просьвіти є кілька чисел „Основи“.

⁸⁾ Ілюстрований буковинський календар 1884. Біографія Стоцкого.

⁹⁾ Смаль-Стоцкий: Буковинська Русь ст. 127.

консуля затратив свою ідейність і переняв ся об'єднательними кличами, українська молодіж в 1871. р. оснувала окремий кружок „Братний Союз“. Товариство се стояло відразу на народних основах, а своєю задачею крім образования в українській історії і літературі поклало ще спів, збиранє народних пісень, казок і т. п. Видавало також автографовану газетку „Зазуля“.¹⁾

* * *

Вплив Шевченка на наше духове жите від 60-тих років проявив ся сильно в поезії. Вірші галицких і українських поетів, друковані в галицких виданнях, се дійсно переспіви і наслідування Шевченка. Під його впливом був Кониський, Климкович, Володимир Шашкевич і особливо Федькович, що зовсім затратив власну індивідуальність під вражінєм його поезий. Замітний вплив робила поезія Шевченка на мову і форму галицких поетів. Уживаний Шевченком метричний розмір, чотиростопові трохеї на переміну з тристоповими і чотиростопові амфібрахи випирають з нашої поезії строфи наслідувані з німецької і польської літератури. Мова очищує ся з церковно-славянських слів, став народною, переповненою зворотами і словами взятими з Шевченка. Та все таки сї наслідування на галицкім ґрунті з огляду на зміст є дуже бліді і формальні. Бракує їм сили слова, глибшої поетичної інвенції і мотивів, ширшого світогляду. Їх ідейний підклад — се безвпинні згадки про свободу, вільність, про стремління до неї, про минувшість; часто в них є наріканя на лиху долю, на нещастє родини, переслідування, яких она дізнає від сильних сусідів, Поляків і Москалів, та zarazом погрози пімстою і судом.²⁾ Улюбленою їх темою — се порівнанє праці поета і його прихильників з працею хлібороба, зі сівачем, народу з рілею, слова з зерном.

Під впливом Кобзаря і галицької поезії 60-тих років появляють ся поетичні проби учеників, важні не стійностию змісту, але цікаві з сего боку, коли і що наслідувала молодіж з його поезий. В перших роках знакомства з Кобзарем стрічаємось головно з вириwkами з него, котрі подавано як мотто власних поезий, або переписувано дещо змінені відповідно до обставин і нагоди. Слово Шевченка зробило на всіх могуче вражінє і старша і молодша генерація залюбки послуговалась цитатами з него. Універ-

¹⁾ Тамже ст. 132.

²⁾ Драгоманів: Література російська, великоруська і українська (Правда 1874).

ситетска молодіж присьвячуючи Ант. Могилянському з нагоди його промови виголошеної 27. червня, 1861. р. похвальний вірш, взяла як мотто до него слова Шевченка:

„В своїй хаті — своя правда
І сила і воля.“¹⁾

В 1861. р. самбірські старші і молодші Русини подарували М. Качковському на іменини альбом, де між іншими поезіями був виїмок із „До Основ'яненка“, змінений може якимсь учеником.

Руска думка, руска пісня
Не вмере не загине і т. д.

до

Добрий голос маєш

Слово „отамане“ змінено на „меценате“.²⁾ До сих рядків автор дописи додав таку замітку: „Не можна также пропустити стишка, которий може задолжилъ ся у поетичной лиценції, за то трещить гумористикою и оригінальністю (?!)“.³⁾

В об'ємистім зшитку панеїриків писаних в честь М. Качковського учениками кількох гімназій (з Дрогобича, Самбора, Березан, Станиславова) в роках від 1860—6. знане творів Шевченка слідно лише з цитатів. Мова макаронічна, тяжка, будова вірша нагадує польські і німецькі взірці, зміст повний сервілізму і неприродности. Сї поезії се продовжене нашої схолястично-панеїричної літератури 30—50. років. Виїмок творять поетичні проби Кс. Климковича, писані доволі чистою мовою. Деякі автори знали твори Шевченка і брали з него мотто до панеїриків. Володимир Стебельский як мотто панеїрика (1862. р.) поклав Шевченкові слова:

Наші Бруты и Коклеси
Славні незабуті,

Порфір Павлусевич: Слава не поляже. Вірш Ів. Комарницького (богослова у Відні 1865.) починає ся словами, що є парафразою заспіву Шевченка:

Думы мои, думы,
Пойдѣтъ свѣтами,
Несѣтъ голось братамъ
Родними словами.

В 1867. р. станиславівські ученики видали: На памятку шестихъ роковинъ смерти славного нашего батька Кобзаря Тараса Шев-

¹⁾ Слово 1861. ч. 47.

²⁾ Слово 1861. ч. 87.

³⁾ Рукопись бібліотеки Шевченка ч. 18.

ченка. Коштомъ руськихъ гимназіястівъ въ Станиславові. Зъ печатні Білоуса. Авторомъ сего вірша був ученик VIII. кл. Осип Щавінський, що визначався поетичним талантом. Він помер у вересні 1866. р. на холеру, а Громада в пам'ять його видала згаданий вірш. Цікаве при с'їм, що друкар Білоус, прихильник московщини, дозволив собі пропустити в поемі один уступ звернений проти Москалів.¹⁾ Основу вірша творить звичайна тоді тема, порівнанє просвітної праці з роботою хлібороба. Тому що ані Комарів (Вінок Т. Шевченкові із віршів українських, галицьких, російських, білоруських і польських²⁾ поетів), ні Супранівський (На вічну пам'ять Шевченкови) не помістили сього вірша в своїх збірках, хоч його вартість не велика, подаю його передрук, як вислів почувань Громади учеників.

И могили високиі	Подиви ся, батьку, на насъ,
И степи и гори,	Чи газдувать вміємъ.
Старий Дніперъ Славутиця,	Ми вже серця поорали,
Ревучі пороги	Теперь правду сіємъ.
Посумніли; не співає	Сіємъ правду, Твоє слово
Соловейко въ гаю,	Ворогамъ на диво,
И я батьку плачу, тужу,	И молимось, ожидаємъ
Якъ Тебе згадаю.	Осени и жнива.
Повіяли буйні вітри	Зійде правда, зійде зерно
Крізь гори, долини	Посеред куколю,
Та принесли зліі вісти	Що декуди унадив ся
Зъ нашої України.	На оранім поли.
Повіяли буйнесенькі	Зійде зерно и заглушить
По діброві, гаю	Бурянь, терне дике
Та принесли злу новину	Та и затре єго сліди
Зъ козацкого краю.	На віки и віки.
Умеръ батько старий Кобзаръ	А ми тоді зійдемо ся
Та не въ Україні	И зробимъ обжинки
А умеръ вінъ бідолашний	И уплетемъ и увємо
У чужій чужині.	Зъ колосу два вінки.
.	А тепер ще спи въ могилі,
.	Доки жнива будуть
	А як женці посходять ся,
	Ми Тебе пробудимъ.

Наслідуваня творів Шевченка, які стрічаємо пізнійше по студентских часописях мають звичайно плитко-патриотичну основу,

¹⁾ З інформацій о. рад. Стефановича.

переповнені наріканнями на неправду, неволю, ворогів, темряву, хмари, — зітханями за сьвятою волею, правдою, сьвітлом, зорею, сонцем, тугою за Україною. Наслідувано головню поеми Шевченка поміщені в читанці як Заспів, Посланиє, До Основяненка, До Зорі (виїмок з Княжни). В студентській рукописній часописи „Барвінок“, яку видавано в Бережанах, поміщено (за лютий 1874. р.): В пам'ять 13-тих роковин смерти Тараса Шевченка, вірш Б. Волиняка. Подорожний глядить на лавром умаєну Шевченкову могилу, на котрій стоїть високий хрест. Під хрестом лежить кобза. Дніпро засмутивсь і покрив ся ледом. Кобза відізвалась до подорожного.

Уже літ тринайцять
 Як звук видавалам,
 Славу України
 Сьвітови співалам;
 Бо тая могила
 Співака ми взяла,
 Мученика за вітчину
 З кайдан увільнила.

Деякі наслідуваня се з огляду на мову і форму примітивні переспіви Шевченка. Наведу для приміру деякі зразки:

До О. П.

Соловію любий, милий,
 Сизенький пташочку,
 Заспівай нам, як співавєсь
 Було у садочку.
 Заспівай нам голосненько,
 Щоби все ожило,
 Щоби серце замучене
 Хоч ще раз забило!
 Може душі полекшає,
 Та злидні загинуть,
 Може чорні гадки, сумні
 Та з вітром полинуть,
 Утни, утни, мій співаче,
 Друже Олексю.
 Ми зоремо рідну ниву,
 Ти зерно засієш.
 Воно зійде, розкладе ся
 Барвінком на поли.
 Помянуть ще тебе, друже,
 Дітоньки на воли.

ДУМНА.

Думи мої невеселі,
 Думи мої милі,
 Де ви претесь у мандрівку,
 Діти сизокрилі!
 О летіть ви! мої думи,
 Там де серце хоче . . .
 В Україну летіть діти
 Хотьби о півночі.

Там інакше сонце сходить,
 Інакше заходить;
 Щастє-доля серед стєну
 Дни Божі солодить.
 Сядьте собі на могилі,
 Трохи відпочиньте,
 Посумуйте, поридайте,
 Одну слєзу киньте.

.

Ідїть діти, ідїть орли,
 В щасливу годину
 Та вертайтесь з добров вістков
 Знов в мою хатину!
 Розкажете, що ся дїє
 В щасливій родині,
 Розібете мою тугу
 У гїркій годині.

(Барвінок р. 1875. ч. 4.)

Деякі рефлексії про незгоду між словами а ділами людей викликувала в учеників лектура Послання. На сю тему в студентській літографованій часописи академічної гімназії „Основа“ 1892. р.¹⁾ в ось такий вірш.

Читаючи Тарасове Послание.

І ми все прем ся в чужих книгах
 Шукати доброго добра,
 Добра сьвятого, волї, волї,
 І толєранції на слові!
 А на ділі? давня біда!

¹⁾ Із архіву Просьвіти.

Братерства братного не буде,
 Бо слів не ділами учимось,
 Великих слів, велику силу,
 Тай більш нічого.

Схаменїть ся, будьмо люди,
 Бо з слів лихо буде,
 Дїлом, дїлом розковуймо
 Закованих людий.

Но розумно розковуймо!
 Най не несесь сторіками
 Кров у синє море,
 Най дим хмарою не слонить
 Сонця перед нами,
 Най на віки не кленемось
 Народа сльозами.

* * *

В Громадах українська молодіж читала українські видання, пізнавала тодішній літературний рух, розвивала свій національний світогляд. Там також пізнала твори Шевченка. Коли саме Кобзар стає звісним серед молодіжи? Се в великій мірі залежало від осередка, в яким молодіж проживала. На провінції імя поета стає звісним і популярним по його смерті зі Слова і Вечерниць. У Львові ще за життя поета Кобзар міг дістатись в руки живійших одиниць з молодіжи. В львівській книгарни Вільда було кілька примірників липского видання творів Шевченка: *Neue Gedichte von Puschkin u. Schaffschenko* (1859), крім сего були збірники, як Ластівка, Хата, Записки о южной Руси. Кость Горбаль і Льонгін Лукашевич, тоді ще ученики-приватисти, зараз по виході липского видання, купили собі один примірник. Поява книжки з поезіями Шевченка, яких тоді (і ще довгі літа пізнійше) не можна було друкувати в Росії, мусіла зацікавити і звернути їх увагу на автора. Льонгін Лукашевич залюбки деклямував Кавказ, що робило велике вражінє на Горбалья. Коли сей в слідуючім році вичитав в *Dzienniku Literackim* бібліографічну згадку про появу нового Кобзаря (вид. Симеренка 1860.) записав собі його через згадану книгарню.¹⁾ Коли по смерті поета почув ся великий брак Кобзаря, львівський купець Михайло Димет спровадив на весні 1862. р. між іншими українськими творами і фотографіями

¹⁾ Осип Маковей: Житєпись Федьковича ст. 125.

письменників Кобзаря, окреме виданє Гайдамаків і інших поем Шевченка т. зв. метелики. Та число примірників було не велике і його в мить розкупили ученики і студенти університету і в сей спосіб значна часть української молодіжи у Львові вперве познакомилась з українською літературою.¹⁾

На провінції дістав ся Кобзар в руки учеників здає ся найскорше, бо вже з початком 1862 р., в Самборі.²⁾ Мав його у себе тодішний опікун молодіжи, радник суду Михайло Качковський, що впрочім мав у себе і інші українські видання і позичав їх ученикам. Щирий приятель шкільної молодіжи (в своїм домі удержував бурсу), прихильник кожної книжки, писаної славянською азбукою, хоч сам чоловік без тривкого і виробленого національного сьвітогляду,³⁾ відносив ся прихильно до нового українського руху з початком 60-тих років. Опікуючись ревно учениками, давав їм читати українські видання і через се ширив у них мимоволі національну сьвідомість, устроював для них вечерниці, на яких деклямовано і співано українські твори. Питомці бурси в його присутности співали „Ще не вмерла Україна“. Під вражінєм прихильних згадок про Шевченка і українство давав ученикам читати і відписувати Кобзаря, в якім однак не подобалась йому фонетична правопись. Але коли замітив, що Кобзар осьвідомлює національно молодіж і захоплює її своїми ідеями, почав виступати як „критик“ Шевченка. Через се громадяни в листах нарікали, що Качковський „Лісикевича више Тараса ставляє.“⁴⁾

Хоч в роках 1862—4. молодіж пізнавала деякі твори Шевченка з Вечерниць, Мети, Слова, то печатаний Кобзар в її руках був великою рідкістю, через досить високу ціну і через невелику скількість примірників, що дістались до Галичини. До появи львівського видання Кобзаря ученики не у всіх гімназиях мали нагоду бачити петербурске виданє. Як тяжко його було дістати,

¹⁾ Ф. Свистунъ: Чѣмъ есть для насъ Шевченко, ст. 5.

²⁾ З інформацій проф. Т. Грушкевича.

³⁾ Як Качковський не мав виробленого сьвітогляду, але підчиняв ся впливам других людей особливо Дідицького і як все не ориентував ся в справах мови і літератури, нехай послужить ось такий епізод з його життя, поданий мені проф. Грушкевичем. Стрінувши сего перед виїздом в Росію так заявив: Сину, я їду до Росії, буду і на Україні. Я хочу переконатися, чи там на Україні, за кордоном так дійсно говорять, як пише ся в українських книжках. Як оно так є, я „Ваш“, се значить народовець або Українець.

⁴⁾ Юліян Чайківський: *op. cit.* ст. 85.

видко з сего, що коли 1865. р. Данило Танячкевич хотів Ізидора Воробкевича познакомити з творами Шевченка, післав йому переписаного Кобзаря, бо друківаного годі було у Львові дістати.¹⁾ Мали його між іншими українськими виданнями деякі учителі, знайшов ся він й в декотрій шкільній учительській бібліотеці, але звідси молодіжи не був приступний.²⁾ В більшім числі розходились по гімназіях метелики, окремі видання деяких поем Шевченка.

Щоб поширити Кобзаря між громадянами, Танячкевич впав на гадку при помочи семінаристів його переписувати і переписаного розсилати Громадам. Члени Громад робили собі відписи чи цілого, чи декотрих поем. В деяких гімназіях появил ся скорше переписаний Кобзар ніж друківаний. В Дрогобичи вже 1862/3 переписаний Кобзар дістав ся в руки ученика, друківаний роздобув инший ученик аж слідууючого року.³⁾ Зшитки з творами Шевченка не містили тих самих поем. У зшиток формату книжки вписував ученик найперше сі поеми, що йому найбільше подобали ся, звичайно історичні поеми, також Сон, Кавказ, Послание; опісля пізнійше доповнював свій збірник, порівнуючи його з другими. Ученик перейшовши до другої гімназії, ширив між товаришами там ще незвісні поезії Шевченка, або доповнював свій зшиток собі ще незвісними. Громади, нераз і поодинокі ученики, переписуючись з собою, обмінювались переписаними поезіями Шевченка, посиляли їх собі з привітом, з нагоди якихсь свят, іменин і т. п. Ученики з ріжних гімназій стрінувшись як студенти університету у Львові, порівнували свої переписані Кобзарі і знов їх доповнювали. До рукописного Кобзаря вписувано 1863. і 4. року поеми Федьковича Новобранчика і Лукяна Кобилицю, твори, що (крім частини Новобранчика друківаного в Вечерницях 1862 р.) були тоді звісні з рукописи і ученики цінили їх на рівні з творами Шевченка.⁴⁾

¹⁾ Матеріяли до історії зносин Галичан з Буковинцями. (Руслан 1907. ст. 61.)

²⁾ Вахнянин: Спомини ст. 50. Барвіньский: Спомини I. ст. 102.

³⁾ З інформацій Т. Реваковича і Т. Грушкевича.

⁴⁾ З інформацій Т. Реваковича. В бібліотеці тов. Шевченка під ч. 190 є рукописний Кобзар, старанно і чітко переписаний з наголосами над словами. Був він власностию тернопільської Громади, як на се вказує напись на кінці „Тернопіль“ і печатка „Бог надія“ з початковими буквами Ч. Т. Сей Кобзар був мабуть якийсь час в львівській Громаді, бо на ній є замітка, що сю книжку переплів Теофіль Луцик б. ученик львівської гімназії. Зміст уміщених творів є:

1. Думи мої
2. Перебендя
3. Невольник

4. Тополя
5. Частина поеми Черниця Маряна
6. Утоплена

Підчас сьвяточних ферій і вакацій ученики, що тоді в переважній частині були синами сьвящеників, і семинаристи розїздились по селах і там в сьвященичі доми привозили Кобзаря. Був звичай на празниках і родинних забавах, що тоді гучно відбувались, виступати з деклямаціями. До 61. року деклямовано галицьких поетів, тепер питомці і старші ученики почали деклямувати твори Шевченка, які почали випирати твори галицьких письменників. Сі деклямації робили велике вражінє, розкривали силу і чар слова поета. Під їх впливом, ученики, що вперше чули твори Шевченка, зацікавлювались ними і роздобувши їх, переписували в своїм зшитку. В сей спосіб відписи творів Шевченка ширились між гімназіальною і академічною молодіжкою в тисячах примірників.¹⁾ Кобзаря переписувано аж до 1867. р., коли появилось двотомове галицьке виданє. Громади учеників спроваджували його в значнім числі примірників і розпродували своїм членам. По 1867. р. переписувано тільки сі твори, що не ввійшли в львівське виданє пр. частину Івана Гуса. Львівське виданє надавало ся легко до кольпортажі між учениками, бо виходило зошитами.²⁾

7. Москалева Криниця	28. Ще не вмерла Україна (чужою рукою дописано: Не Шев.)
8. Катерина	30. До Миколи Костомарова.
9. Причинна	31. Завіщанє
10. Петрусь	20. Сон
11. Відьма	32. Наймичка
12. Козачковському	33. Думка
14. Доля	34. Думка
15. Муза	36. Думка
16. Слава	37. Шафарикові
17. Гамалія	38. Частина поеми Іван Гус
18. Сон	39. Іван Підкова
19. Епілєг до Невольника	40. До Основяненка
21. Суботів	41. Тарасова ніч
22. Русалка	42. Пролєг до поеми Гайдамаків
23. Чернець	43. Холодний яр
24. Кавказ	44. Ляхам
25. Неофіти	45. Розрита могила
26. Плач Ярославни	46. Думка.
27. Чигирин	

¹⁾ Павлик: Про русько-українські читальні. ст. 85.; Ватра (збірник вид. В. Лукич) О. Барвінський: Про жите Т. Шевченка.

²⁾ За ширенє сих брошурок з творами Шевченка довелось потерпіти ученикови 7. класи перемискої гімназії Стефанови Петрикови. Він в червни 1879. р. отримав від теолога Костя Паньківського 60 книжочок, між якими крім випусків творів Шевченка були 2 випуски Правди і кілька книжочок

Хоч молодіж пізнавала твори Шевченка в Громадах і вони не входили в програму шкільної науки, то все таки деякі молодші учителі української мови ішли за духом часу і почали їх читати і об'ясняти в школі. Робили се з молодечим жаром і палкою любов'ю до поета а одушевлене і віра в його слово заступала місце пізніших коментарів. В перемискій гімназії перший познакомив молодіж з Шевченком проф. Михайло Полянський. Його ученики стрінувшись вже в 1863. р. на університеті з учениками з других гімназій, звертали на себе увагу знанєм творів Шевченка. Приносили також на університет найповніші зшитки з його поезіями.¹⁾ Ще більше зробив для поширення культу Шевченка в гімназії питомець семінарії а від 1863—5. р. заступник учителя в гімназії, Анатоль Вахнянин. Члени Громади, яку він зорганізував і яка зараз в початках числили „яких 30 мужа самих запечених хлопоманів“, певно за його спонукою „готовили Тараса олійними красками“, та хотіли післати його де на почесне місце у Львові. Як учитель почав „сіяти між учениками зерно правди Тарасової“, читав в школі твори Шевченка і завів кулішівку, через що стягнув на себе слідство властей. Але в сїм клопоті зумів себе оправдати гарними успіхами в науці, в якій не пропущено й Шевченка. По виїзді Вахнянина з Перемишля одушевлене Кобзарем серед учеників на кілька літ дещо зменшилось. Розбудили його наново у молодіжи і дали йому тривку основу своїм знанєм і працею в 70-тих роках професори Евген Желехівський і Дамян Гладилевич.

В тернопільській гімназії в 1864/5. р. Евген Згарський читав ученикам на годині Кобзаря. І там ученики писали задачі кулішівкою і за се інспектор Янівський переніс учителя Гудика до Бережан.²⁾ В самбірській гімназії учитель української мови Ол. Борковський читав з учениками в 1863. р. поезії Шевченка з Ве-

Просьвіти. Петрик продав кілька книжочок товаришам. Через донос, що продає книжки без місця і року виходу, арештовано його, підозріваючи, що ширить соціялістичні видання і переведено у него ревізію. Показалось, що се випуски Кобзаря. Петрика випущено із слідчої в'язниці а прокуратурия видала йому посвідку, що є зовсім невинний. На основі одноголосного рішення учительського збору ученика прийнято знов до гімназії. (Protokół 16. konferencyi 1879. r. 17. czerwca s. k. gimn. w Przemyślu.)

¹⁾ З інформацій рад. Реваковича.

²⁾ Студинський: Перші прояви культу Шевченка в Перемишлях. Львів 1911. ст. 9; Руслан 1914. ч. 31.

³⁾ Барвінський: Спомини ст. 34.

черниць і Мети.¹⁾ Трохи пізнійше, при кінці 60-тих років в дрогибицькій гімназії проф. Іван Верхратський познакомив учеників з творами Шевченка в школі а також із своєї бібліотеки позичав їм Кобзаря і інші українські видання²⁾

Твори Шевченка по своїй появі серед молодіжи зробили на неї безмежний, напів містичний вплив. Протягом 2-3 літ відбувся цілий переворот її світогляду, наступило національне осявідомлене, що зараз в перших роках з елементарною силою обхопило загаль учеників і учителів. Перше вражінє Кобзаря на молодіж було так могуче, в порівнянню з ним все до тепер її звисне видавалось так блідим і анемічним, що йому несвідомо піддала ся і українством захопилась й ся частина молодіжи, яка виховувала ся в виразно польським або русофільським отруженню. Деякі з неї, що під впливом обставин не лишили ся при українстві, але перейшли в польський або русофільський табір, згадуючи в старости своє молодече українство, пояснювали його сим першим вражінєм Кобзаря. Його викликувала і сама книжка і спосіб, в який она ширилась між молодіжию. Сей збірник поезій, який ученики тайком переписували, отружений через се німбом забороненої книжки, вводив їх в світ нових ідей, що так ріжнились від сірої, шкільної буденщини. Они ідучи за своїм чутєм линули в сей світ, піддавались могучому слову поета, попадали в безтямний ентузіазм, слухаючи його творів. Остап Терлецький так розказує про появу Гайдамаків серед молодіжи станиславівської гімназії: „Коли зявив ся був 1863. чи 64. року в Станиславові один екземпляр Гайдамаків, присланий одному школяреви якимсь добрим чоловіком зі Львова, то його за пару день майже на шматки рознесли. Всім годі було нараз дати прочитати і за властителем тягнув ся все по школі цілий рій хлопців, яким він на голос мусів читати цілу поему, поки не охрип. Потому виривав йому другий книжчину з рук і на коридорі в гімназії, або на вулиці, або дебудь, зачинав читати далі. Всіх голосна Муза великого поета, як кліщами тягла до себе і всі ми тоді поробили ся горячими хлопомамаи.“³⁾

Молодіж захоплена словом Кобзаря, старалась цілу свою духову суть виводити від Шевченка і мов на знак духової залежности і синівської любови називала його все „батьком Тарасом,

¹⁾ З інформацій дир. Борковського.

²⁾ З інформацій рад. Бандрівського.

³⁾ Терлецький: *op. cit.* 102.

батьком, старим батьком, учителем." З великого пієтизму до него ученики при кожній нагоді любили цитувати його гадки, і фрагменти його поезій, всі свої змагання, всі суспільні і національні явища оцінювали і пояснювали гадками і цитатами Шевченка. Переписка громадян переповнена словами і цілими рядками вибраними з Кобзаря, деякі з них приймались як сталі терміни і звороти в студентській мові. Громадяни радо порівнували себе або других із героями Шевченка і їх листи часто згадують про Ярему Галайду, гайдамаків, сьвяченого і т. п. Дописи про студентське життя поміщувані в українських часописах починали ся то словами Шевченка, то прикрашені цитатами з него. Те саме проявлялось й в листах учеників до своїх товаришів. В дописи з Тернополя про відносини в гімназії є 7 фрагментів поезії Шевченка.¹⁾

Твори Шевченка викликали великий підєм духа і бадьорість у шкільної молодіжи. Українська сьвідомість захоплювала непевну ще молодіж і люди, що слідили і інтересували ся єї житєм, бачили у неї нечайно переміну, замітили, що україньство і Кобзар підносили єї моральну силу. Самі ученики були сьвідомі сего духового обновлення і деякі з них, що перебули сю переміну не без внутрішньої борби, радуєчись побідою, прилюдно признавались, що стали Українцями під впливом поезії Шевченка. Зі Станиславова ученик Ом. Гор. писав до Вечерниць, що під впливом творів Шевченка кинув москвофільство і навернув ся до народних ідей.²⁾ В Самборі почав упадати русофільський напрям і серед громадян і серед молодіжи. Затревожений сим Качковський писав в 1862. р. до Головацкого: „противники употребляемого Головацкимъ, Дѣдицкимъ, Попелемъ и другими писателями языка забераются до великой борбы язычной и агитуютъ въ томъ взглядѣ помеже юношествомъ...“ Качковський взивав Головацкого, щоб разом з Дідицьким дещо уступили сему напрямови. „На всякій случай подобаетъ сблизити ся до народного и зрозумѣлого языка. Съ того буде го можна очистити.“³⁾

Під впливом україньства молодіж по гімназіях самовільно почала уживати в задачах фонетичної правописи (30 літ перед єї офіціальним заведенєм!), головно через се, що Кобзар і інші українські твори були нею писані. В львівській гімназії ученики проти волі учителя писали задачі фонетикою. Уживали єї навіть

¹⁾ Мета 1865. ст. 463. ²⁾ Вечерниці 1863. ст. 80.

³⁾ Вѣст. Нар. Дом. 1910. ст. 63.

пізнійші прихильники московщини. 1) В тернопільській гімназії в 1865. р. уся молодіж від 4. кляси писала шкільні і також матуральні задачі кулішівкою, в низшій гімназії на переміну одну етимольогією, другу фонетикою. 2) Те саме було в станиславівській гімназії; навіть в учительськiм семінарі ученики писали задачі кулішівкою, чому впрочiм учителі української мови не противились. 3) В одній з галицьких гімназій учитель заборонив своїм ученикам писати вправи фонетичною правописиою. На се ученики заявили: „Так писав Шевченко — так пише ціла Україна а миж не то, що они; на щож нам чужого, або своє не добре?“ 4) Сьвідок сих часів, Богдан Дідицький, подає в своїх споминах, що прихильники обєдинення замічали, як у молодіжи культ української фонетики доходив до фанатизму. 5) Одушевленє Кобзарем відбилося ще більше на чистоті мови учеників. Из шкільних звітів видко, що ще в 70—90-тих роках в многих східно-галицьких гімназиях офіцияльна українська мова була поганим жаргоном церковно-славянських та українських слів в порівнаню з народною мовою учеників в роках 63—70., якої они вчили ся по Громадах і якою володіли

Национальне осьвідомленє української молодіжи, що так демонстраційно проявлялось в школі, ще виразнійше проявляло ся поза школою. Оно, як звичайно у молодіжи, яка любуєсь в зовнішних ефектах, виступало в народній, козацькій одежі. Вправді козацкі шапки у молодіжи появились скорше як реакция до польської національної ноші, але звичай убиратись в козацку одіж замітно зріс під впливом лектури Кобзаря. Молодіж одушевлялась бувальщиною, козацькими героями і убираючись по козацки, уважала себе мов за їх ідейних потомків.

Одушевляючись українською національною ідеєю, молодіж старалась знайти для неї тривку основу в знаню історії свого народа, як се робила польська молодіж, що знаходила сильну підпору для своїх національних змагань в польській традиції. Під впливом історичних поем Шевченка, що поривали молодечі уми своїм романтично-ідеальним поглядом на минувшину, повну геройских подвигов, сили і поетичної краси, молодіж уважала історію козащини за дійсну історію України і пізнавала її з історичних студий Ко-

1) Свистунъ: ор. cit. ст. 6.

2) Мета 1865 ст. 471.

3) З інформацій проф. Р. Заклинського.

4) Вечерниці 1863. р. ст. 36.

5) Своєжитєвыи записки (Вѣст. Н. Дом. 1907. ст. 200.)

стомарова, Куліша, з козацких дум. Князівські часи, які величав в своїх поемах Дідицький і науково описував Шараневич, видавались їй часами мертвоти і ними зовсім не цікавилась. З другої сторони побутові і суспільно-політичні поеми Шевченка настроювали молодіж народолобно і демократично, звертали її увагу на реальне життя, на побут селян. Звідси являлось у неї бажане пізнати народні звичаї, обряди, мову, звідси походили у неї побутові, протонародні манери. Так під впливом творів Шевченка вже на шкільній лавці щезав давний Рутенець, що свою рускість бачив в обряді і згадках про князів, а розвивався новий тип галицького Українця-народовця, що черпав свою свідомість з історії козацтва, мови і побуту народу.

Читаючи поезії Шевченка, з браку критичних студій про них, молодіж не мала спромоги аналізувати його творчість, розуміти її на тлі обставин, але очарована її красою і силою, опанована новиною ідей, учила ся на пам'ять його творів і залюбки їх деклямувала. Робила се з ентузіазмом так, що ідейніші ученики вміли мало що не цілого Кобзаря на пам'ять. Знали не тільки коротші ліричні поезії, але і більші поеми як Наймичку, Катерину, Сон, Посланиє, навіть цілі Гайдамаки. Сі деклямації виголошувані з відповідною експресією і чутєм робили в перших роках появи Кобзаря серед учеників велике вражінє. Окружені польським впливом, уживаючи в школі а звичайно й поза школою польської розговорної мови, ученики з деклямацій Шевченка пізнавали весь чар народної мови, живе слово поета явило ся в повній красі і принаді. Через се з появою Кобзаря польська мова як розговорна почала уступати перед українською. Многі ученики учились на пам'ять Кобзаря, щоби придбати собі знанє української мови, щоби з него присвоїти собі *coriam verborum*. Тим можна пояснити сю легкість, з якою тоді подавано уривки його творів і парафразу його думок.

В роках 1861—70. увійшло в звичай сьвяткувати пам'ять смерті Шевченка принагідним віршом. Сі вірші друковано в періодичних часописах, деякі з них виходили відбитками і їх роздавано учасникам в Богослуженю за поета. Они в до якогось степеня мірою оцінки і розуміння Кобзаря. З причини своєї легкої форми, наслідування метричного розміру, повторювання слів і зворотів Шевченка они ширились між учениками, які одушевлялись ними, учились їх на пам'ять і цїнили їх на рівні з творами Шевченка. В перших роках они заступали місце критичних оглядів поезії Шевченка, вказували на її вартість і розглядали її ідеї.

Перший вірш в честь Шевченка се Федьковича: „Співацка добраніч на скін Тараса“, друкований в Слові 1861. р. Федькович тоді ще поезий Шевченка не знав, міг чути від Горбала про него як великого поета України, її бувальщини, степів і могил. Не диво, що „козак Тарас“ у Федьковича се мелянголійний співак, що з кобзою в руці тужить в яснім сьвітлі місяця на могилі. Тужить за Україною, за козаками в степах, за Запорожем, жалує ся, що його доля се „кайдан, Сибір і вся неволя“. З жалю і туги умирає.¹⁾ Бліда і невиразна особа Тараса Шевченка, повна якоїсь туги і жалю, се відбите романтичної туги самого Федьковича за Україною, його одушевлення нею як країною краси і споминів. Глибше оцінив значінє Шевченка Ксенофонт Климкович в поезії: На вічну память Тарасови (Вечерниці 1863. р.) Она робила на громадян велике вражіє, бо про неї згадували: „єї читаєм і не начитаєм ся.“²⁾ Вірш сей вірно підхоплював сей переверот в духовім житю людей, який викликав Кобзар Шевченка. Байдужна, несьвідома маса почала жити новим, ідейним житєм. Усі замітили, що тепер „є гадка, є серце, є люди“. Шевченко дорікав своїм землянам, що з власної вини запропастили свій рід, одні повернулись Москалями, другі Поляками. В 1865. р. появилась в річницю смерті: Вспоминка смерті Шевченка. Шевченко се борець за волю Україну і мученик за правду між людьми:

Тарасе, Кобзарє рідний,
 Мученику долі,
 Хтїв Ти щастя України,
 Хтїв Ти люду волі.
 Хтїв Ти правди на сїм сьвітї,
 Правдов жив вік цілий
 І вік терпів від колиски
 До сирой могили...
 Знущали ся над Тобою
 Вороги, злі люди.
 Ой буде їм покаранє
 Неслава усюди!...

Те саме величанє Шевченка як борця за волю і правду пробиваєсь з вірша Перебенді (Русалка 1866. ч. 3). Коли в 1866. р. москвофільство почало явно голосити єдність нашого народа з Росією, а польска суспільність заняла також негати́вне стано-

¹⁾ Осип Маковей: Житєпись Федьковича. ст. 265.

²⁾ З листів Вахнянина (Руслан 1914. ч. 33.).

вище до нашого народу, в віршах в честь Шевченка виступає виразно реакція на сі об'єднательні і ворожі змагання. В віршах Климковича (1866. р.), Щавінського (67), Федьковича (68), Данила Ковалія (69), Шашкевича (69) величавсь Шевченка як оборонця України проти Москви і Польщі. Климкович з нагоди роковин взивав:

Не дайтеж рідної сьвятині
 На глум, на посьміх ворогам!
 В ту землю, що наш Бог дав нам,
 Ви не вводіть чужого бога!
 Не бійтесь ворога чужого:
 Хотя й рука в його залізна
 Та ба! на глиняних стоїть ногах.

Ще виразнійше Шевченкові поезії як забороло проти впливу Москви і Польщі оцінює Федькович:

Питайте лиш московских царів,
 Ляхів питайте, чи не так?
 Лях правду скаже, бо се брат.
 І тих Іскаріотів нових,
 Що за московській карбові
 В неволю хочуть нас продать,
 І в тих питайте, чи не так!

(Поезії т. I. ст. 187.)

До сих прихильників Москви кличе Шашкевич:

Нехай прозрять усі Каїни,
 Нехай подивлять ся Томи
 На рани Матери — Вкраїни.

В усіх сих віршах Шевченко се борець за волю, свободу, за правду, се жерело відпорної сили проти Москви і Польщі. Згадаю, що се був час по польським повстанню, коли сі слова були щоденним кличем, коли одушевлена і розполітикована польська молодіж бачила волю і свободу тільки в польській ідеї а все проче, що не йшло з нею, було обскурантне, ворогом свободи і прихильне схизмі і Москві. Мов у відповідь на голоси польської преси, що правдива свобода і воля — се синоніми Польщі, молодіж одушевлялась і величалась стремліннями до сих кличів в рідній історії, про які читала в Кобзарі. Хоч черпані з поезії слова „воля і правда“ серед бідности галицко-українського життя мали доволі абстрактний і ідеальний характер, то все таки в розуміню молодіжи високо підносили рідну історію, освідомлювали молоде покоління і здержували його перехід в польський табор.

Тодішній польський рух мав революційний характер. Він

проявляв ся в конспіраціях і опозиційно настроєнім письменстві. Український рух, що з появою Кобзаря ширив ся серед молодіжи, після гадки авторів віршів розвине ся мирною і природною дорогою: се дорога просвіти, науки, любови найменшого брата, сповнення сих заповітів, які поет голосив у своїх творах. Його слово довершить переміни відносин і обновить нарід.

І без крові, без зеліза,
Без темниці, ката
Слобониця середульший
Від меншого брата.

Слобониця словом правди,
Волею науки
І розв'язуця на віки
Невільницькі руки.

! народам буде люба
Чиста его слава,
Що без крові й людоїдства
Серед них повстала.¹⁾

* * *

Культ Шевченка серед молодіжи проявляв ся навні панахидою і Богослуженєм в його память, сходинами, вечерницями і т. п. У таких обявах культу молодіж брала участь разом з академічною молодіжию і громадянством, або самостійно в кружках шанувала память поета. Особливо у Львові, де гімназияльна молодіж жила в 60-тих роках в товариських зносинах з академічною, перші роки його прилюдного, академічною молодіжию ширеного культу відносять ся і до неї. Деякі замітні риси обряду, з яким величали Шевченка у Львові, перейшли на провінцію і там приймались в кружках.

В память першої річниці смерти Шевченка відправлено у Львові в православній церкві панахиду. Сей звичай поминати поета Богослуженєм з панахидою удержав ся до 1869. р., опісля він уступив вечерницям в його честь. Крім вечерниць правлено Богослуженє ще в 1886. р.²⁾ В перших роках правлено Богослуженє заходом академічної молодіжи. Крім гуртка старших людей брала в нїм участь майже вся шкільна молодіж.³⁾ Шкільна власть

¹⁾ Данило Коваль: В память осьмих роковин смерти Шевченка. Львів 1869.

²⁾ Д'яло 1886. ч. 23.

³⁾ Слово 1862. ч. 18.

і катихит, що бачили в сїм якусь прихильність до православя і акт обрядової демонстрації, заборонили виравді в 1865. р. ¹⁾ ученикам брати участь в Богослуженю, але они так одушевлялись Шевченком, що всі явились в церкві. Поминальне Богослужене відбувало ся дня 26. лютого с. ст. з відповідним обрядом. ²⁾ Перед іконостасом ставлено тетрапод обвитий барвінковими вінками, а на нїм після східного обряду ставлено коливо т. є. пшеницю з медом, вино і хлїб з застромленими горючими свічками, що зображали душу і тіло покійника. Над тетраподом в перших двох роках з браку мальованого портрета уміщено літографований образ Шевченка (вид. Дідицьким). В 1864. р. академічна молодїж купила мальований на полотні портрет, який підчас Богослуженя ставлено над тетраподом. ³⁾ Над портретом стояв трираменний грецький хрест, побідне знамя народної ідеї, ідеї Шевченка. Тетрапод був обставлений свічками і цвітками, по обох сторонах стояли дві транспарентні піраміди. На одній у сподї була зображена ліра в лавровім вінку, на другій череп трупа на зеленій траві, над котрим взносив ся грецький хрест. Понад сими символами ясніли ріжнобарвні написи на пірамідах. На першій було написано: „Во вікъ Тобі слава за Твою пісню! Доки Дніпро гудїтиме, доки Карпати зеленїтимуть, не забудемъ Тебе, батьку, рідні діти України!“ А на другій: „Во вікъ Тобі за Твою надїю! І унуки розкажуть унукамъ, чимъ Ти для насъ бувъ, Тарасе, Орле сизий!“ Дванайцять академиків у святаочних свитах стояло з свічками коло тетрапода. Підчас Богослуженя співав хор академиків. В часї парастасу роздавано між присутних літографовані портрети поета і вірш в його память. Після парастасу всі співали „Батькови Тарасу вічная память“, опісля приступали до тетрапода, кушали колива, діставали з рук священика просфору, уривали листочок з лаврового вінка і розходились домів. В перших роках в Богослуженю крім академічної і шкільної молодїжи брав участь й гурток старших Русинів, в 1867. і 8. р. ⁴⁾ старша громада усунулась з причини друкованя оповісток про Богослужене фонетичною правописиою.

Другим місцем, де шкільна молодїж у Львові могла прилюдно

¹⁾ Слово 1865. ч. 19, Мета 1865. ст. 64, Русалка 1866. ч. 10.

²⁾ Подаю сей опис після Мети 1865. р. ст. 64, доповнюючи його замітками в Слові 1862. ч. 16, Вечерницях 1863. 18. цвітня.

³⁾ Слово 1864. ч. 19. В статї: Молода Русь в роках 1860—6.

(Дїло 1892. ч. 29.) хибно подано, що молодїж придбала портрет 1860. р.

⁴⁾ Слово 1867. і 8. ч. 17.

чути твори Шевченка, були декляматорські вечерки, які 3—4 рази в році устроювала львівська Бесіда. Сі вечерки не відбувалися виключно в честь Шевченка, але на них деклямовано якусь поему з Кобзаря і она найбільше подобалась так, що декляматор мусів її нераз повторити. В сих вечерках брала участь шкільна молодіж, заповнюючи кімнату сумежну з головною салею; старші ученики виступали з деклямаціями.¹⁾ В 1862. р. деклямовано Підкову, Тополю, Невольника.²⁾ В 1863. р. мали відбутись вечерниці в честь Шевченка в салі „Народного Дому“, але москвофільський Виділ Бесіди відмовив салі, засланяючись сим, що Шевченко був православний і сьвято в його честь міг би хто пояснити симпатією до православя. Ся заборона поновлювалась що року, аж 1868. р. в Рускій Бесіді відбулись вечерниці в честь Шевченка. В 1866. р. крім звичайного Богослуженя відбула ся вечером вистава драми „Назар Стодоля“. По представленю дирекція театру мала намір показати зібраній публиці портрет Шевченка осьвітлений бенгальским огнем і один з акторів мав деклямувати вірш Климковича, але понехала се; здає ся, що управа Нар. Дому на се не зізволила і в противнім разі грозила відмовою салі.³⁾ В 1869—71. р. вечерниці в честь Шевченка відбувались в салі Стрільниці, а від 1872. р. в салі львівського магістрату. Молодіж чисельно на них являлась, виповнюючи сусідну салю⁴⁾ або галерію.⁵⁾

Сьвята в честь Шевченка у Львові одушевляли й молодіж на провінції і свою радість ізза сего заявляла она в привітних телеграмах. На перші вечерниці вислали телеграму ученики перемискої і дрогобицької гімназії,⁶⁾ в слідуючих роках прислали й з інших гімназій. Сі привіти — відповідно дібрані гадки з Кобзаря або заяви духової єдності і симпатії для сьвяткуючих висилала українська молодіж в 70, 80, ще і 90. роках з галицьких і буковинської гімназій. Тернопільська молодіж в 1873. р. вислала отсі римовані рядки:

Най законом для нас стане
Батька завіщанє,
Тоді наша сила й воля
І правда настане.⁷⁾

¹⁾ Неділя р. I. ч. 11—12. Спомини о. Лисинецького; Вечерниці 1863. р. з 26. лют.

²⁾ Слово 1862. ч. 14, 31, 100.

³⁾ Русалка 1866. ст. 75.

⁴⁾ Слово 1868. ч. 17. ⁵⁾ Правда 1869. ст. 84. ⁶⁾ Правда 1869. ст. 94.

⁷⁾ Правда 1873. ст. 134.

Слова: правда, воля, слово і завіт Тараса найчастійше являють ся в привітах і ними молодіж найбільше захоплювалась.

Дещо пізнійше проявив ся культ Шевченка на Буковині, де він почав ширитись під впливом зносин з Галичанами. В 1864. р. в церкві сьв. Параскевії в Чернівцях заходом українських богословів катихит реальної школи о. Мартинович відправив вперше Богослуженє і панахиду за Шевченка. В церкві були присутні православні і уніяти а також ученики VII. і VIII. кляси. На коливо зложили семінаристи і ученики 16 зол. Парох церкви, Олійський, не чував нічого про Шевченка і спершу не годив ся на Богослуженє, але нарешті позволив. Однак консистория візвала о. Мартиновича оправдитись, чому правив Богослуженє за уніята. Мартинович пояснив, що Шевченко був православний.¹⁾ Та культ Шевченка на Буковині приймав ся поволи. Перші вечерниці в його честь заходом українських студентів відбулись аж 1876. р.²⁾

Поширенє культу Шевченка і популяризация його імени при помочи вечерниць не відбувались по містах Галичини рівномірно. Ся праця залежала головно від гуртка роботящих і ідейних людей, нераз від одиниці. З признанєм треба піднести, що значну частину сего культурного діла сповнили гімназияльні учителі, виголошуючи промови, відчити, організуючи комітети і т. п. Їх праця в сім напрямі без сумніву найбільше впливала на молодіж, приєднувала її для українства і була сим ідейним звеном, що поза школою зближувало і вязало провідників і підчинених. Першим містом в Галичині, де устроєно вечерниці в честь Шевченка, був Перемишль. За почином і заходом гімназ. учителя Анатоля Вахнянина перемиска громада скорше ніж львівска спромогла ся на прилюдний Шевченківський концерт. Сей відбув ся 1865 р. 26. лютого в салі „Під Провидінєм“. Крім співів деклямовано Івана Підкову, частину Наймички, виїмок з Гайдамаків і Перебендю. Замітне було своїм поетичним укладом і глибиною чутя прощальне слово, написане Танячкевичем. Слідуючий концерт відбув ся аж 1872. р. Вечерниці почались відчитом проф. Евгена Желехівського про значінє Шевченка як поета і громадянина; між вокальними точками відспівано „Ще не вмерла Україна“.⁴⁾

В Тернополі в 70-тих роках устроювано музично-декляматорські вечерниці в користь бідних учеників, на яких певно деклямовано або співано дещо з творів Шев-

¹⁾ Материяли до історії зносин Галичан з Буковинцями (Руслан 1907. ч. 53).

²⁾ Правда 1876. ст. 200.

³⁾ Мета 1865. р. ⁴⁾ Основа 1872 ч. 19.

ченка.¹⁾ В 1882. р. устроєно перший руский концерт в т. зв. Новім Замку, на яким деклямовано Шевченкового Титаря. В 1884. р. відбулись перші вечерниці в честь Шевченка з добірною програмою і від тоді їх рік-річно устроювано.²⁾ В Станиславові сьвято в честь Шевченка відбулось вправді вже 1877. р.,³⁾ але в сліду-ючих роках нема про него згадки. В Коломиї устроєно перші Шевченківські вечерниці 1880. р.⁴⁾

До поширення культу Шевченка по містах багато причинив ся наш театр, сьвяткуючи виставами його пам'ять або своїми силами спомагаючи місцеві при устроєню концерту. При помочи дружини театру устроєно в Дрогобичи 1882. р. перші вечерниці в честь Шевченка. Програма складалась з вистави Наталки Полтавки, деклямації Тополі і живого образу бандуриста серед громади людей з бюстом Шевченка в середині, над котрим їней тримав лавровий вінок. Коли по 80. р. почали у нас ревно займатись бурсами, устроювано концерти в честь Шевченка в дохід бурс⁵⁾ або старанєм виділу бурси, через що они були в посереднім звязку зі школою. В першій половині 80-тих років стрічаємо концерти в честь поета вже і по малих місточках як Збараж, Судова Вишня, Калуж, опісля по селах.⁶⁾

* * *

Пієтизм до Шевченка, що скорим темпом обхопив молодіж і суспільність і проявляв ся вечерницями, в сей спосіб офіційально в гімназії зміг проявити ся доволі пізно. Хоч українська молодіж в деяких східно-галицьких гімназіях творила більшість, то її національне вихованє в школі не можна навіть порівнати із патріотичним духом, якого польська молодіж набиралась в школі. В дрогобицькій гімназії вже 1865. р. устроєно концерт, на яким співано „Z dymem rozarów“ і деклямовано з Pan-a Tadeusz-a виїмок не поміщений в читанці.⁷⁾ Із пізнійших патріотичних сьвят галицькі гімназії обходили 1884. р. тристлітню річницю побіди Собіського під Віднем, а 1890. р. сьвято в честь Міцкевича з нагоди

¹⁾ Матеріяли до історії зносин Галичан з бук. Русинами. (Руслан 1908. ч. 230.)

²⁾ Ол. Барвіньскій: Спомини з мого життя т. II. ст. 174. і 178. Д'їло 1884. ч: 28.

³⁾ Правда 1877. ст. 266.

⁴⁾ Д'їло 1880. ч: 23.

⁵⁾ Д'їло 1883. ч: 24, 26. 1884. ч: 28.

⁶⁾ Д'їло 1883. ч: 25, 28. 1884. ч. 63, 1885. ч. 17.

⁷⁾ Historia gimnazjum drohob. przez Kultysa (Sprawozdanie c. k. gimn. 1908 r.)

перенесення його тлінних останків на Вавель. Як школа до появи творів Шевченка в Галичині вже хоч би з огляду на викладову мову була зовсім чужою для українства, так по їх появі, хоч напрям виховання змінився, культ і офіційний пієтизм до поета приймалися в ній поволи і обережно. Се особливо відноситься до вечериць, здається ізза сеї причини, бо в них мимо нагляду шкільних властей лишалось місце й для самостійности учеників в обробленю відчиту, промови, доборі проїрамі і т. п.

Тернопільська молодіж вже 1865. р. задумувала устроїти літературно-декляматорські вечериці за картами вступу для публіки. В програму входили твори Шевченка, Квітки, Федьковича. Але учитель української мови відніс ся ворожо до сего наміру, засла-няючись сим, що в програмі не узгляднено галицьких письменників.¹⁾ В перемській гімназії в роках 1871-2. за почином проф. Желехівського і дозволом дир. о. Томи Полянського ученики устроїли вечериці в честь Шевченка в кімнатах „Рускої Бесіди“, що тоді містилась при Францішканській улиці. Вечериці складались з промови проф. Гладилевича, співу і деклямацій. Крім учеників явив ся на них гурток запрошених гостей. Здається, що се були взагалі перші прилюдні вечериці устроєні силами учеників. Відбулись они лише раз, слідуєчого року директор гімназії не дав свого дозволу.²⁾ В дрогобицькій гімназії в 1876. р. відбув ся концерт в честь Шевченка. Складав ся він з кількох точок вокальних; між иншими мішаний хор учеників відспівав „Заповіт“.³⁾ Сї проби звеличати пам'ять Шевченка офіційним шкільним сьвятом, в слідуєчих роках не повторялись. Щоб зазначити єдність і згоду молодіжи а усунути навіть тїнь національного сепаратизму у неї, в деяких гімназіях в 80-тих роках устроювано силами учеників безіменні гімназіальні концерти, на яких твори Шевченка деклямовано всуміш з творами инших українських і польських поетів.⁴⁾

Вечериці в честь Шевченка стрічаючись в гімназії з перепонами і обмеженнями, перейшли до Громад, де мали повну свободу. Їх вартість і значіне в очах учеників підносились через заборону і тайність, з якою відбувались.

Сьвяткованє памяти Шевченка серед Громад мало всїляку форму. Були се недільні сходини, на яких читано або деклямовано

¹⁾ Мета 1865. ст. 470.

²⁾ З інформацій дир. К. Паньківського і о. Зах. Підляшецького. В актах гімназії я не міг знайти згадки про сей концерт.

³⁾ З інформацій о. М. Мороза.

⁴⁾ Sprawozdanie c. k. gimnazjum w Brzeżanach r. 1881. (Chronika zakładu.)

твори Шевченка або подавано реферати про його жите і діяльність. Відбувались они особливо в перших роках появи Кобзаря серед молодіжи і мали мету познакомити єї з творами поета. Перемишля Громада збиралась в 1863—5. р. в музею духовної семінарії, де устроювала декляматорські „пополуднівки“. На них деклямовано крім поем Шевченка і інших українських поетів. Сї декляматорські „пополуднівки“ небагом перемінили ся на деклямаційно-вокальні сходи́ни.¹⁾ Тернопільська Громада від свого основаня т. є. 1864 р. відбувала сходи́ни, на яких читано і деклямовано поеми Шевченка. Роковини смерти поета сьвятковано вечерницями, котрі складались з промови, відчиту про жите і діяльність поета, співів і деклямацій.²⁾ В самбірській гімназії в лютім або марті 1862 р. в домі М. Качковського відбув ся деклямаційно-вокальний вечерок, на яким перший раз деклямовано Шевченка. Вечерок відбув ся силами учеників висшої гімназії. Крім учеників явили ся запрошені гості між ними катихит і професори Українці. Програма вечерниць була отся:

Вокальна часть.

1. Мир Вам, братя, Гушалевича. (Сю пісню співано в 50—60 роках при кожній нагоді як народний гимн.)
2. Там де Дніпро поблискує.
3. Щасть нам, Боже, щасть.

Деклямації,

1. Нинішня пісня, вірш В. Шашкевича. (Вечерниці 1862 ч. 4.)
2. Коломия, Тита Блоньского,
3. Довбуш, Юрия Федьковича.
4. Вірш Вол. Стебельского.
5. Епільог Гайдамаків, Т. Шевченка.³⁾

Як видко, тільки одна точка програми була присьвячена Шевченкови, але сама згадка про Гайдамаків видавалась тоді небезпечною. Директор гімназії о. Тома Полянський шість разів взивав до своєї канцелярії декляматора, ученика V. кляси Т. Грушкевича. Вкінци казав собі предложити текст деклямації. Ученик боячись дратувати політичні почування директора, не по-

¹⁾ Студинський: Перші прояви культу Шевченка в Перемишлі. ст. 6.

²⁾ Барвіньський: *op. cit.* ст. 60.

³⁾ Опис сих вечерниць подаю після ласкаво мені поданих записок проф. Т. Грушкевича. Про сї вечерниці була не вповні вірна згадка в Руслані 1911. р. з 19. марта. (допись з Яворова.)

казав йому цілих переписаних Гайдамаків, лише при кінці книжочки, де були інші поеми Шевченка як Кавказ, Розрита Могила, Послание, дописав епільог Гайдамаків і віддав її. Директор, чоловік людяний і приятель молодіжи, прочитавши поеми Шевченка, скартав ученика за читанє і переписуванє творів революційних, звернених проти держави, що є в приязних відносинах з нашою. На сїм справа покінчилась. Здає ся, що ся пригода вплинула на се, що в слїдуючих роках вечерниць в честь Шевченка не відбулись. Вправді молодіж приготовляла ся до них 1864. р. і ученик VIII. кляси Тит Заячківский мав вже готову промову, але не довелось їх сьвяткувати. Радник Качковский, що під впливом Богдана Дідицкого ставав прихильником обєдинення, не згодив ся на сей обхід в своїй хатї. Деінде годї було се зробити. Цїле населенє міста було під вражінем стану облоги, проголошеного в 1863. і 4. р. в часї польского повстаня.

Сходини, деклямації, співи, якими в перших роках молодіж сьвяткувала память Шевченка, в деяких гімназиях вже в другій половинї 60-тих років, в інших пізнійше, прибирають форму вечерниць. Також число гімназий, де в сей спосіб проявляв ся пієтизм до Кобзаря, більшає. Гарно і повно розвивав ся культ Шевченка серед станиславівскої Громади, котра маючи здібних і ідейних провідників як Остап Терлецький, Леонїд і Корнило Заклинський, сьвяткувала память Шевченка не лише вечерницями, але за львівскою Громадою й Богослуженєм.

Дїялось се за головства Леонїда Заклинського с. є. від 1867—1870. р. З фондів Громади плачено 2 К. сотрудинокви місцевої церкви за Службу Божу. А що католицький сьвященик не згодив би ся правити Богослуженє за православного, через се ученик давав на поминальну Службу Божу за „батька“, не згадуючи наразї його імени. Коли сотрудинок ставав до Служби Божої, або підчас неї, тоді голова Громади повідомляв його, що „батько“ називаєсь Тарас. Службу Божу правлено рано перед шкільною наукою. Голова Громади тайком кілька днів наперед повідомляв товаришів, а сї давали знати иншим ученикам, коли она відправить ся. Ученики являлись численно рано в церкві з книжками в руках, бо опісля йшли до школи.¹⁾

Вечерницї в честь Шевченка від 1867—71. р. відбувались в наймленім льокалю, готелю або заїзднім домі. Їх устроєнем

¹⁾ Про культ Шевченка в станиславівській гімназії подаю на основі споминів проф. Романа Заклинського.

займав ся тодішній голова Громади. Крім членів Громади запрошено на них нераз і певніших учеників не-членів, яких мали прийняти до Громади і 2—3 старших патріотів. Число присутних виносило в перших роках около 20 осіб. В 1869. або 70. році устроєно вечерниці в салі готелю при улиці Бельведерській на більші розміри. Присутних було до 40 осіб. Що громадяни привязували велику вагу до вечерниць і уважали за свій моральний обовязок їх обходити, вказує на се привітна телеграма вислана 1871. р. з нагоди вечерниць у Львові: „І ми єго в семі, хоч не великій — не забули помянути не злим, тихим Словом. (Правда 1871.). Від 1871—1877. р. з причини страху перед доносами і слідством Шевченківські вечерниці відбувались в домі матери Заклинського при ул. Галицькій або в домі М. Бучинського. Програма вечерниць складалась, як звичайно, з промов, деклямації, співів. Вечерниці в сих роках були обмежені виключно на Громадян, нікого з поза Громади не запрошено. На вечерницях являлись ученики в сьвяточній одежі. Сьвято, що починалось звичайно о 7. годині вечером, відбувалось з відповідною обережністю. Коли громадяни зібрались, замикано двері на ключ, а вікна знадвору віконницями. До сего заслонювано їх простиралами, щоб сьвітло не продиралось крізь щілини в віконницях.

Культ Шевченка в перемискій гімназії, який в 1863—5. р. так гарно почав розвивати ся і одушевляв молодіж і який в роках 1870—2. піддержував проф. Желехівський, опісля занепав ізза зросту москвофільства в громадскім житю і в гімназії. Силою традиції тлів він ледви в невеличкім гуртку учеників. В 1873. р. ученики бажали як попередного року устроїти прилюдні вечерниці в честь Шевченка, але не дістали дозволу директора. Устроїли їх отже тайно в кімнаті готелю без відомости управи гімназії. Коли справа виявилась, покарано учасників кількогодінним карцером. В слідуючих роках сьвятковано память Шевченка в невеликім гуртку в хаті котрогось ученика звичайно на Владичу, де було найбільше ученицких станцій.¹⁾ При кінци 70. років й сі вечерниці перестали відбуватись. Українська молодіж могла хіба на прилюдних, громадских вечерницях набиратись пієтизму до поета. Аж з основанєм української гімназії наступила корисна зміна в розвою культу Шевченка.

Тернопільська громада сьвяткувала память Кобзаря в дяківці над ставом за містом, де і давнійше збиралась молодіж в вільних

¹⁾ З інформацій дир. К. Паньківського, проф. В. Масляка і др. Стахури.

хвилях.¹⁾ Нераз, коли хата не була вільна, або й з обережності ученики винаймали на вечерниці кімнату в однім з другорядних готелів, звичайно в готелю Гольда проти церкви при улиці Рускій. Кімнату декорували диванами, смеречиною, цвѣтами. Серед них ставили образ Шевченка прибраний в лавровий вінок. Програма складала ся із вступного слова, співів, деклямацій і закінчення Сьвято кінчилось співом учасників: Ще не вмерла Україна і Вічна пам'ять. Коли співали сі послідні слова, здіймали лавровий вінок і кождий діставав з него листок на спомин.²⁾ Іноді сьвятови надавано ще більше патріотичний вигляд. Бесідники або цілий хор виступали в козацких одягах, а крім учеників запрошено сьвідомійших міщан.³⁾ В 80-тих роках, коли шкільні власти почали пильнійше стежити за рухом серед молодіжи, она устроювала вечерниці далеко за містом в Гаях Великих і Шляхтинецких в стодолах тамошних міщан.⁴⁾

Бережанська громада, яку національно осьвідомили проф. Ол. Борковский і Барвіньский; перший раз сьвяткувала пам'ять Шевченка 1871. р. в одній хаті на передмістю Адамівка. Ученики, яких зібралось 25, відспівали „Ще не вмерла“ а один з них мав відчит про поета і показав їм виданого в Росії на бібулястім папері Кобзаря. Зібрані по черзі оглядали книжку і з великою пошаною цілували. При кінци зложили сьвяточний обіт, що ціле житє будуть зберігати ідеї і заповіт Тараса.⁵⁾ Подібне сьвято відбулось й слідуючого року. В 1873. р. бажала Громада величавійше провести вечерниці і винаймила більшу кімнату в готелю. Ученики кілька днів з черги плели вінці із соснини для її прикраси. Та нечайно рознеслась вістка, що дирекция гімназії про все довідалась. Ізза переполоху сьвято відбулось не в готелю, але в кімнаті міщанина на Адамівці, де при зачинених віконницях ученики помянули Тараса лише тихим словом. Хоч в дійсности директор гімназії Солтикевич знав про сі вечерниці і радив учеником обходити їх явно під проводом професорів, то мабуть з браку дозволу на се шкільної Ради і в слідуючих роках они відбувались тайно.⁶⁾

¹⁾ Мабуть сю хату згадує Вол. Барвіньский в повісти „Сьлошений цвѣт“ словами: „Далеко за містом в тихій, неприступній хатині зібралась молода громада повитати свого нового товариша“.

²⁾ З інформацій Др. Ев. Олесницького.

³⁾ Студинський: Моя перша участь в Шевченковім сьвятї. (Львів 1911).

⁴⁾ З інформацій дир. Ковальського.

⁵⁾ З інформацій о. рад. Гузара.

⁶⁾ З інформацій проф. П. Огоновського.

В бучацькій василянській гімназії в 1874—8 р. осьвідомляючи роботу між громадою вів талановитий і ідейний ученик Лев Василевич, що опісля як народний учитель під іменем Льва Сапогівського пробував своїх сил на літературнім поли. Його заходом збиралась молодіж в суботу або в сьвято по полудни за містом в ліску „коло кринички“ і звідси ішла до руїн монастиря. Там вела розмови про історію і літературу, там сьвяткувала й память Шевченка. З проповідниці, що ще добре заховалась, ученики виголошували промови і деклямували Кобзаря.¹⁾ Ініціатор сьвята, Василевич малюючи в одній своїй промові жите і бідованє Тараса, виясняв потребу іти в народ і нести просьвіту меншому братови. Здаєть ся, що сей поклик у него не був фразою, бо хоч в науці йшло йому добре, кинув гімназію і став народним учителем.

Духове жите ученицької Громади в Самборі, що в перших роках гарно розвивало ся, пригасло зовсім в 70-тих роках. В 1873. р. належало до Громади ледви 8 членів. Хоч в слідуючих роках заходом кількох одиниць Громаду зреорганізовано, закуплено книжок і на сходинах читано реферати, то з причини системи ворожої Русинам в школі, все те робилось дуже обережно і в великій тайні. В 1877. р. Громада по довгій перерві сьвяткувала роковини Шевченка. Члени зібрались у одного товариша, що мешкав в маленькій кімнатці в старім домику на Скалці (Львівська уліця). Заходило ся до неї вузким піддашем поміж хатою і стайнею. Коли всі зійшли ся, господар хати прислонив вікна, а на вузким переході поставив бочку з дощівкою, яка недалеко стояла. Поставив її скосом на цеглі так, що хто не знав місця і спотикнув ся на неї, мусів її вивернути якраз на себе. В сей спосіб забезпечені ученики тихцем відбували свій концерт. Він складав ся із вступного слова, відчиту і деклямації. Учасниками були лише свої і певні члени Громади, гостей не просили, бо бояли ся зради.²⁾

Трохи пізнійше, бо аж 80-тих роках, сьвятковано тайними вечерницями память Шевченка в коломийській³⁾, дрогобицькій⁴⁾ і стрийській гімназії. Ученики в сих гімназіях в 70-80. роках не мали дійсних Громад, але збирались у котрого небудь товариша, де читали твори Шевченка, спорили про правопись, мову і т. п.

¹⁾ З інформацій дир. Йос. Ковальського.

²⁾ З інформацій Др. А. Чайковського.

³⁾ З інформацій Др. Теофіля і Ярослава Окуневских.

⁴⁾ З інформацій рад. К. Бандрівського і о. І. Погорецького.

В Стрию ученики перші тайні вечерниці в честь Шевченка святкували в 1886. р. в домі адв. Бачинського, котрий щиро опікував ся молодіжню і ширив між нею українську свідомість.¹⁾

Святкованє памяти Шевченка по Громадах, хоч відбувало ся тайно, нічого в дійсности протизаконного в якимнебудь розуміню в собі не містило. Молодіж віддавала честь своєму найбільшому поетови, шукала в його світогляді основи своєї ідейности і поживи для свого духа. Тайність, свого рода конспіративність, з якою могла проявляти свою любов до поета, підносили єї одушевленє, окружали єї діло німбом посьвяти для ідеї. В вечерницях брали участь старші ученики, але они вводили і молодших, з якими мешкали, або на яких мали вплив. Щоб їх приєднати для українства, віддавали їм не раз деклямацію коротших поем Шевченка. Не раз по вечерницях серед святочного настрою приймає нових членів Громади. На вечерницях панував святочний, щирий і товариський настрій. Всі почувались мов одною родиною, всі були свідомі, що їх гуртує одна ідея. Молодіж знайшовшись сама, вирвавшись із шкільної атмосфери, давала волю своїм почуванням і думкам. Довгі промови про мученицке жите поета, про незavidну долю народа, невідрадні відносини тодішного часу зворушали молодечі уми, зближували їх до себе, кріпили їх запал. Бували іноді хвилі, коли під впливом палкої промови або гарно виголошеної деклямації таке зворушенє опанувало слухачів, що кидались собі в обійми, цілувались із декляматором чи бесідником, дехто й прослезив ся. На се немало впливав й стиль виголошуваних промов, повний ніжности, якоїсь туги і суму. Як зразок сего стилю наведу промову, виголошену в 1875. р. на тайних вечерницях в Бережанах. Промова ся не зовсім оригінальна, она у вступі і закінченю нагадує промову Тянячкевича, виголошену на концерті в Перемишлі 1865. р. Се доказ, що дух його писань ще довгі літа подобав ся і удержував ся серед Громад молодіжи. В оцінці Шевченка як борця і мученика за правду і волю, в деяких гадках про нарід, слідний вплив віршів, писаних в 62-70. роках в память Шевченка. Зміст бесіди найкрасше вказує, чого молодіж шукала в творах Шевченка.

Прощальна річ,

говорена на вечерницях Тараса Шевченка.²⁾

Уже мій попередник сказав об всім, що відносить ся до життя

¹⁾ З інформацій о. О. Погорецького.

²⁾ Барвінок 1875. ч. 5.

нашого Батька, его заслуг, які положив коло народности, розказав об его щербатій долі, об его голосію над нужденним, темним братом. Осталось еще для мене доповнити деякі пропущені а для нас не меншої ваги місця. За слабосильне вправді моє слово, щоби висказало докладно всі моменти жизни сьв. мученика правди і волі, за слабий рсзум, щоби вирозумів всі тайни, за слабе око, щоби досягнуло до его грудий і вчитало чувства, які его ув одно вязали з бідним народом. Так щож, хиба розійтись з тим великим, смутним сьвятом без прощаня, без злученя в одно всіх чувств, яким горять тепер наші серця?...

Братчики, молоді орли народа! Нині з горячою любовю, з почутя патриотизму зібрались ми у купці поглянути на нашого Батька—співака правди і волі. Знаю, як красне чувство огріває нині грудь Вашу, як гарні гадки вяжуть Вас з тим народним празником. Коби лиш не остигала та любов на будуче, коби ті думки на дальше остались у Вашому серці. Ви любите Тараса, дорогі Братя; споминаєте его нераз добрим словом — ідіть же за его приміром, положіть собі простувати до тої ціли, для якої тільки билось серце у его грудях! Ви знаєте, над ким боліла его душа, за ким виливав він своє горе. Тільки для безталанного народу хотів Він жити: для него чи раз поносив наруги від своїх ворогів, для него не жахав ся московских кайдан.

Наколи нам дорога его память, наколи серця наші дишуть любовю к нему — приближим ся до темного нашого брата, котрому Він віддавав ся душею і тілом. Не дивім ся на той нарід як на нездалу товпу, а дивім ся як на слабе тіло з кріпкою однак душею. Забудьмо на гірку минувшість, а киньмо ся всі всіма силами до праці; бо пора, бо крайна пора за діло взяти ся... За слабі вправді наші сили, за молоді, щоби подалисьмо провід темному братови, щоби показалисьмо ему, куди простувати має! Та і ніхто не жадає сего від нас. Так щож, братчики любі?! Час не стоїть на одному місци. Перемине літо одно, друге — а вже дивись, Русь-мати кладе на Тебе обовязок чужаня над сиротами-дітьми. Сьвіт буде домагати ся від Тебе корму для голодної души. І чим же Ти вволиш его волю? Який буде з Тебе опікун брата, наколи він Тобі не буде знаний? Які ліки подаш ему слабосильному, не знаючи, що в его болить? Оттак брата — оттак соколи любі! Приготовляймо ся еще заздальгидь, щоби на будуче статись пожиточними народній справі. Изучуймо ся рідного слова, най нічого не буде тайним перед нами... Познакомлюймо ся з хоробами

збідкованого народу, пізнаваймо, що єму недостає, аби опісля моглисьмо записати спасенну рецепту. Ізучуймо ся відтак єго історії, а та розкриє нам єго минувшість, розяснить єго теперішність, вкаже і навчить, якої будучности єму треба. А коли ся сьвята наука прийме ся у наших серцях, тоді устоїмо проти всяким бурям і збудуть ся слова батька:

В своїй хаті й своя правда і сила і воля.

Знаю братчики любезнійші, знаю, що в Ваших грудях не заснуло ще руске серце. Коби хоч зісталисьте на дальше такими, коби любов до вітчизни не остигла у Ваших грудях. Коби моглисьте оперти ся тому сильному ворогови, котрий хоче відторхнути Вас від нашої народности, котрий хоче обмерзвити Вам ту невинну літературу нашу, показуючи на наших літератів голих і босих, котрий хоче силоміцю накинути на нашу мову чужі окупи... Лякають нас народом, що він невирозумілий, невірний. Ба де-ж вже і набере ся в него того довіря!... Що в Бога день видять батьки: як діти їх занюхавши дечого з книжок, уже і відвертають ся від своєї рідної мови, уже топчуть ногами сьвяті закони дідів. Бідна Русь мати, бідні і Ви, сини єї!...

Дороженькі братчики! Надїє будучности! Заклинаю Вас Богом сьвятим — не відвертайте ся від своєї матери, від народу, хочби як тяжка була наша борба, хочби і як високо піднесла Вас доля. Бо „хто матір забуває, того Бог карає“, каже безсмертний Кобзар. Боронім свою народність, не даваймо самі єї на поталу ворогови, що між нами гадюкою вєть ся, очікуючи спосібности, аби вхопити за груди і височити праведної крови!...

Не даймо ся звести єго словами з правої дороги! Єго мова се хаос ріжних нарічий, се німецькі гадки, прибрані в московске платє! Полюбім щирим серцем батьківску нашу мову, полюбім народну літературу; бо та тільки заступить нам всяке оруже, бо лиш та стане твердим берегом проти московского і ляцкого розливу — її не розвіє жадна хуртовина!... Та чи є що красшого на сьвіті — чи є красша мова, як наша питома руска?... Перед нею замовкають всі мови — всі на цілій землі... І чогож нам треба, що нам не понутру?... Що лиш красного, чаруючого в сьвіті моглисьте надібати — те маєте у наших писателїв. До чи єго зболілого серця не прилягли цілючим бальсамом слова Тараса, читаючи єго твори? Там співав Він про Русь рідним словом; там рідна втіха, рідний плач — там слезить ся руске серденько, там рідна руска рука сльози утирає... І чомуж нам сторонити від

питомого свого слова, від питомої своєї літератури — чому нам шукати чужого?!... Чи не лучше на своїм поли, в своїй хаті розвивати ся гарно, як бути у приймах, у наймах в чужого газди?!... О горе, горе тому, хто цурає ся рідного слова, хто відвертає ся від Матери, котра єго викормила своїми грудьми, вибавила власними руками, доглянула власними очима.

Братя, соколи любезні! Наколи прийшлисьте тутки, з щирого почуття патріотизму одправити смутний народний празник, положіть собі від тої хвилі статись другими, ліпшими. Приголубіть до свого серденька ту руїну, що над Дніпром плаче, пригорніть по щирому, з любовю дитини, не забуваючи, що зажитя любив єї Тарас, що він її потїшав, що про ню виливав він свої думи. Уставайте братя, бо темрява приспить нас на віки, як нечиста сила! Мерщій приймімось за просьвіту, бо лукавий ворог краде ся калікою до нашої хати, з ножем у холяві!... Нехай рідне слово не замовкає у наших устах... Пісня руска нехай ніколи не переводить ся!.. Зітрім з матерного личенька хоч одну сльозу, пожалуймо! Таж ми єї сини, таж ми єї надія! Чогож нам відтягаться... Разом братя, разом за діло, а будучність наша!... От і се би було, чого Кобзар так усердно бажав, а чого і Русь мати Вас просить через мої уста. Ідіть же за єї покликом!

А тепер слід мені попрощатись з Тобою, славний наш Батьку, мученику правди і волі. Глянь, Співаче наш любезнійший, подивись з неба ласкавим оком: що не дармо сїяв зерно правди, що воно зійшло у наших серцях і надійсь, що видасть колись пожадані овочі! Подивись, як громадою зібрали ся Твої діти, щоб помянути Тебе не злим, тихим словом, щоб відновити у своїх серцях Твої сердешні думи, сердешні слова!.. Глянь у глибину їх сердець, яким чувством палають вони в нинішній, великій днині!.. Шкода, що не має їм волі. Поминалиб вони Тебе инакше, голосилиб сьвітови явно Твою славу, явно научалиб Твоєму слову!... А то прийшлось нишком звеличати Твою память на остороні, далеко від людей, у тісній, лихонькій хатині..... Бідні твої діти, бідна і їх ненька!... Та чей закінчить ся колись то лихо, чей розпадеться вже раз луда на очах неситих, лукавих ворогів — і в наше віконце засияє сонце!... От тоді помянемо Тебе, Батьку сизий!... А поки що прощай, незабутий наш Кобзарє, та благай там Господа, щоби скріпляв нашого молодого духа, щоби спустив рідненького дощичку на руску ниву, котра що йно заслалась буйною зеленостию.

Прощай, Тарасе, прощавай, Батьку!!.. Прощайте і Ви сизокрилі братчики, молоді і старші!... Душа нашого безсмертного пророка, що невидимо взносить ся над нами, складає Вам щире „Спасибіг“, що не позабули помянути її хоч нищечком... Прощайте молоді орли і заховайте глибоко у серцю Завіт, який наложила на Вас Русь-Україна моїми устами!... Прощайте — а щоби всі усобиці, всяка незгода між нами уступила з нинішнім смутним сьвятом, притулім ся до серця по щирому, по руски; поєднаймось по закону Тараса як рідні брати! Нехай Мати усміхне ся, заплакана Мати!!...

Ф. Чагриненко.

* * *

Коли культ Шевченка поширив ся в Галичині між суспільністю і молодіжкою, коли Шевченкові твори знайшли собі місце в шкільних читанках, шкільна Рада дала дозвіл обходити його память як шкільне сьвято. Діялось се в порі, коли між нашою суспільністю промощували собі дорогу нові суспільні ідеї, коли рівночасно москвофільство, затревожене зростом українства серед молодіжи, старалось підорвати його силу, вказуючи, що головне жерело українства, твори Шевченка, пронизані протидержавними і протицерковними тенденціями. Почалась безплідна полеміка, проба оцінки Шевченка з догматично-релігійного становища, яка велась цілі десятки літ і якої укрита ціль — спинити його культ серед молодіжи. Під сугестивією сих нападів на Шевченка повне виданє його творів до послідних років не мало доступу до бібліотеки учеників, його усували із бурсацких бібліотек¹⁾, оно ледви, чи днесь знаходить ся в кожній шкільній бібліотеці. Коли в 1876 р. появилсь двотомове пражске виданє Кобзаря і розходилось між учениками, вороги українства виступили проти сего, цитуючи „мрачні уступи“ Кобзаря, що після їх гадки поведуть молодіж на бездороже.²⁾ Замітне в сій справі, що навіть такий прихильник українства як Евген Желехівський не важив ся заявити, що й молодіж повинна Шевченка вповні як поета і чоловіка розуміти і цінити, але боронив його тим, що в 1. томі пражского виданя є поміщені твори відповідні для молодіжи, другий том є призначений виключно для сих, що віддають ся спеціальним студиям над Кобзарем і продає ся лише старшим людям. Напасти і клевети на українство і культ

¹⁾ Молода Україна 1900. ст. 29.

²⁾ Рускій Сіонъ 1877. ст. 193, 282.

Шевченка серед молодіжи не спинялись. В 1885 р. появил ся пасквіль Свистуна „Чѣмъ єсть для насъ Шевченко,“ в яким автор ворожо і некорисно оцінює вплив поезії Шевченка на моральний і суспільний розвій молодіжи. Клевети кидані в русофільській пресі на молодіж акад. гімназії довели в 1886. р. до судової розправи. Автор статі боронив свого наклепу про вільнодумство і соціялізм в гімназії тим, що ученики і професори читають твори Шевченка і одушевлюють ся ними.¹⁾

Серед таких відносин перші обходи в честь Шевченка в гімназії мали дуже льояльний вигляд. Нераз й на такий власти не дозволяли, коли відкрили який тайний кружок і т. п. Перші вечерниці обходила академічна гімназія в 1880. р.²⁾ Почались они промовою ученика, в якій заохочував товаришів до праці і науки, котрої величним образом був Шевченко, висказав подяку для шкільних властей і для цісарского Величества, за яких ласкавим дозволом ученики мають спромогу учити ся в рідній мові і закінчив зазивом, щоби кождий ученик користав із сего добра і учив ся для себе, для слави заведеня і народа. В відчиті прелегент зобразив розвій літератури в головних єї периодах і означив місце, яке в ній займає Шевченко. Деклямовано цілу Наймичку. Сьвято закінчив директор подякою молодіжи за працю коло устроєня вечерниць. З незвісних причин слідує сьвято відбулось аж 1883. р.³⁾ В салі на сцені уладжено могилу з бюстом Шевченка. Програма була подібна до попередної. На вечір прийшли телеграми від учеників інших гімназій. Сьвято закінчив директор патріотичною промовою, взиваючи присутних піднести оклик в честь цісаря. В 1885. р. сьвято відбулось по полудни; розпочалось промовою професора. В 1887 р. заборонено концерт в гімназії з причини підозрінь киданих москвофільскою пресою, що серед учеників ширить ся атеїзм і соціялізм. Замість него мав відбути ся концерт в честь Шашкевича, але не відбув ся.⁴⁾

¹⁾ Дѣло 1886. ч. 50. Напасти москвофілів на Шевченка знаходили іноді немилий відгомін в школі. Коли прихильники російщини між учителями бачили, що молодіж осьвідомлюєсь в українстві найбільше під впливом творів Шевченка, старались його вартість в очах учеників обнизити, або й нерозважно згадували про него. На сю тему знаходимо нераз наріканя в часописах. Дѣло 1883. ч. 47, (Новинки); Франко: Конечність реформи ученя рускої літ. (Зоря 1884. ч. 12—13.)

²⁾ Дѣло 1880. ч. 18.

³⁾ Дѣло 1883. ч. 28.

⁴⁾ Маковей :Істория одной студентской громады. ст. 25.

В 1888. р. відбулись вечерниці перший раз в салі Народного Дому (досі відбувались в одній зі саль гімназій). По концерті відбулась для учеників 7. і 8. кляси спільна вечеря в приві деяких професорів.

В гімназіях на провінції вечерниці в честь Шевченка почали устроювати що йно 10 літ пізнійше, ніж у Львові. В Дрогобичи устроено перший раз 1891. р., в Коломиї, Стрию, Станиславові, Самборі і Золочеві 1892. р., Перемишлі і Тернополі 1893. р.²⁾ В 1900. р. відбулись вечерниці у всіх галицьких гімназіях, в яких учить ся українська молодіж, крім гімназій в Сяюці, Ярославі, Новім Санчі, Яслі, Ряшеві і реальної школи в Станиславові.³⁾ З причини русофільства молодіжи і незначного проценту української молодіжи в сих гімназіях, що йно сего року сьвятковано в трох перших з них сотну річницю уродин поета.

Заведенє сего рода шкільних сьвят мало велике значінє в духовім житю української молодіжи. Заходи і праця величаво їх відбути гуртували молодіж для сего діла в один національний табор. Одиниці, що вераз лише з імени були Українцями, осьвідомлювались. Національна амбіція, що у них будилась, вимагала, щоби гідно пошанувати память поета, щоби вечерниці не випали гірше, ніж польські в честь Міцкевича. До сего треба було часто просити о участь співаків з других гімназій і через се піддержувались товарискі зносини між українською молодіжию ріжних гімназій. Вечерниці в честь Шевченка і Міцкевича устроювано спільними силами без огляду на народність. Іноді при укладі програми і доборі сил приходило до непорозумінь між Українцями і Поляками. Поляки усувались від участі і Українці самі, часом при помочи Жидів, устроювали вечерниці.⁴⁾ Звичайно по таких інцидентах або щоби не абсорбувати надто сили і часу учеників, шкільні власти замість вечерниць дозволяли лише на поранок із скромною програмою, виключно шкільне сьвято для учеників.⁵⁾

Вечерниці починались промовою ученика, часом професора; замість промови ученик виголошував нераз відчит, або деклямував принагідний вірш. Заголовки відчитів з р. 1909—1⁶⁾ вказують на основне розумінє поезії Кобзаря і на користанє з новій-

¹⁾ Дѣло 1888. ч. 53. ²⁾ Дати подаю зі звітів гімназій.

³⁾ Молода Україна 1901. ст. 181.

⁴⁾ Молода Україна р. I. ст. 21. і 146. (вечерниці в Дрогобичи і Золочеві.)

⁵⁾ Молода Україна р. II. ст. 188, 202.

⁶⁾ Подаю сї заголовки на основі річників „Мол. України.“

ших студій про него. Ось теми відчитів: Шевченко і народ, Шевченко і Славяни, Шевченко і самостійна Україна, Шевченкові сльози, Впливи, які слідно в Шевченковій Тополі, Значінє Шевченка в сьвітлі всесьвітної критики, Шевченко як борець за волю. Се не лірично чутливі рефлексії 70—80-тих років, але проби синтези ідей і сьвітогляду поета. І програма деклямацій поширилась. Крім балад і поем романтично-козакофільського напрямку, які залюбки деклямовано в перших десятиліттях, ученики вибирали радо поеми суспільно-політичного змісту як: Сон, Кавказ, Неофіти. Здібнійші ученики виступали іноді на концерті з власними літературними пробами, з перерібками Шевченкових поем на драматичні сцени або музичними композиціями. Особливу увагу звертали ученики на зверхну форму вечерниць. Салю декоровано смєречиною, образ або бюст Шевченка прибирано в синьо-жовті ленти. Іноді в декораций салі і настрою вечерниць було видко пробу українсько-польського єднання на основі заповіту Шевченка. В 1899. р. на вечерниці української молодіжи з польських гімназій у Львові удекоровано салю українськими і польськими хоруговками, а на закінченє співано „Ще не вмерла Україна“ і „Z dymem rozarów.“¹⁾ Ученики з ріжних гімназій запрошували себе взаїмно на вечерниці, з їх нагоди обмінювались привітними телеґрамами, до сусідних гімназій висилали представників. Сьвято кінчилось промовою одного з членів учительського збору і співом національного гимну.

* * *

Твори Шевченка, що по своїй появі в Галичині скорим темпом ширились між молодіжию і суспільностию, здобували собі місце в шкільних офіціальних підручниках розмірно поволи. Хоч під напором нових житєвих обставин они здобули собі право горожаньства в школі, то в наших відносинах відзначались занадто стихійною силою слова і глибиною ідей, щоб до неї дістались у своїй вірній і дійсній формі. За велика національна сьвідомість і новина тем проявлялась із них для гімназияльної науки в тодішних часах. Немислимий був наглий перехід від блідих, далеких від нашого житя оповідань і розвідок, якими заповнені перші наші читанки, до творів Шевченка. Сї мусіли іти на компроміс зі школою і хоч знайшли собі місце в читанках, то дістались там відповідно спрепаровані. В тій ціли вибрано поеми і їх подавано у відповіднім вигляді. Дещо дивне видає ся, що не лише

¹⁾ Promień 18891, ст. 65.

перші укладчики українських читанок, люди що найменше байдужні до нашого національного відродження, але і пізніші, нераз виднійші наші діячі і письменники, уважали за потрібну річ змінити для школи не лише зміст, але й мову Шевченка. Здається, що на се впливали іноді не так вимоги школи, як індивідуальність впорядчика книжки, що не любив форм і зворотів українських і свої галицькі уважав за ліпші. Мова Шевченка, як його сьвітогляд, промощувала собі поволи дорогу в школі.

Перша українська читанка Василя Ковальського (Відень 1852. р.), уживана довгі літа в галицьких гімназіях, не містила взагалі жадних виїмків з українських письменників, лише з галицьких і угроруских. Про Шевченка нема в ній ні згадки. Перші поезії Шевченка знаходимо в шкільній читанці: Руская читанка для низшої гімназії, часть II. 1866. Ся книжка вийшла коштом Б. Дідицького і певно при його помочи. Найбільше місця займають в ній його поезії числом 24, Устияновича 8, Огоновского 5, Гребінки 4, Глібова 3, Кониського 2, Метлинського 2, Максимовича і Руданського по одній. Хоч читанка видана невдовзі по смерті Шевченка, коли його твори викликали велике одушевлення, то поміщено ледви 2 його поезії, а се пять рядків з Гайдамаків:

О Боже мій милий!

Тяжко жить на сьвіті, а хочеть ся жить і т. д., і перший з псалмів Давида. Нема й згадки про жите поета, лише вістки про похорон подає вірш Максимовича: „На похоронъ Гр. Шевченка пѣдъ Каневома“. Мову Шевченка змінено на галицький лад: Господнему замість Господньому, єго з. його, навчає ся з. навчаєть ся, попел з. попіл, своєм з. своїм. В рядку: Або чорнобрива в гаю заспіває, змінено чорнобрива на соловейко (в пізнійших виданях Партицького і Лучаківського сей рядок пропущено, в читанці Романчука лишилось соловейко).

Твори Шевченка знайшли вперве значне узглядненє в читанці Ол. Тороньского (Руская читанка для высшої гімназії составлена Тороньскимъ т. III. Львів 1868). Она вправді офіційально в галицьких гімназіях не була уведена і діждала ся неприхильної оцінки¹⁾, але з браку иншої до появи читанки Барвіньского користали з неї в Галичині. Також в гімназії на Буковині уживали єї довгі роки, бо аж до 1891 р., хоч й там не мала офіційального дозволу шкільної Ради.²⁾ Книжка має москвофільський характер.

¹⁾ Возняк: Історія одної читанки. (Наша школа 1913. зош. 3.)

²⁾ Стоцький: Буковинська Русь. 135.

Хоч подано в ній вибір з українських письменників, то мову їх неможливо покалічено. З Шевченка подано 22 поезій (27 ст.), з Дідицького 23 (17 ст.), Устияновича 14 (24 ст.). Вибір поезій Шевченка попереджує коротенька і дуже баламутна біографія. Імена власні в ній дуже перекручено, як: „Шевченко родился въ Курилѡвцѣ..... далъ панъ до маляря Жираева“ і т. п. Про цілу неволю поета згадано сими словами: „В роцѣ 1847. взято го до крѣпости Новопетровска въ Оренбургской губерніи, где полнячи службу воина, пережилъ 10 лѣтъ—1857 повернулъ назадъ въ Петроградъ“... Тенденційно поданій біографії відповідає мова Шевченка, змінена на лад тодішніх москвофільських видань. В сій цілі в, що повстало з л, перемінено на л: приспаль, замолкъ, былъ, чолни і т. д. Замість і в середині слів автор читанки писав е: весельнои, козачемъ, камень, печь; замість х — к: кто, некрещену; замість о—е его, слези. Народні слова позмінював на макаронічно-церковні: богдай, сердце, пойде, пановати горло (гирло) і т. п. З фальшивого почуття „клясицизму“ мови 60-тих років слова і народні звороти Кобзаря, що для школи видавались за прості і неестетичні, заступлено іншими. В поемі Невольник слова: „І бєбєх в долину“, перемінено: „І паде в долину“. Так само признано неестетичними описи козацької різні і згадку про ножі в Гамалії. Через се перемінено: „Їдем різать, палить“.. на „Їдем гулять“; „І на ножах в крові німіє“, на.. „і в крові німіє“. Пропущено зовсім поклик Гамалії: „Ріж і бий... до... кричить Гамалія“. З огляду на Поляків з Ляха зроблено врага (До Основяненка). У виборі подано твори з національним і історичним підкладом. Із більших поем поміщено отсі: Перебендя, На вічну память Котляревському, До Основяненка, Причинна, Іван Підкова, Гамалія, Чернець, Невольник. Крім сих поміщено без жадної системи деякі ліричні поезії. В укладі книжки слідна поверховність. Нею можна пояснити деякі пропуски в Гамалії, Невольнику (оповіданє Степана про руйнуванє Січи), немилу, несправлену похибку в Перебенді: „Старый закохалсь въ степу на могилѣ“, або що думку: Тече вода в сине море, злучено в одну цілість з поемою: На вічну память Котляревському.

Виразний український характер мала читанка Ол. Барвіньського (перше вид. 1871. р.). Твори Шевченка займають в ній $\frac{1}{6}$ частину місця. Перший раз подано докладну біографію поета, розширену і доповнену опісля в слідуючих виданнях, в яких узглядного й розвій творчости поета. Твори передруковано з видання Кожанчикова. Поезії з автобіографічним змістом зібрано разом

в хронологічному порядку. Доповнення пізніших видань ішли в тім напрямі, що зменшувало число поем романтично-побутового змісту (в 2. вид. 1893. р. пропущено: На вічну пам'ять Котляревському, Причинну і Москалеву криницю, в 3. вид. Невольника), а додавало політично-суспільні поеми (в 2. вид. додано Кавказ, Послання і Неофітів). Найменше змін є в першому виданні; вони зводяться до того, що в Заспіві пропущено „Там шляхтою, Ляха“, в Наймиці пропущено найважливішу сцену, в якій вона признає ся Маркови, що є його матерію. В слідуючих виданнях пороблено значні пропуски реалістичних сцен і слів особливо в Неофітах, Послання, Невольнику, Кавказі; вони удержались до днесь.

Ще поволійше ніж в читанках для висшої гімназії твори Шевченка здобували собі місце в читанках для низших клас.¹⁾ В них перевагу мали й після 70. р. твори галицьких і буковинських письменників; з огляду на ціль читанок вибрано до них із Шевченка уступи з моралізуючим підкладом, описи природи, побуту і т. п. Мову особливо в читанках Партицького позмінювано в галицькій дусі, затираючи властиві, українські прикмети. Сей пуризм мови місцями видає ся дивним. Слова поета: „Учіте ся, брати мої“ змінено (Читанка для третьої класи Партицького 1886) на: „Ой учіть ся, брати мої“; „На дворі бач“ переіменовано: „ось на дворі“. Деякі слова, що видавались неестетичними, заступлено іншими. „Приходить ніч в смердючу хату“ на... „в мерзенну хату“. В читанці для IV. класи у виїмку з Невольника п. з. Виїзд на війну, слово куряву переіменовано на тьма, пилу, з пилу пороху, крізь той порох. В поемі Гамалія переіменовано сірий бугай на немов а хурдигу на темницю, в далекій каторжній неволи (На старість в ріднім селі) на — далеко в самотній неволі, Палій чернець пошкандибав, на — Палій у церкву поспішав. Так само граматичні форми Шевченка змінювано на галицькі, так що вони нерідко діставали інше значіння; матір змінено на матер, курінь на курень, молити ся на молитись, доведеть ся на доведе ся, женеть ся на жене ся, айда на гайда, через год на через рік, розбрело ся товариство на розбило ся товариство, завив дзвін на зове дзвін, корогвами на хоругвами, стиха робота на стихла робота. Нагинаючи мову Шевченка на галицький лад, ще більше обмежувано гадки поета про суспільний лад, кріпацтво, Поляків, спомини про минувшість і т. п. Через се і сі виїмки творів втрачали свою силу, видавались блідими і невиразними. В поезії: В неволи над Уралом (III. кл.) пропущено рядки:

¹⁾ Партицький: Руска читанка часть II. 1871.

„ Руска читанка для III. кл. 1886.

Уже й твердині поробили,
Затого будуть і могили,
Всього наробимо колись.

В поемі Чернець пропущено спогади Палія про минувшість і неясні проте слова:

І старець тяжко заридав.

В поемі: Вибір гетьмана, пропущено імена нововибраних гетьманів Лободи і Наливайка.

Преславного Запорожця,
Павла Кравченка Наливайка

скорочено на Преславного Запорожця, другий раз на Павла Кравченка молодого. „Як на Ляха стати“ перемінено „як на Турка стати“. У поемі Сон усунено навіть згадку про панщину. Слова

ти

На панщині, а я в неволі
перемінено

ти

У наймах ще, а я в неволі.

Менше змін є в читанках Ю. Романчука (часть I. 1879. і часть I. Том II. 1879.) Деякі слова Шевченка, рідше уживані у нас, перемінено на галицькі як: стьожку, труну, шкуру, сердешних, оазіс, чуму, на стяжку, скіру, сердечних, оаза, джуму.

В поезії Село слова Шевченка

А на горі стоять палати
Неначе диво.

змінено

А там і церков наша мати
Неначе диво.

Бажане укладчиків читанок вибрати для учеників низших клас короткі виїмки на тему любови вітчизни, туті за нею, описів природи і т. п. вело нераз до самовільних змін тексту Кобзаря. В читанці Романчука на основі поеми присвяченої К. Маркевичеві зложено вірш Туга за Україною.

У Шевченка:

Я й тут чужий, одинокий
І на Україні
Я сирота, мій голубе,
Як і на чужині.
Чогож серце беть ся, рветь ся?
Я там одинокий!....

В читанці:

На чужині серце рветь ся,
Плачу одинокий,
Як згадаю Україну
І степи широкі.
Бо там віє буйнесенький,
Як брат заговорить і т. д.

Одинокий? А Україна
 А степи широкі!
 Там повіє буйнесенький
 Як брат заговорить, і тд.

Сі зміни мови і змісту писань Шевченка удержувались в читанках цілі десятки літ. Що йно в читанки Крушельницького дістались поезії Шевченка без змін.

* * *

Мірою глибини аналізу і розуміння творів Шевченка в шкільній науці є шкільні задачі. Хоч їх теми основується на шкільнім підручнику, то все таки є они свідомством, з яким річевим і критичним коментарем подавано шкільну лектуру Шевченка молодіжи, з якого боку твори оцінювано, вказують заразом, як самі учителі слідили за розвитком студій над творами поета і познакомлювали з ними молодіж. Вартість тем не у всіх гімназіях є рівна; в гімназіях, де був значний процент української молодіжи і де предмету учили кваліфіковані сили, там й в темах проявляється різноманітність і самостійність. Де українська мова була лише додатковим предметом, там й теми є поверховні.

Перші теми шкільних вправ се змісти прочитаних в школі творів, убрані в форму: пояснити гадки, подати основу, хід гадок і т. п. Перша оцінка світогляду Шевченка в шкільних вправах підносить його значіння як народного (національного) поета. На сей момент його творчості звертали головну увагу перші критичні статі про Кобзаря Куліша, Телячківця, Згарського, його на перше місце клали бесідники в своїх промовах на вечорницях. В роках 1878—90. улюбленими темами письменних вправ є огляд, аналіз, провідна ідея балад, побутових і історичних поем Шевченка. Сі теми — се вплив критично-естетичних розвідок Омеляна Огоновського і Провідних ідей в письмах Шевченка (1872 р.) Омеляна Партицького. Особливо послідна студія, що до появи студії Драгоманова (1879 р.) була в Галичині одинокою синтезою світогляду поета і яка в ній підчеркувала особливо національно-патриотичні і етично-моральні моменти, була жерелом об'яснень і шкільного розуміння Кобзаря. Меншу вартість мали теми про естетичну і критичну сторону творів Шевченка. Були нарікання, що мимо своєї високопарности, ся естетична оцінка зводилась крім змісту до схолястичного вишукування і вичислення в поезії Шевченка фігур і тропів, яких знання ученик набирав із шкільної поетики.¹⁾ Значно поширився об'єм шкільних тем про Шевченка

¹⁾ Франко: Конечність реформи ученя рускої літератури. (Зоря 1884. ч. 12 і 13.).

від 90-тих років, під впливом історично-літературних студій над Кобзарем Франка, Колесси, Щурата і др. Їх аналітично-індуктивна метода досліду поодиноких поем і цілих періодів творчости Шевченка усунула зі школи апіорно-естетичні оцінки Кобзаря і поглибила розумінє його творчости і ідей на тлі часу і обставин. Під їх впливом, що слідно в шкільних задачах, вага і значінє творчости Кобзаря перейшла від баляд до суспільно-політичних поем, від загальних оцінок його як народного поета, значіння в літературі, до спеціальної аналізи його творів і ідей. Місце давних, більше одушевленєм і чутєм подиктованих ніж на науковій аналізі основаних оцінок Кобзаря, які подавано ученикам в школі, заняли тепер студії над ним, добуток нашої науки послідних десятилітин. Культ Шевченка в школі здобув собі через се тривку основу. Він позбув ся внішнього блиску та фразеології, молодецьких і ефектовних фраз, які знаменували його в перших роках появи. Здобувши спромогу черпати свою силу безпосередно із життя і науки, в своїм розвою зискує він щораз на своїй глибині і ясности та стремить в цілій повноті і сьвідомости зобразити в школі велич нашого Генія, як чоловіка і поета. Та се поки що ще завданє будучности.

* * *

На закінченє мові розвідки подаю зі звітів зібрані теми шкільних задач за роки 1876—1900. На жаль, не в силі я був зібрати теми від 1872. р. (від введеня Читанки Барвіньского з творами Шевченка) до 1876, бо від 1866. до 76. року шкільні звіти не виходили. Також не подаю тем від 1900 р. т. є. за послідне покоління.

Перемиска гімназия.

1876. VIII. Чого стоїть Шевченко як поет народний?
1878. VII. Пояснити гадки заключені в Шевченка думі 1.
1879. VIII. І чужому научайтесь і свого не цурайтесь.
1880. VII. Яку гадку заключає в собі Шевченка стих: Вітер в гаї нагинає.
1887. VIII. Оцінити Шевченкову поему Гамалія.
1888. VIII. На основі Шевченкової поеми Москалева криниця виказати правдивість реченя Шілерового: Das eben ist der Fluch der bösen Tat, dass sie fortzeugend immer Böses muss gebären.
1890. VIII. 1. Хід гадок в передсмертній Шевченковій думі.
2. Естетичний розбір Шевченкової думи Гамалія.
1891. VIII. І чужому научайтесь і свого не цурайтесь.
1894. VII. Вплив Шевченка на руских писателів в Галичині,
1895. VII. О Боже мій милий!
Хотілоб ся жить на сьвітї
Та ба! треба вчитись,
Як на сьвітї жити,
А то гірко буде, тай дуже.

Бережанська гімназія.

1875. VII. Перебенді, кобзарі, сліпці, бандуристи, їх характер і становище в нашій літературі.

1876. VII. На яким народнім повір'ю основана балада Шевченка Тополя.

1889. VII. Хід гадок в Заспіві Шевченка.

1892. VII. 1. Як висше; VIII. Розклад історичної думи Шевченка Гамалія.

1894. VII. Зв'язь гадок в посьвяті Шевченка: „На вічну пам'ять Котляревському“.

1895. VII. Два типи кобзарів в Перебенді Шевченка.

VIII. Естетичний розбір прольогу Неофітів Шевченка.

1896. VII. Народні типи в Тополі Шевченка.

VIII. Змаганя київської громади в 1847. р. і відносини Шевченка до неї. На основі „Історичного оповідання Куліша“.

1897. VII. Шевченкові слова: Раз добром налите серце в вік не прохолоне.

Хід гадок в Посланню Шевченка.

1898. VIII. Ідилічні картини в поемі Шевченка Наймичка.

1899. VIII. Виказати ціхи поетичної повісти на Наймицці Шевченка.

1900. VII. Хід гадок в поемі Шевченка До Основ'яненка.

VIII. Гуманні ідеї в Кавказі і Посланню Шевченка.

Дрогобицька гімназія.

1876. VIII. Шевченко і Квітка (паралеля).

1877. VII. Чи Шевченка Тополя є баладою?

Значіне мотта, котрого ужив Стороженко до історичних спонинів Коржа:

Слава не поляже,
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в сьвітї,
Чия правда, чия кривда
І чії ми діти!

1878. VII. Виказати з лектури, яка головна гадка пробиває ся в псалмах Давидових Шевченка.

1879. VII. Розібрати баладу Шевченка Причинна.

1880. VII. Розібрати Шевченка думку На Україну.

VII. На чім оперта єсть Шевченкова балада Причинна.

1881. VII. В який спосіб використав Шевченко повіре народне в своїй баладі Тополя.

1882. VII. Пояснити Шевченків стих „Сестрі“ з его життя.

1883. VIII. Основа, аналіза і пояснене балади Шевченка Тополя.

1884. VII. Зміст і хід гадок в поезії Шевченка: Лазаревському.

1885. VII. Провідна гадка поеми Шевченка Наймичка.

VIII. Котляревський, Квітка, Шевченко — їх взаїмні відносини в історії рускої словесности.

1886. VII. Основа і значіне балади Шевченка Причинна.

1887. VII. Основа і значіне балади Шевченка Тополя.

VIII. Як оцінив заслуги Котляревскою, Квітки, Шевченка Куліш в Листі з хутора і о скілько єсть се оправдане.

1889. VII. як 1881.

1890. VII. Пояснити Шевченків вірш: На вічну пам'ять Котляревському.

1891. VII. як 1889.

VII. Пояснити слова Шевченка: І чужому научайтесь і свого не цурайтесь.

1892. VII. Подати хід гадок поеми Шевченка До Основ'яненка.

1893. VIII. Значінє слів Шевченка:

І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь!
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає.

1894. VII. Пояснити і виказати правдивість слів Шевченка:

Єсть на світі люди
Сріблом, золотом сяють;
Здаєть ся панують,
А долі не мають.

1895. VII. Естетичний розбір думи Шевченка Гамалія.

VIII. як 1893.

1896. як 1894.

1897. VIII. Естетичний розбір оди Шевченка До Основ'яненка.

1899. VIII. 1. Головні признаки поетичної творости Шевченка в першій добі розвою його таланту.

2. Естетичний розбір поеми Шевченка Неофіти.

Золочівська гімназія:

1882. VII. Хід гадок і образів в уступі Шевченка Заспів, з піднесенем і умотивованем цінніших місць.

1885. VII. Вияснити гадки Шевченка в Заспіві.

1886. VII. Провідні гадки в Шевченковім Заспіві.

1891. VII. Як висше.

1893. VIII. Провідна гадка в поемі Шевченка Чернець

1895. V. Подати зміст поеми Шевченка: Москалева криниця.

VIII. Шевченко і Квітка, порівнанє їх літературної діяльності.

1897. VIII. Розвинути змісл і вагу слів Шевченка:

Учіте ся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь.

1898. VIII. Характеристика Назаря і Галі в драмі Шевченка Назар Стодоля.

1899. VII. Тип матери в поемах Шевченка.

VIII. 1. Порівнати зображенє Кобзаря в Метлинського стихотворі Бандура, в Шевченковім Перебенді і Шашкевичевім Бандуристі.

2. Естетичний розбір Шевченкової поеми Неофіти.

3. Шевченко і Квітка.

1900. VI. Провідні ідеї в думках Шевченка.

VII. Які образи відслонив нам Шевченко в поемі Чернець.

- VIII. 1. Естетичний розбір Послання Шевченка.
2. Становище і значінє Шевченка в рускій словесности.

Коломийська гімназія.

1878. VII. Які гадки розвиває Шевченко в Перебенді.
1881. VIII. Характер Наймички в поемі Шевченка.
1882. VIII. Хід гадок в поемі Шевченка Наймичка.
1883. VII. Хід гадок в поемі Шевченка До Основяненка.
VIII. Основні гадки в поемі Шевченка Москалева криниця.
1884. VIII. Характер Максима в поемі Шевченка Москалева криниця.
1885. VIII. Естетичний розбір Шевченкової поеми Наймичка.
1886. VII. Провідна гадка поеми Наймичка.
1887. VII. як 1883; 1888 як 1884.
1889. VII. Провідна ідея в Шевченковій поемі До Основяненка.
VIII. як 1884.
1890. VII. Зміст і поясненє балади Тополя.
VIII. 1. Провідна ідея в поетичній повісті Шевченка: Москалева криниця.
2. Порівнати стих Федьковича: До Данила Млаки, з Шевченковою поемою: До Основяненка.
1891. VIII. 1. Показати правду слів Шевченка:
Єсть на сьвітї люди, і т. д.
2. О скілько станув Шевченко висше від всіх руских письменників і длячого?..
1893. VII. як 1891 VIII. 1.; VIII як в перем. гімназії 1879.
1894. VII. як 1885. VIII. 1895. VII. Хід гадок в поемі Шевченка Заспів.
VIII. Провідна гадка в поемі Шевченка Неофіти.
1896. VIII. Порівнати образ кобзаря в Перебенді Шевченка і Бандуристї Шашкевича.
1897. VII. як в перемискій гімназії 1895.
VIII. 1. Ідилічні картини в поемі Шевченка Наймичка.
2. Порівнати Перебендю Шевченка з Improvizacy-єю Міцкевича, зазначивши загально єго вплив на укр. Кобзаря.
18 8. VII. Анальоїї в Перебенді Шевченка і Improvizacijі Міцкевича.
1899. VIII. Гуманні ідеї в Кавказі і Посланню.
1900. VIII. 1. як 1897 VIII 1.; 2. В яких ідеалах бачить Шевченко щастє чоловіла.

Львівська акад. гімназія.

1877. VI. В чім добачує Шевченко щастє чоловіка?
1879. VII. Шевченка Тополя. Заснова, хід гадок і зазначінє головних научных гадок.
1880. VII. Тополя, балада Шевченка; основа, поясненє, аналіза.
1881. VII. Москалева криниця (після Шевченка.).
1882. VIII. Тяжко жить на сьвітї, а хочеть ся жить.
1883. VIII. Хід гадок в баладі Шевченка Тополя.
1884. VII. Молодий вік Шевченка; 1885 як 1881.
1886. VII. Біографія Шевченка.
1887. VII. Передсмертні думки Т. Шевченка. (Провідна гадка в них).
1888. VII. Поясненє дум Шевченкових.

1889. VII. Хід гадок в поемі Шевченка Гамалія.
 VII. Любов Трохима і Насті до прибраного сина в поемі Шевченка Наймичка.
 VIII. Провідна ідея в Шевченковій повісти поетичній Москалева криниця.
1890. VIII. Які гадки висказує Куліш про Шевченка в своїм Листі з хутора.
1891. VIII. Поки живе надія в хаті,
 Нехай живе, не виганяй.
1892. VIII. Провідна гадка в поезії Шевченка Чернець.
1893. VIII. Яке значіне Т. Шевченкови надає Куліш в своїх Листах з хутора.
1894. VIII. Пояснити Шевченкові слова: Треба й на чужі люди подивитись, як живуть.
 VIII. як в дрог. гімн. 1897; 2. як в перем. гімназії р. 1888.
1895. VIII. 1. як тамже 1899. VIII. 1.; 2. Гадки про національне, суспільне і просвітне відродження Русинів, висказані в Шевченковім Посланню.
1896. VII. 1) як в колом. гімн. 1897. р. 1.; 2) як 1900. 2. тамже.
 VII. 1. як в перем. гімн. 1898. 2. Розбір прольогу Неофітів Шевченка. 3. Розбір Шевченкового Послання.
1897. V. Зміст Шевченкової поеми Москалева криниця.
 VII. як в колом. гімн. 1898. р.; 1898. VIII. як в золоч. гімн. 1899.
- VIII. 2.
1899. VIII. Провідна гадка в Шевченковім Посланню.
 1900. V. О скілько жителі Байрона пригадує нам Шевченка.
- Німецька львівська гімназія.*
1875. VII. Яку ідею представляє Шевченко в поемі Наймичка.
1876. VII. Значіне Шевченка в українській літературі.
1877. VII. 1. Становище Шевченка як народного поета.
 2. Як характеризує Шевченко теперішню долю України в Неофітах, а в Гамалії її минувшість.
1879. VII. О жіночих характерах в Шевченка.
1881. VII. Тополя Шевченка, аналіза, зміст, пояснене.
1883. і 1886. як висше; 1887 як в львів. ак. гімн. 1882.
1888. VII. 1. як в дрог. гімназії 1879. 2. Шевченко як лірик.
1890. VIII. як в дрогоб. гімн. 1894.; 1891. VII. Пояснене дум Шевченкових.
1893. VIII. 1. Розклад поеми Шевченка Москалева криниця.
 2. Річ ученика виголошена на вечерицях музикально-декляматорских для звеличання памяти Шевченка.
1894. VII. 1. як в колом. гімназії 1900. 1.; 2. як в акад. гімназії 1883 р.
1895. VIII. як " " 1893. 2.; 2 як в перемискій 1888.
1896. V. 1. Подати провідну ідею в поемі Москалева криниця.
 VIII. 2. як в колом. гімназії 1835. VII. 3. Характер Хоми Кичатого в драм. творі Шевченка Назар Стодоля.
1897. VIII. 1. Розбір поеми Шевченка Тополя. 2. Розбір поеми Неофіти.
 3. Характер осіб в драм. творі Шевченка Назар Стодоля.
1898. VIII. Розбір поеми Наймичка.
1899. VIII. Естетичний розбір Шевченкової поеми Тополя.

1900. VIII. як в колом гімназії 1899.

Самбірська гімназія.

1878. VII. і 1882. VII. Хід гадок в поетичнім уступі: Заспів.
 1884. VII. Образ чуми після Шевченка.
 1885. VIII. Важність і розклад історичної думи Шевченка п. з. Гамалія
 1888. 1. як 1887; 2. як 1885.
 1890. VII. 1. Хід гадок в поемі Шевченка п. з. Перебендя.
 2. " " " " Чернець.
 1891. VII. Хід гадок в поезії Шевченка: До Музи.
 1894. VI. Хід гадок в читаних думках Шевченкових.
 1895. VI. Уклад Шевченкової поеми Гамалія.
 1897. VIII. Характеристика Шевченкових дум.
 1898. VII. 1. Порівнати баладу Міцкевича *Uscieszka* і Шевченка Тополя.
 VIII. 2. Перебендя виразом поглядів Шевченка про завдане поста
 в суспільности.
 VIII. 3 як 1885.; 4. Виказати характеристичні знамена балади
 на Тополі Шевченка.
 1899. VI. 1. Основа Шевченкової балади Тополі; 2. як 1895.

Станиславівська гімназія.

1878. VII. Хлопячий вік Шевченка після місць в його власних поезіях.
 VIII. Романтична основа в баладах Шевченка: Тополя і Калина.
 1879. VIII. Розбір передсмертної думи Шевченка.
 1880. VIII. 1. Розбір поеми Шевченка Чернець.
 2. Що є елегія і пояснити її суть примірами з Шевченка.
 1881. VIII. Розбір поеми Шевченка Перебендя. 1882. VIII. як 1878. VII.
 1883. VII. 1. Виказати драматичні задатки в Шевченковій Гамалії.
 VIII. 2. як в золоч. гімназії 1899. VIII. 1.
 3. Порівнати основу оповідання М. Вовчка Чари і Шевченка

Тополя.

1884. VIII. Головні мотиви в елегіях Шевченка на основі поеми:
 До Основ'яненка.

1885. VIII. 1. як в дрог. гімназії 1894.; VIII. 2. як представляє Шев-
 ченко сирітство.

1886. VII. Характер варнака і Максима в поемі Шевченка Москалева
 криниця.

VIII. як в дрог. гімназії 1879.

1888. VIII. як в дрогобицькій гімназії 1887. VIII.

1890. VII. 1. як в німецькій гімназії 1899 р. 2. VIII. Бесіда в честь

Шевченка.

1891. VII. Архітектоніка поеми Шевченка Наймичка.

1892. VII. В котрих думках і як описує Шевченко своє жите?

1893. VII. Які хвилі життя Шевченка відбилися в его поезіях?

1895. VIII. Характеристика перших історичних поем Шевченка.

1896. VIII. як в колом. гімназії 1897. VIII. 1.

1897. VIII. Погляд на Шевченкові думи і думки.

1898. VIII. Хід думок в Шевченковім Перебенді.

1900. VIII. Розібрати і пояснити прольог Шевченкових Неофітів.

Стрийська гімназія.

1887. VII. як в нім. гімназії 1876.
 1888. VII. Розбір і пояснене поеми Шевченка: До Основяненка.
 VIII. як в перем. гімназії 1897.
 1889. VII. 1. як 1888 VII. 2. Пояснене поезії Шевченка: Сестра, присьв.
 М. Вовчку. 3. як в дрогоб. гім. 1891. VII.
 1890. VIII. Становище Шевченка в рускій літературі.
 1893. VIII. Зміст, порівнане і поетичний склад двох балад Шевченка:
 Причинна і Тополя. 2. які гадки висказує Шевченко в своїх думках?
 1895. VIII. Подати хід гадок в розвідці Куліша: Чого стоїть Шевченко
 як поет народний.
 1896. VIII. 1. Тополя, балада Шевченка. Зміст, аналіза, пояснене.
 2. Неофіти Шевченка, зміст і значінє; 3. як 1895. VIII.
 1897. VIII. 1. як в золоч. гімн. 1898.; 2. і 3. як 1896. 2. 3.
 4. Шевченко, его поетична творчість і значінє для рускої літе-
 ратури.
 1898. VIII. 1. Які гадки висказує Шевченко в Посланию? 2. як 1897. 4.
 1899. VIII. 1. Які гадки висказує Шевченко в своїх коротких ліричних
 творах, званих думками.
 2. Перебендя Шевченка. Основа і значінє поеми.
 3. Неофіти Шевченка. Короткий зміст і алегоричне значінє.
 4. як 1897. 1.; 5. як 1890.
 1900. VII. 1. Настрій і ідеї в думках Шевченка. 2. Перебендя Шевченка.
 VIII. 1. як 1897. VIII. 1.; 2. Послідні хвилі в житю Шевченка.
 (На основі послідної думи).
 3. як 1897. 4.; 5. Неофіти Шевченка, основа і ідея поеми.

Сяніцька гімназія.

1892. VIII. Пояснити основу поеми Шевченка Тополя.
 1901. VIII. Раз добром налите серце в вік не прохолоне.

Тернопільська гімназія.

1876. VII. як в стрийській гімназії 1888.
 1877. VII. Пояснене поезії Шевченка: Мені тринайцятий минав.
 1878. VII. Чого стоїть Шевченко як поет? 1882. VIII. як в нім. гім. 1876.
 1883. VII. Зміст і значінє Перебенді.
 1890. VI. На основі історичних подій і щоденного досьвіду виказати
 о скілько правдиві слова Шевченка:
 Не завидуй багатому; багатий не має
 Ні приязни ні любови, він все те наймає ітд...
 до
 Нема раю на всім сьвітї, хиба що на небі.
 1893. VIII. як в дрогоб. гімназії 1891. 2.
 1894. VII. Хід гадок в Заспіві Шевченка. VIII. як 1893.
 VIII. Яке значінє приписує Куліш Шевченкови в своїй статі:
 Чого стоїть Шевченко як поет народний
 1895. VII. 1. як в львів. ак. гімназії 1891. 2. Естетичний розбір Заспіву
 Шевченка.
 VIII. Виказати, скілько історичної правди містить в собі поема
 Шевченка Чернець.

1897. V. Хід гадок в Москалевій криниці.

VII. Ходімо в селища, там люди;
А там де люди, добре буде,
Там будем жить, людей любить,
Сьвятого Господа хвалить.

VIII. 1. Як в перемській гімназії 1895. 2. Розбір Шев. Послання.
3. Значіне і вплив Шевченка і Шашкевича на розвій руско-української літератури.

1898. V. Вияснити і показати на примірах з Іліади Гомера і думок Шевченка основу поділу поезії описово-оповідаючої на епічну і ліричну.

VIII. 2. Головні признаки поетичної творчости Шевченка в першій добі розвою його таланту.

1899. V. як в золоч. гімназії 1895. V.

VIII. 1. Як погодити слова Шевченка:

Молю ся, Господи, молюсь,
Хвалить Тебе не перестану,
Що я ні з ким не поділю
Мою тюрму, мої кайдани.

зі словами:

Не весело на сьвітї жить,
Коли нема кого любить.

2. Романтичний елемент в Шевченкових баладах.

3. О скільки Шевченків Перебендя пригадує Міцкевичеву Імпровізацію.

4. В чім лежить велике значіне Шевченка. 1900. V. як 1899. V.

VIII. 1. Хід думок в Шевченковій оді: До Основяненка.

2. Провідна думка Шевченкових Неофітів

VIII. 1. Розбір Шевченкової поеми Перебендя.

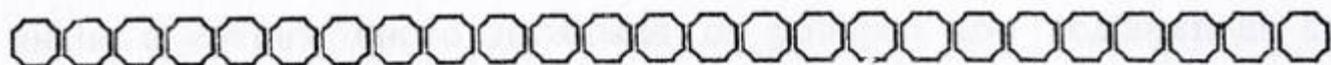
2. О скільки оправданий є висказ Шевченка:

Не завидуй багатому, багатий не має
Ні приязни ні любови, він все те наймає.

3. Провідна думка Шевченкового Послання.

Перемисьль, 20 мая 1914.

Короткий звіт з подорожи по взірцевих гiмназиях за границею.

Завдяки материяльній помочи шкiльних властей сповнив я в минувшiм шкiльнiм роцi бодай по частини своє давнє бажанє, пiзнати уладженя i методу науки взiрцевих гiмназий за границею. Дня 2. падолиста 1913. розпочав я подорож обчислену на мiсяць, з цiлю звидiти 2 гiмназии в Швайцарии, вiдтак звiсну „взiрцеву школу“ в Франкфуртi над Меном, гiмназии в Ваймарi i Єнi, в кiнци гiмназии в Монахii.

По дорозi опинив ся я накороткий час в *Триестi* i зайшов до гiмназии (з гарними аквариями на коридорах), та до реальної школи при улици *Benghasi-я*. В реальної школi, збудованiй недавно на горi з чудовим видом на море i пристань, прийшло ся менi прямо подивляти взiрцевi уладженя дотично гiгiени, прим. що до вiтрення просторих, високих i ясних шкiльних саль, водопроводiв на коридорах, уступових мiсць, вiшакiв i шафок по коридорах (сих послiдних для хованя рисункових бльокив), центрального о-гриваня то що. Також дотично шкiльних середникiв, особливо в габiнетах, мав я нагоду бачити великий поступ, а се в уладженю лябораторiв i театральнo збудованих викладових саль при всяких габiнетах (мiж тим коли у нас ледви фiзикальний габiнет має свою викладову салю). Про фiзикальний i хемiчний габiнег дбає крiм фахових учителiв ще окремий механiк, який пiдготовляє все до викладiв i працi в лябораторах та є також для директора i учителiв помiчним при всяких перерiбках i направках в заведеню. —

Взагалi може ся школа, збудована i удержувана управою мiста, служити взiрцем майже пiд кождим оглядом тим бiльше, що молодий директор розвиває також на поли вихованя i науки разом з молодим учительским збором дуже успiшну дiяльнiсть, йдучи за кождою новою а розумною думкою в педагогii i дидактицi.

В *Швайцарии*, сiй краiнi свободи i великої культури, що о-сновує ся головнo на високо виробленiм почутю обовязку супроти себе, других i держави, оглянув я середнi школи в Цюриху i Базилеї.

В *Цюриху* побачив я близько себе на горi, далеко вiд велико-мiйського руху, близько унiверситету два величавi будинки, в яких умiщенi подвi школи а се: в однiм гуманiстична i реальна гiмназия

(перша названа *Literar-gymnasium*), в другім промислова (*Industrieschule*) себ то наша реальна школа і торговельна школа. Школи, уміщені в однім будинку, мають спільну управу с. 6, ректора і проректора, які ділять між себе обовязки, віддані в нашій Монархії одному чоловікови, та ще мають до помочи крім служби одну канцелярійну силу до виконувания адміністраційних заряджень. Не треба отже підчеркувати, що в тих відносинах мусить панувати в тих заведенях взірцевий лад і порядок. Гімназия ділить ся що йно поступенно с. 6. в міру прибуваня нових предметів на гуманістичну і реальну і має низші кляси спільні. Німецької і латинської мови вчать від I-VII кл, французкої від IIої, грецької від IIIої, історії природи в I, IV, V і VI, фізики в II, V, VI, VII, хемії в II, VI, VII, рисунків від I-V, сьпіву в I і II, каліграфії в I, руханки від I-VII, історії у всіх клясах, географії від I-IV; факультативно (надобовязково) вчать єврейської мови в VI. і VII кл., італійської або англійської мови від V-VII кл., хорового сьпіву від V-VII, стенографії в II і III кл., в кінци книговодства в реальній гімназії; доповнене руханки становлять 4-5 великі прогульки (*obligatorische Ausmärsche*) а для V. і VI. кл. ще наука стріляня і три великі вправи в стріляню, призначені однак тільки для синів жителів Швайцарії (а не для синів чужинців, яких тут у всіх згаданих школах 13.2 %). В гімназії було в р. 1912/13 660, в промисловій і торговельній школі 623 учеників, з тих мешкало по станциях (*Pensionen*) лишень 79 учеників.

Промислова школа (себто *Oberrealschule*) обнимає отсі предмети в п'ятьох клясах: через всі степені науки німецьку і французку мову, всесвітну історію, математику, історію природи, рисунки і руханку; англійську мову від II.-V. кл, географію від I-III. кл., фізику від II.-V. кл., хемію від IV.-V. кл., книговодство в I. кл., стенографію в I. і II. кл., писанє на машині від I.-IV. кл., крім того сьпів через всі кляси і італійську мову в III.-IV. кл. яко надобовязкові предмети. — Наука релігії опирає ся у всіх сих середних школах на інших основах; она вводить молодіж більше в житеву мораль і філософію. Прогульки і вправи в стріляню належать до науки руханки немовби третя лекція в тижни.

Ученики мають загалом по 31—34 годин тижнево в гімназії а по 33—34 годин в реальній школі, значить більше як по наших школах. Обі школи, обняті назвою *Kantonschule*, мають різні фонди, прим. для убогих учеників на подорожи в часі ферій, на окрасу шкільних стін і коридорів, на премії для руховиків, на піднесенє науки рисунків, на обезпеченє від випадків учителів і уче-

ників, з котрих много доїжджає на роверах або залізницею до школи, та обділяють рік річно учеників значними підмогами. — Обі школи мають від року свого шкільного лікаря, який оглядає постійно слух і зір учеників та подає хорим лікарську поміч, о скільки родичі не виберуть иншого лікаря.

В реальній школі найшов я майже університетський устрій з огляду на уладженє фахових викладових саль замість наших шкільних саль для поодиноких кляс (степенів науки), отже прим. 2 саль для науки німецької мови, 1 салью для науки математики, 1 для науки історії ітд., очевидно кожду, вивінувану обильно в усі середники до унаглядняючої науки, отже образи, карти, підручну бібліотеку, 1-2 таблиці, фотографії то що. Ученики вандрують відповідно до розкладу годин з кляси до кляси та переносять свої одяги і шкільні прибори до вміщених на коридорах шафок. — Се уладженє є в своїм роді оригінальне і виходить після упевнень ректора для науки в хосен, а що до карности приходить єму в поміч самоуправа по клясах, яка причиняє ся в великій мірі до удержаня ладу і спокою підчас вандрівок по ріжних саях. Ученики мають свої уряди і обовязки та вивязують ся з них вдоволяючо. Замітити однак треба, що в висших клясах число учеників виносить лиш найбільше 20—30. — Не можна того самого сказати про гімназию. Тут менше свободи, більший ригор; кляси більш по нашому уладжені.

Шо до гігієнічних уладжень пригадали мені обі школи щойно згадану реальну школу в Триєсті. Так само взірцево устроєна висша школа для дівчат, положена на горі в другій части міста. Школи стоять переважно серед просторої площі, що призначена на гри і забави. —

В *Базилеї* зайшов я до гуманістичної гімназії і прислухував ся через два дні ріжним лекціям, головно науці французької мови, бажаючи пізнати методу навчаня чужих язиків. Гімназия положена в спокійній околиці напроти старинної катедри, уміщена в кількох старинних будинках, з меншими вигодами, однак все таки відповідно до основних вимог гігієни і педаґогії та дидактики. Самоуправи молодежи тут нема, мимо того молодіж має много свободи, з якої вміє користати культурно так, що нагляд учителів обмежає ся до мінімум.

В науці клясичної фільольогії звертають тут велику увагу на самостійний переклад, власну думку при річевих поясненнях та розуміню тексту і естетичнім єго розборі; до дому задають багато.

В висших клясах найшов я основне знанє граматики, велике знанє засобу слів і вправу в перекладі.

Науку французскої мови уділяє учитель незвичайно досвідний і спосібний, який по довším побуті в Парижи і по літах шуканя і досвідів засвоїв собі рациональну методу навчаня а се: плекає заєдно свобідні розмови на основі образів і лектури з пляновою цілю, відновляти і доповняти засіб чужих слів, вчить індуктивною дорогою принагідно а час від часу систематично граматики, уживає дуже много хорового виголошуваня поодиноких слів і речень, каже много писати на таблиці і в підручних зошитах шкільних, користує ся в перших трьох літах науки стало таблицею вимови (Aussprache-Tafel) для виробленя у учеників майже взірцевого виголошуваня звуків для себе а відтак в словах і цілих реченях та плекає на висших степенях науки обильну лектуру (домову і шкільну) яко основи свобідних розмов, пояснень, естетичного розбору, стилістичних і граматичних вправ та спонукує до збираня подібних і відмінних висловів. Результати сеї вельми оживленої науки прямо знамениті; в II. кл. потрафлять ученики виріжнити всякі відтінки в вимові поодиноких звуків в тім чи сїм складі, порівнати звуки що до їх вартости, якости і повстаня, пишуть легкі реченя, описують образи і переповідають невеликі оповіданя або описи самостійно і бездоганно; в III-ій і IV. кл. уміють ученики пояснити переміни звуків, повстанє і творенє слів, подають справно при помочи образів цілу низку примірів на граматичні правила і розмови; оповіданя поступають що раз то складнійше і то кождим разом в иншій формі, при ужитю инших слів і конструкцій. Науку веде учитель зовсім природно, без емфази і афектацій, розбуджуючи завсїгди науковий інтерес і удержуючи при кождій нагоді презентцію знаня, головно при помочи повторюваня завсїгди в новім виді, що раз то з иншого становища.

На письменні вироби кладе школа дуже велику вагу, уважаючи їх синтезою цілої науки і немовби зеркалом знаня і інтелектуального розвитку молодежи. На сьвідоцтвах, які одержує молодіж що кварталу, подають ноту з поведеня (Betragensnote) а з кождого предмету по дві ноти а се з пильности і знаня (Fleißnote und Leistung); кари і замітки що до поведеня мають своє місце навіть на сьвідоцтві. Се драстичне средство вихованя стрічає ся серед суспільности, так високо культурної, з признанєм а родина, яка підписує що кварталу сьвідоцтво, розуміє інтенцію школи і пособляє єї змаганям в кождім напрямі.

Вступні іспити мають більше інформаційний характер; управа може однак приймати учеників на пробу а по 3—6 місяцях усувати мало спосібні, байдужні, немічні одиниці, які родина без ніяких нарікань віддає до іншої школи або до практичного звання.

Іспит зрілости не має урядового характеру наших шкіл; нема тут окремих комісій і цілого апарату заряджень в ділі письмєного і устного іспиту. Молодіж мусить однак в найвисшій клясі працювати до кінця дуже много хотьби тому, що ноти послідного сьвідоцтва мають подвійне значінє; з вибраних предметів учителі питають кожного з цілого материялу або самі або в прияві директора; предмети, на котрі кладе ся при сих кінцевих промоциях більшу вагу і які є основою іспиту зрілости, вибирає управа довільно; сим іспитам може прислухувати ся член головної управи кантональних шкіл але без права інгеренції, отже більше в характері гостя і представника власти. Клясифікация по тих свобідно ведених іспитах ріжнить ся не богато від звичайної річної клясифікації. Школа має отже і тут свободу, самостійну думку і довіре властей та суспільности. —

Оплати учеників є піврічні; платять їх всі ученики, в низших клясах менше, в висших більше а рівнають ся они майже нашим оплатам. Чужинці платять ще додаткові оплати (15—25 К піврічно), сини жителів других кантонів мають о половину менші доплати. Обезпеченє учеників від випадків (в школі, підчас вправ, прогульок, подорожий) є обовязкове; премія виносить піврічно 1 fr. — Ученики дістають що року по вписах легітимациї (Ausweiskarten, Jahreskarten), молодші крім того карти вступу на совганку (Eiskarten), старші знижки до театру (Theaterkarten) і карти безплатного користаня з кантональної бібліотеки (Bibliothekskarten), в кінци всі ученики ще зелізничі легітимациї (Bahn-Ausweiskarten).

Шкільний рік зачинає ся подібно як в східній і північній Нїмеччині при кінци цьвітня а кінчить ся при кінци марта. Літні ферії трєвають місяць (від 14. липня до 16. серпня), осінні 13 днів (від 6.—18. жовтня), різдвяні 10 днів, великодні (по закінченю шк. року) около 3 тижні. —

II.

Не маючи богато часу до диспозиції поспішив я до *Франкфурта* над Меном, щоби пізнати школу, що звісна в цілій Нїмеччині і далеко за границею а се „взірцеву школу“ (Musterschule), з єї уладженєм і методою навчаня.

Свою зовсім оправдану назву і славу завдячує ся реальна

гімназія теперішньому директорови Максови Вальтерови, наділеному ізза великих заслуг почесним докторатом одного з німецьких університетів (відай в Марбургу), авторови численних брошур і підручників, невтомимому речникови поступової методи ученя нових язиків в Німеччині і за границею.

Саме кілька днів перед моїм приїздом вернув дир. Вальтер з Петербурга, де реклямував свою методу при помочи рефератів і практичних лекцій через кількадесять днів а в шк. р. 1911/12 перебував він шість місяців в Америці з рамени правительства в замін за подібного американського учителя, який рівночасно розвивав подібну діяльність в Німеччині.

Методу дир. Вальтера, представлену ним в численних брошурах, можна в повні пізнати і оцінити що-йно на місци, в его школі, на его лекциях і на лекциях кількох его учеників як учителів: Дра Dick-a, Дра Sander-a, Дра Zickel-a, Дра Pitschel-a. Переконатися може тут легко і нефаховий чоловік, що его метода се не теория а его брошури не писані лиш при столику, далеко від практики, але що всі его вимоги і вказівки можна перевести в діло, що дають они при консеквентнім поступованю справді великі успіхи. Що правда однак треба замітити, що ся метода вимагає від учителя основного знаня чужої мови, відповідного темпераменту, великої інвенції, енергії, справности і многих інших прикмет.

В цілости ся метода не видала ся мені по звидженю що-йно згаданих лекцій учителя Degen-a в Базилії новою і мало знаною. Слідив я єї на лекциях французкої і англійської мови увчислених в горі учителів, передовсім на годинах самого дир. Вальтера, котрий мене охотно запрошував до себе, привикши до подібних госпітаций від ряду літ.

Найбільше прийшло ся мені подивляти спосіб ученя в мови і живого слова чужих язиків при помочи: таблиць зладжених професором університету в Марбургу Viëtor-ом, дальше постійних вправ в вимові в школі, справлюваня кожної ошибки поодинокими учениками і цілою клясою або одним чи другим гуртком учеників, писаня язикових вправ дома і відтак в школі на 2 таблицях (на котрих пише рівночасно 4 учеників), описуваня образів при примінюваню цілого засобу слів і зворотів та конструкцій, які собі ученики протягом цілої науки засвоїли, розмов з учителем і між собою з усуненєм всякого механізованя і типових формулок, постійного ученя граматики і стилістики індуктивною дорогою, оживленя читаня і оповіданя на низших

степенях через драматичне представлення акції даного опису чи оповідання, через рухи, жести і рисунок на таблиці, при помочи сьпівів, деклямацій, аранжованя представлень в чужій мові і відвиджуваня нарочно спроваджуваного чужого театру, писаня листів до товаришів за границею і відвиджуваня їх в часі ферій, в кінци на середних і висших степенях ще при помочи обильної шкільної і домашньої лектури, свобідних рефератів і дискусій, в кінци окремих лекцій, які надобовязково веде спроваджений з заграниці учитель немовби для контролі вимови, стилю в письмі і слові (отже вислову), для введеня ученика в сьвітогляд і край чужого народа, для виробленя у учеників сьмілости, певности і плавного говореня в довшій бесіді. —

Всі вичислені середники уміють тут приміювати з узглядненем всяких індивідуальних моментів поступенно а завсїгди консеквентно, пляново. Інтерпретація драми Шекспіра „Юлій Цезар“ ліричних стихів новїйших англїйских писателїв, естетичних творів Таїн-а давали в найвисших клясах докази, що ся метода добре примінена є одиноко рациональна та й нам би побажати, щоби наші учителї німецької мови засвоїли собі сю методу і приміювали єї, очевидно не лиш зовнішно і механїчно, а в цілости, в самїй сути. Довели би і ми до того, що наші абсольвенти мали би о много більше знанє мови, оперували-би великим засобом слів, конструкцій і зворотів справно і певно та сьміло і радо їхали би в німецькі краї і брали охотно якунебудь німецьку книжку до руки.

Крім лекцій чужих язиків госпітував я тут досить много інших лекцій, особливо німецької і латинської мови, пізнав вельми спосібного і досьвідного учителя рисунків, який сотворив в своім габінеті прямо цілу виставу рисунків, акварель, ріжного рода начерків і студий учеників сего заведеня і уміє також в часі ферій заставити їх до рисованя старинних домів і костелів Франкфурта, краєвидів, картин побутових то що. Рисунки є в тім заведеню обовязковим предметом до найвисшої кляси (с. є. IXої, званої тут Oberprima.); старші ученики вправляють ся також в т. зв. Schnellzeichnen, с. є. скорім захопленю якоїнебудь картини чи взірця в тій цілі, щоби могли відтак на інших лекциях і на університеті помагати собі рисунком. Замічую, що учитель має до диспозиції аж дві салі, одну з полудневим а другу з північним сьвітлом.

На лекції географії в I. кл. бачив я читанє з карти міста і околиці, попере те рисунком на таблиці і домашними вправами. Географічний габінет має свій спеціальний устрій; кожда карта встав-

лена при стіні в свій обруч з написею; на столі лежить нотатка для веденя евіденції забраних і відданих карт; моделі мають свої осклені шафи, історичні карти свій відділ. Старші ученики наглядають порядок в габінеті, учитель має зверхний нагляд.

Заведенє має по коридорах гарні написи, пословиці, портрети поетів і цїсарів, зі смаком викінчені і оправлені, картини з історії і культури німецького народу, орієнтаційні і регулямінові таблиці — все однак уложене естетично і примінене яко середник вихованя і образованя так, що молодїж входить до заведеня з відкритою головою, вчить ся в школі карности і порядку та шанує школу так як рідний дім. — Проблем уживаня праці при науці найшов і тут своє приноровленє а се в науці ручної справности, на яку складають ся: 2 курси модельованя, 2 курси робленя ріжних предметів з картону (Paprkurse), 2 курси різбленя (Schnitzkurse) і курс столярства (Hobelkursus); на всі курси ходило 101 учеників. — На фізичне вихованє кладе заведенє велику вагу, особливо на свобідну руханку і гри (Turnspiele), пливанє, веслованє, зимові спорти, туристику, прогульки а також на вакаційні оселї.

Самоуправу учеників (Selbstverwaltung) бачив я в иншій виді як в нашій монархії або в Швайцарії. Між тим коли у нас за приміром перших проб, роблених в гімназії в Полї, устроюють по клясах самоуправу з більшим або меншим кругом діланя, декуди знов обмежують єї на деякі кляси але завсїгди з цілим апаратом власних судів, обрад, виборів то що — найшов я тут иншого рода самоуправу а се співучасть учеників найвисших кляс в ділі вихованя молодших учеників, опіку старших над молодшими, в школі і поза школою. Про сей устрій здав я при кінци падолиста звіт в двох числах „Дїла“, тому лишаю ту справу на боці, замічу тільки, що учителї не випустили тут з рук нагляду і опіки над молодежию, якби хто думав; они задержали свою роль провідників і вихователїв, що більше они мусять ще старших учеників яко опікунів молодших з окрема наглядати і вести, однак добра традиция сеї інституції, добірний учительський збір і могуча личність директора дають запоруку, що тутешна самоуправа і досьвіди кожної генерациї, полишені в окремії книзі немовби завіщанє для наслідників, вийдуть лиш на добро молодежи і з сего заведеня будуть заєдно виходити сильні і самостійні характери, спосібні до посьвяти і поважної праці над собою і своїм народом. Ся запорука тим більшу має основу, що батьки учеників і суспільність Франк-

фурта і околиці пособляють тут кождому щирому змаганю управи школи і учительського збору, беруть участь в кожній важнійшій події з шкільного життя, не щадять материяльної і моральної помочи для школи і молодежи а абсольвенти заведеня навідуються залюбки до своєї „взірцевої школи“, директора, учителів і молодших товаришів немовби до своєї рідні.

З заведенєм получена народна школа (Vorschule). Фреквенция в гімназії не велика; в 9 клясах є учеників звичайно 330—350, в народній до 200; в найвисших клясах є від 20—30 учеників, в низших від 35—45. — Іспит зрілости є досить строгий. Абітурієнти пишуть 5 задач а се: німецку, латиньску (переклад на рідну мову), французку (літературну), математичну і фізикальну; з 38 абсольвентів рішило ся в минувшім році піти: на права 6, філософію 12, медицину 5, техніку або иншого рода академії 6, теологію 1; прочі 8 рішили посвїтити ся купецтву. Наука тут одноразова; лекції тревають по 45 хвиль; перерви по першій лекції нема.

III.

В Ваймарі і Єні був я коротше, головно тому, що не найшов багато нових річий в устрою або в методі навчання з виїмком науки клясичної філльолюгії, яка тут (особливо в Єні) стоїть на високім уровени. В Єні стрінув ся я з т. зв. педагогічним семинарем, себто курсом для учительских кандидатів (було їх підчас мого побуту аж 16), тому зрозумів добре, що заведенє має так спосібних і вишколених учителів. Був я в Unterprima (VIII. кл.) на знаменитій лекції Тукидида і прямо подивляв підготованє учеників до так тяжкої лектури, веденої досить скорим темпом; наука грецкої мови в низших клясах основує ся майже відразу на довших уступах, які творять цілість і взяті з історії, мітолюгії або культури Греків; граматіку трактує ся строго індуктивно, отже заєдно на основі лектури так, що ученики самі доходять до правил та конструують схемат відмін. То само бачив я на годин латиньської мови. — Історію природи найшов я тут в руках визначного методика, який дуже зручно уміє вводити молодїж в ієнезу всіх проявів та узглядняє постійно практичне житє. — Менше більше такий самий стан науки найшов я в Ваймарі; тут стоїть високо особливо наука німецкої мови головно тому, що учителі мають в численних музеях багато нагоди познакомлювати учеників з житєм, памятниками і оригінальними рукописами творів таких корифеїв як Goethe, Schiller, Wieland, Hebbel, Mörike і др. Наука французської мови стоїть висше в Єні; тутешний учи-

тель се ученик директора Вальтера з Франкфурта; в Ваймарі па-нує в тім згляді старша метода, що полягає на перекладах і ученю граматики дорогою дедукції і педантичної аналізи.

Послідний тиждень перебув я в *Монахії*, в осідку великих педагогів і кількох взірцевих шкіл. Тут вибороли собі учителі найліпше положенє материяльне, найбільші права і відзначеня. Серед таких обставин можуть они очивидно при меншім числі годин працювати з вдоволенєм і більшим спокоєм як у нас.

Шкільні будинки двох заведень, які я бачив, уладжені дуже вигідно і прямо люксово Конференційна сая подобає на саялю засідань в міністерстві. Ректор має до помочи проректора (подібно як Швайцарії) і віддає єму майже половину госпітаций. Адміні-страційний урядник журить ся під кермою ректора про всякі справи заряду будинку і службу. Габінети і бібліотеки дуже бо-гаті і просторі, молодіж має дуже багато сьвітла і воздуха; пло-щи до забави просторі а навіть в часі лекції заряджує учитель час від часу вітренє салі. В реальній гімназії замикаюгь учителі салі на час перерв, маючи оден ключ до однаких замків від кля-сових саль. Систем лавок тут дуже практичний; лавка призначена для двох учеників; книжки вкладають ученики в скринку уміщену між сидженнями а не на полицю під горішною дошкою, тим то тіло ученика не стиснене, ноги мають доволі місця до свобідного укладу і руху; при вставаню не заваджає ніщо ученикови; кала-марі з затичкою уміщені дуже практично; оперте для плечий і накло-ненє верхної дошки зо всім приновровлені до віку і зросту учеників.

Салі шкільні мають по 2 таблиці, шафку на зошити і різні прибори, умивальню з милом і ручником, на стінах листви з га-ками на образи і карти, в одній стінї осклену нижу на рукописи, ілюстрації і картки яко малу шкільну виставу; великі і високі вікна уміщені так, щоби їх можна під різним кутом отвирати і не допускати до продувів; в низших клясах є на стелі готова по-ділка для мір і позначені сторони сьвіта.

В реальній гімназії наслідують по части при науці французкої і англійської мови методу Вальтера, в німецькій мові глядять пиль-но на поправний вислів і перегляд (диспозицію) в задачах. Взагалі ставлять тут учителі великі вимоги до задач, тому підготовляють і поправляють їх дуже совісно, почім віддають до ректорату по-одинокі задачі (отже писані на картках) з виказомнот і замітками що до теми, дня писаня, віддання і звороту то що. В тім згляді най-шов я тут доволі бюрократизму і централізації, так само як до-точно абсенцій учеників, котрі родичі зголошують і оправдують

в ректораті. — В гуманістичній гімназії бачив я найгарнійші лекції латинської і грецької мови і найвисший уровень знання сих предметів на різних степенях науки. При науці грецької мови в низших класах показують ученики руками наголоси, пояснюють повстанє і зложенє слів, втягають рідну і латинську мову до порівняння, пишуть як найбільше в зошитах і на таблиці, пригадують собі часто подібні і відмінні слова, форми і конструкції, дають самостійні переклади і перерібки, підготовляють під кермою учителя нову лекцію — взагалі поступають вперед певно і сьміло як ті, що знають добре ціль і вагу предмету.

Добре обдумані лекції рідної мови стрінув я в III. VII. і IX. кл.; дуже влучні а короткі огляди на історію римської держави до пунійських воєн і французької революції яко репетиторії в IX. кл.

Надобовязкові предмети є тут слідуючі: Історія штуки (при помочи показуваня дияпозитивів і звиджуваня звісних сьвітвих музеїв Монахії), єврейська, англійська і італійська мова, стенографія, рисунки в висших класах (в низших є се обовязковий предмет), гра на віолінчелі, сьпів, наука пливаня і гри. Самоуправи тут нема.

В обох заведенях стрінув я по 7—8 госпітантів, що під кермою ректора і кількох учителів здобувають собі вишколенє в дидактиці і методиці. —

Загалом беручи був я в 8 заведенях на 57 повних лекціях, а в 4 лиш на самих оглядинах зовнішнього і внутрішнього уладженя. З цілої короткої подорожи виніс я пересьвідченє, що богато нам ще треба працювати над піднесенєм наших шкіл під кождим оглядом, що наша молодіж є спосібна, але занедбана, потребує отже постійного нагляду і як найліпших примірів та щирої опіки зі сторони учительства а ще більше зі сторони громадянства, в кінци, що наша народна школа мусить інакше підготовляти молодіж до середних шкіл, головно вчити єї відразу (більше думати при читаню, писаню, рахованю і розборі реченя то що. Пізнав я наглядно, о кілько більше працює наша молодіж, маючи в гімназії спершу 4 а потім 5 язиків (2 старинні, 3 нові) і як тяжко мусить собі здобувати хотьби сам спосіб пониманя та присвоювати собі тільки язиків. —

В маю 1914.

*А. Алиськевич
Директор.*

І. Учительський Збір в шк. р. 1913/14.

А. Для обов'язкової науки.

І. Директор ц. к. гімназії.

1. **Алисьневич Андрій** в VII. ранзі, почесний член Укр. Товариства Педагогічного, заст. директора ц. к. іспитової Комісії для учителів нар. шкіл; учив від 3. грудня до 15. січня німецької мови в кл. VIб. і VIIб, в II. півроці німецької мови в кл. VIIа.

II. Професори і учителі.

1. **Авдинович Орест**, ц. к. професор, господар IIа. кл., учив латинської мови в клясах: Iб., IIа.; рускої мови в клясах: IIа., Va., VIIа, разом 23 годин тижнево.

2. **Греголинський Дмитро**, ц. к. професор, помічний секретар Дирекції, завідаватель рускої бібліотеки для висшої гімназії, господар кляси IIб., учив латинської мови в IIб. кл., рускої мови в клясах: IIб., VIа., VIIа., VIIIб., разом 20 годин тижнево.

3. **Гамчиневич Роман**, ц. к. професор в VIII. ранзі, член ц. к. іспитової комісії для учителів нар. шкіл, інвілілятор кляс розміщених в побічному будинку шкільнім, господар кляси VIIб., учив німецької мови в клясах: VIб. і VIIб., разом 8 годин тижнево.

4. **Годованець Петро**, дійсний учитель, завідаватель природописного габінету в побічному будинку, учив історії природи в клясах: Iб., IIа., IVа., IVб., IVв., IVг., Vб., разом 19 годин тижнево.

5. **Гоза Теодор**, дійсний учитель, ректор гімназ. Інститута, господар кляси VIIIб., учив латинської мови в клясі VIIIб, а грецької мови в клясах: VIб., VIIб., VIIIб., разом 19 годин, крім того від 27. цвітня грецької мови в кл. VIа., разом 24 годин тижнево.

6. **Горницький Плятон**, дійсний учитель, господар кляси Va., учив латинської мови в клясах Va., VIб., грецької мови в кл. VIIа., разом 16 годин, крім того від 1. лютого грецької мови в кл. IVа., разом 21 годин а від 27. цвітня ще латинської мови в кл. VIа., разом 27 годин тижнево.

7. **Демчук Михайло**, дійсний учитель, ректор гімназ. Інститута, завідаватель фізикального габінету, в II. півроці господар кляси VIIа, учив математики і фізики в клясах VIIб., VIIа., VIIIб; разом 17 годин тижнево.

8. **Зарицький Северин**, ц. к. професор в VII. ранзі, сеніор Збору, господар кл. VIа., учив історії і географії в клясах VIа., VIIа., VIIIб., пропедевтики філософії в клясах VIIа., VIIб., разом 12 годин тижнево.

9. **Малиновский Іван**, ц. к. професор в VII. ранзі, господар кл. Vб, учив німецької мови в клясах: IIг, IIIа, IVб, Vб, разом 16 годин тижнево.

10. **Мануляк Іван**, ц. к. професор в VIII. ранзі, завідатель природописного габінету, учив математики в кл. Ia., історії природи в клясах: Ia., IIв, Va, VIа., VIб., пропедевтики філософії в клясах: VIIа. і VIIIб., разом 18 годин тижнево.

11. **О. Мартинович Омелян**, дійсний учитель, наділений крилошаньськими відзнаками, референт Епископської Консисторії, другий сталий катихит заведення, учив релігії в клясах: приготвл., Іб., Ів., IIв., IIг., IIIб., IIIв., IVб., IVв., Vб., VIб., VIIб., VIIIб., разом 26 годин тижнево і говорив 2 ексорти.

12. **О. Несторович Лев**, дійсний учитель, наділений крилошаньськими відзнаками, катихит, учив релігії в клясах: Ia., IIа., IIб., IIIа., IIIг., IVа., IVг., Va, VIа., VIIа., VIIIа; разом 22 годин тижнево і говорив 2 ексорти. —

13. **Поповский Іван**, дійсний учитель, завідатель археологічної збірки, господар кл. VIIа, учив латинської мови в клясах: VIIа., VIIб., VIIIа., грецької мови в кл. VIIа., разом 20 годин тижнево.

14. **Таляр Антін**, дійсний учитель, завідатель польської бібліотеки для цілої гімназії, учив польської мови в клясах: IIIб., IVа., IVб., IVв., IVг., Va, Vб., VIа., VIб., VIIа., VIIб., VIIIа., VIIIб., разом 26 годин тижнево.

Приділені до служби в інших заведеннях.

18. **Ярема Алексій**, ц. к. професор в VII. ранзі, яко директор жіночого Ліцея Руского Інститута для дівчат в Перемишлі з правом прилюдности.

15. **Коренець Денис** ц. к. професор в VIII. ранзі, до служби в ц. к. академічній гімназії у Львові.

16. **Др. Людкевич Станислав**, ц. к. професор, до служби при філії ц. к. академічної гімназії у Львові.

17. **Целевич Олег**, ц. к. професор, яко управитель приватної української гімназії в Копичинцях.

На відпустці в наукових цілях перебував:

19. **Др. Балей Стефан**, дійсний учитель, перебував на студиях в Берліні і Парижі.

III. Заступники учителів.

1. **Барнич Василь**, ректор Бурси селянської, учитель стріляння, господар кл. IV., учив латинської мови в кл. IVг., грецької мови

в клясах: IVг., Va. Vб, разом 21 (в II. півроці 22.) годин, крім того від 26. цвітня ще рускої мови в кл. IIIг., разом 25 год. тижнево.

2. **Вахнянин Богдан**, іспитований, учитель музики, господар приготовляючої кляси, учив рускої мови в приг., польської мови в кл. Ів., IIIг., математики в пригот., історії природи в кл. IV. в., каліграфії в кл. Ів., разом 22 годин, крім того в II. півроці ще польської мови в кл. IIIа., разом 24 годин тижнево.

3. **Вахнянин Клим**, господар кл. IIIб., а від 26. цвітня ще кл. IIIг., учив рускої мови в кл. Іб., латинської мови в кл. IIIб., грецької мови в клясах: IIIб., IIIг., разом 19 годин, крім того від 26. цвітня ще грецької мови в кл. IVб., разом 24 годин тижнево.

4. **Др. Грицан Евген**, іспитований, завідатель рускої бібліотеки для назших кляс і господар кл. IIIг. до 15. цвітня, учив до того часу рускої мови в кл. IIIг., латинської мови в клясах IIIг., VIа., грецької мови в кл. VIа, разом 20 годин тижнево; від 1. лютого ще грецької мови в кл. IVб., разом 25 годин тижнево; перебував від 15. цвітня для поратованя здоровля на відпустці.

5. **Гонтарский Іван**, перебував в I. півроці на відпустці, вчив в II. півроці рускої і латинської мови в кл. Іа, разом 9 годин тижнево.

6. **Зубрицкий Володимир**, господар кл. IVа, учив в I. півроці латинської мови в клясах Іа., IIв., грецької мови в кл. IVа., рускої мови в клясах Іа., IIIа., разом 22 годин тижнево; перебував в II. півроці на відпустці. —

7. **Зубрицкий Семен**, господар кл. IVв, учив рускої мови в кл. IIв., латинської мови в клясах: IVв., Vб., грецької мови в кл. IVв., разом 20 годин тижнево, в II. півроці замість рускої мови учив латинської мови в кл. IIв., разом 23. годин тижнево.

8. **Коростіль Теодор**, іспитований, завідатель німецької бібліотеки для висших кляс і господар кл. VIIа в I. півроці, учив в I. півроці грецької мови в кл. IVб., німецької мови в клясах: Іа., IIа., IVа., VIIа., VIIIа., разом 25 годин тижнево, переніс ся в II. півроці на посаду дійсного учителя реальної школи до Тарнова. —

9. **Кравець Остап**, ректор Бурси Дешевої Кухні, господар кл. IIв., учив польської мови в IIв., математики в клясах: Ів., IIв., IIIг., IVб., IVг., VIб., разом 20 годин, в II. півроці замість польської мови вчив рускої мови в кл. IIв., разом 22 годин тижнево.

10. **Лісиневич Осип**, іспитований, ректор Бурси св. Миколая, господар кл. Іб., учив польської мови в кл. Іб., IIб., IIIв., математики в клясах: Іб., IIа, IIIб, IIIв., історії природи в кл. IIб., разом 20 годин тижнево.

11. **Лунасевнч Проніп**, іспитований, завідатель історично-

географічного габінету і бібліотеки для убогих учеників, господар кл. Ia, учив рускої мови в кл. IIIб., польської мови в кл. Ia., історії і географії в класах: Ia., Ib., IIIа., IVв., VIIб., каліграфії в пригот. кл., разом 27 годин тижнево.

12. **Малиновський Степан**, іспитований, господар кл. IIIв., від мая завідатель рускої бібліотеки для низших клас, учив латинської мови в кл. IIIв., німецької мови в класах: IIб., IIIб., IIIв., IVг., разом 22 годин, крім того в II. півроці ще німецької мови в кл. IVа., разом 26 годин тижнево.

13. Докторанд **Мандюн Іван**, іспитований, завідатель німецької бібліотеки для низших клас а в II. півроці також для висших клас, господар класи I. в., учив латинської мови в кл. Ib., рускої мови в класах: Vб., VIIб. німецької мови в класах Ib., VIа., разом 21 годин, в II. півроці замість німецької мови в кл. Ib. вчив німецької мови в класах: Ia., VIIа., разом 25 годин тижнево.

14. **Наконечний Олександр**, учив в II. півроці німецької мови в класах: пригот., Ib., IIа., IIIг., IVв., разом 23 годин тижнево.

15. **Петриневич Віктор**, іспитований, господар кл. IIIа. в I. півроці а IVа. в II. півроці, учив рускої мови в класах: Ib., IVа., латинської мови в класах: IIIа., IVа., грецької мови в кл. IIIа., разом 23 годин, крім того від 26. цвітня ще латинської мови в кл. IIIг., разом 29 годин тижнево.

16. **Поліха Теодор**, іспитований, ректор Бурси св. Миколая, куратор спортивного кружка „Сянова Чайка“, керманіч пласту, господар кл. IIг., учив рускої мови в кл. IIг., математики в класах: IIг., IIIб., IVа., IVв., Vб., VIа., разом 22 годин тижнево.

17. **Проців Василь**, іспитований, завідатель історично-географічного габінету в побічнім шк. будинку, учив історії і географії в класах: Ib., IIIг., IVб., IVг., Vб., каліграфії в класах: Ia., Ib., разом 22 годин, крім того в II. півроці польської мови в кл. IIIг., разом 24 годин тижнево.

18. **Росткович Тадей**, іспитований, господар кл. IIIа в II. півроці, учив польської мови в кл. IIа., математики в класах: IIIа., Va., VIIа., фізики в класах: IIIа., IIIб., IIIв., IIIг., VIIа., разом 23 годин, крім того в II. півроці ще рускої мови в кл. IIIа., разом 26 годин тижнево.

19. **Струхманчун Янів**, завідатель рисункового габінету, учив рисунків в класах: Ia., Ib., Ib., IIа., IIб., IIIа., IIIб., IIIв., IIIг., IVа., IVб., IVв., разом 26 годин, крім того від 14. лютого ще рисунків в класах: IIв., IIг., разом 30 годин тижнево.

Шпитновський Станислав, іспитований, учив історії і географії в кл. II б., II в., II г., III б., III в., III г., крім того в II. курсі польської мови в кл. II в - разом 22 год.

20. **Тайх Гавриїл**, іспитований, учив латинської мови в класі II г., грецької мови в кл. III в., німецької мови в класах: II в. Va., VIII б., разом 23 годин, крім того в II. півроці ще німецької мови в кл. II в., разом 28 годин тижнево.

21. **Терлецкий Маркіян**, іспитований, завідаєтель учительської бібліотеки, господар кл. VI б., учив історії і географії в класах: II а., IV а., Va., VI б., VII а., разом 20 годин тижнево.

22. **Др. Туряньський Осип**, іспитований, завідаєтель рускої бібліотеки для низших клас, господар кл. IV б., учив рускої мови в класах: III в., IV б., IV г., IV б., латинської мови в кл. IV б., разом 21 годин тижнево.

23. **Фріцганд Шмерль**, учив німецької мови в класах: приготуючий, I б., III г., IV в., польської мови в класах: III а., III г., разом 23 годин тижнево; перебував в II. півроці задля поратования здоровля на відпустці.

25. **Якубовський Станислав**, асистент рисунків, вчив самостійно рисунків в класах: II в, II г., а помагав учителеви рисунків в класах: I а., I б., I в., II а., разом 12 годин; перебував від 14. лютого задля поратования здоровля на відпустці.

26. **Дзін Іван**, асистент рисунків, помагав учителеви рисунків від 1. цвѣтня в класах: I а., II а., III а., III в., III г., разом 10 години тижнево.

На відпустці перебували через цілий рік:

27. **Івашкевич Дмитро**, для поратования здоровля.

28. **Котецкий Станислав**, яко учитель приватної утравквістичної гімназії в Турці над Стриєм.

29. **Редкевич Лев Орест**, іспитований, яко учитель приватної української гімназії в Буську.

30. **Ростнович Михайло**, іспитований, для поратования здоровля.

31. [Назаркевич Матвій, в I. півроці.]

Б.) Для надобовязкової науки:

1. **Зарицкий Северин**, я. в., учив історії рідного краю в I. півроці в класах: VIII а і VIII б., 2 години тижнево.

2. **Гоза Теодор**, я. в., учив стенографії в 2 відділах, разом 4 години тижнево.

3. **Др. Туряньський Осип**, я. в., учив французської мови в 2 відділах, разом 4 години тижнево.

4. **Струхманчук Янів**, я. в. учив рисунків в 2 відділах, разом 4 години тижнево.

5. **О. Пасічинський Теодор**, катихит виділової школи і префект закрестії, учив сьпіву в 4 відділах, разом 6 годин тижнево.

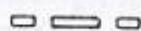
6. **Любович Евген**, іспитований учитель руханки, урядник товариства „Віра“, куратор спортивного кружка „Сянова Чайка“, учив руханки в 10 відділах, разом 10 годин тижнево.

7. **Вахнянин Богдан**, я. в., учив музики при помочи учителя, члена військової орхестри, в 2 відділах, 4 години тижнево.

Служба заведена.

1. **Шведюн Василь**, сталий терциян гімназії, вислужений вах-майстер кінної поліції у Львові (перебував 5 місяців ізза недуги на відпустці).

2. Помічні слуги: Буба Стефан, Грендис Францішок, Депко Олександр.

II. Зміни в учительскім Зборі.

А. Одержали посаду в інших заведеннях.

1. **Андрохович Амврозий**, ц. к. професор, посаду головного учителя при ц. к. мужескім учительскім семинари в Станиславові, рескр. Міністерства В. і Пр. з 21. липня 1913. Ч. 6351/IV.

2. **Коростіль Теодор**, іспит. заст. учит., посаду дійсного учителя при ц. к. реальній школі в Тарнові (рескр. Ради Шк. Кр. з 4. лютого 1914. Ч. 1363/IV).

3. **Сметанський Іван**, іспит. заст. учит. перенесений в тім самім характері на філію ц. к. академ. гімназії у Львові (рескр. Ради Шк. Кр. з 4. серпня 1913 Ч. 13178/IV).

4. **Білинський Володимир**, іспит. заст. учит., перенесений в тім самім характері на філію ц. к. академ. гімназії у Львові (рескр. Ради Шк. Кр. з 28. липня 1913. Ч. 10959/IV).

5. **Пащак Михайло**, іспит заст. учит., перенесений в тім самім характері до ц. к. гімназії в Мельцу (рескр. Ради Шк. Кр. з 30. падолиста 1913. Ч. 21450/IV).

6. **Менціньський Володимир**, заст. учит., перенесений в тім самім характері до ц. к. гімназії в Дембіці (рескр. Ради Шк. Кр. з 22. вересня 1913. Ч. 15916/IV).

7. **Біненшток Адольф**, іспит. заст. учит., перенесений в тім самім характері до ц. к. гімназії з польскім викл. язиком в Перемишли (рескр. Ради Шк. Кр. з 25. серпня 1913. Ч. 12926/IV.)

Б. Увільнений від учительских обовязків:

1. **Назаркевич Матвій**, заст. учит., (рескр. Ради Шк. Кр. з 18. липня 1913. Ч. 13103/IV і з 27. лютого 1914. Ч. 3485/IV.)

В. Приділені до служби в інших заведеннях

1. *Др. Людкевич Станислав*, ц. к. професор, я. в.,
2. *Целевич Олег*, ц. к. професор, я. в. (рескр. Ради Шк. Кр. з 5. вересня 1913. Ч. 14694/IV).
3. *Ярема Алексій*, ц. к. професор в VII. ранзі, я. в., (рескр. Ради Шк. Кр. з 30. марта 1913. Ч. 5038/IV).
4. *Коренець Денис*, ц. к. професор в VIII. ранзі, я. в. (рескр. Ради Шк. Кр. з 1. грудня 1913. Ч. 21568/IV).
5. *Редкевич Лев Орест*, іспит. заст. учит. я. в., яко учитель приватної укр. гімназії в Буську (рескр. Ради Шк. Кр. з 31. вересня 1912. Ч. 15428/IV).
6. *Котецький Станислав*, заст. учит. я. в., яко учитель приватної утраквістичної гімназії в Турці над Стриєм (рескр. Ради Шк. Кр. з 12. вересня 1913. Ч. 15914/IV).

Г. Одержали посаду дійсних учителів в тутешнім заведеню:

1. *Годованець Петро*, бувший учитель прив. укр. гімн. в Городенці і заст. учит. ц. к. гімназії з руским викл. яз. в Коломиї, (рескр. Ради Шк. Кр. з 3. серпня 1913. Ч. 12886/IV, від 1. вересня 1913.)
2. *Гоца Теодор*, бувший заст. учит. при філії ц. к. академічної гімназії у Львові, (рескр. Ради Шк. Кр. з 15. вересня 1913 Ч. 16484 IV від 1. вересня 1913.)
3. *Горницький Плятон*, бувший заст. учит. філії ц. к. академічної гімназії у Львові, (рескр. Ради Шк. Кр. з 16. жовтня 1913. Ч. 15142/IV. від 1. вересня 1913.)
4. *Поповський Іван*, бувший заст. учит. при ц. к. гімназії в Бережанах, (рескр. Ради Шк. Кр. з 16. жовтня 1913. Ч. 13596/IV. від 1. вересня 1913.)

Д. Іменовані заступниками учителів в тутешнім заведеню:

1. *Струхманчук Яків*, (рескр. Ради Шк. Кр. з 18. липня 1913. Ч. 10507/IV. від 1. вересня 1913).
2. *Наконечний Олександр*, (рескр. Ради Шк. Кр. з 4. лютого 1914. Ч. 1410/IV. від 1. лютого 1914.)
3. *Дзійк Іван*, асистент рисунків, на час відпустки Якубовського Станислава (рескр. Ради Шк. Кр. з 9. марта 1914. Ч. 2901/IV. від 1. цвѣтня 1914. до кінця шк. року).

Е. Перенесені до тутешнього заведеня в тім самім характері іспитовані заступники учителів:

1. *Росткович Тадей*, з філії ц. к. академ. гімн. у Львові, (рескр. Ради Шк. Кр. з 26. липня 1913. Ч. 13427/IV).

2. *Проців Василь*, з ц. к. гімн. в Бродах, (рескр. Ради Шк. Кр. з 25. липня 1913. Ч. 10203/IV.)

3. *Поліха Теодор*, з ц. к. гімн. з руским викл. яз. в Коломиї, (рескр. Ради Шк. Кр. з 26. липня 1913. Ч. 13428/IV.)

4. *Вахнянин Богдан*, з філії ц. к. академ. гімн. у Львові, (рескр. Ради Шк. Кр. з 9 серпня 1913. Ч. 13176/IV.)

5. *Петрикевич Віктор*, з ц. к. гімназії в Сяноку (рескр. Ради Шк. Кр. з 15. вересня 1913. Ч. 16489/IV.

всі від 1. вересня 1913.

Ж. Знижене годин до половини одержали:

а. *Гамчикевич Роман*, ц. к. професор, в ціли зладження німецьких вправ для I. і II. кл. спільно з Директором заведеня, (рескриптами Ради Шк. кр. з 10. мая 1913. Ч. 7000/IV і 18. лютого 1914. Ч. 2225/IV.,)

б. в ціли приготованя до учительського іспиту:

1. *Якубовский Станислав*, рескр. Ради Шк. Кр. з 18. липня 1913 Ч. 12255/IV. (на протяг I. півроку).

2. *Гонтарский Иван*, рескр. Ради Шк. Кр. з 14. січня 1914 Ч. 119/IV. (на II. піврік шк. року).

3. Відпустку в ціли приготованя до учительського іспиту одержали:

1. *Гонтарский Иван*, рескр. Ради Шк. Кр. з 18. липня 1913. Ч. 12255/IV. на протяг I. півроку.

2. *Зубрицкий Володимир*, рескр. Ради Шк. Кр. з 14. січня 1914 Ч. 119/IV на протяг II. півроку.

I. Відпустку для наукових студий одержали:

1. *Др. Бaley Стефан*, дійсний учитель, рескр. Ради Шк. Кр. з 3. вересня 1913 Ч. 14012/IV і з 14. січня 1914. Ч. 374/IV. (на протяг цілого року).

2. *Алиськевич Андрій*, директор заведеня в ціли звидження взірцевих заведень за границею, рескр. Ради Шк. Кр. з 22. жовтня 1913 Ч. 18278/IV (на протяг місяця падолиста).

K. Відпустки для поратованя здоровля одержали:

1. *Ивашкевич Дмитро*, рескр. Ради Шк. Кр. з 29. серпня 1913. Ч. 143557/IV і з 9. лютого 1914 Ч. 2239 IV. на цілий рік.

2. *Фріцганд Шмерль*, рескр. Ради Шк. Кр. з 24. грудня 1913. Ч. 22465/IV. і з 21. цьвітня 1914 Ч. 6809/IV на протяг II. півроку.

3. *Якубовский Станислав*, рескр. Ради Шк. Кр. з 9. марта 1914. Ч. 3793/IV від 22. лютого до кінця шк. року.

4. *Др. Грицак Евген*, рескр. Ради Шк. Кр. з 21. цьвітня 1914. Ч. 6704/IV від 15. цьвітня до кінця шк. року.

5. *Росткович Михайло*, одержав ізза браку посад платну відпустку (рескр. Ради Шк. кр. з 30. вересня 1913. Ч. 17048/IV).

Л. Стабілізацію в учительськiм званю і титул ц. к. професора одержав:

1. *Гретолинський Дмитро*, рескр. Ради Шк. кр. з 26. червня 1913. Ч. 9855/IV.

2. *О. Мартинович Омелян* одержав характер і платню головного учителя релігії рескр. Міністерства В. і Пр. з січня 1914. Ч. 54704/13 (інтимов. рескр. Ради Шк. Кр. з 12. січня 1914. Ч. 448/IV.)

М. Додатки п'ятилітні одержали:

1. *О. Мартинович Омелян*, рескр. Ради Шк. Кр. з 11. лютого 1914. Ч. 1559/IV.

2. *Др. Балей Стефан*, рескр. Ради Шк. Кр. з 22. жовтня 1913. Ч. 18900/IV.

3. *Годованець Петро*, рескр. Ради Шк. Кр. з 9. цвітня 1914. Ч. 5700/IV.

4. *Гретолинський Дмитро*, рескр. Ради Шк. Кр. з 31. мая 1914. Ч. 8729/IV.

5. *Петрикевич Віктор*, додаток старшенства рескр. Ради Шк. Кр. з 10. падолиста 1913 Ч. 19920/IV.

III. А) План науки.

1. *Кляса приготовляюча*. Наука відбувала ся після пляну визначеного для IV. кл. народних шкіл висшого або мійського типу зі змінами, які поручила Рада Шк. Кр. рескриптом з 20. падолиста 1894 Ч. 25098. —

Кляси I—VIII. Розклад науки опирав ся на науковiм пляні і інструкциях для австрійських гімназій (після рескр. Мініст. Вір. і Пр. з 6. липня 1909. Ч. 24587. і рескр. Ради Шк. Кр. з 2. серпня 1909. Ч. 44242.) — а що до науки краєвих і німецької мови на пляні, виданім Радою Шк. Кр. в 1905. *Рисунки* були обовязковим предметом в клясах I—IV., *польск. мова* у всіх клясах; в клясах V—VIII. були *рисунки* надобовязковим предметом.

3. *З надобовязкових предметів* уділювано в сім році: *історію рідного краю* в клясах VII. і VIII; *французку мову* в 3 відділах (6 годинах тижнево); *стенографію* в однім відділі (в 2 годинах тижнево); *рисунки* в 2 відділах (в 4 годинах тижнево); *спів* в 4 відділах (в 6 годинах тижнево); *руханку* в 10 відділах (в 10 годинах тижнево).

В) Виказ переробленої лектури шкільної в шк. році 1913/14.

Русна мова:

Кляса II. Франко: Коли ще звірі говорили, Гріченко: Казки.

Кляса III. Франко: Лис Микита; вибрані оповідання Бордуляка і Ковалева.

Кляса IV. Франко: „В поті чола“ (виданє Учит. Гром. в Коломиї), Квітка: „Перекотиполо“, Чайківський: „За сестрою“, Грушівський: „Про старі часи на Україні“ (виїмки).

Кляса V. Вибрані оповідання М. Вовчка, Франко: „Захар Беркут“, Маковей: „Ярошенко“, Цеглиньський: „Кара совісти“, Ібзен: „Ворог народова“.

Кляса VI. Куліш: „Чорна Рада“, Тобилевич: „Суєта“ або „Хазяїн“, Олесь: „По дорозі в Казку“, Драмогонів: „Казка про Б. Хмельницького; Грушівський: Культурно-нац. рух на Україні в 16. і 17. в. (виїмки).

Кляса VII. Стороженко: Нарис європейских літератур (виїмки), Франко: „Мойсей“, Кобилянська: „Земля“, Грушівський: Культурно-національний рух на Україні в 16. і 17. в. (виїмки). Приватно читали ученики: „Енейду“ Котляревського, твори Квітки, повісти Левицького — Нечуя і Кониського, драми і комедії Тобилевича.

Кляса VIII. Вибір поезій Куліша і Франка, Маковей: Панько Куліш (розвідка), вибір новель Стефанка, Семанюка і Мартовича, Коцюбинський: Тіни забутих предків.

Приватно читали ученики: повісти Мирного, Франка, Кобилянської, поезії Лепкого і Олесь.

Латинська мова.

Кляса III. Cornelius Nepos: Miltiades, Cimon, Themistocles, Epaminondas, Pelopidas, Hannibal.

Ученики читали приватно: Alcibiades.

Кляса IV. Caesar: De bello Gallico I (1—30) і IV. Приватно IV. Curtius Rufus Hist. Alex. Magni III. (1, 4—6, 12), IV. (7—8) V. (1, 8—12.)

Кляса V. Ovidius: Quattuor aetates, Lycaon, Deluvium, Deucalion et Pyrrha, Orpheus et Euridice, Niobe, Philemon et Baucis, De vita sua, De Hercule et Caco, Rufino; Livius I і XXII. (вибір.)

Кляса VI. Sallustius: Bellum Cat. згідно Bellum Jugur.; Vergilius: Aeneidos, I. і II, Ecl. I.; Cicero: Oratio in Cat. I.

Кляса VII. Cicero: De imperio Cn. Pompei, Cato maior de senect. або Pro rege Deiotaro, Somnium Scipionis, Vergilius: Aeneidos IV. і VI. або IV. і VII. Ecl. V. Вибір римських елєгіків після виданя Кархута.

Кляса VIII. Horatius: оди, еподи, сатири, листи (у виборі) правильно і ex abrupto. Tacitus: Annales I., зглядно II. Листи Плінія (у виборі.) Вибір елєгіків після виданя Кархута.

Греца мова.

Кляса V. Ксенофонт: Анабаза, Киропедия, Спомини (в виїмках). Гомер: Іліяда I. і II.

Кляса VI. Гомер: Іліяда VI, VIII, XVI, XVIII, XXIV. Геродот: Істория VII. зглядно VIII.

Кляса VII. Гомер: Одиссея I, VI, IX, XVI, і XXIII. (в виїмках.) Плятон: Апольоґія.

Кляса VIII. Софокль: Аяс і Король Едип. Плятон: Крітон, Ляхес, Протагор.

Польска мова.

Кляса IV. Lektura szkolna: Wypise polskie. W całości: Wiesław K. Brodzińskiego, Grażyna A. Mickiewicza; lektura domowa: Przygody Bened. Winnickiego W. Pola, Szkolne czasy Wł. Syrokomli (w skróceniu), powiastki i nowele podług własnego wyboru.

Кляса V. Lektura szkolna: Pan Tadeusz A. Mickiewicza, Grażyna Ad. Mick., Ojciec zadżumionych J. Słowackiego, Maraton K. Ujejskiego (w skróceniu), ballady, legendy, prozaiczne ustępy z wypisów Próchnickiego, lektura domowa: Nowele zawarte w 3 tomach wyd. Westa, nadto powieści i nowele z własnego wyboru.

Кляса VI. Lektura szkolna: Wypisy Tarnawskiego i Wójcika cz. I., Odprawa posłów greckich J. Kochanowskiego, Powrót posła J. U. Niemcewicza; lektura domowa: Trylogia H. Sienkiewicza, Powrót do gniazda J. I. Kraszewskiego, Placówka Prusa, Kollokacya J. Korzeniowskiego, nadto powieści, dramaty z własnego wyboru z biblioteki szkolnej.

Кляса VII. Lektura szkolna: Wypisy cz. I. (dokończenie) część II. do J. Słowackiego. K. Wallenrod i Dziady (w wyjątkach) A. Mickiewicza, Marya Malczewskiego, Śluby panieńskie Al. Fredry; lektura domowa: Ballady i romanse Ad. Mickiewicza, Listopad Rzewuskiego, Krzyżacy H. Sienkiewicza, Ludzie bezdomni S. Żeromskiego, Zemsta A. Fredry, nadto z własnego wyboru powieści, dramaty, komedye, rozprawy naukowe z biblioteki szkolnej.

Кляса VIII. Lektura szkolna: Kordyan J. Słowackiego, Anelli J. Słowackiego, Nieboska komedya i Irydion Z. Krasińskiego. wyjątki z wypisów Tarnowskiego cz. II.; lektura domowa: Balladyna, Lilla Weneda, Mazepa J. Słowackiego, Quo vadis i Bez dogmatu H. Sienkiewicza, Chłopi Reymonta, i z wyboru własnego jak w klasie VII.

Німецка мова.

Кляса III. Байки Grimm-ів.

Кляса IV. W. Hauffs Märchen (Karawane, die Geschichte von Kalif Storch) Hebel: Schatzkästlein des rhein. Hausfreundes.

Кляса V. Th. Storm: Pole Popenspärer; Porger: Moderne erzählende Prosa, зглядно W. Hauffs Märchen.

Кляса VI. Lessing: Minna von Barn.; Droste Hülsfhoff: Judenbuche (Manz-a); Porger: Moderne erzählende Prosa B. III.

Кляса VII. Goethe: Hermann und Dorothea; Porger: Moderne erzähl. Prosa B. IV. VI. VII. P. Heyse: Andrea Delfin, зглядно Eichendorf: Aus dem Leben eines Taugenichts; Lessing: Emilia Galotti.

Кляса VIII. Sudermann: Frau Sorge; Jensen: Karin von Schweden; Schiller: Wilhelm Tell, зглядно Goethe: Egmont; G. Freytag: Journalisten; Shakespeare: Julius Caesar.

В) Виказ переробленого материялу в надобовязкових предметах.

1. Француска мова.

Наука французскої мови ділила ся на 2 відділи.

На першій відділі уживано підручника Дра Василя Щурата часть I. і взято читанє і виголошуванє слів у французській мові, деклінацію і першу конюгацію. Ученики перекладали уступи з французского на руске і відповідали по французски на питання, поміщені в книжці.

В другій відділі взято цілу правильну конюгацію. З вправ Дра Василя Щурата часть II. перероблено всі лекції. Ученики відповідали на свободні питання учителя на основі перероблених лекцій. Також подавано зміст читаних уступів. Крім того читано комедию Молієра „L'avare“.

2. Істория рідного краю.

Кляса VIII. а, б. Історию рідного краю взято до найновіших часів. Науку ведено з узглядненєм географії і культури.

3. Стенографія.

Наука *стенографії* відбула ся в 2 відділах по 2 год. тижнево для клас IV—VIII. I. відділ: Перероблено азбуку, шелестозвучні громади, символічне означуванє голосозвуків, приставки, II. відділ: окінчення, значники, скороченє речень.

4. Сьпів.

На науку сьпіву ходило 180 учеників. Поділено їх після голосів на 5 груп. А іменно: I. Сопранів — 60, Mezzосопранів — 30, II. Альтів — 35, III. Тенорів перших — 8., других — 12., IV. Басів перших — 12., других — 8. (в тім: чотирох з повним тоном: „сонтра А.“) — 15. учеників зачало мутацию голосу.

Перероблено: I. з теорії музики — все до будови гам. II. з теорії сольового сьпіву — уставленє голосу, правильна і хибна емісія тона, крите тона, модуляція голосова. III. з музики *практичної*: 1) на подвійні хори, мішані з фертепяном Вербицкого „Завіщанє“, Теодора П. „Привіт Тарасови“; 2) на хори мішані а сарела: Колесси „Дудка“, з народних пісень „Закувала зазуленька“ „На городі“ і ин. 3) на хори мужескі: пісні церковні: Бортнянського, Вербицкого, Лавровського, Римські: — Корсакова, Нанкого, Седлява і ин. — пісні сьвітські: Лисенка, Кизими, Колесси і ин.—

В протягу року шк. уладжено: Шевченківські вечерниці з продукциями хоральними і сольовими. Хори брали також участь у вечері „Кружка спортового“. Коротко збираючи: стан хору був у сїм році дуже гарний, а причинилось до сего немало засноває бібліотеки музичної, в якій вже тепер є досить велике число творів, бо понад 300 ч.

5. Рисунки.

Наука відбувала ся в двох відділах по дві години тижнево. Фреквенция і поступ учеників вдоволяющий.

Рисованє і мальованє мертвої натури поодинокю і в групах. Начиня, овочі, цвїти, драперії.

Рисованє (шкіцованє) живої натури: пес, голова чоловіча з живого моделю.

Рисованє мотивів архітектонічних і пейзажевих: дерева. —

Материял уживаний при науці: олівец, уголь, фарби аква-релеві, олійні і пастелі.

6. Руханна.

Наука відбувала ся в 10 відділах що тижня від понедїлка до пятниці включно, кожного дня від 5.—7. години по полудни. Кождий відділ вправляв ся раз на тиждень.

Перероблено отсей матеріял, який примінювано в кождім відділі, від найнижшого до найвисшого, відповідно до віку і сил учеників.

Впоряд: Ряд; звороти; черга; доступ; закруг; ходір; закруги і звороти підчас походу; лученє зворотів, доступів і закругів; похід в дружині; уставка в чвірки.

Свобідні вправи: В основній поставі і з вихідної постави вправи рук і ніг; вправи тягарцями і лісками; біг; вправи лічничої руханки група V.; з ученикам висших клас кромі сего щє і вправи Міллера.

Товарискі вправи: тяганє линви; змаганя в тягненю, суненю, підношеню і триманю.

Вправи на приладах: Вправи на кладці, скочні, на драбині прямій, поземій і скісній, на жердках і линвах, на помості, на кізлі; на кони, на дручку, на перстнях, на гойдаку і на поручах.

Забави і гри рухові: Кіт і миш; Чорний лицар; Ходи за мною; Послідна пара; Хапко; Чорноморець; Третяк; Визивач; Біле-Чорне; Пліт; Добувач; Гилька; Пястучка; Союзняк.

Вправи легко-атлетичні: Біг на 50 і 100 м., трискок, скок жердковий, мет кружком, мет ратищем, мет 5 kg. і 7 $\frac{1}{4}$ kg. кулею.

IV. Теми письменних виробів

з висших клас.

Va. Класа.

- Шк. до вибору: а) Початки письменства на Руси. б) Короткий зміст оповіданя М. Вовчка „Кармелюк“. На підставі приватної лектури. 2. дом. до виб. а) Осінний день. Опис. б) Слота Образок. в) Описати оден з образів, приміщеник в нутрі гімназ. будинку. 3. шк. до виб. а) Діяльність Цезара та її значінє для держави. Н. підст. н. історії. б) Заслуги Захара Беркута для громади. Н. підст. прив. л. 4. дом. до виб. а) Зима іде! Думки і вражіня, б) Як сходить мені день вільний від науки? 5. шк. до виб. а) З твору „Кара совісти“ умотивувати назву драми на підставі змісту. Н. п. прив. л. б) Землетруси. Н. п. н. геології. 6. шк. до виб. а) Оповідати одну з прочитаних поезій Овідія. Н. п. лат. лект. б) Звістки про Бояна в пісні про похід Ігоря. 7. дом. до виб. а) Природа в марті. б) Описати Шевченкове сьвято, уладжене учениками нашої гімназії. 8. шк. до вибору. а) Битва на Каялі в літописи і в поемі. б) Найплястичнійші картини у прочитаних описах І пісні Гомерової Іліяди. Н. п. грецької лект. 9. дом. до вибору: а) Чим гарний май? б) Якими хибами дорікає своїм

мадянству лікар Штокман в Ібсеновім творі „Ворог народи“?
 Н. підст. прив. лект. 10. шк. до вибору. а) З повісти „Ярошенко“
 описати одну побутову картину, яка найбільше подобала ся мені.
 На підст. прив. лект. б) Первісна культура Славян. На підст. на-
 уки історії.

V.б. Кляса.

1. Дом. а) Мої сегорічні фериї. (В формі листа до товариша.)
- б) Прогулька в часі фериї. (dtto.) 2. Шк.: а) Літературне значінє місії сьв. Кирила і Методія на Мораву. б) В чім лежить велике значінє заведеня слав. літургії сьв. Кирилом і Методиєм? 3. Шк.:
 Приняте християнства на Руси після Іляриона а після літописи.
4. Шк.: Сотворенє сьвіта (після Овідія.) 5. Дом.: а) „Прежде всякаго дѣланія совѣтъ“. (Книга премудр. глава 37/20.) б) „Другъ вѣренъ кровъ крѣпокъ; обрѣтый же єго, обрѣте сокровище“. (ibid. глава 6/14.) 6. Шк.: а) Водна ерозия. б) Вплив ледняків на зміну земскої кори. 7. Шк.: Володимир Великий. (Проба характеристики на основі лектури літописи.) 8. Дом.: а) Народні звичаї в сьвітлий понеділок. б) Схід сонця на весну. 9. Шк.: а) Сліди мітології в „Слові о полку Ігоревім“. б) Що можна сказати про Бояна на основі „Слова о полку Ігоревім“? 10. Дом. а) Котре місце з повісти „Захар Беркут“ подобало ся мені найліпше і чому? б) Як розумів Др. Штокман роботу для добра народа?

VIа. кляса.

1. Дом. до вибору: а) Слітні жнива. (вражіня з села), б) Чому повинні ми поважати старців? 2. Шк. до вибору: а) Характер і напрям українського письменства в перших його початках, б) Ілярион і Турівський як представники византийського образования на Україні. 3. Дом. до вибору: а) Чому чоловік так привязаний до своєї вітчизни? б) Рільництво початком культури.
4. Шк. до вибору: а) Авторство і жерела т. зв. Несторової літописи, б) Сьвітські письменники в I. добі української літератури і характеристика їх творів. 5. Шк. до вибору: а) Автор „Слова о полку Ігоревім“ яко політик, б) Моральний занепад Риму при кінци републики (на основі лат. лектури). 6. Дом. до вибору: а) Oga et labora! б) Перемиський замок — сьвідок минулих дій. 7. Шк. до вибору: а) Як впливає Бруховецький на чернь, щоби приєднати єї для своєї кандидатури (На основі дом. лект. „Чорна Рада“), б) Чому Ібзен назвав свою драму „Ворог народи“ (На основі дом. лектури). 8. Шк. до вибору: а) Почини гуманізму і його поширенє в західній Европі, б) Брацке шкільництво на

Україні при кінці XVI. і з початком XVII. ст., 9. Шк. до вибору: а) Генеза і розвій полемічної літератури на Україні до початків XVII. ст., б) Іван Вишенський в світлі своїх посланій. 10. Дом. до вибору: а) Шевченковий похід в Перемишлі і участь в нім української молодіжи гімназійної, б) Мої вакаційні пляни.

VIб. Кляса.

1. Домова до вибору: а) Послідний день ферий. б) Шелестить пожовкле листе... 2. Шкільна до вибору: а) Вплив византийської літератури на староруське письменство в його початках. б) Що любили читати староруські читачі? 3. Дом. до вибору: а) Per aspera ad astra. б) Смерть ученика. 4. Шк.: а) Народна поезия в „Слові о полку Ігоря“. б) Характеристика галицько-волинської літописи. 5. Дом. до вибору: а) Роля природи в „Слові о полку Ігоря.“ б) Народна мова в „Слові о полку Ігоря“. 6. Шк. до вибору: а) Мітольоґічний елемент в „Слові ополку Ігоря“. б) Характеристика автора „Слова о полку Ігоря“. 7. Дом. до вибору: а) Розвинути приповідку Данила Заточника: Ржа желѣзо изъѣдаєть, печаль челоуѣкоу оумъ отъймаєть. б) Національна свідомість в староруськім письменстві найдавнішої доби, 8. Шкільна до вибору: а) Траґедия душі Івана Вишенського, б) Наукові твори в середній добі української літератури. 9. Дом. до вибору: а) Розвинути епіграм Івана Франка: Книги — морська глубина: Хто в них пірне аж до дна, Той хоч і труду мав досить, Дивнії перли виносить, б) Principiis obsta. 10. Шк. до вибору: а) Розвій української мови від найдавніших часів до Котляревського. б) Характеристика доктора Штокмана в драмі Ібзена „Ворог народови.“

VIIа. Кляса.

1. Дом. до вибору: а) Буде війна! (настрій населеня в минулій кризі), б) Вартість публичної опінії. 2. Шк. до вибору: а) Чому називаємо І. Котляревського творцем нової доби в українськім письменстві? б) Школа Котляревського в українськім письменстві. 3. Дом. до вибору: а) Розвинути гадку Котляревського: „Любов к отчизні де героїть, Там сила вража не устоїть, Там грудь сильніша від гармат“, б) Audiatur et altera pars. 4. Шк. до вибору: а) Українофільство в польській і російській літературі першої половини XIX ст., б) Харківський кружок українських письменників і йогого заслуги для української літератури. 5. Шк. до вибору: а) Які прикмети повинні знаменувати вірцевого вождя? (на основі латинської лектури), б) Схожість мотивів в Слові о полку Ігоревім і пісні про Ролянда. 6. Дом. до вибору: а) Як погодити висказ

Шевченка „Ліпше плакати, як ніхто не бачить“ з німецьким висказом „Geteilter Schmerz ist halber Schmerz“, б) Яку користь приносить чоловікові надія? 7. Шк. до вибору: а) Духова боротьба Мойсея з Азazelем, б) Розвязка конфліктів Мойсея з народом і власними сумнівами. (Обі теми на основі шкільної лектури Франкового „Мойсея“). 8. Шк. до вибору: а) Як представляли собі кийво-методиївські братчики всеславянську федерацію? б) Галицка Україна перед виступом Шашкевича. 9. Шк. до вибору: а) Полеміка Шевченка з російськими критиками в прольогу до „Гайдамаків“, б) Ідеалізація минувшини в історичних поемах Шевченка. 10. Дом. до вибору: а) Які прикмети повинен розвивати нарід, що хоче стати могутим? б) Що хосенного мігбим зділати підчас вакацій?

VIIб. Кляса.

1. Дом. а) Не вважай на врожай, сій жито, хліб буде. б) Море школою народів. (На основі науки історії.) в) Вплив географічного положення Руси на розвій її культури. 2 шк. а) Петичний стиль народних дум. б) Які історичні події змальовані в народних думах? 3. шк. а) Національний світогляд Котляревського. б) Суспільний світогляд Котляревського. 4. дом. Нема гіршого лиха над безголовлє. 5. шк. а) Характеристика реалістичних повіст. Квітки. б) Ідея добра і зла в повістях Квітки. 6. дом. а) „Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.“ б) Homo non sibi natus, sed patriae.“ 7. шк. а) Роля Константина Острожского в культурнім русі з кінцем XVI. і почат. XVII. в. (На основі лектури твору Мих. Грушівского: „Культурно-національний рух.“) б) Пояснити слова Саг-лул'а про Дантого „Душа середних віків живе вкупі з єго душею в єго безсмертній поемі. (На основі лектури твору Н. Стороженка: Істория західноевропейских літератур.) 8. дом. а) Війна ворогом і приятелем штук. б) Надія жерелом добра і зла. 9. шк. а) Романтичність Шевченкових балайд. б) Сюжети Шевченкових балайд. 10. шк. а) Погляди Шевченка на взаїмні відносини славянських народів. б) Горожанська діяльність Демостена. (На основі грецької шкільної лектури.)

VIIIа. Кляса.

1. шк. до виб.: а) Вартість політичних поем Шевченка. На підст. прив. л. б) Значінє появи першого „Кобзаря.“ 2. дом. до виб.: а) Характеристика оповідань Куліша. На підст. прив. л. б) Чому називаємо молодіж цвітом і надією народа? 3. шк. а) Характеристика лірики Вол. Шашкевича б) Лірична закраска у

писаннях М. Вовчка. Помічення на підставі прив. л. 4. дом. а) *Sibi imperege summum imperium*. б) Які події вплинули на розвій конституційного життя в Австрії? Н. підст. н. історії. 5. шк. а) За що Атенці обвинили Сократа? Н. підст. Плятонової „Апольої“. б) Вартість поетичної творчости М. Шашкевича і Федьковича. 6. дом. а) Як я розумію працю над собою? б) Яку вартість можу надати моїм споминам з діточих літ? 7. шк. а) Природа у повістях Ів. Левицького. б) Українська суспільність в освітленю одної з повістей Н. Левицького. Теми а) і б) на підст. прив. л. 8. шк. а) Основні риси Грінченкової творчости. Н. підст. прив. л. б) Розбір Франкової поезії „Не забудь... юних днів.“ —

VIIIб. Кляса.

1. Дом. до вибору: а) Розвинути двовірш Лесі Українки: „Терпіть кайдани — то не сьвіцький сором, Забуть їх, не розбивши, гіркий стид.“ б) Яку користь принесла мені дотеперішна наука історії України? 2. Шк. до вибору: а) Іронія і сарказм як вираз почувань в „Кавказі“ і „Сні“ Шевченка. б) Яке становище супроти російського царату займає Шевченко, а яке його попередники? 3. Шк. до вибору: а) Відносини Куліша до української історії. б) Взаємини Куліша з Галичанами. 4. Дом. до вибору: а) Які політичні зміни виступають в Європі в ХІХ. ст. під впливом національної ідеї? б) Погляди Горація на життя і людей. (на основі прочитаних од.) 5. Шк. до вибору: а) Характеристика української поезії в першій половині ХІХ ст., б) Молієр і його найхарактеристичніші твори. (На основі лектури Стороженка). 6. Дом. до вибору: а) Гуцули в оповіданнях Ю. Федьковича і нарисах І. Семанюка (порівнююча характеристика). 7. Шк. до вибору: а) Ідейний підклад і тенденція оповідання Кониського „Непримирена“. б) Аналіза зверхних проявів любови Василя в Федьковичевім оповіданю „Люба-згуба.“ 8. Шк. до вибору: а) Вартість повісти Мирного „Хиба ревуть воли як ясла повні“, б) Вартість повісти Мирного „Лихі люди.“ в) Лессінґ яко критик (На основі лектури Стороженка і науки історії німецької літератури).

В польській мові.

V. А. Кляса.

1. Urywek z pamiętnika wierzby. (dom.) 2. Krajobraz podług danego obrazu. (szk.) 3. Galicya pod względem oro - hydro - etno i topograficznym. Opis ogólny. (dom.) 4. Opis dowolnego krajobrazu z „P. Tadeusza“. (szk.) 5. Gdzie w nowelistyce polskiej spotykamy

wśród ludu zmarnowane talenty wskutek braku możliwości kształce-
 nia? (dom.) 6. Rozwój uczucia w „Ojcu zadżumionych“ J. Słowac-
 kiego. (dom.) 7. Szlachta zaściankowa w „P. Tadeuszu“. (szk.) 8.
 Do wyboru: Krajobrazy a) przy wschodzie słońca } w „Panu Tadeuszu“
 b) „ zachodzie „ } A. Mick. (dom.)

V. B. Кляса.

1. Urywek z pamiętnika lipy. (dom.) 2. Opis danego obrazu. (szk.)
 3. Austriacko-węgierska monarchia. (Opis ogólny.) (dom.) 4. Który
 z epizodów w „Panu Tadeuszu“ podoba mi się najlepiej i dlaczego?
 (szk.) 5. Opowieść o „Janie Bieleckim“ — J. Słow. (dom.) 6. Koleje
 życia: a) „Judki Schwarzenkopfa“ z nowelki „Łaciarz“ Kl. Junoszy.
 b) „Antka“, z noweli „Antek“ B. Prusa. 7. Jak i o czym radzono
 w zaścianku dobrzyńskim? 8. Wojski jako myśliwy (na podstawie
 „Pana Tadeusza“ A. Mick.) (dom.)

VI. A. Кляса.

1. Sprawozdanie z mojej lektury domowej za miesiąc wrze-
 sień. (dom.) 2. Bieg myśli w utworze poetycznym wybranym wła-
 snowolnie na deklamację. (szk.) 3. Flora i fauna naszego kraju.
 (dom.) 4. Bieg myśli w jednym z chórów w „Odprawie posłów
 greckich“ J. Kochanowskiego. (szk.) 5. Sierp i kosa. (Porównanie).
 6. Która z świątyń przemyskich podoba mi się najwięcej i dlaczego?
 (dom.) 7. Który epizod z „Krzyżaków“ H. Sienkiewicza utkwiał mi
 najsilniej w pamięci? (szk.) 8. Najazd Szwedów na Polskę. Na pod-
 stawie „Potopu“ H. Sienk. (dom.)

VI. B. Кляса.

1. Sprawozdanie z mojej lektury domowej za miesiąc wrze-
 sień (dom.) 2. Bieg myśli w utworze poetycznym wybranym wła-
 snowolnie na deklamację. (szk.) 3. „Ziema“. Opis ogólny. (dom.)
 4. Bieg myśli w jednej pieśni J. Kochanowskiego. (szk.) 5. Pług a
 miecz. (dom.) 6. Obrona Częstochowy. (Podług „Potopu“ H. Sienk.)
 (dom.) 7. Uwagi nad utworem poetycznym deklamowanym z wła-
 snego wyboru. (szk.) 8. Wątek powieściowy w „Krzyżakach“ H.
 Sienkiewicza. (dom.)

VII. A. Кляса.

1. Ładem domy i narody słyną, Bez niego domy i narody giną
 (Ad. Mickiewicz.) (dom.) 2. Dwaj bracia Strawińcy. (Podług powie-
 ści H. Rzewuskiego: „Listopad“). (szk.) 3. Stosunki między Krzyża-
 kami a Litwinami w w. XIV. (Podług dzieł A. Mickiewicza). (dom.)

4. Turniej rycerski. (Podług obrazu ściennego.) (szk.)
5. Prostota a prostactwo. (dom.)
6. Z wędrówek grosza. (We formie pamiątnika). (dom.)
7. Najważniejsze znamiona poezji A. Mickiewicza. (szk.)
8. Uwagi o jednej z komedyi Al. Fredry. (dom.)

VII. Б. Кляса.

1. Kto bohaterów nie wielbi ojczystych, Sypcie mu w oczy żwirami pogardy; Na widok męża kroczącego w dzieje, Rośnie pierś wieszczka i głos olbrzymieje. Fr. Wężyk. (dom.)
2. Jakie znaczenie mają słowa Ad. Mickiewicza: „Czucie i wiara silniej mówią do mnie, niż mędrca szkiełko i oko“. (szk.)
3. Społeczeństwo polskie w XVIII. w. w świetle komedyi J. U. Niemcewicza: „Powrót posła“. (dom.)
4. Charakterystyka i współdział w akcji dowolnej postaci z „Ludzi bezdomnych“ Stefana Żeromskiego. (szk.)
5. Oszczędność a skąpstwo. (dom.)
6. Z wędrówek banknotu. (dom.)
7. Które ustępy z „Dziadów“ Ad. Mickiewicza podobały mi się najwięcej i dlaczego? (szk.)
8. Kilka uwag o „Maryi“ A. Malczewskiego. (dom.)

VIII. А. Кляса.

1. Rola Chilona Chilonidesa w powieści: „Quo vadis“ H. Sienk. (dom.)
2. Charakterystyka i współdział w akcji jednej z najwybitniejszych postaci w utworach Juliusza Słowackiego. (szk.)
3. Ocena literacka „Chłopów“ Wł. Reymonta, lub „Pana Balcera“ M. Konopnickiej. (dom.)
4. Monolog Kordyana na górze Mont-Blanc. (szk.)
5. Rzym za cesarstwa w oświetleniu pisarzy polskich (dom.)
6. Gutta cavat lapidem. (szk.)

VIIIб. кляса.

1. Charakterystyka i koleje życia Rafała Olbromskiego lub Krzysztofa Cedry z „Popiołów“ St. Żeromskiego. (dom.)
2. Uwagi nad dowolnym krótszym utworem Juliusza Słowackiego. (szk.)
3. Ocena literacka powieści H. Sienkiewicza: „Bez dogmatu“ (dom.)
4. Rozwinąć myśl zawartą w jednej z ód Horacego. (szk.)

5. „Młodość nasza jest rzeźbiarką,
Co wykuwa żywot cały —
I choć sama przejdzie szparko,
Cios jej dłuta wieczno trwały.“ (Kras.) (dom.)

6. Paulatim summa petuntur.

3. В німецькій мові.

Va. Кляса.

- 1., Stadt und Land (дом) 2., Ein Leichenbegängnis in Rom.

(шк.) 3., Ovids Leben nach seiner Selbstbiographie. (дом.) 4., Inhalt und Grundidee einer der Goethe'schen Balladen: a., Ballade, b., Hochzeitlied. 5., Die Jugend des armen Spielmanns (nach Grillparzers Novelle „Der arme Spielmann“.) (дом.) 6., Meine Weihnachten. (шк.) 7., Im Eisenbahnhofe. 8., Eine Vorstellung im griechischen Theater (nach Schillers „Die Kraniche des Ibykus“). (дом.) 9., Die Bedeutung des Priesters Chryses für die Handlung im ersten Buche der Ilias. (шк.) 10., Inhalt und Idee der Ballade von Schiller „Der Handschuh“. (шк.) 11., Das Leben der alten Römer im Anschluß an Schillers „Pompei und Herkulanum“. (шк.) 12., Ein Ausflug im Mai. (дом.) 13., Die Rolle der Bakterien in der Natur. 14., Charakteristik eines Gentlemans. (шк.)

Vб. Кляса.

1. Freuden und Leiden des Herbstes. (дом.) 2. Chr. Fürchtegott Gellert als Wohltäter einer armen Schusterfamilie (шк.) 3. Die Sage vom klagenden Lied. (шк.) 4. Was verdankt die Welt der Tätigkeit des Kaufmanns? (дом.) 5. Anteil der Griechen an dem traurigen Schicksal des Ibykus. (шк.) 6. Die Sage von der Niobe. (дом.) 7. Andreas Hofers Tod. (шк.) 8. Welchen Nutzen gewähren uns die Wälder? (дом.) 9. Die Heldentat des Hauptmanns in der Erzählung, „Todesritt“ von Larosche. (шк.) 10. Gute Bücher sind gute Freunde. (дом.) 11. Unangenehme Folgen des Hauptgewinns für Dorus Hanekamp. (шк.) 12. Bericht eines Bauernknaben über die Reise mit seinem Paten nach Mariaschutz. (шк.) 13. Der Raub der Sabinerinnen. Nach Ovid. (дом.) 14. Charakteristik des Tauchers in Schillers gleichnamigem Gedichte. (шк.)

Via. Кляса.

1. Н. а) Hochwasser auf dem Lande. (Eine Schilderung.) б) Die Überschwemmung in Peremyschl. 2. Sch: а) „Das Glück von Edenhall“ und „Belsazar“. (Ein Vergleich.) б) Es ist die Richtigkeit des Sprichwortes „Hochmut kommt vor dem Fall“ auf Grund des Uhland'schen Gedichtes: „Das Glück von Edenhall zu beweisen. 3. Sch: а) Gudruns Befreiung. б) Gudruns Charakter. 4. Sch: а) Das Urteil des Ordensmeisters ist hart, aber gerecht. б) Kampf und Sieg des Ritters. 5. Н: а) Der falsche Freund ist der wahre Feind. б) Reise zu Fuß, da verstehst du Menschengruß. 6. Sch: а) Parzival als Gralkönig. б) Parzivals Schuld und Sühne. 7. Sch: а) Friedr. Mergels Jugend. б) Friedr. Mergels Charakter. 8. Sch: а) Legende vom Hufeisen. (Eine Erzählung des Vorfalls.) б) „Wer geringe Ding' wenig acht't, Sich um geringere Mühe

macht“. 9) Sch: a) Reinekes Sieg. б) Reinekes Beichte. 10. Sch: a) Begriff der Ehre, festgestellt an Tellheim. б) Major von Tellheim im I. Aufzuge. 11. Sch: Der Dichter in der „Teilung der Erde“ von Fr. von Schiller. 12. Sch: Die innere Umwandlung in Villingers „Ungleichen Kameraden“. 13. Sch: Der Tod der Großmutter. Nach Roseggers „Holzknechthaus“. 14. Sch: Das Grundmotiv in der Erzählung „Krambambuli“.

VIb. Кляса.

1. Der Fluch in der Sigurdsage. (дом.) 2. Das komische Motiv in der Erzählung „Der Nachtwächter von Eschenreut“ v. J. Wichert. (шк.) 3. Provis innere Umwandlung [„Die Spitzin“ von M. Ebner-Eschenbach] (шк.) 4. Beethovens Persönlichkeit. (Auf Grund der Schull.) (шк.) 5. Der Lehrer Daniel in der Erzählung „Das Orakel“ von E. Wildenbruch. (шк.) 6. Gudruns Befreiung (шк.) 7. Kurzgefaßte Inhaltsangabe der Erzählung „Das Felsenbildnis“ von P. Rosegger. (шк.) 8. Lohn der Wohltätigkeit („Der Muff“ v. M. Ebner-Eschenbach). (шк.) 9. Lipps Lebenslauf („Freund Lipp“ von Baumbach) (шк.) 10. Stephans Erlebnisse mit seinem Esel („Der Eseltrieb“ von P. Rosegger). (шк.) 11. Der Tod des Gelben („Krambambuli“ von M. Ebner-Eschenbach) (дом.) 12. Der Inhalt der Ballade „Das Glück von Edenhall“ von Uhland ist chronologisch zu erzählen. (шк.) 13. Der Tod der Untenhagen [„Die Untenhagen“ von W. Alexis] (шк.) 14. Der Kampf um den Richtungspunkt [„Der Richtungspunkt“ von Liliencron] (шк.)

VIIa. Кляса.

1. „Die Teilung der Erde“ und „Pegasus im Joche“ von Schiller (ein Vergleich). (шк.) 2. Das Motiv der Treue in dem Nibelungenliede und in der „Gudrun“. 3. a) Das erregende Moment in „Hermann und Dorothea“. б) Die tragische Ironie im 1. Teil des Nibelungenliedes. (шк.) 4. Welche Motive des Nibelungenliedes erinnern mich an das Gudrunepos. (шк.) 5. a) Der erste Konflikt in Goethes „Hermann und Dorothea“. б) Die Rolle des Wirtes in Goethes „Hermann und Dorothea“. в) Die verzögernden Momente in „Hermann und Dorothea“, in „Reineke Fuchs“ und in dem homerischen Epos. (шк.) 6. a) Auf welche Weise möchtest du den ersten Teil des Nibelungenliedes zu einem Drama umgestalten? б) Der Stimmungswechsel in den ersten drei Gesängen von Goethes „Hermann und Dorothea“. 7. a) Wie möchtest du den Vorgang in Goethes „Fischer“ bildlich darstellen? б) Die Handlung in Goethes „Fischer“. (шк.) 8. Schilderung der französischen Revolution in

„Hermann und Dorothea“. (шк.) 9. Die Idee im „Schatzgräber“ von J. W. Goethe. (шк.) 10. Die wichtigsten Örtlichkeiten in Goethes „Hermann und Dorothea“.

VII. Б. Кляса.

1. Wie gelang es dem Hantzner Michel die Weishoferin von ihrer eingebildeten Krankheit zu heilen? („Treff-As“ von L. Anzengruber.) Шк. 2. Des Markgrafen Rüdiger Rolle im Nibelungenliede. Шк. 3. Die Grundmotive in den Erzählungen „Sein Lebenswerk“ von A. Hedenstjerna und „Der Lars auf Lia“ von Arne Garberg. Дом. 4. Inhaltsangabe der Goetheschen Ballade: „Der Zauberlehrling“. Шк. 5. Das Tragische in Wojteks Schicksal („Wojtek“ v. Bethusy-Huc.) Дом. 6. Kurzgefaßte Inhaltsangabe der Erzählung „Das Antlitz der Tat“ von E. Budde. Шк. 7. Das komische Motiv in der Erzählung „Der Schiffbrüchige“ von H. Hoffmann. Шк. 8. Gritas Schuld und Sühne („Anses und Grita“ von E. Wichert.) Дом. 9. Wie die Helgoländer Frauen ihre Männer aus der dänischen Gefangenschaft befreien. („Peerke von Helgoland“ von H. Hoffmann.) Шк. 10. Die Hauptpersonen in der Erzählung „Vornehme Menschen“ von A. Anzengruber. Дом.

VIII. А. Кляса.

1. Die Verwandtschaft der Motive in A. Stern „Die Flut des Lebens“ und W. Raabes „Else von der Tanne“. Шк. 2. Die Exposition in Schillers „Wilhelm Tell“. 3. a) Spiel und Gegenspiel in den ersten vier Szenen in Schillers „Wilhelm Tell“. b) Das erregende Moment in Schillers „Wilhelm Tell“. Шк. 4. Inwiefern hängt die dritte Szene des I. Aktes in Schillers „Wilhelm Tell“ mit den vorigen zusammen? Шк. 5. Welche Bedeutung hat eine Reise für den Menschen?. Дом. 6. a) Wie ist der Titel der Legende „Die heilige Cäcilie oder die Gewalt der Musik“ zu erklären? b) Welcher Darstellungsmittel bedient sich der Dichter Kleist in seiner Legende „Die heilige Cäcilie oder die Gewalt der Musik“? Шк. 7. a) Der Verlauf und die Bedeutung der Apfelschußszene. b) Tells Seelenzustand vor der Ermordung Gesslers. Шк. 8. a) Egmont und Oranien. Eine vergleichende Charakteristik. b) Die Exposition im Goethischen Egmont.

VIII. Б. Кляса.

1. Die Exposition in Schillers „Wilhelm Tell“. (шк.) 2. Die Gewalt der Musik (im Anschluß an Kleists Novelle „Die heilige Cäcilie“.) (шк.) 3. Welche Bedeutung hatte für Europa das Jahr 1813?. (дом.) 4. Die Gestalt Mosis in der Bibel, bei Michael Angelo

und bei Iwan Franko. (шк.) 5. Der Nutzen der Reisen. (дом.) 6. Die Betrachtung des menschlichen Lebens in Schillers „Lied von der Glocke“. (шк.) 7. Die Exposition in Goethes „Egmont“. 8. Die Anfänge der menschlichen Kultur nach Schillers „Spaziergang“. (шк.)

У. Наукові середники.

1. Б) Книжки закуплені до учительської бібліотеки.

Авдикович: Моя популярність; Brunn H.: Griechische Kunstgeschichte; Brunn H.: Griechische Götterideale; Boetticher: Olympia; Бороздинъ: Исторія русской литературы; Volkmann L.: Die Erziehung zum Sehen; Haupt S.: Hellas, griechisches Lesebuch I. Text, II Anmerkungen; Hoffe F.: I. Bilder zur Mythologie und Geschichte der Griechen und Römer, II. Text; Hempel W.: Bäume und Sträucher des Waldes; Herzig Max: Kaiser-Galerie, (Bilder aus dem Leben Kaiser Franz Joseph I). Graul R.: Einführung in die Kunstgeschichte; Graul R.: Bilderatlas zur Einführung... Ganglbauer L.: Die Käfer von Mitteleuropa; Exerzierreglement für die k. u. k. Fusstruppen. Jordan: Topographie der Stadt Rom im Alterthum. Jakob J.: Praktische Methodik des mathematischen Unterrichts; Дорошенко В.: Систематичний показчик до Київської Старини і України; Luthmer: Ausgewählte Briefe Ciceros; Lincke: Hellenismus; Luckenbach: Kunst und Geschichte; Lelhar: Schiesswaren mit Handfeuerwaffen; Larisch: Unterricht in ornamentaler Schrift; Lukas: Rysunek elementarny; Lichtenecker H.: Urkunden zur österreichischen Geschichte; Michaelis A.: Ein Jahrhundert Kunst archäologischer Entdeckungen; Muzik: Lehr und Anschauungsbehelfe zu den griechischen Schulklassikern; Muzik: Kunst und Leben im Altertum; Niemeyer: Originalstellen griechischer und römischer Klassiker über die Theorie der Erziehung; Portativer Zeichenschlüssel (für Specialkarten); Pejscha: Praktische Methodik des Unterrichts in der französischen Sprache; Панейко-Бардин: Наука української стенографії; Springer: Handbuch der Kunstgeschichte I; Систематическій указатель журнала Киевская Старина; Stockuj: Ruthenische Grammatik (Sam. Göschen); Grammatik der ruthenischen Sprache; Самійленко В.: Комерція; Thumser: Griechische Chrestomathie; Thukidides Reden und Urkunden, übersetzt von Beck; Foerster: Schule und Charakter; Ziebarth: Kulturbilder aus griechischen Städten; Scheindler: Methodik des Unterrichts in der lateinischen Sprache; Щербаківський: Українське мистецтво.

Б) Видавництва Краківської Академії наук. (даром).

Barwiński: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecyi; Tretiak J.: Bohdan Zaleski na tułactwie; Szykowski M.: Myśl J. J. Rousseau w Polsce XVIII. w.

Рівнож одержує бібліотека даром періодичні видання Академії. Від дир. Алиськевича: Aliśkiewicz Głównie zasady wymowy niemieckiej; Алиськевич-Гамчикевич Вправи німецькі для IV. кл. (4 прим.) Від п. Н. Н.: Życie zwierząt (wyd. Bondy) V. т.

В) Часописи.

Записки наукового українського товариства у Києві. — Записки наукового товариства імени Шевченка у Львові. — Літературно-науковий Вістник. — Наша школа. — Сьвітло. — Сяйво. — Українська хата. — Учитель. — Kwartalnik historyczny. — Kosmos. — Książka. — Misye katolickie. — Muzeum. — Przewodnik naukowy i literacki. — Przewodnik bibliograficzny. — Czasopismo pedagogiczne. — Naš smer. Kształt i barwa. — Kartographische und Schulgeographische Zeitschrift. — Lehrproben und Lehrgänge aus der Praxis der höheren Lehranstalten. — Die neue Rundschau. — Neue Jahrbücher für das klassische Altertum. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. — Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht. — Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht. — Zeitschrift für Zeichen- und Kunstunterricht. — Zeitschrift für österreichische Volkskunde.

2. Бібліотека учеників.

А) *Руска бібліотека.* Афанасєв: Українські поезії; Байрон: Чайльд Гарольд; Барвіньський: Спомини з мого життя (2 пр.); Бойер: Силавіри; Баба Яга; Верн: Зоря півдня; Воробкевич: Оповідання II.; Возняк: З культурного життя України, Просьвітні змагання гал. Українців (3 пр.), Житє і значінє І. Франка (5 пр.); Вороний: У сяйві мрій (2 пр.); Галичанка: Вражія з дороги, В горах; Грінченко Укр. казки (10 пр.); Грицай: Утеча О. Перхуна; Грушівський: Культ.—нац. рух на Україні (10 пр.); Гете: Страждання молодого Вертера (2 пр.); Делєда: Плющ; Доде: Оповідання (3 пр.), Пригоди Тартарена з Тараскону; Женевре: Уличник; Записки недоброго хлопця; З циркусу життя; Ерінґ: Боротьба за право; Істория куска хліба; Казки; Карєєв: Умовий рух, Про самообразование; Кіплінґ: Оповідання, От тобі казочки, От тобі сторійки; Кобилянська: Через

кладку (3 пр.) Кобринська: Дух часу (2 пр.) Ядзя і Катруся; Ковалів: Писанка, В остатній лавці, Щаслива бабуня; Комаров: Вінок Т. Шевченкові; Короленко: Судний день; Кониський: Молодий вік М. Одиця (2 пр.); Коцюбинський: Дебют, Тіни забутих предків (10 пр.); Куліш: Твори I—VI; Купер: Зьвіробийник; Лебедова: Малі герої; Лепкий: Тарас Шевченко, Начерк іст. укр. літ. II. (2 пр.), Лукіянович: Від кривди, За Кадильну (по 2 пр.); Лункевич: Серед вічних снігів і ледів; Лятерлеф: Королева півночі; Маковей: Добрий інтерес; Марків: Наші невидимі вороги; Мирний: Серед степів; Молодість; На самітнім острові; Невинна; Огієнко: Двійне число в укр. мові; Олесь: Трагедия серця, Що року, Над Дніпром (по 2 пр.); Осел; Осташевський: Пів копи казок; Пачовський: Ілюстр. укр. письменство; Петренко: Малі козаки; Пилипович: Дещо про сучасну стадію розвою укр. мови (2 пр.); Радзикевич: Павлин Свенціцький (2 пр.), Рости, читай, дрібонький читачу; Русова: Як Болгари здобули собі свободу; Самійленко: Україні (2 пр.); Сельмер: На далекій півночі; Сінклер: Герой капіталу; Старицка-Черняхівська: Гетьман Дорошенко (3 пр.), Студинський: Причинки до іст. культ. життя; Софокль: Антигона (2 пр.), Сулима: Народні оповідання; Тарасові поминки, Тесленко: З книги життя, Страчене життя; Твори Глібова, Климковича (Рус. письм.); Тершаковець: Галицке літ. відродженє; Тимченко: Калевала; Толстой: Козаки; Руданський: Твори I і II; Франко: Петрії і Довбошуки, Панщина (по 2 пр.), Іван Вишеньський, Панські жарти (по 5 пр.), Молода Україна (2 пр.), Учитель, Зівяле листє, Батьківщина, Давне і нове, Сім казок, На лоні природи, Місія, Чума, Казки і сатири, Великий шум; Франс: На білих скалах, Франс: Боротьба за право; Хорівець: Довічне ярмо; Чайковський: Віддячив ся (4 пр.); Поміж землею а небом; Черкасенко: Земля, Хвилини; Чернявський: Богови невідому; Цеглинський: Шляхта ходачкова; Цвітничок; Шевченко: Кобзар I-II; Шіллер: Розбійники; Яворівський: Геновефа; Ярема: Мойсей (3 пр.); Яричевський: Княгиня любов; Ярошинська: Заповіт, Перекінчики;

Б) Німецька бібліотека: Deutsche Humoristen B. III. і V. (по 2 пр.); Deutsche Jugendbücherei Nr. 1—30; Ebner-Eschenbach: Ein Buch für die Jugend (2 пр.); Grimm: Deutsche Sagen (5 пр.); Hebel: Drollige Geschichten (5 пр.); Henningsen: Meistererzählungen fremder Dichter 3 B.; Henningsen: Erzählungen neuerer deutscher Dichter 3 B.; Heyse: Novellen 3 B.; Keller: Pankraz der Schmoller (2 пр.); Keller: Kleider machen Leute (2 пр.); Bunte Jugendbücher N. 15. (2 пр.); Novellenbuch Bd IX, X., XIV, XV; Reuter: Aus mei-

ner Festungszeit; Rosegger: Deutsches Geschichtenbuch; Schmitt-henner: Aus Geschichte und Leben; Schmitthenner: Treuherzige Geschichten (2 пр.); Streicher: Schillers Flucht.

В) *Польска бібліотека*: Bartus: Klondyke; Bolesławita: Dziecię, Szpieg; Chodźko: Obrazy literackie, Podania litewskie; Dyga-siński: Gody życia; Gawiński: Lolek Grenadjer; Gomulicki: Życie dla ojczyzny; Gruszecki; W pruskiej służbie, Przygody w Brazylii; Herwilly: Przygody chłopczyka; Höcker: Olimpijczyk, Przez krwawe boje; Kipling: Wśród ławic oceanu; Kruk: Witołdowi synowie; Mader: Samochodem; Orzeszkowa; Marta; Prus: Placówka (4 пр.); Przyborowski: Młodzi gwardziści: Zdobycie Sand.; Le Ronge: Nie-widzialni, Więzień na Marsie; Rzewuski: Pamiętnik Soplicy (2 пр.), Zaporozec; Sienkiewicz: Nowele (5 пр.), W Pustyni (2 пр.); Sło-wacki: Dzieła I-X; Twain: Humoreski; Sudermann: Kuma Troska; Tetmajer: Koniec epepei; Wilkoński: Ramot; Werne: W puszczech Afryki; Żeromski: Uroda życia, Popioły, Ludzie bezdomni, Wierna rzeka; Zielińska; Branka litewska.

3. Природничий габінет.

В сїм році шк. закуплено: модель долїшної щоки чоловіка з зубами, знаряд видільничий, дрохва (окази випхані), збірка комах — шкодунів в господарстві, муравлице (ошклене в скрин-ці) і 44 стінних таблиць анатомічних, зоольогічних і ботанічних. Загальне число предметів і оказів 665, а стінних таблиць 411.

4. Фізикальний габінет.

Заплачено другу рату за хемікалія і закуплено ремісничі знаряди. З попередних літ було в габінеті 382 приладів.

5. Історично-географічний габінет.

В сїм шк. році закуплено отсі стінні карти, образи і моделі: Adami-Kiepert: Induktionsglobus; Auszug Marc Aurels aus Vindobona; Baedeker: Wandkarte des Weltverkehrs und des Kolonialbesitzes; Baldamus: Zur Geschichte des Frankenreiches, Deutsche Geschichte d. 19. Jh.; Bucht von Cattaro; Divald: Geomorphologische Wandtafeln; Ein Fest am Hofe Attilas; Eine Wagenburg der Hussiten (1419—1436); Fiałowski-Kogutowicz: Weltuhr; Gaebler: Afrika, Asien, Australien, Nordamerika, Südamerika, Vereinigte Staaten, Mexiko u. Mittel-Amerika (всі полїт.), Deutsches Reich, Alpengebiet u. Nachbarländer pol. u. phys., Mittel u. Südeuropa, Niederlande u. Belgien s. Luxemburg; Goll-Rebhann: Der griechische Schul-

unterricht, Eine Komödienszene, Opferszene, Griechischer Totenkult; Haack: Alpenländer; Hennleb: Charta hist. antiquae; Hölzel: Verkehrskarte von Österreich-Ungarn; Hummel: Wandtafel zur Einführung in das Kartenverständniss; Jöndl: Stadtpläne zum Studium der griechischen Geschichte u. das Schema der drei Säulenordnungen, Stadtpläne zum Studium der römischen Geschichte; Kaiser Friedrich Barbarossas Kreuzfahrt; Kampen: Graecia, Imperium Romanum; Кордуба: Европа; Letoschek: Terrain Modelle I. II.; Majerski: Mapa ścienna królestwa Galicyi i Lodomeryi (3 пр.); Ostbahr: Wandkarte zur Wirtschaftsgeographie; Pichlers-Witwe: Schwarzmeerküste, Polen, Finland, Polarmeer, Kaukasus, Kirgisensteppe, Petschora, Turkenstan, Amur, Baikal, Transbaikalien, Sibirische Taiga, Kamtschatka, Altai, Pamir; Попович: Австро-Угорщина; Rink: Tellurium; Rothang-Umlauf: Schulwandkarte des deutschen Reiches; Рудницький: Півкулі; Siedles Relief: Die geographischen Grundbegriffe; Schiffskompass mit kard. Aufhängervorrichtung; Schotte: Russland; Sydow-Habenicht: Russland, Skandinavien, Spanische Halbinsel.

Загальне число предметів (не числячи скількості поодиноких примірників) виносить 416.

6. Археологічний музей.

В сім шк. році закуплено: Denkmäler der griechischen und röm. Skulptur; Hensells Modell: Römische Katapulte; Гіпсові відливи бюстів: Зевеса з Отріколї, Аполлона бельв., Гермеса Пракс., Венери з Мільос, Ахіля, Гомера; Образ грецького корабля, Римський сенат підчас бесіди Цицерона, Перегони в Circus maximus, Mucius Scaevola, Боротьба під Салямїною. Загальне число предметів 35.

7. Рисунковий габінет.

В сім шк. році закуплено 12 рисункових моделів. Загальне число предметів (не числячи скількості поодиноких примірників і частин) виносить 187.

8. Середники до науки математики і геометрії.

Загальне число предметів виносить 58.

9. Середники до науки музики і співу.

Закуплено в сім шк. році 200 музичних творів українських композиторів Лисенка, Колесси і Пасічинського. Загальне число 563.

10. Підручна бібліотека Директора.

В сім шк. році прибуло 8 нових підручників. Разом всіх книжок 116.

VI. Важнійші розпорядки шкільних властей.

1. Рада Шк. Кр. рескриптом з 22/III. 1914. Ч. 4405/IV. поручає Дирекціям середніх шкіл безусловно *не приймати до I. кл.* учеників, котрі не мають приписаного віку (с. в. не скінчать в році прийняття 10-ого року.)

2. Рада Шк. Кр. рескр. з 27. серпня 1913. Ч. 14855/IV пригадує розпорядки в ділі приймаючя учеників *і контракції студий* (з 7/X 1890. Ч. 17791 і 3/XI 1898 Ч. 20348); після того не можуть контрагувати (стягати) студий ученики, які повинні були в властивім часі повтаряти клясу або перервали науку з многих причин а по літах бажали би зрівнати ся безправно зі своїми давними товаришами; директори можуть самі приймати льокально виключеного ученика по попереднім зятягненю інформацій у Дирекції заведеня, з котрого єго виключено, без окремого поданя до Ради Шк. Кр.

3. Рада Шк. Кр. рескр. з 31/III 1914 Ч. 21567/IV поручає Дирекціям і учительским зборам *карати острійше як доси проступки учеників* проти шкільних правил, яких допустять ся поза школою, особливо на улицах, місцях прилюдного проходу, в театрах, в салях відчитів і концертів, в трамваях.

4. Рада Шк. Кр. рескр. з 25/III 1914 Ч. 4660/IV поручає учителям домагати ся від учеників в письменних виробках *виразного і гарного письма, чистоти і порядку*, оглядати (зараз по відібраню зошитів в клясі) домові задачі, вправи і correcta, чи они написані чисто і дбайливо, жадати переписаня недбало написаних задач, і карати обниженєм ноти з поведеня учеників, що в тім згляді байдужні і непоправні; дальше поручає згаданий розпорядок жадати від учеників *виразних і голосних відповідей*, певности і сьмілости при висказуваню думок та радить не займатися учениками, що в тім згляді легковажать собі приписи, ради і вказівки учителя чи то з лінивства, чи з вирахованя чи навіть легковаженя науки.

5. Виділ Краєвий розпорядком з 15/I 1914 Ч. 9181/IV пригадує приписи, що відносять ся до вздержаня виплати *стипендій*: діє ся се, коли конференция сконстатує і донесе Виділови Краєвому, що дотичний ученик занедбав в яркій спосіб свої шкільні обовязки та став ся негідним користати з стипендії, однак застерігає ся стипендию ученикови, коли поправить ся протягом слідуочого півроку; вкінци коли стипендист одержить ноту з поведеня *невідповідну* або коли яко репетент мав задержану стипендию, але не оказав поправи, відбирає ся єму стипендию.

6. Міністерство внутрішніх справ рескриптом з 18/IX. 1912 Дн. д. з. Ч. 191. забороняє впускати по год. 8-йй на представлення до кінотеатрів учеників, що не мають 16 літ; до год. 8-ої дозволяє впускати лиш учеників, що числять більше як 16 літ і то на представлення, які визначена до сего комісія узнасть відповідними для молодежи; ученики мусять під грозою усуненя з салі приноровляти ся в тім згляді до заряджень поліційних функціонерів.

7. Рада Шк. Кр. рескр. з 1/XII. 1913. Ч. 21566/IV. пригадує давнійший розпорядок з 28/XII. 1908. Ч. 65449 в ділі закаузу брати ученикам участь в прилюдних балях і забавах, уряджувати на власну руку такі забави з військовою музикою, буфетом то що та поручає поучати о сім закаузі родичів і опікунів учеників а неслухаючих карати як найострійше.

8. Президия Ради Шк. Кр. рескр. з 26/III. 1914. Ч. 114. поручає дирекціям і учительским зборам звертати заєдно пильну увагу на *справи морської плавби (маринарки)*, особливо уживати науки рисунків до розбудження у учеників інтересу для маринарки через зображуванє кораблів, побережий і морских краєвидів.

9. Рада Шк. Кр. рескр. з 18/V. 1914. Ч. 4332/IV. поручає Дирекції, в порозуміню з місцевою управою пожарної сторожи уладжувати по можности що року (в осени або на весні) для старших учеників пожарні курси а відтак відповідні вправи в тім напрямі.

10. Рада Шк. Кр. з 27/V. 1914. Ч. 8292/IV повідомляє Дирекцію, що може після розпорядку Міністерства Вір. і Пр. з 6/V. 1914. Ч. 13547/1913 виставляти на бажанє ученикам VII. і VIII. кл., що були учасниками факультативного курсу стріляня, сьвідоцтво (остемпльоване значком за 30 с) участи в курсі з дуже добрим, добрим або достаточним успіхом.

11. Рада Шк. Кр. рескр. з 28/IV. 1914. Ч. 7265/IV. поручає набувати для шкіл протиалькоголічні таблиці, видані проф. Тадеєм Чайчинским п. з. „*Co można dostać za 10 groszy*“. Ціна таблиці виносить 70 с, на текстурі 1 К 50 с, на полотні 2 К.

12. Рада Шк. Кр. рескр. з 15/XII. 1913. Ч. 21639/IV. впроваджує на основі дозволу Мністерства Вір. і Пр. з 18/XI. 1913. Ч. 25833. новий плян науки польської мови в гімназиях з рускою викладовою мовою, а рескр. з 11/VIII. 1913. Ч. 13806/IV. на основі дозволу Міністерства Вір. і Пр. з 4/VI. 1913. Ч. 2598 новий плян науки рускої мови яко викладової.

13. Міністерство Вір. і Пр. рескр. з 16/VI. 1913. Ч. 24153 поручає клясифікувати учеників, що бажають *перейти до військових шкіл*, таксамо точно і строго як прочих учеників, значить беззглядно, після їх заслуг.

14. Рада Шк. Кр. рескр. з 28/X. 1913. Ч. 19202/IV. поручає основувати по гімназіях і реальних гімназіях *психольогічні кабінети* після вказівок твору „Höfler-Witasek: Hundert psychologische Schulversuche“.

15. Рада Шк. Кр. рескр. з 26/VIII 1913. Ч. 9742/IV подає до відома обмеження дотично степеня „загально здібний“, а се *забороняє* після рескрипту Міністерства Вір. і Пр. з 1/VI. 1913. Ч. 2460 признавати степеня „загально здібний“: 1) ученикам, які перейшли вже до висшої кляси яко загально здібні; 2) репетентам, котрі яко такі не могли досягнути у всіх предметах достаточного успіху; 3) ученикам, котрі мали протягом шкільного року при всіх клясифікаціях (конференціях) недостаточну ноту з 3 або 4 предметів; 4) ученикам, котрі мають одержати при кінці року недостаточну ноту з того самого предмету, з котрого мали таку ноту при кінці I-півроку.

16. Рада Шк. Кр. рескр. з 25/III. 1914. Ч. 404/IV. подає ради і бажання в ділі піднесеня науки руханки після шведської методи, веденя гор і забав, спортів різного рода, особливо пласту, пливания, веслярства, дальше ручної праці в варстатах, прогульок, уладжуваня при помочи учеників площ до гор і забав, вкінці перебуваня молодежи через час всіх шкільних перерв на сьвіжім воздуху.

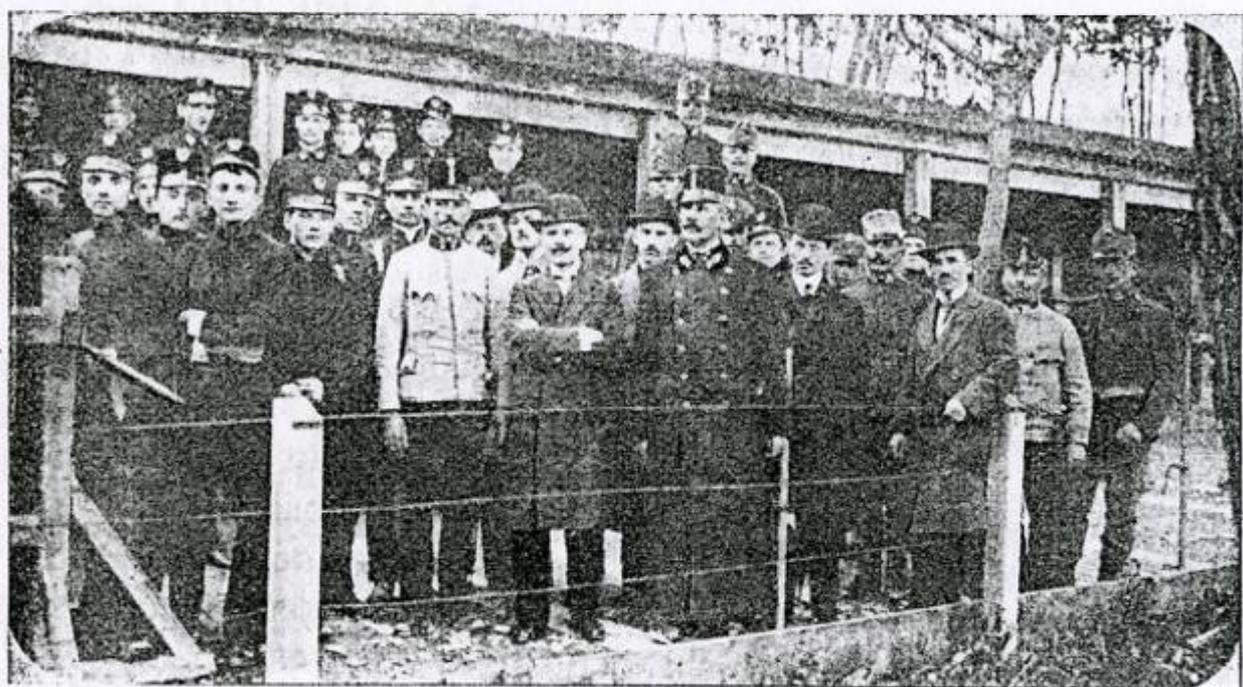
VII. Заходи коло фізичного вихованя молодежи.

1. В шк. р. 1913/14 розвивала ся *наука руханки* зовсім нормально, тим більше, що відновлено і доповнено прилади в гімнастичній салі за признану Міністерством Вір. і Пр. дотацію в квоті 1800 К.

2. *Наука стріляня* розвивала ся в сім році с. в. третім від єї заведеня успішно. Записало ся з початком року з кляс VIIa і VIIб 56, з кляс VIIIa і VIIIб 48, разом 104 учеників.

Начальним провідником і інструктором курсу був капітан 10. полку піхоти А. Піхура, а при кінці капітан І. Земба; помагали єму офіцери: Гоженьський, Грич, Покорни і Степанек, дальше 3 вахмайстри і 12 підофіцерів. Помагав офіцерам стало учитель гімназії, Василь Барнич, котрий відбув спеціальний курс стріляня

в Ярославі і заслужив ся багато около розвитку сеї науки. Наглядав учеників в школі, на огороді і підвірю шкільнім та підчас походів і стріляня на стрільницях учитель Теодор Поліха. Теорию стріляня уділювано в руханковій салі; тут також і на подвірю вправляли ся ученики в стріляню капелями; в погідні дні (а се в суботу) виходили ученики постійно поза місто до стрільниць в Пикуличах або на Липовиці і стріляли до мети. Керманич курсу капітан Піхура а особливо капітан І. Земба доложили разом з учит. Барничем і з своїми офіцерами всіх старань, щоби ученики як найбільше навчили ся і набули найбільшу вправу. О тих ревних змаганях сьвідчило найліпше змагове стріляне (Bestschiessen), яке уряджено на закінченє курсу торжественно для учеників VIII. кл. дня 16. мая, а для учеників VII. кл. дня 13. червня в присутносу Директора і многих членів Збору.

Ученики - стрільці VIII. кл. по преміовім стріляню.

Роздано разом 14 нагород в ціні 100 К, крім того 2 бронзові медалі. На сї нагороди дали: Дирекция з фонду призначеного на гри і забави 30 К., а місцева коменда краєвої оборони, котра дбала взагалі про доставу оружа, амуніції і всіх приладів, жертвувала два гарні срібні годинники і срібний гаманець, вкінци капітан Штребль А. (Ströbl) жертвував від себе 16 К. Виеднав

нагороди капітан І. Земба. Торжество закінчило ся промовами капітана Земби, Штребля, Директора і проф. Гамчикевича.

Дирекция почуває ся до милого обовязку зложити в першій мірі капітаном І. Зембі, Піхурі, Штреблеви, а відтак згаданим офіцераи і учителям сердечну подяку за всі щирі труди і змаганя та незвичайну посв'яту. В преміовім стріляню у Відни брало участь в днях 31. мая, 1. і 2. червня 10 учеників під проводом проф. Барнича Вас. При тій нагоді звиділи учасники Відень, єго музеї, цісарський замок і Калєнберг.

4. Коло фізичного вихованя молодежи положив дальше великі заслуги спортовий *кружок „Сянова Чайка“*. Подаємо тут єго звіт:

Кружок, заложений 1909. р., має вже за собою 4 роки живої діяльності. Протягом сего року кружок поглибив діяльність майже у всіх галузях спорту і дійшов до досить поважних успіхів.

Загальні збори, що відбулись дня 14. вересня 1913. р. в присутности Дир. А. Алиськевича, відпоручників Учительского Збору проф. Поліхи, Терлецького та Барнича і покровителя Кружка проф. Е. Любовича, вибрали Виділ, в якого склад входили: Коцай-голова, Кочиркевич-містоголова, Микита-секретар, Коцик і Заворотюк-скарбники, Споляк-бібліотекар, Босий і Тиранський-господарі, Долинський і Калужняцкий-контрольори та Ляшецкий і Негребецький-заступники виділових.

Поділ на відділи лишив ся з попередного року, але ширшу, замітнійшу діяльність виказало лиш пять відділів а прочі пять задля непригожих обставин не розвинули великої діяльності.

1.) *Відділ легкої атлетики*: доходить в сім році до досить поважних результатів, а се завдяки вдалому провідникови т. Талпашеви. — Члени — числом 20 — вправляли постійно 2—3 рази тижнево. По році систематичної праці члени брали живу участь в змаганях легкої атлетики, що відбулись дня 14. червня 1914. р. заходом „С. Ч.“ Змаганя відбулись о український осяг Перемишля.

До змагань ставали члени спортового тов. „Україна“ і члени „С. Ч.“

Осяги змагань представляють ся так:

- 1.) Біг 100m — Мацюрак (Україна) 12", Коцай (С. Ч.) 12²/₅", Чмола (С. Ч.).
- 2.) Скок в гору з місця — Чмола (С. Ч.) 1'19m. Друге і третє місце нерішене.
- 3.) Скок в гору з розгоном — Перфецький (Україна) 1'49m. Друге і третє місце нерішене.
- 4.) Трискок з місця — Чмола (С. Ч.) 8'21m, Палїв (С. Ч.) 7'60m, Долинський (С. Ч.) 7'52m.
- 5.) Трискок з розгоном — Долинський (С. Ч.) 12'40m, Коцай (С. Ч.) 11'60 m., Талпаш (С. Ч.) 10'23 m.
- 6.) Скок в даль з місця — Долинський (С. Ч.) 2'93 m., Волинець (С. Ч.) 2'72 m, Чмола (С. Ч.) 2'69 m.
- 7.) Мет ратищем — Талпаш (С. Ч.) 49 m., Калужняцкий

(С. Ч.) 35:38 м., Хоминський, (С. Ч.) 29:89 м. 8.) Мет кружком — Талпаш (С. Ч.) 29:10 м., Хоминський (С. Ч.) 23:10 м. 9.) Мет кулею 7 $\frac{1}{4}$ kg. — Долинський (С. Ч.) 9:19 м., Талпаш (С. Ч.) 9:05 м., Хоминський 8:63 м. Для повноти додаємо ще осяги в точках, що відбулись на гімназійних змаганнях дня 3. мая 1914. р., а на тих змаганнях не відбулись. І так: 10.) Скок з розгоном в даль — Коцай 473 м. 11.) Мет кулею 5 kg. — Талпаш 1171 м. 12.) Скок жердковий — Венгринович 2:38 м.

Повисші числа вказують на се, що наш спорт поступає певним кроком наперід.

II. Відділ копаного мяча: В осени слідний занепад, але з весною під проводом уч. Палїва, а опісля уч. Стецишина підносить ся навіть до сего степеня, що осьмілюєсь убігатись о ювілейну нагороду в часі Шевченківського Здвигу у Львові. В тій цілі І. дружина приступає до інтензивної праці. Стрічі у Львові з „Поділем“ дня 31/V. 1914. і з „У. С. К.“ 1/VI. 1914. вправді приносять Сяновій Чайці невдачу (перша 0:1, а друга 2:3), але всеж таки виказують досить велику справність нашої дружини.

Дня 14/VI. 1914. відбулась стріча нашої дружини з „Україною“. Стріча відбулась сейчас по змаганнях легкої атлетики; судював п. Остапчук. Вона приносить нашим знов невдачу (4:0). Причиною невдачі — брак вправи і неоднорічність дружини. „Україна“ нас перевисшав і скоростию в бігу і гарнійшою комбінацією.

III. Відділ наколесників: І сей відділ, як і прочі, поступає жвавим кроком наперід, а доказом сего є незвичайне збільшене числа їздців на колесі і велика фреквенция на прогульках, які відбувались під проводом т. Юзичинського.

З учасниками їздили звичайно пп. проф. Полїха й Любович. Прогульок відбулось 5. 1.) 4/X. 1913—Красічин (18 чл.) 2) 1/XI. 1913—Селиска (15 чл.) 3) 25/IV. 1914—Селиска (15 чл.) 4) 12-13/IV. 1914—Ст. Самбір (3 чл.) 5. 8/V. 1914—Сливниця (15 чл.)

Відділ сей має своє власне колесо, на котрім члени вчились їздити.

IV. Кружок пластунів розвивав ся всім році ще гарнійше як в попереднім. Звіт пласту слідує окремо.

V. Відділ сьвітлиців. Не займає ся він що правда жадною галузюю спорту, але функціонує для зображування діяльності кружка своїми сьвітлинами. Провідником був т. Йовик. Членів 20, які підчас численних сходин і вправ опанували досить добре штуку фотографування.

Ті всі відділи виказали досить живу діяльність, прочі розвивались дуже слабо. Праця сих відділів не є вже гуртова, спільна; тутка вже лишено волю кождому членови і так:

а. *Саночкарі* їздили по довільних шляхах. Гуртові прогульки годі було зорганізувати задля браку шляху, бо на знаменитім липовицькім шляху заборонила військовість санкувати ся. Але се не здержувало саночкарів шукати інших шляхів.

б. *Лещетарі* заледви могли зробити кілька прогульок, о скільки сему сприяли невеликі сніжні опади сегорічної зими.

в. Замітне заінтересованє сего року було видко серед *совгарів*. Їх можна було бачити щоденно на леді в досить поважнім числі.

г. *Тяжка атлетика* розпочала свої вправи в осени, але на сїм й скінчилось.

д. *Відділи прогульковий і веслярів* не розвинули в сїм році жадної визначнійшої діяльності.

Змаганнями всіх членів устроєно дня 4. грудня 1913 р. руханково-вокальний *концерт*. Незвичайно численно зібрана на концерті публіка заінтересовала ся нашими спортами, а критика в часописи „Перем. Вістник“ з повним признанєм оцінила спортові продукції.

Кружок уладив і всім році в лютім родинні вечерниці з танцями під протекторатом п. Директора і відпоручників Учительського Збору; сї вечерниці вповні удали ся.

Дня 7. і 8. червня їдуть члени в числі понад 10 під проводом проф. Поліхи на прогульку до Бубнищ.

Руханка кружка відбувалась завсїди в суботу; на ній члени з початком року приготовлялись до концерту, а опісля на Шевченківський Здвиг у Львові.

Інвентар кружка є досить багатий. — Легка атлетика має всі потрібні приряди, як 2 диски, 2 ратища, 2 кулі, 2 дручки до скоків, 2 мячі до киданя. — Відділ коп. мяча має 2 мячі і 12 костюмів. — Пластуни мають цілий свій табор з приладами. Тяжка атлетика має 2 тягарі до підношеня і 2 гуми до вправ мускулів. — Санок є 23 і 5 пар лещет. Наколесники мають до розпорядимости 2 колеса а сьвітлиці 3 апарати. Стан каси кружка був такий: приходи 241 К 76 с, розходи 185 К 04 с, готівка 56 К 73 с. Стан каси пласту: приходи 342 К 74 с, розходи 333 К 07 с, готівка 9 К 67 с.

Пласт.

Пласт засновано при „Сяновій Чайці“ в жовтні 1912. р. Першим впорядчиком був проф. Е. Любович, від 5. жовтня 1913. р. провадить его проф. Т. Поліха.

Що середі відбували пластуни сходи́ни, в неділі і сьвята виходили в поле. На сходи́нах образувались теоретично, підготовляючись до пластових іспитів, — на полевих вправах приміювали се в практиці. Протягом шкільного року сходились 31 разів, полевих вправ було 23. Сходи́ни відбували ся в шкільній сали і на гімназизіяльнім подвірю, підходові полеві вправи відбували ся в околицях Перемишля. Замітні́йші однодневі вправи були:

1/XI 1913. Рокшиці (30 km), 1/II 1914. Кривча (40 km).
8/XI 1913. Уйковичі (28 km.), 25/III 1914. Поповичі-Шегині (55 km),
31/V 1914 Рокітниця-Радимно. (54 km).

Крім сего відбули пластуни дводневу прогулюку 27. і 28. вересня 1913. р. до Королівки-Кривчі. В протягу року приступило до Пласту 51 учеників, але не всі відповіли тяжким вимогам пластового уставу так, що з кінцем року числила чета 22 членів: 4 прихильники, 3 учасники і 15 розвідників. Творили они 3 гуртки під проводом Артимовича, Балка і Микити.

Перший іспит обіймав такі точки: 1) устав, клич і поздоровленє, 2) житєпись патрона Івана Богуна, 3) впоряд сполу і чети, 4) знаки свиставкою і хоруговцею, 5) з Кіма 16 предметів на 24, 6) 8 узлів в 4 мінутах. — Розвідники знають знаки Морзого, вміють читати карти і помагати в наглих припадках, здали звіт з добрих діл за 15 днів, мають заощаджених найменше 1 К., перебули пластовим кроком 2 км. в 12—14 мінутах і здали опис склепових вистав. Всі пластуни вчили ся стріляти з 6-міліметрового крісика, ходили на руханку „Сянової Чайки“ що суботи від 5—7 вечером. В Зелені сьвяти 7—9 червня відбули 3-дневу подорож і вели таборне житє чотири пари пластунів: Балко і Козій, Проць і Лящецкий, Яремчишин і Мартинович, Зарицкий і Грех. — Улад Пласту розпоряджає таким інвентарем: 2 повні шатра на 16 людий; прибори до вареня для трох гуртків; 6 лопат, 4 топірці і 3 сокири; 1 фльоберт 6^m/m; 3 спеціальні карти з целюльоїдовими торбами; бусолі і свиставки для гурткових; переносна аптичка; 4 фляшки на воду; 14 фахових підручників; 2 образи; багато дрібні́йших пластових приборів; аптика з 42 артикулів (до помочи в наглих припадках), то все вартости понад 400 К. Надто розпоряджав пласт готівкою 108 К. 38 с.

Мимо відносно малого числа учасників можна сьміло сказати, що пласт розвиває ся. Ширшому загалови учеників він недоступний, бо ставляє тяжкі услівя тому, хто хоче називати ся пластуном: поведенє пластуна в школі і поза школою бездоганне, поступ в науці добрий; сходи́ни і полевих вправ бездостаточної при-

чини опускати не вільно; не одно треба вивчити ся лїпше як шкільного предмету, а побіч того видержати труди і невігоди полевих вправ і довших походів; провідників треба беззглядно слухати; тютюну і алькоголів вживати не вільно. Але хто перейде пластову школу, на того можна покладати великі надії на будуче. Бо пласт не лише розвиває тіло, але й виробляє характери. Пластові гри і полеві вправи скріпляють і гартують організм, виробляють витревалість, бистроту духа і здібність помічання, розвивають змисли. Перша точка пластового закону — то вірність вітчизні. Пласт вчить нести поміч в наглих випадках і каже бодай одно добре діло на день зробити, хотьби з шкодою для себе самого. Своім устроєм вчить послуху і згоди, єдності і посвяти.

Пласт виховує на добрих горожан і на пожиточних членів суспільности.

VIII. Шкільний варстат і фізична праця.

Столярський варстат розвивав ся в сім році слабше а се тому, що Краєвий Соєм не призначив на сю ціль підмоги, а Дирекция не була в спроможности, розширити столярні та докупити більше різнородних знарядів. В варстаті могло працювати ледви 8—10 учеників нараз. Столярню вів майстер столярський Іван Бий за скромною оплатою, а наглядав науку проф. Теодор Поліха. — На сю науку прийнято від 1. жовтня 21 учеників з клас III—VII. При кінци ходило пильно на сю науку 10 учеників. Деякі вирабляли вже досить гарні річи. Оплата виносила 6 К. річно. Рахунки столярні покінчено недобором в висоті 126 К. і 18 с, які покриє Дирекция з забавового фонду. —

Міністерство Просвїти не узгляднило наразі прошеня Дирекції і не уділило в р. 1914. значнійшої підмоги з державних фондів; є однак надія, що в слїдуючїм році діжде ся Дирекция більшої підмоги на розширенє столярні.

IX. Гімназияльна орхестра.

В шк. р. 1913/14 розвивала ся шкільна музика як в попередних роках досить правильно. Були 3 музики а се: дута, смичкова і тамбура. Дуту музику можна назвати головною і властивою музикою заведеня. В сім році виступила она з продукциями на трох концертах в честь Шевченка і в часі всенародного ювілейного обходу в честь Шевченка. — Всїх музикантів було 25; нових уче-

ників було 20. Інструментів було 31. В обсягу знаня обнимає музика 6 звичайних маршів, 2 похоронні марші, 6 церковних мєльодий, 3 народні пісні і кілька концертних кусників.

Учителем був професор Вахнянин Богдан, дірієнтом і помічником учителя був ученик кл. VIIIб Лесик Роман, якому музика завдячує свій розвиток, і оден з членів військової капелі. Учило ся в сім році: 3-ох на флеті, 1 на пікольо, 4-ох на клярнеті, 4-ох на трубках, 2-ох на вальдгорнах, 1 на пузоні, 1 на басс-флігельгорні, 2-ох на тромбках, 1 на ефоніюм, 1 на шлягверках. Смичкова орхестра числила 20 учеників. Дірієнтом був також згаданий ученик Лесик Роман. Она виступила на концертах в честь ім. Шевченка.

Тамбура числила 11 музикантів; дірієнтом був Чайковский Евген. Она грала підчас продукцій спортивного кружка.

На удержанє шкільної музики видала Дирекция з забавового фонду 533 К. 20 с.

Х. Надобовязкова праця умова учеників.

1. „Кружки для самообразования“ істнували в Бурсі О. Миколая, Інституті гімназияльнім і Бурсі селяньській. — Особливо в Інституті гімн. і Бурсі сел. відбували ся в сьвята і неділі *відчити* получені з дискусиями на ріжні теми з історії, літератури і гігієни. Пособляли тим змаганям *бібліотеки*, які посідають всі три інституції а якими завідують самі питомці під наглядом ректорів.

Крім того істнували в Інституті гімн. і Бурсі сел. *драматичні кружки*. Кружок Бурси сел. дав в році три вистави, а се штук: „Семе не кради“, „Настоящі“, „Невольник“. — Кружок Інститута устроїв 1. лютого концерт в честь Л. Українки і М. Коцюбинського в великій салі Нар. Дому з гарним успіхом. — *Драматичний кружок*, котрий від кількох літ істнував в заведеню і давав що року що найменше одну виставу, не проявив в сім році діяльного житя головно тому, що старші ученики мусіли брати ся в пору до підготованя ювілейного концерту в честь Шевченка, що забрало їм багато часу і протягнуло ся від падолиста по кєнець марта. — Однак кружок роздав праці на час фєрий між спосібнійших учеників з клас VIIа і VIIб, а се кілька творів з німецької і польської драматичної літератури до перекладу і до основаня власного репертоару. — Майно кружка виносить 40 К. — Для звеличеня пам'яти великого Генія Т. Шевченка устроїв гурток учеників кл. VII і VIII. сьвяточну *академію*, себто чотири виклади про Шевченка

в 4 неділях ювілейного місяця марта. Відчити виголосили: Ос. Цюпка „Про культ Шевченка в Галичині“; Пил. Деркач про „Матір в творах Шевченка“ (єї ролю і значінє); А. Тимкевич, про „Романтизм в творах Шевченка“ і П. Крутій про „Політичні писаня Шевченка“. Крім того ученики кл. VI—VIII виготовляли відчити і реферати та відчитували зглядно виголошували їх підчас шкільних лекцій.

Наукові прогульки устроїли: проф. Т. Поліха в днях 6—8 червня до копальні нафти в Бориславі, на гору Парашку, до скал в Бубнищу і до фабрики сірників в Сколім; брало участь 14 учеників. Дня 12. червня уладили учителі: П. Годованець, Ос. Лісикевич і Як. Струхманчук наукову прогульку до салін в Ляцку; взяло участь 70 учеників кляс IV. і V.

Вкінци мали многі учителі тутешного заведеня популярно-наукові виклади з рамени товариства Петра Могили, особливо з нагоди ювілею І. Франка (в осени р. 1913) і ювілею Т. Шевченка (в лютім, марти, маю 1914), на які ходило дуже багато учеників (від 200—400) з наміром доповнити своє образованє. Молодіж наглядали стало учителі: Ор. Авдикевич і М. Терлецький.—

Наукові представленя для молодежи заведеня устроювала Дирекция під наглядом Учит. Збору 5 разів в році, в гарнім кіно-театрі „Олімпія“, положенім близко будинку — а се вистави: *Данте*: Божественна комедия; *Бульвер*: Послідні дні Помпеїв; *Шекспір*: Антоній і Клеопатра; вкінци історичні вистави: Дівиця Орлванська; Вільгельм Тель. На послідній виставі був присутній Інспектор Др. Ф. Майхрович. На представленя ходило звичайно 300—400 учеників.

XI. Материяльна поміч для убогої молодежи.

1. **Запомогова** Каса Дирекції збирала як що року жертви при різних нагодах і йшла з помочию убогим ученикам, уділяючи їм беззворотні підмоги, деколи зворотні позички, а найбільше купуючи книжки, ліки то що і підмагаючи Товариство сьв. Кирила.

З вписів зібрано 169 К. 05 с; більші жертви дали адв. Др. Кормош 20 К., О. Осідач 10 К., радник двора Др. Кочиркевич 5 К., І. Маївка 5 К, Др. Шпрінґер 5 К, пралат О. Стрийский 20 К, О. Мекелита 10 К, нотар Базилевич 30 К, інтелїгенция в Дрогобичи для давних курсистів 70 К, Х. У. через О. Мартиновича 15 К; з пушок вибрано 83 К. 99 с.; ученики зібрали дорогою складок в клясах 37 К. 80 с., в тім сама кл. VIIa (за почином госп. кл.

проф. Поповського) 18 К. 19 с., ученики на оправу книжок 25 К. 63 с., Олімпія 10 К. Разом зібрано (вчисляючи в се і звороти учеників) 990 К. Видано до дня 15. червня 927 К. 90 с., в тім на підмоги і позички 26 ученикам квоту 336 К. 20 с., на нові книжки і оправу старих книжок 200 К., на Товариство Кирила 314 К. 60 с., останок на дрібні видатки. Остає 15. червня 62 К. 10 с. а на учениках 48 К., разом 110 К. 10 с.

2. Товариство шкільної помочи ім. свв. Кирила відбуло 24. жовтня 1913 загальні збори. Головою вибрано директора А. Алиськевича, містоголовою катихита О. Льва Несторовича, касиєром проф. І. Мануляка, секретарем проф. І. Мандюка, контрольором проф. М. Терлецького, виділовим професора І. Поповського. — Дійсних членів числить Товариство 65, спомагаючих 30.

На цілі Товариства с. в. умундурованє убогих учеників зложили датки отсі Добродії: Дирекция гімназії 314 К. 60 с. Нар. Базар 10 К., Тов. „Віра“ в Перемишли 50 К, Магістрат перемиский 100 К, ученики з вечерниць в честь Шевченка 15 К., Тов. „Дністер“ 50 К.

Ученики одержували одяги або зовсім даром в числі 12, або по зниженій ціні 25, або на сплату в місячних ратах 23, так що користало з Товариства 60 учеників. — Рати від учеників збирав що місяця проф. М. Терлецький. — Разом виносили приходи по день 15. червня 1267 К. 30 с., видатки 833 К. 50 с., хвилевий недобір 433 К. 80 с.; коли однак узгляднити залеглости учеників на квоту понад 500 К, остане надвижка около 80 К. Викінченє рахунків викаже надвижку як в попереднім році мимо тяжких часів. Всім Добродіям складає Дирекция і Виділ Товариства ще на сім місци іменем убогої молодежи сердечну подяку.

3. Товариство „Українське жіноцтво“ мало уділити і в сім році кілька підмог убогим ученикам, а се на загальну квоту около 100 К.

4. „Дешева Кухня“, що існує вже четвертий рік, уміщена в камениці „Брацтва свв. Миколая“ зараз за шк. будинком.

Число харчівників виносило від 90—110, пересічно 90, а се: сніданє і обід побирали всі, вечеру 40—60 учеників. Наглядали кухню Паві: радникова Дмоховська, професорові Авдиковичева і Гамчикевичева, директорова Алиськевичева, професори: Гамчикевич і Кравець. Постійний нагляд мав ректор Бурси (Приюта) проф. О. Кравець.

Загальні Збори Товариства відбули ся 24. жовтня 1913. Вибрано: головою і касиєром на ново директора А. Алиськевича, містоголовою проф. Р. Гамчикевича, секретарем О. Ом. Марти-

новича, господинями і контрольорками Пані: Авдиковичеву, Гамчикевичеву і Левкевичівну. До Виділу входила ще Л. Домбчевска. З кінцем серпня 1913 перенесено на IV. адміністраційний рік готівку 1435 К. 60 с. (в тім уділ в Брацтві Миколая в висоті 600 К.) До дня 30. мая виносили приходи 12981 К. 58 с., розходи 11036 К. 71 с.; сальдо виносило отже 1944 К. 87 с. (крім уділу в Брацтві Миколая). По виплаченю послідних рахунків і стягненю залеглостей від учеників перенесе Виділ на V. адміністраційний рік чисту готівку около 2000 К.

Ученики зложили дорогою складок по клясах протягом року 44 К. 88 с, а з коляди і щедрівки 101 К. 89 с.

Загалом вплинуло по кінець мая з вкладок членів 247 К. 50 с. від Учительского збору з місячних датків 177 К. 85 с., відсотків 79 К. 39 с., з буфету на вечерницях 88 К. 41 с., з оплат учеників 9061 К. 86 с., з підмог і жертв 1934 К. 51 с., значить місячно пересічно около 200 К., так що до кожного ученика доплачувано місячно 3—3.50 К.

Жертви дали в сім році отсі Добродії: Повровитель інституції Єго Ексцеленция Епископ К. Чехович 100 К; О. Борисевич від себе і парохіян 63 К. 17 с, О. Барановский 20 К, О. Балко 30 К, нотар Базилевич 50 К, О. Вергун 5 К, Волян 5 К, Гаврилів з Тустанович 40 К, Гринишин з Пикулич 5 К, О. Гинилевич 10 К, Перець Готліб 5 К, О. Гоцкий 10 К, судия Дністряньский 4 К (в минушнім році 54 К. 69 с.), учитель Діамант 5 К, О. Зятік 8 К, Зарицкий з Тустанович 20 К, посесор Ждан 40 К, О. Захариясевич від себе і каси 45 К, А. Жуковска 10 К, О. Ковальчик 5 К, О. Коцик 30 К, О. Кочиркевич 4 К, О. Коцюба 5 К, радник двора Кочиркевич 45 К, О. Костик 50 К, О. Крвавич 10 К, посол Кохановский 20 К, проф. Коренець 10 К, О. Кручковский 20 К, учит. Любович 10 К, Манастирский 5 К, О. Мекелита 20 К, О. Метелля 40 К, О. Мартинович 4 К, О. Михайлів 4 К, О. Ольшанський 60 К, о. Осідач 20 К, Охоб з Пикулич 20 К. Кінотеатр Олімпія 52 К 40 с, Пристай 5 К, П. Подлуска 15 К, машиніст Процакевич 50 К, проф. Поповский 5 К, власт. цукорні Росевич 10 К, вл. реалн. Рудзінський 40 К, О. Созанський 10 К, радник двора Стебельский 20 К, Стрончковска 5 К, Х. У. 30 К, Фрідман 3 К, О. Фединський 3 К, ур. Чекан 20 К, вл каварні Штібер 5 К, проф. Таляр 5 К, проф. Наконечний 5 К, проф. Кравець 3 К, Др. Яремкевич 3 К, Каса в Радимні 50 К, Віра в Перемишли 50 К, Віра в Суд. Вишні 50 К, спілка в Хирові 40 К, Нар. Дім в Мостисках 60 К, Нар. Базар в Перемишли 50 К, Нар. Торговля 30 К, Дні-

стер у Львові 100 К, Гром. Тустановичі 100 К, Гром. Ольшани 20 К, Гром. Старява 10 К. 32 с, Гром. Тисів 10 К, магістрат в Перемишлі 150 К. від себе а 150 К. з держ. фондів, Гром. Халупки медичкі 32 К. 20 с, Гром. Диків 10 К, Союз шинкарів в Перемишлі 40 К, Читальня Старий Самбір 38 К, Просьвіта в Устриках 30 К, Гром. Пралківці 10 К, Гром. Буців 25 К, Гром. Селиска 10 К, складка в парохії в Перемишлі (за почином мітрата О. Левицького) 38 К, Сянова Чайка з концерту 10 К. — Виділ складає всім Жертводавцям і аранжерам складок сердечну подяку.

4. **Ваканційна оселя** ім. Гр. Цеглиньського, про яку Виділ „Дешевої кухні“ вже в минушнім році став поважно старати ся, набрала реальніших основ. З датків бувших учеників пок. Гр. Цеглиньського вплинуло 1060 К. 85 с; крім того жертвували: Др. Геринович 10 К, П. Жуковска 10 К, посол О. Онишкевич 20 К, ур. Пристай 8 К, О. Мартинович 33 К 33 с, нотар Базилевич 20 К, О. Сорокевич 10 К, О. Фединський 3 К, Др. Кормош 50 К, Ощадний 50 К, з концерту Шевченка 50 К, абітуриєнти з р. 1904 (в часі зїзду) 75 К, прив. Шнурівна 50 К, сегорічні абітуриєнти 40 К, разом отже зібрано 1940 К. 18 с. — За сї гроші купив Виділ по довгім шуканю в червни площу під будову Оселі (3/4 морґа) в чудовій околиці під самим камеральним лісом в Старяві за Хировом за квоту 1300 К; остало з сего фонду до 200 К.

На будову великого деревляного барака з дерева на приміщенє 40 учеників має Виділ крім сих 200 К. ще свої фонди з біжучих надвижок на квоту около 1300 К, разом отже 1500 К. В слїдуючїм шк. році поробить Виділ всі заходи, щоби з весною 1915 розпочати будову, а в липни 1915 віддати дїм до ужитку млодежи. Виділ складає всім жертводавцям ще на сїм місци сердечну подяку. —

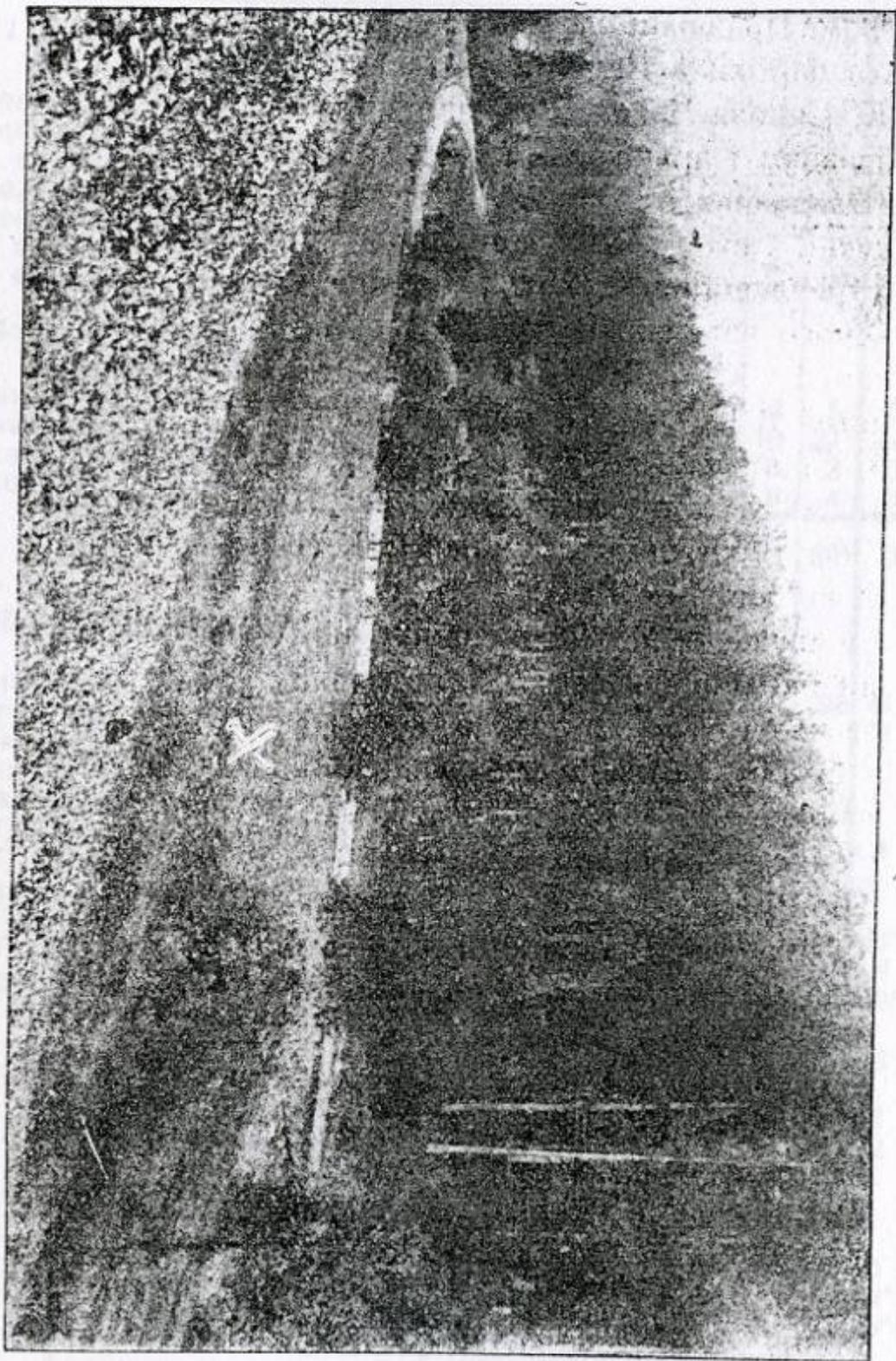
Положенє площі під оселю пізнати можна з сьвітлин, тут поданих; площу фотографовано з обох сторін, раз під камеральним лісом, другий з противної гори з виглядом на камеральний ліс. Площа межує з дорогою, а перепливає єї на самім краю потік Смеречна, що впадає зараз низше до ріки Стрвяжи і має високі береги.

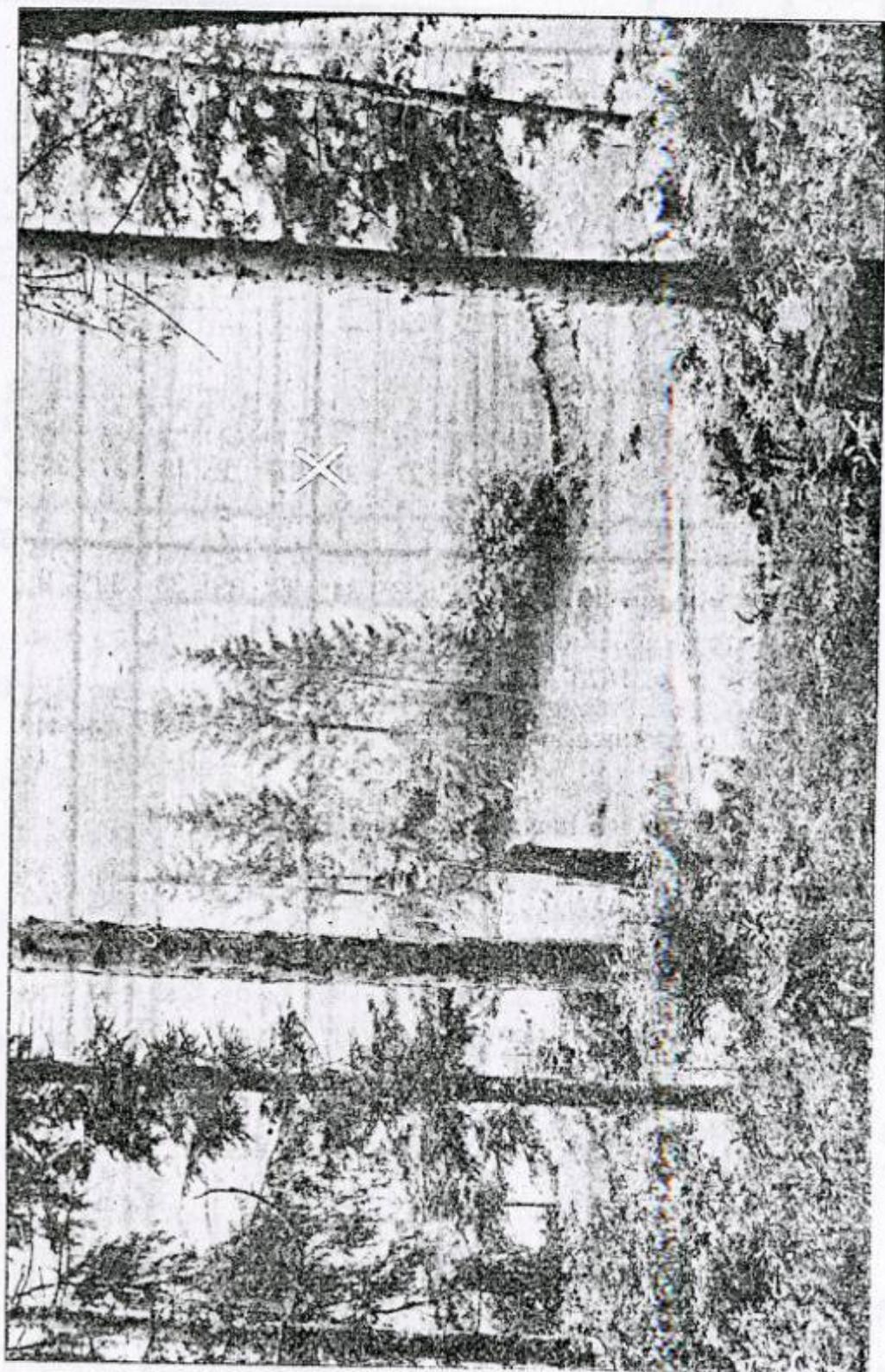
XII. СЪВЪЕТНИЦИ

ПЪРВО СЪВЪЕТНИЦИ

А. И. СЪВЪЕТНИЦИ

× Площа под Вакаційну оселю, положена под камеральним лісом в Старяві коло Хирова.

× Площа під Вакаційну оселю, фотографована від ліса.

XII. Статистичні

	Кл а с и Г і м н а з и ї									
	Ia	Iб	Iв	IIa	IIб	IIв	IIг	IIIa	IIIб	IIIв
<i>I. 1. Доповнене класифікації з р. 1913.</i>										
а) Поправляло іспит по фериях	—	2	—	—	—	2	—	—	—	2
Поправило	—	2	—	—	—	2	—	—	—	2
Не поправило	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
б) Мали доповняючий іспит	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Зложили іспит	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не зложили его	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Не явили ся	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>2. Загальний вислід класифікації з р. 1913.</i>										
Здібних з відзначенем	4	3	2	7 ¹	4	3	5	6	4	4
Здібних	27 ²	27	25 ⁵	27 ²	25	19	27 ¹	24	9	22
В загалі здібних	6 ²	4 ¹	6	1	2 ¹	3	3	6	6	4
Нездібних	5 ¹	4	1	1 ¹	7	8	4 ¹	3	4 ¹	2
Разом з кінцем 1912/13	42 ⁹	38 ¹	34 ⁶	39 ³	38 ¹	33	39 ²	9	23 ¹	32
<i>II. Число учеників в р. 1913/14.</i>										
1. З початком шк. р. записалось	42 ³	33 ¹	30 ¹	43	31	29	28	41 ¹	30 ¹	37
2. Серед року прибуло	1	—	—	1 ¹	—	—	—	1	—	—
3. Між ними було:										
) сих що перейшли з інших										
а.) шкіл, а се:										
а) з низшої класи	29 ³	11 ¹	27 ¹	2 ¹	1	—	1	1	—	1
б) повторюючих класу	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
б.) учеників тутешного заведеня										
а) з низшої класи	10	17	3	38	29	29	18	33 ¹	28 ¹	24
б) повторюючих класу	4	5	—	4	1	—	9	8	2	12
4. Серед року убуло з різних причин	4	5	4	4	6	4	2	0 ¹	1	5
5. Число учеників з кінцем шк. р. 1913/14	38 ⁴	28 ¹	26 ¹	40 ¹	25	25	26	42 ²	29 ¹	32
6. Між ними:										
а) публичних	38	28	26	40	25	25	26	42	29	32
б) приватних	4	1	1	1	—	—	—	2	1	—
<i>III. Місце уродження учеників.</i>										
Родом з Перемишля	2	3	4	2	3	7	6	10	5	4
" " повіта перемиского	5	5	6	9	10	4	7	3 ¹	11	13
" " інших повітів галицьких	30 ¹	19 ¹	16 ¹	29 ¹	12	14	13	29 ¹	12 ¹	15
" " інших країв Монархії	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
" " Америки	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
<i>IV. Рідна мова учеників.</i>										
Руска	8 ¹	28 ¹	25 ¹	40 ¹	24	25	23	42 ²	27 ¹	32
Німецька	—	—	—	—	1	—	3	—	2	—

табелі заведення.

Клasi Гiмназiї														Клasi пригото- вляюча	Разом
IIIr	IVa	IVб	IVв	Va	Vб	Vla	Vlб	Vlv	Vlla	Vllб	VIII a	VIII б	Ра- зом		
1	3	—	1	6	4	6	6	9	7	12	5	9	69	5	74
1	2	—	1	6	2	6	6	7	6	11	5	9	62	4	66
—	1	—	—	—	2	—	—	2	1	1	—	—	6	1	7
—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
1	3	3	2	4	5	3	5	2	3	5	—	4	82 ¹	2	84 ¹
13	16 ¹	15 ¹	14 ¹	28 ¹	23	25	15	20 ¹	32	32	34	29 ¹	528 ¹⁵	27	555 ¹⁵
3	4	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57 ⁴	—	57 ⁴
8 ¹	3 ¹	3 ¹	1	4 ¹	7	2 ¹	3	4	4 ¹	5 ¹	2 ¹	4 ¹	92 ¹⁵	7	99 ¹³
25 ¹	26 ²	25 ²	22 ¹	36 ²	35	30 ¹	23	26 ²	39 ¹	42 ¹	36 ¹	37 ⁵	759 ⁴³	35	795 ⁴³
				IVr	Va	Vб	Vla	Vlб							
35 ¹	30	23	29	24	38 ¹	38 ¹	30 ¹	32 ¹	36 ¹	35 ¹	37 ¹	41	772 ¹⁹	40	812 ¹⁹
—	—	—	1	—	—	—	0 ¹	2	—	—	—	—	6 ²	—	6 ¹
—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	0 ¹	—	76 ⁹	—	76 ⁹
—	—	—	1	—	—	—	—	—	0 ¹	—	—	—	1 ¹	—	1 ¹
35 ¹	30	21	26	22	32 ¹	32 ¹	30 ¹	28 ¹	36	32	35	37	625 ⁹	36	661 ⁹
—	—	2	3	2	6	3	0 ¹	6	—	3 ¹	2	4	76 ²	4	80 ²
1	—	—	4	3	1	3	1	1	—	3	1	1	54 ¹	4	58 ^{1*}
34 ¹	30	23	26	21	37 ¹	34 ²	29 ²	30 ¹	34 ¹	31 ²	36 ¹	40	716 ²⁵	36	752 ²⁵
34	30	23	26	21	37	34	29	30	34	31	36	40	716	36	752
1	—	—	—	—	1	2	2	4	3	2	3	—	28	—	28
1	2	7	2	2	4	2 ¹	—	3 ¹	3	8 ¹	2	1	83 ⁵	6	89 ⁵
6	3	4	6	9	11	6 ¹	6	9 ¹	14 ¹	23 ¹	16	9	195 ⁵	22	217 ⁵
27 ¹	25	12	1	10	22 ¹	26	23 ²	18	17 ²	—	18 ³	30	435 ¹⁸	8	443 ¹⁸
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
34 ¹	30	23	26	21	37 ¹	34 ²	28 ²	30 ¹	34 ¹	31 ²	36 ¹	40	709 ¹⁷	36	745 ¹⁷
—	—	—	—	—	—	—	1	0 ¹	—	—	—	—	7 ¹	—	7 ¹

* Виступило 7% загального числа учеників.

	К л я с и Г і м н а з і ї									
	Ia	Iб	Iв	IIa	IIб	IIв	IIг	IIIa	IIIб	IIIв
<i>V. Віра.</i>										
Греко католицька	37 ^a	27	26 ¹	40 ¹	23	25	22	41 ²	27 ¹	32
Римо католицька	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—
Греко-орієнтальна	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Евангелицька А. В.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Мойсеева	—	0 ¹	—	—	1	—	3	—	2	—
<i>VI. Вік учеників.</i>										
Мало літ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 10	12	6	8	—	—	—	—	—	—	—
" " 11	11	8	9	6	5	9	2	—	—	—
" " 12	8	9	5	16	11	10	3	14	12	3
" " 13	2	5	4	12	9	2	8	16	6	8
" " 14	3	—	—	4	—	4	11	5	8	9
" " 15	2	—	—	2	—	—	2	4	3	10
" " 16	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1
" " 17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
" " 18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>VII. Місце побуту родичів.</i>										
В Перемишли	4	8	7	5	3	8	7	12	11	8
В повіті перемискім	4	9	6	7	10	4	8	6	10	12
В інших повітах Галичини	30	10	13	26	12	13	11	24	7	12
В інших краях монархії	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
В Америці	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—
В Росії	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>VIII. Стан родичів.</i>										
Священики	6	8	1	7	2	4	1	7	2	3
Урядники	1	3	1	3	—	1	1	8	4	—
Нар. учителі	2	1	—	1	—	—	—	1	1	—
Підурядники	4	1	1	—	—	1	—	4	2	1
Нотарі-адвокати-лікарі	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—
Посесори-управителі дібр	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Приватні урядники	2	—	—	2	—	—	—	—	1	—
Селяни	18	9	9	23	16	11	15	12	10	18
Міщани і ремісники	1	—	6	1	1	4	3	5	2	5
Державні слуги	1	2	7	2	3	3	2	1	3	2
Зарібники	—	2	—	1	1	1	—	1	2	2
Купці і промисловці	3	1	1	—	1	—	4	2	1	1

Кляси гімназій

IIIг	IVa	IVб	IVв	IVг	Va	Vб	VIa	VIб	VIIa	VIIб	VIIIa	VIIIб	Разом	Кляса пригото-вляюча	Разом
34 ¹	28	16	24	21	35 ¹	33 ¹	28 ²	29 ³	34 ¹	31 ¹	36 ³	40	689 ²⁴	30	725 ²⁴
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1
—	2	7	2	—	2	1 ¹	—	1 ¹	—	0 ¹	—	—	21 ⁴	—	21 ⁴
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	9	35
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	9	59
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97	7	104
7	3	3	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	96	—	96
8	9	5	5	7	11	5	—	—	—	—	—	—	93	—	93
9	7	5	7	3	15	8	2	2	—	—	—	—	81	—	81
3	8	8	4	2	8	11	10	11	4	3	—	—	76	—	76
2	3	2	5	—	1	9	8	10	6	6	2	8	63	—	63
—	—	—	3	—	2	1	6	6	6	9	8	13	54	—	54
—	—	—	—	—	—	—	2	1	11	8	16	10	48	—	48
—	—	—	—	—	—	—	1	—	7	3	4	2	17	—	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	6	12	—	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3	—	3
1	2	10	3	4	8	5	6	6	6	3	8	6	141	6	147
6	3	4	7	10	12	5	6	3	11	6	13	8	170	22	192
27	25	9	16	7	17	24	17	21	17	22	15	24	399	8	407
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	1	2	5	1	2	7	5	5	2	10	1	12	94	3	97
—	—	—	—	1	—	1	1	—	2	—	3	5	35	—	35
—	—	—	—	—	1	1	—	1	2	—	1	1	13	1	14
—	—	—	—	2	4	2	1	1	3	—	—	1	28	6	34
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
24	27	1	15	15	19	16	15	12	20	15	23	14	10	1	11
6	1	8	3	1	3	2	3	6	3	2	3	7	364	13	377
4	—	4	—	—	4	2	3	1	—	2	4	—	72	4	76
—	—	1	—	—	1	2	1	—	—	1	—	—	47	1	48
—	—	7	2	—	3	1	—	—	1	1	—	—	16	5	21
—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	32	1	33

	К л я с и Г і м н а з и ї									
	Ia	Iб	Iв	IIa	IIб	IIв	IIIг	IIIa	IIIб	IIIв
<i>IX. Шкільна оплата.</i>										
1. Шкільну оплату зложило:										
а) в I. півроці	6	5	5	5	1	2	18	9	2	11
б) в II. півроці	1	3	3	6	4	2	5	6	6	5
2. Шкільна оплата виносила										
а) в I. півроці	240	200	200	200	40	80	720	360	80	440
б) в II. півроці	40	120	120	240	160	80	180	240	240	200
3. Увільнених від шк. оплати було										
а) в I. півроці	34	24	26	34	26	23	9	32	28	24
б) в II. півроці	37	25	23	34	21	23	21	36	23	27
4. Вступні такси	92	68	68	90	62	58	56	90	62	74
5. Датки на наукові середники	138	63	130	12	4	640	12	21	8	25
6. Датки на гри і забави	46	54	34	45	31	23	28	45	31	37
<i>X. На надобовязкові предмети ходило в червні:</i>										
На науку: французкої мови	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—
" " стенографії	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " рисунків	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " сьпіву	3	6	2	5	4	3	1	3	4	1
" " гімнастики	21	12	12	25	13	9	13	18	9	11
" " стріляння	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>XI. Стипендії або підмоги</i>										
мали	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1
на квоту	200	—	—	300	—	—	—	—	—	120
<i>XII. Клясифікація учеників з кінцем р. 1913/14.</i>										
До висшої кляси було здібних з відзначенем	5	5	2	6	3	2	1	2'	3	4
Здібних	28'	15'	13	32	20	16	14	34'	19	23
В загалі здібних	4	5	7	1	—	3	1	2	5	1
Нездібних	1	1	3'	1	—	3	7	3	1'	3
Позволене до поправчого іспиту одержало	—	2	1	—	1	1	3	1	1	1
Неклясифіковано (доповн. ісп.)	0'	—	—	0'	1	—	—	—	—	—
Виступило*	4	5	4	4	6	4	2	0'	1	5
Разом	42'	33'	30'	44'	31	29	28	42'	30'	37

* або вмерло (4) або не явилось (4)

Клasi ґiмнaziї														Класа пригото- вляюча	Разом
IIIг	IVa	IVб	IVв	IVг	Va	Vб	VIa	VIб	VIIa	VIIб	VIII а	VIII б	Ра- зом		
—	1	3	6	3	7	6	1	5	6	6	5	7	120	36	156
1	6	11	5	5	12	6	9	13	8	11	7	14	149	8	157
—	40	120	240	120	280	240	40	200	240	240	200	280	4800	360	5160*
40	240	440	200	200	480	240	360	520	320	440	290	560	5940	80	6020*
34	29	20	21	20	32	32	28	28	28	29	32	34	627	—	627
33	24	12	21	16	25	28	20	17	26	20	29	26	567	28	595
72	60	46	60	48	78	78	64	70	74	74	80	82	1606	72	1678
—	—	—	12	8	4	16	4	8	8	—	12	—	491·40	—	491·40
36	30	23	30	24	39	39	32	35	37	37	40	41	803	36	839
2	4	4	7	1	1	1	5	8	—	—	—	—	38	—	38
—	—	2	—	—	6	—	7	2	5	—	—	4	26	—	26
—	—	—	—	—	4	1	3	3	1	—	1	3	16	—	16
4	3	1	7	1	3	4	7	4	8	2	4	8	88	4	92
13	19	7	14	14	15	12	4	6	4	7	5	4	267	13	280
—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	26	23	25	104	—	104
2	1	1	2	—	—	1	—	2	2	2	2	3	21	—	21
400	30	30	240	—	—	240	—	410	400	300	260	805	3735	—	3735
3	4	1	3	—	3	2	4	3	1	4	3 ¹	5	69 ²	3	72 ²
25	20	15	22	19	16 ¹	25	14 ¹	17 ¹	25	16	28 ²	24	480 ⁵	25	505 ⁵
3	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	38	—	38
2 ¹	3	5	—	1	11	1	6	2	6	1	1	2	65 ¹	2	67 ¹
1	—	1	—	0 ¹	7	6 ¹	5	8	2 ¹	10	2	8	61 ³	6	67 ³
—	—	—	—	—	—	0 ¹	0 ¹	0 ³	0 ¹	0 ²	2	1	3 ^{1·3}	—	3 ^{1·3}
1	—	—	4	2	1	3	1	1	—	3	1	1	53 ¹	4	57 ¹
35 ¹	30	23	30	23 ¹	38 ¹	37 ¹	30 ²	31 ¹	34 ³	34 ²	37 ³	41	769 ^{1·0}	40	809 ^{1·0}

* Приватисти зазначили в I півроці 1940 М. Ч. 1. 1940.

ХІІІ. Літописєь заведеня.

Вписи учеників відбулися дня 29. червня 1913. і в трьох послідних днях серпня 1913. Вписало ся з початку 812²⁰ учеників. *Регулямін* для домашних надзирателїв з уповажненєм держати учеників на станциях (загалом 72) видано в днях 25.-29. серпня. *Вступні* іспити до приготовляючої і першої кляси відбули ся перед фериями 28. червня а по фериях 1. вересня 1913. (перед 3. комісіями). *Повторні* іспити відбули ся в днях 30. 31. серпня і 1. вересня, *доповняючі* іспити в днях 2.-5. вересня, *вступні* до висших кляс в днях 5.-10. вересня 1913.

Шкільний рік почав ся 4. вересня торжественним богослуженєм, котре відправив в катедральній церкві схолїярх Пралат О. І. Стрийский з дияконами; при кінци відсьпівала молодїж народний гимн. По богослуженю відчитано і пояснено ученикам по клясах шкільні правила, переведено вписи на надобовязкові предмети і поділено І. клясу на 3 відділи. Дня 5. вересня розпочала ся правильна наука. В днях 10.-17. вересня приступила молодїж перший раз до *сповіди і сьв. причастия* (в 4 партиях.)

Дня 9. вересня с. в. в річницю смерти Єї ц. к. Величества бл. п. Цїсарєвої Елисавети відбуло ся *поминальне понтифікальне богослужене* в катедральній церкві, а дня 19. падолиста яко день Ангела пок. Цїсарєвої шкільне богослужене в каплиці заведеня. Молодїж брала кождим разом спільно з учительским Збором участь в богослуженю. В другій половині вересня перевели члени Учит. Збору першу основну *ревїзію апробованих станцій*.

В днях 19. і 20. вересня відбув ся *іспит зрілости* в осіннім речинци під проводом Директора заведеня. Складало іспит 15 абітуриентів; узнано зрілими 12, репробовано на пів року 3. —

Сталий розклад предметів і нормальна наука в заведеню настали і в сїм році досить пізно, бо аж 6. жовтня, а се з причини уділення відпустки кільком членам Збору та іменованя нових учителїв (особливо учителїв клясичної фільольоїї) що йно при кінци вересня.

Перша інформаційна конференція для родичів і станцій відбула ся 12. жовтня, дальші правильно що 2 тижні з виїмком місяців грудня, січня, лютого і червня.

День 4. жовтня 1913. яко день іменин Єго ц. к. Апостольского Величества Цїсаря Франц-Йосифа І. сьвяткувала гімназия, як звичайно, торжественно, беручи участь в понтифікальнім богослуженю в катедральній церкві.

В падолистї обходило заведенє ювилей *Медиолянського едикту* і признаня католицької церкви пануючою в римській державі, а се загальною участю в ювілейній процесії по церквах і костелах та приступленєм молодежи до сповіди і сьв. причастия.

Дня 24. палоліста обходило заведенє *300-ні роковини смерти* много заслуженого київского Митрополита *І. Потія* богослуженєм в шкільній каплиці.

Дня 6. грудня обходило заведенє *100-ні роковини боротьби народів під Липском*, в якій і наші полки визначили ся хороростію і витревалостію: учителі Пр. Лукасевич і В. Проців представили молодежи в основних викладах причини, перебіг і наслідки боротьби; в найвисшій клясі посвятив професор Сев. Зарицкий спеціально дві лекції тій переломовій події історичній.

Дня 4. грудня 1913. відбув ся в в салі „Народного дому“, як що року, *вокально-руханковий концерт* спортивного кружка „Сянова Чайка“ при дуже численній участі старшої публіки і молодежи. Продукції учеників були вповні вдоволяючі і найшли признанє і оплески публіки. Дохід розділено на добродійні цілі.

Дня 2. лютого 1914. відбув ся в салі „Народного Дому“ *святоточний вечір*, устроєний питомцями гімназійального Інститута, в честь недавно померших: письменниці *Лесі Українки* і письменника *М. Коцюбинського*. Продукції випали майже бездоганно; закупленими портретами сих кормителів нашого письменства, які пишали ся на гарно пристроєній сцені, украшено опісля велику салю Інститута. Чистий дохід призначено на добродійні цілі. —

Дня 30. січня 1914. *закінчив ся І. піврік*; дня 31. рано роздано ученикам піврічні викази. Дня 1. лютого зачав ся *II. піврік*; правильна наука розпочала ся 3. лютого. В сих днях відбули ся піврічні іспити приватистів (-сток).

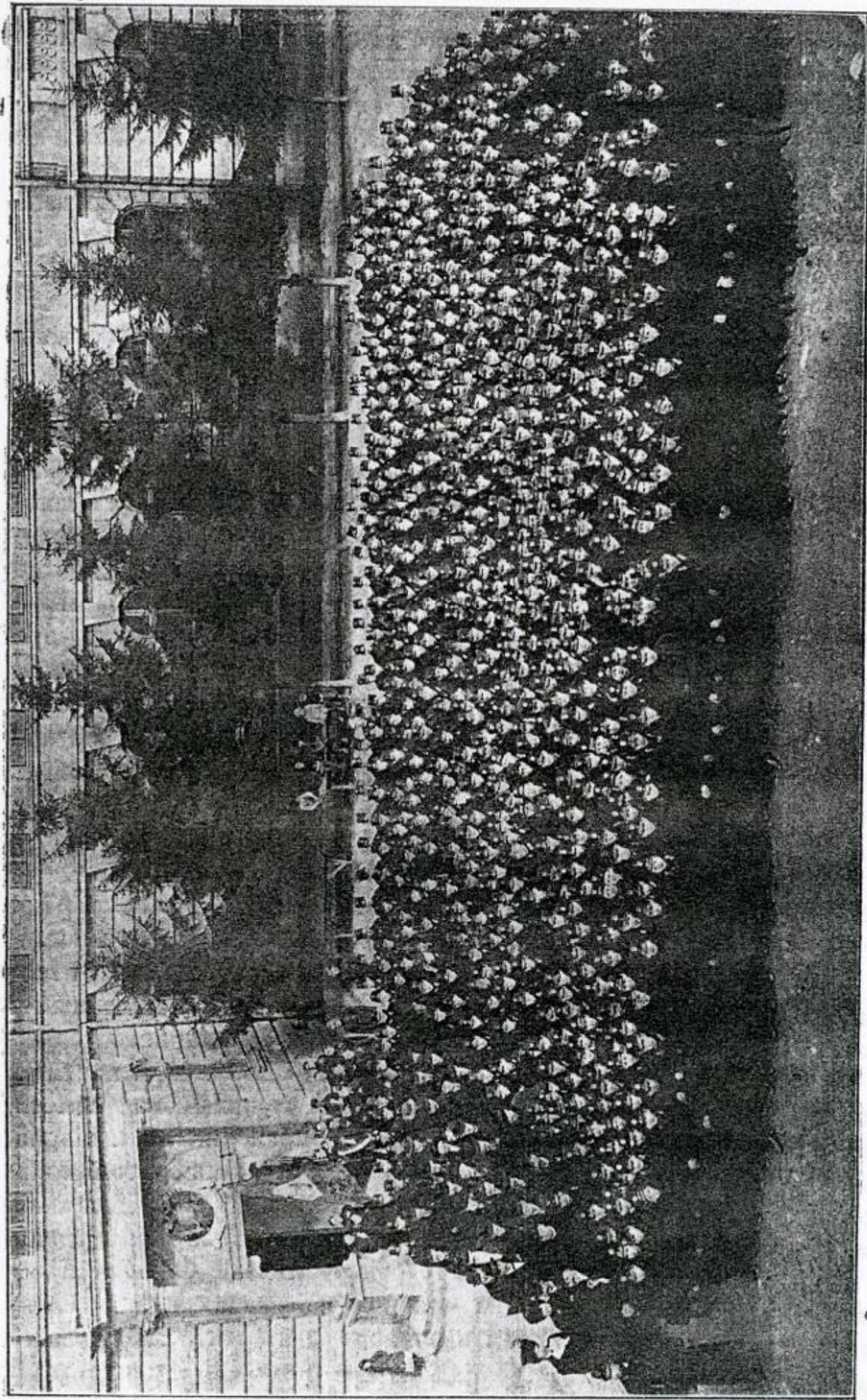
Дня 14. лютого 1914. відбув ся *іспит зрілості* в зимовім речинци під проводом Директора заведеня. Складало іспит 7 абітурієнтів: зрілими признано 6, одного репробовано на пів року.

В перших днях лютого заведено *шкільну щадницю*. Від 7. лютого збирали кожної суботи господарі кляс ошаджені гроші (від 10 с. почавши) і передавали зібрану квоту Директорови, а сей пересилав єї слідуючого понеділка до Р. Щадниці на спільну книжочку Ч. 11160. В сей спосіб спонувано молодіж щадити і думати поважнійше про будучність. Ошаджену квоту може ученик відобрати що йно по укінченю гімназійних студій (евентуально по виступленю з заведеня). До дня 10. червня зложено до Р. Щадниці поважну квоту: 672 К 32 с.

соті роковини уродин найбільшого Генія і Апостола України Тараса Шевченка. Молодіж зібрала всі свої сили, щоби відсвяткувати сей ювілей як найдостойнійше. Повне признанє належить ся ученикам кл. VIIа. і VIIб, які працювали через 3 місяці з жаром, одушевленєм і витревалостию над уложенєм і виконанєм всіх точок програми; помогли їм найбільш ученики VIII. а відтак VI. і V. кляси. — Ювілей розпочав ся дня 7. марта торжественним концертом для старших учеників в великій салі „Народного Дому“ перед представниками старшої громади; присутний був також в окруженю кількох крилошан Єго Ексцеленція Епископ Константин Чехович. Програма була добірна. Зложили ся на концерт отсі продукції: *Б. Вахнянин*: 1. Похоронний марш, присвячений Т. Шевченкови — відограла гімн. орхестра; 2. *Вступне слово* виголосив І. Лапчук, учен. VIIа кл; 3. *Шевченко-Лисенко*: З „Івана Підкови“ ч. I. (з недрукованого автоґрафу) — муж. хор.; 4. *Шевченко*: Сон („У всякого своя доля...“), деклямація — виголосив С. Сапрун, учен. VIIб кл.; 5. *Завадзкий*: Хіта шумка — скрипкове солю в супроводі фортепяну відограв: В. Ломиньский, ученик VIIIб кл.; 6. *Шевченко-Роздольский*: „Сонце заходить“ (Transcriptio o. Т. Пасічиньского) — діточий хор; 6. „*Tittel*“: Eine Alpenblume, увертура — відограла смичкова гімназ. орхестра; 7. *Шевченко*: „Мені тринадцятий минав“ — деклямація, виголосив Ю. Яремкевич, учен. IIIа кл; 8. а. *М. Лисенко*: Moment de désespoir; б) *Schubert*: Imprompt, сольо фортепянове, відограв Юр. Соневицкий, учен. VIIIб кл; 9. *Шевченко-Січиньский*: „Дніпро реве“ — мішаний хор, барітонове сольо в супроводі фортепяну; 10. *Закінчене* — виголосив проф. Ор. Авдикевич. Діріґентами були: О. Т. Пасічиньский, проф. Б. Вахнянин і ученик VIIIб кл. Р. Лесик. Акомпаніямент на фортепяні обняв Ю. Соневицкий, учен. VIIIб кл.

Всі точки вийшли майже зовсім бездоганно, а публика, що виповнила по береги салю, нагороджувала всіх концертантів повним признанєм. Той сам концерт повторено 9. марта в салі Р. Інститута для дівчат для учеників низших кляс; вступне слово виголосив І. Лазор, уч. VIIа кл. а закінчене проф. В. Петрикевич.

Дня 9. марта рано відбула ся *перша академія* в честь Т. Шевченка в гімнастичній салі, яку сьвяточно пристроєно. В присутности цілого Учительского Збору виголосив основний і гарний реферат про „Культ Т. Шевченка в Галичині“ Осип Цюпка, уч. VIIб кл. По сїм відчиті устала ся молодіж, сьвяточно прибранна, по коридорах і сходовій клітці, де відбуло ся о год. 11-ій в присутности представників урядів і всіх народних інституцій,

Молодіж укр. гімназії в Перемишлі з учительським Збором і запрошеними гостями на відслонені пам'ятника Т. Шевченка.

товариств і ширшої рускої громади відслонене гарного пам'ятника, с. в. великого погрудя Тараса Шевченка, уставленого на піраміді з пісковця (роботи різбаря Маєрського), на I. поверсі, в сходовій клітці. Акту відслонення довершив Директор заведення А. Алиськевич, вказавши вперед в своїй промові на змаганя великого Генія, що здобув собі дорогою невтомимої праці основне і всесторонне знанє і просьвіту, на єго любов до молодежи, до народу і дорогої вітчизни, на золоті думки і науки передані нам в єго творах і житю, вкінци на обовязок молодежи йти слідами великого Мученника і Пророка. По відслоненю промовив ще в імени учеників з жаром Едвард Петрівський, учен. VIIб кл., складаючи приреченя, працювати і жити для народа за приміром великого Учителя, почім дефілювала молодіж при сьпіві народного гимну перед пам'ятником з відкритими головами і одушевленєм в серци. На шкільнім подвірю відфотографувала ся вся молодіж з прапором під проводом Учительського Збору і запрошених гостей. —

В дальших неділях місяця марта відбули ся *реферати*, що зложили ся програмово на шкільну академію в честь Т. Шевченка а се: 15. марта по богослуженю виголосив реферат про „Матір в творах Шевченка“ П. Деркач, учен. VIIа кл; 22. марта по богослуженю реферат про „Романтизм в творах Шевченка“ Ант. Тимкевич, учен. VIIIб кл., вкінци 29. марта реферат про „Політичні поеми Т. Шевченка“ Пант. Крутій, учен. VIIа кл. На кождім відчиті була присутна значна часть молодежи і Учит. Збору. —

Видатки покрила молодіж майже власними датками; на пам'ятник зложили: молодіж 323 К 02 с., Учит. Збір і гості 57 К 50 с. З концерту прийшов чистий дохід 183 К 12 с, а зі складок на пам'ятник 18 К 66 с. Чистий дохід розділено в отсей спосіб: 50 К на Рідну школу, 25 К на школу ім. Шашкевича 40 К на бібліотеку Тов. Петра Могили, 15 К на товариство шкільної помочи ім. Кирила, 50 К на Вакаційну оселю а 20 К на український город у Львові; останок дано убогим ученикам, яко підмоги.

На ювілейний дар для І. Франка збирано ще в I. півроці дальше добровільні жертви і загальна сума винесла разом з відсотками 1043 К 12 с, з того зібрано в р. 1912/13 657 К, останок в біжучім році. Сю квоту, уміщену на книжочці Р. Щадниці Ч. 9652, вислано 5. марта Комітетови у Львові на руки проф. Дра Ст. Томашівського. Наша молодіж показала й тут велику ідейність і почутє обовязку і вдячності для много заслуженого Поета-Ювілята.

Великодні реколекції відбули ся дня 27.—30. марта, а сповідь і причастие в днях 30. марта — 4. цвітня, почім молодїж розїхала ся на великодні ферії, які тревали до 22. цвітня.

Люстрацію заведеня відбув ц. к. краєвий Інспектор Др. Фр. Майхрович в днях від 11. до 27. мая, слїдячи всесторонно стан науки і карности в заведеню. —

Люстрацію науки руханки перевів фаховий Інспектор Др. Е. Пясецкій в днях 17.—29. мая, почім відбув конференцію з учителями, які піклують ся фізичним вихованєм молодежи; праця учителя руханки Е. Любовича, керманича пласту проф. Т. Полїхита Настоятелїв бурс і Інститута в напрямі плеканя здоровля питомцїв стрїнула ся з повним признанєм. —

В днях 11.—13 мая відбув ся письменний іспит зрілости в головнім речинци, а від 2.—13. червня устний іспит зрілости Проводив Директор заведеня. Іспитови прислухував ся 3. червня через дві години Президент Ради Шк. Кр. Др. І. Дембовский, почім висказав Комісії слова признаня за щирі труди над приготуванєм абітурієнтїв.

В червни куплено площу під Вакаційну Оселю ім. Гр. Цеглинського, на котрій стане на весні р. 1915. великий дім для 30—40 учеників—оселян. На сю цїль зложили бувші ученики бл. п. дир. Цеглинського 1060 К., а прочу часть потрібної квоти дала Дешева кухня зі своїх фондів або з окремих жертв на сю цїль призначених. Так положено основу до нової так потрібної інституції для добра молодежи і заведеня.

В днях 3.—12. червня приступила молодїж по раз четвертий до сповїди і причастия (ученики кл. VIIIа і VIIIб сповнили сей обовязок 20. і 21. мая).

Дня 6. червня (с. є в т. зв. Зелену суботу) відбуло ся в шкільній каплиці поминальне богослуженє за всіх померших учителїв і учеників тутешного заведеня при участивсеї молодежи і Учительского Збору.

Дня 22. червня святкувала молодїж під проводом Учит. Збору празник гімназийного Патрона сьв. Кирила Александрийского торжественним богослуженєм, яке відправив пралат О. М. Мриц.

Дня 27. червня відбуло ся поминальне богослуженє за спокій душі бл. п. цїсара Фердинанда, в яким взяла участь вся молодїж під проводом Учит. Збору.

Сумних подій не було в шкільнім році много, всеж таки відбули ся аж 4 поминальні богослуженя за упокій 4 учеників тутешного заведеня, а се: Дмитришина Володимира, уч. IIв кл.,

Шмідта Леопольда, учен. пригот. кл., Созаньского Степана, уч. VIIІа кл. і Ляльовича Осипа, уч. VIIІб кл. Перший помер 27. жовтня нечайно, стрінувши ся з сильним електричним током (на стовпі з дротами, що ведуть ток до лукових ламп електричних); другий і третій не явили ся ані разу в школі, хоть записали ся до гімназії; они остали хорі дома і померли в зимі; четвертий помер дома на чахотку 9. марта. Ученики могли громадно взяти участь лиш в похороні першого товариша; на похорон Ляльовича поїхало кількох товаришів. В поминальних богослуженнях взяла участь вся молодіж і Учит. Збір. — Вічна їм память!

Вкінци помер схоліярх і шкільний Комісар, Пралат О. Іван Стрийский, дня 29. мая в Івонічу. Учит. Збір і молодіж взяли участь в перенесеню мощий Покійного, звісного Добродія молодежи, члена основателя шкільних інституцій і фондатора стипендій для учеників тутешної гімназії, з двірця до катедральної церкви а відтак в похоронах, що відбули ся 1. червня. Память сего Покровителя молодежи остане незабутна в заведеню. Вічна Єму память!

Вступні іспити до приготовляючої і першої кляси перед фе-
риями на р. 1914/15 відбули ся дня 30. червня 1914.

Шкільний рік закінчив ся за дозволом Ради Шк. Кр. 28. червня 1914. благодарственным богослуженєм і відспіванєм народного гимна в катедральній церкві, почім роздано ученикам річні свідoctва.

XIV. Виелід іспиту зрілости.

A) Осінний речинець в днях 19. і 20. вересня 1913. р.

Теми письменних вивобів:

- Руска задача:* 1) Культурне значіне Київа в XI. — XVII. ст.;
2) *Historia est magistra vitae;* 3) Погляд на розвиток галицко-
Руского письменства за час 1830—80.

Латиньска задача: Ciceronis Tusculan. disputationum V, 57-58

Грецька задача: Platonis Protagoras XV.

Одержали сьвідоцтво зрілости:

Ч. п.	Імя і назвиско абітурієнта	День і рік уродження	Місце уродження	Вибране зване
1	Дутка Іван з VIII.А.	11. II. 1892.	Баличі в Галичині	богословіє
2	Пачковский Степан „	30. XII. 1892.	Негрибка „	права
3	Рубінфельд Рат „	18. III. 1891.	Перекопана „	права
4	Савицкий Петро „	26. III. 1892.	Негрибка „	права
5	Гаталяк Петро з VIII.Б.	3. IV. 1893.	Ляшки яво- рівські „	права
6	Кміцикевич Анатоль „	27. VIII. 1893.	Барич „	права
7	Пасічинський Теоф. „	11. VIII. 1892.	Макунів „	медицина
8	Пристаї Тарас „	17. VII. 1894.	Підгірці „	права
9	Целевич Іван „	20. IV. 1895.	Пеняки „	богословіє
10	Щирба Роман „	30. X. 1892.	Яворів „	медицина
11	Януш Юліян „	15. VII. 1889.	Білінка „	права
12	Лучечківна Ірина (прив.)	5. IV. 1895.	Илків „	фільософія

Репробовано на пів року: одного абітурієнта з VIII А. а двох з VIII Б. Проводив при іспиті Директор заведеня.

Б. Зимовий речинець в днях 11. і 14. лютого 1914 р.

Теми письменних виробів:

Руска задача для VIII А.: 1) Яким обставинам завдячує Австро-угорська Монархія свій розвій?; 2) Gutta cavat lapidem; 3) Федькович а галицькі Русини.

Руска задача для VIII. Б.: 1. Характеристика української поезії в I. половині XIX. ст.; 2) Котрим мужам дала історія призвище „великий“?; 3) Розвинути і пояснити афоризм Шевченка: „В своїй хаті своя правда і сила і воля“.

Одержали сьвідоцтво зрілости.

Ч. п.	Імя і назвиско абітурієнта	День і рік уродження	Місце уродження	Вибране зване
1	Ковалик Григ. з VIII.А.	8. II. 1889	Млини в Галичині	права
2	Кос Петро „	21. II. 1893	Хорів „	„
3	Прокопів Володимир „	5. VIII. 1894	Гійче „	„
4	Сьокало Николай „	14. XII. 1892	Білина вел. „	„
5	Костек Волод. з VIII.Б.	17. V. 1893	Яворів „	„
6	Трусевич Николай „	15. XII. 1890	Угнів „	„

Репробовано пораз другий на пів року одного абітурієнта.

В) Літний речинець (11.—13. мая, 2.—13. червня).

Теми письменних виробів:

Відділ VIII А.

а). *Руска задача*: 1) Генеза і значінє сьвітлого абсолютизму XVIII. віка в історії європейских держав; 2) Чи і коли мож говорити про героїзм в буденнім житю? 3) Котрі українські повісти признав би я найвартнійшими і чому?

Латиньска задача: Livius. Ab urbe condita III. 18.

Грецька задача: Demosthen. Περί στεφάνου §. 169—173.

б). *Руска задача*: 1) Схарактеризувати найновійший период всесьвітної історії та виказати ріжницї, які знаменують период і другу половину подій XIX. столїтя; 2) У яких змаганях має людина шукати собі щастя та як має его розуміти?; 3) Яке нове добро вносить белетристична проза Франка в українську літературу?

Латиньска задача: Cicero. Somnium Scipionis VI.

Грецька задача: Hom. Odys. XI. 50—90.

Відділ VIII Б.

а). *Руска задача*: 1) Шевченко і Міцкевич в боротьбі з російским царатом; 2) Упадок козаччини і українського житя в XVIII. ст.; 3) Пояснити афоризм Гріченка:

„Зроблю“ — сього жахай ся слова,

„Зробив“ — отсе могучих мова.

Латиньска задача: Cicero „Pro C. Rabirio“ VI.

Грецька задача: Hom. Odys. 404—434.

б). *Руска задача*: 1) Іван Франко яко белетрист; 2) Історичне значінє Дніпра для України; 3) Пояснити афоризм Канта: Тільки вихованєм може чоловік стати чоловіком.

Латиньска задача: Liv. Ab urbe condita XXIII. 32.

Грецька задача: Plato Συμπόσιον IV.

Сьвідоцтво зрілости одержали:

Відділ VIII А.

Ч. п.	Імя і назвиско абітурієнта	День і рік уродженя	Місце уродженя	Вибране зване
1	Блюй Володимир	16. V. 1894	Даровичі в Галич.	філософія
2	Васильків Степан	3. I. 1891	Хатів	„ рільнича акад.
3	Верхомий Володимир	13. V. 1894	Ляшки	„ гірничя „
4	Волощак Іван	5. IV. 1895	Яворів	„ богословіє
5	Гнатовский Петро	8. VII 1892	Циків	„ богословіє
6	Грабовий Іля	27. VII. 1893	Хишевичі	„ права
7	Демко Станислав	7. IV. 1895	Болестрашичі	„ богословіє

ч. п.	Імя і назвіско абітуріянта	День і рік уроджэння	Місце уроджэння	Вибранае званне
8	<i>Деркач Пилп</i>	25. XI. 1893	Стронибаби в Гал.	філ'ясофія
9	Дмоховский Теоф. Е.	18. II. 1896	Судова Вишня „	права
10	Заблоцкий Іван	16. I. 1892	Вишэтичі „	філ'ясофія
11	Зиблікевич Михайло	20. XI. 1895	Самбір „	экспартова ак.
12	Каливошка Петро	25. V. 1895	Медика „	богасловіе
13	Клш Володимир	2. VIII. 1895	Перемишль „	богасловіе
14	Клюфас Іван	19. VI. 1894	Стубенець „	богасловіе
15	Когут Дмитро	7. XI. 1895	Биків „	права
16	Кузич Максим	2. IV. 1894	Наконечне „	богасловіе
17	Лещук Осип	6. VI. 1894	Стаі ад Яворів „	права
18	Лопадчак Ілья	20. III. 1894	Хишевичі „	філ'ясофія
19	Мазяр Олекса	26. VII. 1894	Грабовець „	богасловіе
20	Матчак Іван	17. X. 1894	Стібно „	богасловіе
21	Олешко Тимотей	24. IX. 1893	Поздзяч „	богасловіе
22	Павлик Михайло	5. VI. 1894	Бушковичі „	богасловіе
23	Стахняк Петро	15. V. 1896	Вишатичі „	техніка
24	Трач Олекса	28. III. 1895	Дубривка стар. „	медыцына
25	Хоростіль Василь	25. IX. 1891	Моранці „	права
26	Чайковский Еуген	26. XII. 1893	Команча „	паштова служб.
27	<i>Чехович Кость</i>	21. V. 1896	Хиринка „	філ'ясофія
28	Шкреметко Семен	2. X. 1894	Тучапі „	медыцына
29	Яндрухів Василь	11. VI. 1893	Улазів „	тарговель. ак.
30	Яріш Антін	10. IV. 1894	Новасілці „	філ'ясофія
31	Ривак Стефан (екст.)	10. VIII. 1893	Торкі „	права
32	Кульчицка Стеф. (прив.)	6. XII. 1894	Уличне „	медыцына
33	Олексишин Маря „	7. IV. 1894	Гологори „	філ'ясофія
34	<i>Фуртак Марія</i> „	25. VI. 1896	Струсів „	філ'ясофія

Віддёл VIII Б.

1	Барановский Петро	18. II. 1894	Бережани в Гал.	права
2	Бурмич Мирон	30. X. 1894	Головецко дол. „	богасловіе
3	Венгринович Роман	6. XI. 1895	Опарівка „	філ'ясофія
4	Гамар Юрій	4. V. 1892	Радохонці „	медыцына
5	Гоцкый Іван	24. VI. 1896	Острів „	рільніча акад.
6	Іула Антін	16. III. 1895	Халупкі медіц. „	ветеринарыя
7	Заяць Дмитро Антін	24. X. 1895.	Годині „	рільніча акад.
8	<i>Котик Василь</i>	13. I. 1894	Яксманичі „	права
9	Коцик Роман	30. XI. 1895	Хмелева „	экспартова ак.
10	<i>Куник Еуген Бронісл.</i>	7. IX. 1895	Старый Санч „	філ'ясофія
11	Лесик Роман	6. I. 1896	Малковичі „	! філ'ясофія
12	<i>Ломинський Володим.</i>	23. IV. 1895	Бірча „	техніка
13	Петрусяк Іван	29. X. 1896	Гуссаків „	права
14	Прокіп Андрій	17. VIII. 1895	Нижанковичі „	лісніча акад.
15	Пруднус Петро	25. V. 1892	Бринці церк. „	тарговельна „
16	Сень Клим	6. V. 1892	Угнів „	богасловіе
17	Созаньский Олександр.	12. VI. 1895	Заміхів „	лісніча акад.
18	Соневицкий Юрій	3. III. 1896.	Ярослав „	права
19	<i>Старчак Теодор</i>	5. III. 1894	Потелича „	богасловіе
20	Талпаш Мирослав	6. VI. 1894	Перемишль „	техніка
21	<i>Тимкевич Антін</i>	20. VII. 1894	Яворів „	техніка
22	Тхір Грыгорій	2. III. 1894	Ніновичі „	медыцына
23	Феснак Тома	2. II. 1894	Нижанковичі „	техніка
24	Харамбура Роман	19. IX. 1895	Яворів „	права
25	Цепиньский Остап	13. III. 1894	Свідніця „	богасловіе
26	<i>Чмола Ірыней</i>	3. IX. 1894	Солотвина „	техніка

Вислід іспіту: Віддёл А. Зрлімлі з відзначнем узнано: 3

публичних і 1 приватистку; зрілими одногосно 17 публичних і 2 приватистки; зрілими більшістю голосів 10 публичних і 1 екстерніста; 1 публичний репробований на пів року.

Відділ Б.: Зрілими з відзначенем узнано 6; зрілими одногосно 9; зрілими більшістю голосів 11; 3 учеників репробовано на пів року.

XV. Виказ книжок на шкільний рік 1914/15.

I. КЛЯСА.

Релігія: Більший катихизм христ. катол. релігії. Львів 1906. ціна 80 с.

Латинська мова: Самолевич-Р. Цеглинський, Граматика латинська для I. і II. кл., 4. виданє. Львів 1911, ц. 1 К. 20 с.; Др. І. Демянчук: Латинські вправи на I. кл., 2. вид. Станиславів 1911. ц. 1 К. 60 с.

Русна мова: Смаль Стоцкий і Гартнер: Граматика рускої мови. 3 виданє (в друку); А. Крушельницький: Руска читанча для I. кл. середних шкіл. 2. змінене виданє (з акцентами). 1914. ц. 2 К.

Польська мова: Konarski Fr., Związła gramatyka języka polskiego 1909, ц. 50 с. Нова читанка для гімназій з руск. мов. викл. в друку.

Німецна мова: Алиськевич-Гамчикевич: Німецкі вправи для I. кл. 1914. ц. 2 К.

Історія: Богдан Барвінський: Оповіданя з рідної історії, Жовква 1911, ц. 2 К. 20 с.

Географія: Ю. Левицкий: Географія для I. кл. Львів 1911, ц. 1 К. 50 с.; Др. М. Кордуба: Географічний атлас 1912, ц. 2 К. 20 с.

Математика: Огоновский П.: Учебник аритметики для низших клас. Ч. I. Вид. 4. 1911, ц. 1 К. 80 с.; І. Сітницький: Геометрія для I. класи 1912, ц. 60 с.

Історія природи: Нусбавм-Примак: Зоологія для низших клас середних шкіл (в друку); Верхратский: Ботаніка на низші класи. 2 вид. 1912. ц. 3 К. 60 с.

II. КЛЯСА.

Релігія: Більший катихизм христ. катол. релігії. Львів 1906, ц. 80 с.; Гузар: Літургіка гр. кат. Церкви, виданє кружка катихитів. ц. 1 К.

Латинська мова: Самолевич — Р. Цеглинський, Граматика лат. для I. і II. кл. 4. вид. Львів 1911. ц. 1 К. 20 с.; Прокіп Мос-тович: Латинські вправи для другої класи. 1912. ц. 2 К.

Русна мова: Смаль-Стоцкий і Гартнер: Граматика рускої мови, 3. виданє (в друку); А. Крушельницький: Руска читанка для II. кл. Львів 1912, ц. 2 К. 70 с.

Польська мова: Konarski Fr., Gramatyka (як в I. кл.); Dr. Reiter M. Czytania polskie dla II. kl. Lwów 1911., ц. 3 К. 40 с.

Німецка мова: Алиськевич-Гамчикевич: Німецкі вправи для II. кл. 1914. ц. 2 К. 40 с.

Історія: Семкович-Білецький: Оповідання з історії всесвітної. Часть I. 1910, ц. 2 К.

Географія: Калитовський Ом. Географія для шкіл середних 1912, ц. 4 К. і Др. М. Кордуба: Географічний атлас. 1912. ц. 2 К. 20 с.

Математика: Огоновський П.: Учебник арифметики ч. I. 4 вид. Львів 1911, ц. 1 К. 80 с.; М. Грицак: Геометрія для II і III кл., ц. 2 К. 20 с.

Історія природи: Верхратський I.: Зоологія. 4. вид. Львів, 1910, ц. 3 К. 20 с.; Верхратський: Ботаніка, Львів 1912, ц. 3 К. 60 с.

III. КЛЯСА.

Релігія: Гузар: Літургіка гр. кат. Церкви для середних шкіл (видане кружка катех.); Торонський: Історія біблійна стар. зак. 2 вид. 1899. ц. 2 К. Літургіка гр. кат. церкви вид. Кружка катихитів. (В друку).

Латинська мова: Самолєвич-Солтисік-І. Огоновський: Граматика лат. ч. II. 3. вид. 1911, ц. 2 К. 40 с. Прухницький-І. Огоновський, Вправи латинські для III. кл., 1—2 вид., 1909, ц. 1 К. 60 с. В. Кміцикевич, Хрестоматія з Корнелія Непоса і Кв. Курція Руфа, Чернівці 1911. ц. 2 К. 70 с.

Грецька мова: Фідерер-Р. Цеглинський, Грецька граматика, 1910, ц. 2 К. і Вінковський-Таборський-Роздольський, Вправи грецькі для III. і IV. кл., Львів 1911, ц. 2 К.

Руська мова: Смаль-Стоцький-Гартнер: Граматика руської мови, вид. 3., (в друку) і А. Крушельницький, Руська читанка для III. кл. 1912. ц. 3 К.

Польська мова: Małeckі A.: Gramatyka polska. Wyd. 11. 1910. ц. 2 К. 40 с. і Dr. Maryan Reiter, Czytania polskie dla III. kl. 1912, ц. 3 К. 40 с.

Німецка мова: Герман-Петелєнц-Калитовський, Вправи німецькі для III. кл. 2. вид. 1901, ц. 2 К.; Jahner A., Deutsche Grammatik, 4. Auflage 1911, ц. 2 К. 20 с.

Історія: Др. А. Копистяньський: Оповідання з історії австрійсько-угорської монархії. 1913. ц. 2 К. 40 с.

Географія: Калитовський Ом.; Географія для серед. шкіл, 1912. ц. 4 К.; Др. Кордуба; Географічний атлас 1912, ц. 2 К. 20 с.

Математика: Огоновський П.; Учебник арифметики для низ-

ших кляс, часть II., вид. 2. 1907. ц. 1 К. 80 с. і М. Грицак; Геометрія для II. і III. кл. 1913. ц. 2 К. 20 с.

Фізіка; Огоновський П.; Учебник фізики для низших кл., 2. змінене виданє, 1910, ц. 2 К. 20 с.

IV. КЛЯСА.

Релігія: Торонський А.; Історія біблійна нового завіта; 2. вид. 1911, ц. 1 К. 60 с.

Латинська мова: Самолєвич-Солтисік-І. Огоновський: Граматика лат. ч. II. 3. вид. 1911, ц. 2 К. 40 с.; Прухницький-І. Огоновський: Вправи лат. для IV. кл. 1912, ц. 2 К.; С. І. Caesar, *Commentarii de bello Gall.* Друге змінене виданє Макарушки 1912, ц. 3 К.

Грецька мова: Фідерер-Р. Цеглинський: Грецька граматика. Львів 1910, ц. 3 К.; Вінковський-Таборський-Роздольський: Вправи грецькі для III. і IV. кл. 1911, ц. 3 К.

Русна мова: Смаль-Стоцький-Гартнер, Граматика рускої мови Вид. 3. (в друку); А. Крушельницький: Руска читанка для IV. кл. 1913, ц. 2 К.

Польська мова: Małeckі A.: *Gram. języka polsk.* wyd. 11 1910, ц. 2 К. 40 с.; Próchnicki - Wojciechowski; *Wypisy polskie*, t. IV, ц. 3 К. 60 с.

Німецька мова: А. Алиськевич-Р. Гамчикевич; Німецькі вправи для IV. кл. Львів 1913, ц. 3 К.; Jahner A. *Deutsche Grammatik* 4. Aufl. 1911, ц. 2 К. 20 с.

Історія: Закшевський-Барвінський; Історія всесвітна, часть I, Коломия 1911, ц. 2 К. 40 с.

Географія: Беноні-Маєрський-Полянський: Географія австр. угорської монархії 1899, ц. 1 К. 29 с. і Др. М. Кордуба: Географічний атлас 1812, ц. 2 К. 40 с.

Математика: М. Грицак: Учебник арифметики. 1912. ц. 3 К.; М. Грицак: Геометрія для IV. і V. кл. (в друку).

Фізіка: Огоновський П.: Учебник фізики для низших кл. шк серед. 2. вид. 1910, ц. 2 К. 20 с.

Історія природи: Др. Юліян Гірняк; Начерк мінеральної і хемії для серед. шкіл. 1912, ц. 2 К.

V. КЛЯСА.

Релігія: Торонський А., Доґматика фундаментальна і апольгетика для кляс висших. 2 вид. Львів 1906. ц. 2 К.

Латинське мова: T. Livius. *Ab urbe condita libri I, II, XXI, XXII.* ed Zingerle — Majchrowicz, ц. 2 К. 40 с.; Ovidius. вид.

Скупнєвича — Макарушки 1908, ц. 1 К. 60 с.; Самолевич—Солтисік — І. Огоновский: Граматика латинська, часть II., 3 вид., 1911, ц. 2 К. 40 с.

Грецька мова: Xenophon: Хрестоматія, вид. Макарушки 1903, ц. 2 К. 40 с.; Homeri Ilias. ed. Scheindler — Softysik часть I., ц. 1 К. 20 с.; Фідерер — Р. Цеглиньский. Граматика грецька, 1910, ц. 3 К.

Руська мова: Смаль-Стоцький і Гартнер: Граматика руської мови 3. виданє (в друку). Др. М. Пачовський: Виїмки з українсько-руського письменства XI—XVIII. в. 1911, ц. 1 К. 50 с.

Польська мова: Próchnicki i Wojciechowski: Wypisy polskie dla kl. V. 1911., ц. 3 К. 80 с.

Німецька мова: Ippoldt — Stylo: Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen I. Teil. V. Klasse. 3. вид. 1912, ц. 3 К. 80 с.

Історія: Закшевський — Барвіньський: Всесьв. історія для висших кл., ч. I. 1912, ц. 2 К. 40 с. Ч. II. 1901. ц. 2 К. 40 с.

Географія: Калитовський: Географія для середних шкіл 1912, ц. 4 К.; Др. М. Кордуба: Географічний атлас. 1912, ц. 2 К. 20 с.

Математика як в IV. кл.

Історія природи: Н. Мельник: Мінеральогія і геологія для середних шкіл, Львів 1911, ц. 2 К. 20 с.; Ростафинський-Верхратський: Ботаніка для висших клас, 1896, ц. 2 К. 40 с.

VI. КЛЯСА;

Релігія: Торонський А.: Доґматика частна для висших клас Вид. II. Львів 1908, ц. 2 К.

Латинська мова: М. Т. Сіцего, виданє Др. Макарушки, ц. 2 К 60 с. С. Sallustius: Jugurtha, вид. Макарушки, ц. 1 К.; Р. Vergili Maronis Aeneidos epit. ed. Eichler-Rzepiński, ц. 1 К. 70 с.; Самолевич-Солтисік-І. Огоновський: Граматика лат. ч. II. 1911, ц. 2 К. 40 с.

Грецька мова: Homeri Ilias. ed. Scheindler-Softysik. Часть I. 1 К. 20 с. — часть II. ц. 1 К. 50 с. Herodoti Historiae. Виданє Терликовського ц. 2 К. 20 с. Фідерер - Цеглиньский: Граматика грецька 1910, ц. 3 К.

Руська мова: М. Пачовський: Виїмки з українсько-руського письменства XI—XVIII. ст. 1911, ц. 1 К. 50 с.; Барвіньський: Виїмки з українсько-руської словесности народної. Львів 1903, ц. 1 К. 50 с.

Польська мова: Tarnowski-Bobin: Wypisy polskie dla szkół realnych i semin. nauczycielskich. Cz. I. wyd. 5. 1912, ц. 3 К.

Німецка мова: Ippoldt-Stylo, Deutsches Lesebuch II. Teil, VI. Kl. 1910 — ц. 3 К. 60 с.

Історія: Закшевський-Барвінський: Всесв. історія для висш. кл. ч. II. 1901, ц. 2 К. 40 с. Часть III. 1903, ц. 2 К. 60 с.

Географія: Калитовский, Географія для середних шк. 1912, ц. 4 К.; Др. М. Кордуба: Географічний атлас 1912, ц. 2 К. 20 с.

Метематина: Левицький-Огоновский: Альгебра для висших клас. Часть II. Львів 1908. ц. 3 К.; Савицький: Геометрія для висших клас, нове виданє, 1908, ц. 3 К. 80 с.; Чайковський-Кучер: Чотирицифрові таблиці логаритмів.

Історія природи: (Новий учебник проготовляє ся.) Шмідт-Полянський, Зоологія для висших клас, 1889, ц. 2 К.

VII. КЛЯСА.

Релігія: Дорожинський: Христ. кат. етика для висших клас 1904, ц. 2 К.

Латинська мова: М. Т. Сісего, виданє Макарушки, ц. 2 К. 60 с; Р. Vergilius Epitome (як в VI кл.); Вибір з елегіків вид. С. Кархута, ц. 1 К. 80 с; Plinius-Epistolae, вид. Kukula, ц. 80 с.; Самолевич-Солтисік-І. Огоновський. Грам. латинська. Часть II. 1911, ц. 2 К. 40 с.

Грецька мова: Demosthenes, Orationes, ed. Wotke-Schmidt, ц. 1 К. 40 с. Sophokles; вид. Майхровича; Homeri Odyssea, I—II. Christ-Jezieniecki 1908, ц. 3 К.; Plato: Apologia, ed. Міллєра, ц. 1 К, Фідерер-Р. Цеглинський, Грам. грецька 1910, ц. 3 К.

Руска мова: Барвінський Ол. Виїмки з народної літератури XIX. в. для висших клас ч. I. 4 вид. 1905, ц. 3 К.

Польська мова: Tarnowski-Bobin: Wypisy polskie dla szkół realnych i sem. naucz. Cz. II. 4. wyd. 1911. ц. 3 К.

Німецка мова: Ippoldt-Stylo: Deutsches Lesebuch III Teil. VII. Kl. 1911, ц. 4 К.

Історія: Закшевський-Барвінський: Історія всесвітна; часть III. 1903, ц. 2 К. 60 с.

Математина: як в VI. кл.

Фізика: Левицький Волод., Фізика для висших клас. Львів 1912, ц. 4 К. Др. Гірняк: Основи хемії. 1914, ц. 1 К.

Льогіка: Мандибур Т. Льогіка, 1 К. 80 с.

VIII. КЛЯСА.

Релігія: Ваплєр-Стефанович: Історія христ. катол. церкви, Львів 1913, ц. 2 к. 40 с.

Латинська мова: Q. Horatius, видане Дольницького; Tacyta pisma historyczne wybrane wyd. Staromiejski, ц. 2 к. 20 с.; Самолевич-Солтисік-І. - Огоновський: Граматика латинська ч. II, (як в III. кл.)

Грецька мова: Plato: видане Єнджейовського; Sophocles, видане Майхровича.; Homeri Odyssea (як в VII. кл.); Фідерер-Цетлинський: Грам. грецька (як в V. кл.)

Руська мова: Барвіньский Ол. Виїмки з народної літератури XIX в., часть II. вид. 3 1902, ц. 4 к.

Польська мова: Tarnowski-Próchnicki. Wypisy polskie dla klas wyższych, Cz. II. 4 wyd. 1911, ц. 3 к. 60 с.

Німецька мова: Ippoldt, Deutsches Lesebuch IV. T., VIII. Kl. 1909 ц. 4 к.

Історія. Фінкель-Гломбінський-Білецький: Історія і статистика австро-угорської монархії 1901, ц. 2 к. Др. М. Кордуба: Географічний атлас 1912, ц. 2 к. 20 с.; Левицький-Матієв: Історія краю рідного ц. 2 к. 40 с.

Математика: як в VII. кл.

Фізика. як в VII. кл.

XVI. Бурси і інтернати.

1. Бурса ім. св. Николая від 1888. — удержувана Товариством тої самої назви, розширена в р. 1898. носить якою ювілейна фундація назву Ёго Величества Цісаря Франц-Йосифа I. Головою Виділу є директор Алиськевич Андрій, містоголовою директор Рускої Щадниці, Білинський Ізидор. — Настоятелями в шк. р. 1913/14 були учителі: Лісикевич Осип і Поліха Теодор. — Бурса давала харч, приміщенє і поміч в науці 109 питомцям. Інструкторів було 11. Інструктори і 1 питомець мали приміщенє даром, всі прочі платили пересічно по 22 К. місячно. Після кляс було з приготвл. 4., з I. 18, з II. 34, з III. 15, з IV. 12, з V. 10, з VI. 5, з VII. 7, з VIII. 4.

2. Гімназіяльний Інститут, уміщений в величавім будинку, існує від 1905, належить до Товариства „Бурса св. Николая“. Склад Виділу тої самий що під 1).

Настоятелями були учителі: Демчук Михайло і Гоза Теодор (в I. півроці Евген Грицак). Економічний заряд був в руках ректора Михайла Демчука.

Питомців було з кінцем 102, в тім 7 інструкторів. Після кляс

було: з I. 13, з II. 10, з III. 20, з IV. 6, з V. 11, з VI. 6, з VII 18, з VIII. 18. — Питомці платили від 35—50 К.

Обі інституції мають свої городи а заразом площі до забави.

3. Бурса селяньсна, уміщена в двох домах при ул.3. Мая 33, удержувана Кружком Укр. Товариства Педагогічного, на котрого чолі стоять крилошанин О. Зубрицький Александер і проф. Ярема Алексій. Існує від 1910. Настоятелем був учитель Барнич Василь. Питомців в шк. р. 1913/14. було 72. Висота оплати виносила від 6—25 корон, пересічно 19 кор; даром мало уміщене 7. Річний чинш за мешканє виносив 3000 кор. — Після кляс було учеників з приг. 1, з I. 4, з II. 8, з III. 20, з IV. 23, з V. 8, з VI. 5, з VII 3.

В Бурсі існував „Науковий кружок“, котрого члени давали 6 відчитів а се: про козацтво, добре вихованє, україньство а москофільство, шкідливий вплив тютюну на здоровлє, народні пісні. про Марк. Шашкевича; крім того устроїв отсі вистави драматичні: „Семе не кради“, „Настоящі“, „Невольник“.

5. Бурса при „Дешевій Кухні“ (т. зв. Приют), уміщена при ул. Тихій в домі Брацтва сьв. Николая, існує від 1912, давала поміч в науці та приміщенє за 5 кор. місячно, а за харч платили питомці окремо Зарядови Дешевої Кухні. — Управа та сама що в Дешевій Кухні, а се головою був директор Алиськевич Андрій, настоятелем учитель Кравець Остап. Питомців було 33; — після кляс було: з приг. 1, з I. 4, з II. 5, з III. 9, з IV. 11, з V. 2, з VI. 2, з VII. 1, настоятелів було 3.

Замітка: В минулім році звинув кружок укр. Тов. Пед. Бурсу ім. Шашкевича ізза браку відповідного льокалю; питомці сеї бурси найшли уміщенє в Бурсі О. Николая і Бурсі селяньській, так що заведенє не дізнало з сеї причини ніякої діймаючої страти.

XVII. Поіменний спис всіх учеників заведеня.

(Дати в скобках означають дату виступлення зі школи.)

Початкові букви в іменах учеників здебільшого з відзначенем печатані товстим друком.

КЛЯСА ПРИГОТОВЛЯЮЧА.

Вписало ся 36. учеників.

Верхомий Лев	К ачковский Евген	Павлик Стефан
Возняк Василь	Клюфас Роман	П ікулицкий Стефан
Волинець Володимир	Коваль Іван	Пшепюрский Богдан
Войтович Теодор	Козар Іван	(не явив ся)
Гаянка Володимир	Кречковский Михайло	Саламан Николай
Генгало Павло	К усьо Иосиф	Соболь Іван
Грабовский Стефан	Кушко Мирослав Лев	Суровецкий Сенько
Дзівик Михайло	Лозинський Евген (15.V)	Сухий Іван
Демко Ізидор	Левандовский Микола	Ткач Володимир
Дибко Роман	Мальчик Данило	Филиппів Й. С. (не яв. ся)
Дутко Петро	Мартишко Василь	Шмідт Леопольд (не явив ся, помер в грудни)
Ждан Стефан	Михайлів Петро	Шуст Михайло
Захариясевич Іван	Новак Стефан	Ярошевич Володимир.
Капустяник Прокіп	Опришко Нестор	

КЛЯСА I. а.

Вписало ся 44 учеників і 3 приватистів.

Борис Теодор Олексій	Кобільник Стефан	Саврук Стефан (30.III)
Б орисевич Андрій	Кокорудз Николай	Салашник Михайло
Буньо Іван	Кондратів Теодор	Свистович Григорий
Буньо Михайло	К онкольовский Стефан	Секунда Марьян Ос.
Гайдукевич Володимир	Крисько Бронислав	Терлецкий Василь (1.X)
Галевич Іван	Макар Олекса Іван	Ткач Нестор (18.IX)
Гентош Евген	М атвіяс Роман Теоф.	Федак Володимир
Голіш Теодор	Мельник Антін	Флюнт Андрій
Добрянський Михайло	Метелля Стефан	Швадчак Стефан
Драган Петро Иосаф.	Місевич Евстахій	Шеремета Андрій
Дубляниця Богдан	Несторовский Іван	Шумский Михайло
Дячишин Володимир	Околот Осип (31.I)	Шуст Михайло (25.XI)
Зарицкий Іван	Подоляк Евстахій	Зазьвірський Юрій (прив.)
Л ьницький Анатоль Лев	Полянський Юрій	Савка Василь (прив.)
Кинасевич Іван Волод.	Посацкий Іван Вол.	Осідач Ольга (прив.)
К люфас Орест Ів.	Поточний Петро	

КЛЯСА I. б.

Вписало ся 33. учеників і 1. приватист.

Балко Роман
Безкровний Евген
Білинський Ник. (1.XII)
Валюх Ярослав
Венгрин Іван (26.X)
Гаврицьо Семен
Гнатишак Николай
Головецький Іван
Граб Николай
Гузіль Іван
Дацько Конст. Всеволод
Дмитришин Осип

Домарадський Ярослав
Дутко Осип (14.V)
Жовнір Петро
Зубрицький Теодор
Іваніцький Яків (23.X.)
Ковальський Володимир
Кузик Александер
Кузьмич Василь
Кустодович Іван
Лаврівський Александер
Леськів Михайло
Липський Богдан

Лисяк Орест
Микита Дмитро
Микита Николай
Петрик Лев
Пушкар Лев
Смук Андрій
Стасів Евген
Федевич Володимир
Цок Омелян
Ердгайм Йосиф (прив.)

КЛЯСА I. в.

Вписало ея 30. учеників і 1 приватист.

Антоняк Володимир
Біян Микола
Борушак Григорий
Герас Дмитро
Горак Тадей
Дідуник Іван
Ділай Володимир
Долгунь Теодор
Дуда Роман
Дужий Микола
Едер Осип (29.X)

Іванечко Антін
Кметь Евстахій
Козак Микола
Козловський Андрій(14III)
Козьол Юліян
Костик Михайло
Левандовський Іван, Ом.
Менчак Іван
Отчак Михайло
Палчинський Микола
Петришак Тадей

Пукій Антін
Сидор Василь
Скочилияс Яків
Созанський Роман
Тиктор Іван
Ципсер Юліян (17.XII.)
Хруник Василь
Шаршаневич Тимогей
Коцюба Модест (прив.)

КЛЯСА II. а.

Вписало ся 44. учеників і 1 приватистка.

Афтанас Володимир
Березинський Олекса
Білий Петро
Войціцький Роман Теоф.
Гаврилів Юрій
Гавришко Стефан
Гайдукевич Андрій
Гинилевич Стефан
Голишка Григорій
Горечко Теодор
Грицеляк Петро(нея.ся)
Заневчик Михайло
Захариясевич Волод. Ів.
Калужняцький Никола
Карпинець Іван

Климовський Осип
Козій Іван
Кульчицький Теодор А.
Кушнір Ілія
Лабанців Стефан
Лебедович Михайло
Манастирський Дмитро
Матвіяс Ярослав Іван
Наклович Ярослав Ф.
Ней Андрій
Осідач Никола
Павлишин Михайло
Пелех Андрій
Петруняк Стефан(н.я.с.)
Пикулицький Іван (5.XI)

Ривак Іван
Рудзінський Іван
Сивак Григорий
Сидір Іван
Стороженко Вол. (5.XI)
Стороженко Ярослав
Тесля Іван Евген
Турчманович Стеф. Т. І.
Федина Андрій
Федичак Василь
Феняк Омелян
Чайківський Богдан Ос.
Шиманський Григорій
Шостачко Никола
Мельничук Ст. Е. (прив.)

КЛЯСА II. б.

Вписало ся 31 учеників.

Базилевич Роман	Деревляний Володимир	Пшепюрский Евген Вол.
Барна Юліян	Дзядик Осип (1.X)	Рожко Михайло
Богун Григорий	Дутко Осип	Ступак Андрей
Болонний Василю (22.III)	Дутко Павло	Тарнавский Евген (11.III)
Бурий Микола	Ковалиско Микола	Тимочко Евген
Бурий Осип	Конрад Степан	Філіп Ізаак
Вархомій Михайло	Кузик Михайло Север.	Ціж Михайло
Гарцула Теодор	Марко Осип	Якимишин Володимир
Гірник Петро	Масляник Тадей П. (4.II)	Яросевич Осип (13.X)
Горечко Андрій	Млот Станислав Лев	
Ірендович Володимир	Паук Василь (1.X)	

КЛЯСА II. в.

Записало ся 29 учеників.

Березка Володимир	Зарічний Михайло	Мисюк Теодор
Березка Николай	Кириляк Осип	Наконечний Онуфрій
Білик Іван	Кіт Осип	Онишкевич Володимир
Вітик Евген	Ковальский Іван	Андрій
Гнатишак Юрій	Куропась Петро (4.II)	Савойка Лев
Горак Іван	Ланиця Юліян	Ткачишин Іван
Гринишин Остап Макс.	Мальчик Василь	Ушкевич Адам
Данилко Алексан. (14.III)	Марціян Петро	Федевич Іван
Дмитришин Вол. († 27.X)	Маселко Володимир	Фецович Семен
Загатинський Пет. (15.V)	Менціньский Осип	Чайка Остап

КЛЯСА II. г.

Вписало ся 28 учеників.

Бий Юліян	Зелез Петро	Павлишак Никола (3.X)
Бошко Петро	Кліш Анатоль	Пелешак Юрій
Бравер Жигмонт	Козловский Іван	Пріндин Іван
Ваврик Осип	Комаровский Василь	Ребів Юрій
Вайсман Адольф	Конюшик Стефан	Савицкий Іван
Войтасевич Маріян Ів.	Коченаш Тома	Срогій Осип (10.II)
Глушишин Антін	Мандель Венямин	Яворский Іван
Годованець Михайло	Микита Петро	Ярка Стефан
Гринаш Яків	Нижник Михайло	
Дуцяк Михайло	Новаковский Данило	

КЛЯСА III. а.

Вписало ся 42 учеників і 3 приватистів.

Андрухів Осип	Галензика Теодозий	Конрад Михайло
Ацеданський Михайло	Гелета Іван	Костек Омелян
Балко Осип	Гоцкий Ярослав	Костюк Юліян
Бичек Стефан	Дибко Осип	Курило Михайло
Білас Николай	Домбровецкий Роман	Левець Іван
Борис Іван	Драган Михайло	Лукач Евген
Будзінський Николай	Дримала Осип	Мащак Андрій
Вигінний Михайло	Жуковский Константин	Негребецкий Стефан?
Волошин Северин	Козій Іван	Оверко Роман
Галензика Модест	Козій Стефан	Ольшанський Андрій

Онищук Михайло
Паславский Тадей
Половинчак Іван
Сенів Николай
Скорчинський Володим.

Соневіцкий Емануїл
Сорокевич Володимир
Тимчишин Ярослав
Фільц Тарас
Фокшей Магій

Чурилик Петро
Яремкевич Юрій
Гинилевич Ос.(30.I) прив.
Ночиркевич Роман ”
Мосевич Іван ”

КЛЯСА III. б.

Вписало ся 30 учеників і 1 приватист.

Баран Петро
Бібер Яків
Буба Михайло
Витиш Михайло
Волинець, Богдан
Гульвич Йосиф
Давидович Стефан
Дашко Іван
Домарадзкий Володим.
Ждан Іван
Зиблікевич Володимир

Іванусів Іван
Кузьмів Александер
Мануляк Осип
Нагайский Іван
Опришко Дмитро
Охаб Станислав
Рифон Михайло
Родак Петро
Савицкий Федір
Саламан Стефан
Самків Антін

Федорович Іван
Федорович Осип
Чорняк Іван
Шайдицкий Володимир
Швед Теодор (15.III)
Шепеля Дмитро
Шпруг Іосиф
Яросевич Іван
Чайковский Ярослав. прив.

КЛЯСА III. в.

Вписало ся 37 учеників.

Банах Олекса
Бортник Тома
Босий Володимир
Бук Дмитро
Вахович Николай
Гавунка Роман (2.X)
Гентош Осип
Грицик Николай
Гук Володимир (15.III)
Гелета Іван
Інира Семен (15.V)
Ділай Михайло
Дужий Володимир

Жовнір Володимир
Калицкий Петро
Комар Василь
Костовецкий Ів. О. 10.XII
Крок Ілия
Крупа Петро
Крутій Григорій
Мацуский Николай
Несторович Роман
Олех Андрій
Повх Карло
Попель Василь
Потич Володимир

Пушкар Володимир
Романовский Андрій
Саморіз Осип
Сенечко Осип
Сніжко Іван
Созанський Осип
Стецків Петро
Фрідман Яків (15.X)
Червінський Володимир
Шумелда Стефан
Щур Теодор

КЛЯСА III. г.

Вписало ся 35 учеників і 1 приватист.

Биковский Теодор
Боднар Іван
Бохорский Волод. (31.I)
Бугера Іван
Внук Іван
Гриньків Михайло
Дубик Володимир
Дуда Іван
Козій Іван
Кондришин Іван Ю. Вол.
Котик Юліян
Крента Михайло

Кришталь Михайло
Куренда Михайло
Куропась Стефан
Кут Андрій
Лех Теодор
Масляник Іван
Масляник Франц
Марко Тимотей
Менько Теодор
Милещак Николай
Напора Михайло
Партика Володимир

Савка Стефан
Скиба Стефан
Сливич Александер
Стахняк Іван
Стельмах Лука
Трушевич Петро
Федьків Володимир
Фіглюс Михайло
Шафран Марко
Школик Семен
Ярош Юліян
Коцюба Роман прив.

КЛЯСА IV. а.

Вписало ся 30 учеників.

Антоняк Тарас Іван
Бахівський Тимко
Брода Осип
Будник Дмитро
Ваврик Іван
Ващишин Ілля
Витвицький Петро
Габер Марко
Ганіткевич Іван
Дорнбуш Юда Ляйб

Кіт Андрій
Козак Антін
Кокорудз Теодор
Кульчицький Михайло
Лашкевич Юрій
Лесик Володимир
Лехицький Іван
Лехицький Михайло
Мекелита Ярослав
Огризло Михайло

Онишно Дмитро
Петрашкевич Осип
Петрівський Михайло
Савула Михайло
Сїрій Іван
Скібич Василь
Ступак Дмитро
Тріска Льонгин
Шуфлят Павло
Ярема Михайло

КЛЯСА IV. б.

Вписало ся 23 учеників.

Біян Степан
Вознічак Володимир
Гармата Михайло
Гузіль Михайло
Гайцгольц Соломон
Гарбачевський Александ.
Деревляний Михайло
Дмитерко Станислав

Зятник Лаврентий
Іваницький Остап
Левкут Марко
Лизун Іван
Лозинник Юрко
Оберлендер Натан
Пітула Гарасим
Райф Авраам

Ребен Маврикій
Ріверант Самуїл
Семчук Степан
Федорович Карло
Фрішер Маврикій
Чубинський Александер
Шпайзер Леві

КЛЯСА IV. в.

Вписало ся 30 учеників.

Білас Осип
Білинський Петро
Брилинський Мирон П.
Гавриляк Іван
Гащак Михайло
Гижий Дмитро
Добрянський Николай
Зелик Василь
Коваль Михайло (31.III)
Кравт Давид (9.X)

Кушей Степан
Лихограй Михайло
Лучишин Іван
Миколаєвич Данило
Неофіта Іван
Опришко Іван
Пашковський Михайло
Пашуля Петро
Підгорецький Володимир
Пфеффер Давид

Саджуга Михайло
Сорокевич Іван
Терлецкий Степан
Фарисей Іван
Ціннеман Елімелех
Ханик Іван
Хитра Дмитро (15.X)
Татарнюк Юстин
Чучкевич Василь
Шведзіцький Ярослав

КЛЯСА IV. г.

Вписало ся 24 учеників.

Бонк Франц Ос.
Бурій Іван (2.V)
Заборський Маріян
Коваль Адам
Костик Роман Омелян
Костюк Адам Алекс.
Криса Іван
Липецкий Франц (15.III)

Макар Стефан
Малик Тимотей
Менціньський Волод. А.
Микита Василь (15.X)
Павлик Іван
Павліш Павло
Пащак Михайло
Ставка Стефан

Стахняк Йосиф
Трухан Гриць
Федина Павло
Цюк Лев
Шевчик Іван
Шупяний Никола
Ялоха Теодор
Ярошевич Никола

КЛЯСА V. а.

Вписало ся 38 учеників і 1 приватистка.

Бабяк Пантелеймон	Зарицкий Іван	Пачеха Григорій
Балаш Петро	Зубрицкий Ігнатій	Процевят Іван
Бий Олександр	Ілик Стефан	Проць Михайло
Богун Іван	Качмар Василь	Росовский Михайло
Бошко Володимир	Козій Григорій	Сасович Осип
Варгафтіг Освальд	Козьоринський Осип	Стасів Іван
Волощак Іван	Комісар Євген	Тима Василь
Гадзевич Володимир	Корба Іван	Тиранський Дмитро
Гнатів Олександр	Лилик Микола	Федевич Ілія
Ієнгало Петро	Людко Тома	Ференц Іван
Ілова Василь	Ляшецкий Стефан	Хоминський Мирон Ів.
Дахновський Дмитро	Миколайчук Володимир	Чупер Авраам
Дочило Михайло	Мриглод Петро	Кункевич Марія прив.

КЛЯСА V. б.

Вписало ся 38 учеників і 1 приватист.

Бунь Іван	Кішка Іван	Сабат Олекса (25/3)
Величка Николай	Костецкий Грогорій	Стахів Матвій
Герінг Вольф (15/3 прив.)	Кривяк Михайло	Стець Михайло (1/2)
Глодзінський Євген	Кузьмів Володимир	Тарнавський Максим
Гойдиш Роман	Кузьмів Стефан	Тимчишин Євген
Гриник Дамян	Лизак Теодор	Фарисей Петро
Ірех Іван	Лучечко Іван	Цимбалко Олекса
Дідучик Роман (13/)	Мартинович Михайло	Шевчик Григорій
Дунай Андрій	Мейський Володимир	Шевчук Василь
Заблоцкий Ярослав	Осїдач Богдан	Шульган Петро
Зальцберг Мехель	Пастух Іван	Яремкевич Ярослав Т.
Івановський Василь	Плахта Михайло	Яремчишин Роман
Калужняцкий Плятон	Роман Іван	Зубелик Тадей прив.

КЛЯСА VI. а.

Вписало ся 30 учеників і 2 приватистів.

Андрух Іван	Коцай Василь	Решетило Іван
Антоник Іван	Кочиркевич Тадей	Созанський Стеф. † 31/1
Аріо Кароль	Кривий Дмитро	Стефанишин Осип
Босій Олександр	Лешега Ізидор	Стецишин Олексій
Величкович Николай	Ломинський Густав Ів.	Химка Николай
Винницький Юлій	Мазяр Стефан	Хоминський Роман С.
Дзуль Михайло	Метелля Осип	Ценкий Михайло
Жук Андрій	Микита Петро	Юзичинський Зиновій
Захарко Андрій	Михалович Василь	Кохановска Мир. прив.
Карван Іван	Наконечний Олексій	Тисячний Іван "
Комарницький Яків	Піпський Григорій	

КЛЯСА VI. б.

Вписало ся 34 учеників і 1 приватистка.

Андрушко Ст. (10/5 прив.)	Бурій Микола	Галун Михайло
Базилевич Степан	Войтків Іван	Дацків Євген
Балко Теофіль	Волошин Микола	Дорошак Іван
Блонарович Михайло	Волян Григ. (10/5 прив.)	Заворотюк М. (14/2 пр.)

Згорлякевич Олександр.
Зинич Лука
Крутий Осип
Лещишин Григорий
Малик Леонтий
Миськів Семен
Огородник Микола
Онишко Юліян

Паславський Василь
Пашко Степан
Пілерсдорф Ілля
Полянський Іван Яро-
слав (27/11)
Попель Петро
Посікіра Микола
Процакевич Мирон

Ровдич Василь
Ромович Іван
Савойка Любомир
Тимчишин Іван
Трешневський Роман
Фок Сидір
Шуплат Микола
Шнурівна Сара прив.

КЛЯСА VII. а.

Вписало ся 36 учеників і 2 приватисти.

Артимович Антін
Бабяк Іван
Барила Гнат
Бень Микола
Венгринович Стефан
Голейко Володимир
Ієра Стефан
Залітач Василь
Клебан Дмитро
Ковалиско Антін
Козак Стефан
Козій Іван
Кривовяза Олекса

Крутий Панталеймон
Лабяк Василь
Лазор Іван
Лапчук Іван
Мануляк Роман
Михальчук Анатоль
Мудрик Андрій
Наконечний Федь
Новаковський Семен
Ольшанський Іван
Підгірний Микола
Присгай Володимир
Рейнарович Омелян

Рейнарович Осип
Рончковський Володим.
Рубчак Ярослав
Савицький Андрій (31/1)
Савка Петро
Споляк Антін
Фільц Володимир
Хархаліс Олекса
Хроновят Михайло
Чеснок Савин (5/5)
Вахович Іван (11/2 прив.)
Зелик Володимир »

КЛЯСА VII. б.

Вписало ся 35 учеників і 1 приватист.

Бандрівський Михайло
Березка Михайло
Бель Айталь
Бохонко Юрій
Гошовський Семен
Грабар Степан
Губаль Антін
Денека Григорий
Долинський Анатоль
Заболоцький Олександр.
Йовик Григорий
Калужняцький Теодозий

Кац Яків
Коленьський Михайло
Конрад Іван
Кравець Василь
Лисяк Маріян
Ляльович Осип († 9/3)
Макарець Теодор (14/3)
Марців Дмитро
Миколаєвич Юліян
Онишкевич Роман
Паліїв Дмитро
Петрівський Едвард

Попель Іван
Радюк Іван
Решетилівич Іван
Сапрун Севериї
Сенета Іван
Стріжик Михайло (31/1)
Фрідман Лев
Ходоляк Франц
Цюпка Осип
Чубко Євген
Яріш Степан
Чуквінський Пет. прив.

КЛЯСА VIII. а.

Вписало ся 37 учеників і 3 приватистки.

Блюй Володимир
Бумбар Микола
Васильків Стефан
Верхомий Володимир
Владичин Анатоль Ом.
Волощак Іван
Гнатовський Петро
Грабовий Ілля
Демко Станіслав
Дмоховський Теоф. Ем.

Деркач Пилип
Заблоцький Іван
Заворотюк Олекса
Зибликевич Мих. Ев.
Каливошка Петро
Кліш Володимир
Клюфас Іван
Ковальський Тома
Когут Дмитро
Кузич Максим

Лещук Осип
Лопадчак Ілля
Мадай Стефан
Мазяр Олекса
Мальчик Михайло
Матичак Іван
Олешко Тимотей
Павлик Михайло
Стахняк Петро
Трач Олекса

Хомяк Франц (15/3)
Хоростіль Василь
Чайківський Евген Вол.
Чехович Кость

Шкредетко Семен
Яндрухів Василь
Яріш Антін
Кульчицка Стеф. прив.

Олексишин Марія прив.
Фуртак Марія Ел. »

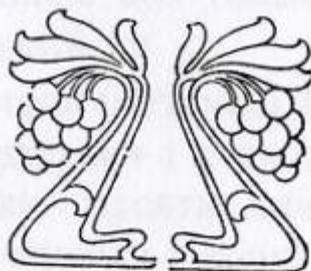
КЛЯСА VIII. б.

Вписало ся 41 учеників.

Барановський Петро
Бурмич Мирон
Венгринович Роман П.
Гавришо Евген
Гамар Юрій
Голейко Олександр
Гоцький Іван
Іула Антін
Дідич Осип
Домарадський Андрій
Заяць Антін
Іваськевич Володимир
Киричинський Михайло
Козій Теодор

Кокот Михайло
Котик Василь
Коцьк Роман
Кузьмич Ярослав
Куник Евген
Лесик Роман
Ломінський Володимир
Паславський Василь
Перчинський Ст. (12/3)
Петрусяк Іван
Прибитковський Петро
Прокіп Андрій
Просіцький Іляріон
Прудіус Петро

Савула Степан
Сень Клим
Созанський Олександр
Соневіцький Юрій Роман
Ставничий Мирослав
Старчак Теодор
Талпаш Мирослав
Тимкевич Антін
Тхір Григорій
Феснак Тома
Харамбура Роман
Цепинський Остап
Чмола Іриней

XVIII. Оповіднення Дирекції.

1. Рік шкільний 1914/15 розпочинає ся дня 3. вересня торжественним богослуженєм, на котре мусять явити ся всі записані ученики.

2. Вписи учеників до гімназії відбудуть ся в 31. серпня і 1. вересня в часі від год. 9—12 і 3—6.

Пізнійші зголошеня приймають ся лиш в виїмкових случаях.

3. Такси при вписах виносять:

а) від ново вступаючих учеників 7 К. 20 с. і 20 с. на шкільні прибори до писаня; ученики приготовляючої кляси платять 3 К і 20 с;

б) від давних учеників 3 К. і 20 с. на шкільні прибори до писаня; коли однак хто з них не викаже ся свідомством шкільним з послідного півроку, платить о 4 К більше.

4. Документи, які належить предложити при вписах, є такі:

а) метрика уродження і свідомство щепленої віспи при вписах до кл. I. і приготовляючої, крім того послідне свідомство шкільне і 2 карти вписові. Ученик, що всупає до приготовляючої кляси, мусить в р. 1914 мати скінчений девятий рік; сей, що вступає до I. кляси, скінчений десятий рік доконче в р. 1914.

б) послідне свідомство шкільне і 2 карти вписові при вписах до кляс II.—VII. Чужих учеників не приймає ся, хиба що постарають ся в пору о дозвіл Ради Шкільної Краєвої.

5. Вибір станції мусить бути в день впису довершений. Вибрати можна тільки апробовані станції. Укривати тут нічого не вільно. Хто до сего не примінить ся, не буде прийнятий до школи. Властителі станцій (господині чи господарі) мусять виказати ся дозволом Дирекції, який уділяє ся в днях 25—28 серпня. Тому, що в Перемишли є дуже мало відповідних станцій, поручає Дирекция бурси, які в сім році дадуть около 350 уненикам приміщене. Тими бурсами є: а) Інститут гімназияльний при ул. Баштовій. Ціна 35—50 Корон; Число учеників 105.

б) Бурса св. Миколая при ул. Баштовій. Ціна 20—30 К, Число учеників до 110; Знижки уділяє ся лиш дійсно убогим ученикам.

в) Бурса селянська уміщена тепер на Засаню при ул. 3. Мая 33. в досить вигіднім і гарно положенім домі. Ціна 15—25 К. Число учеників 75. Знижки уділяє ся лиш дійсно убогим ученикам.

г) Приют при „Дешевій Кухні“, при ул. Тихій для 35 учеників низшої гімназії дає само приміщенє за 5 К., в зимі за 6 К.

Родичі, що дбають дійсно про синів і бажають для них правдивої просьвіти і добра, повинні давати їх до одной з бурс, бо в бурсі навчить ся ученик карности, порядку, праці і почутя обовязку. До бурс, Інститута гімназияльного, Дешевої Кухні і Приюта треба внести поданє на руки Дирекції або Заряду дотичної бурси найдалше до 15. липня, долучаючи сьвідоцтво убожества, коли йде о зниженє оплати, і заяву родичів, що будуть платити оплату точно що місяця найдалше до 8-го.

6. Явити ся до впису має батько, мати або опікун чи домашний надзиратель. Лиш ученики найвисших кляс і то в виїмкових случаях можуть самі вписувати ся.

7. Вписові карти належить дуже точно виповняти.

При виборі надобовязкових предметів, особливо у слабших с. є. менше талановитих учеників або таких, що далеко мешкають, належить зріло застановити ся.

До вибору суть: гімнастика (руханка) і сьпів; від III. кл. ще французка мова; від V. кл. рисунки і стенографія.

Члени спортових кружків мусять вписати ся на науку руханки, члени мужеского (церковного) хору мусять вписати ся на науку сьпіву. Ученики, що вписують ся на гімнастику, повинні мати мешти, без котрих здоровійше вправляти ся на салі.

Від IV. кл. можуть спосібнійші ученики записати ся на науку столярства. Оплати на піврік 3 К.

8. Виказ апробованих станцій висить в партері прибитий на таблиці, так само і виказ апробованих підручників (книжок шкільних).

Книжки мусять бути чисті (с. є. непописані).

Без книжки не має ученик вступу до кляси, особливо необхідні є книжки до науки релїїї, латиньскої грецкої, рускої, польскої і німецкої мови, атляс і прибори до науки рисунків.

9. Вибір домових учителїв (т. зв. інструкторів) є дуже важною справою для учеників низших кляс, особливо для менше спосібних або лїнєвих і байдужих.

При виборі станцій і домашних учителів служить завсїгди Директор радою і помочію.

10. О увільненє від шкільної оплати можуть старати ся зараз на початку всі ученики I. кляси, а з кляс II—VIII лиш ті, що мають добре (ев. дуже добре) поведенє і котрих узнано в свїдоцтві шкільнім здібними а що найменше взагалї здібними.

Речинець вношеня подань в I. пївр. до 20 вересня, в II. пївр. до 20. лютого.

Долучати належить до поданя: свїдоцтво убожества, виставлене в р. 1914. двома властями (духовною і свїтскою) і послїдне свїдоцтво шкільне. Убогі ученики I. кляси вносять поданя о увільненє від шкільної оплати до 20. вересня, однак що йно вислїд конференції з початком падолиста рїшає, чи котрому з них відложено оплату, чи нї. — Коли ученик I. кл., котрому відложено шк. оплату, одержить з кінцем сїчня лихий поступ з предметів або відповідне поведенє, мусить платити оплату з початком лютого за I. пїврік, а в марти за II. пїврік.

11. Шкільна оплата виносить: в приготовляючїй клясї 10. К., в клясах I—VIII. 40 К.

Речинець плаченя припадає на перших 6 тижнів кожного пївроку, отже в I. пївр. від 1. вересня до 15. жовтня, в II. пївроцї від 1. лютого до 15. марта. Хто в пору не заплатить, мусить бути зі школи усунений по 15. жовтня (евент. 15. марта.)

12. Вступні іспити відбувають ся:

а) до приготовляючої кляси і до I. кляси дня 2. вересня і 30. червня;

б) до висших кляс (II—VIII) від 2—10,

При вступних іспитах до I. кляси звертає ся головну увагу на викладову с. є. руску мову, а іменно поправне і плавне читанє, добре оповіданє, знанє граматики (форм, складні) і аналізу реченя. Ученики, що не перейшли при вступнім іспиті до I. кл., можуть за згодою Дирекції перейти до приготовляючої кляси без нового іспиту.

13. Поправчі і доповняючі іспити відбувають ся в днях 31. серпня і 1. вересня. — До тих іспитів мусять бути дотичні ученики добре підготовані.

14. Інформаційні конференції. Родичі, що дбають дійсно про синів, повинні навідувати ся до школи в приписані дні і питити ся про їх поступи і поведенє в школі і поза школою. Хто того не робить, спричиняє сам своєю байбужностью

лихе поведене і лихі поступи свого сина, — особливо тоді, коли вибрав менше відповідну станцію.

Речинці конференцій в I. півроці є такі: I. 11. жовтня в неділю (від г. $10\frac{1}{2}$ — $11\frac{1}{2}$); II. 30 жовтня в п'ятницю (від г. $12\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$); III. 6. падолиста в п'ятницю (від г. $12\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$); IV. 22. падолиста в неділю (від г. $10\frac{1}{2}$ — $11\frac{1}{2}$); 6 грудня в неділю (в.д г. $10\frac{1}{2}$ — $11\frac{1}{2}$); VI. 18 грудня в п'ятницю (від г. $12\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$).

В другім півроці відбуваються такі конференції в місяцях: марти, цвітні і маю на переміну в неділю і п'ятницю по 1-шій і 15-тій.

Тісні зносини між родичами (зглядно опікунами чи домашніми надзирателями) а школою причиняють ся дуже багато до удержання молодежи в карности, до вироблення в ній почуття обов'язку і доброго характеру.

15. Мундурки шкільні, які ученики обов'язані носити на основі Найвисшої постанови від р. 1906/7, мусять мати під кожним оглядом (особливо що до крою і краски) приписану форму. Всякі прикраси і вибаги та зміни строго заборонені. Ношене вишиваних сорочок, краваток і вставок також заборонене. Хто сему приписови мимо упімнень не підчинить ся, буде зі школи безусловно усунений.

16. В Дешевій кухні приймає ся на харч лиш убогих учеників по цінні 11 К. за сніданє, обід і вечеру. Заможнійші платять повну оплату с. в. 14 К. — Знижок не може Виділ нікому уділяти.

Хто старає ся о харч в Дешевій кухні, мусить внести зараз на початку шкільного року поданє, до котрого долучає сьвідоцтво убожества. Оплати за харч належить дуже точно платити.

17. Ученики, : уміщені по бурсах, мусять самі пильнувати, щоби їх родичі платили за них місячні оплати безпосредно до Заряду і точно, бо інакше наразять ся на усуненє з інституції.

18. Ученики мусять держати ся точно шкільних правил в школі і поза школою. Правила прибиті в шкільнім будинку на коридори.

19. Домашні надзирателі мусять держати ся точно реґуляміну, особливо дотично зголошування недуги ученика, ходження на інформаційні конференції, нагляду учеників вечерами і по ночах, усуненє лихого товариства і всякого згіршеня та вздержування учеників від волокитства.

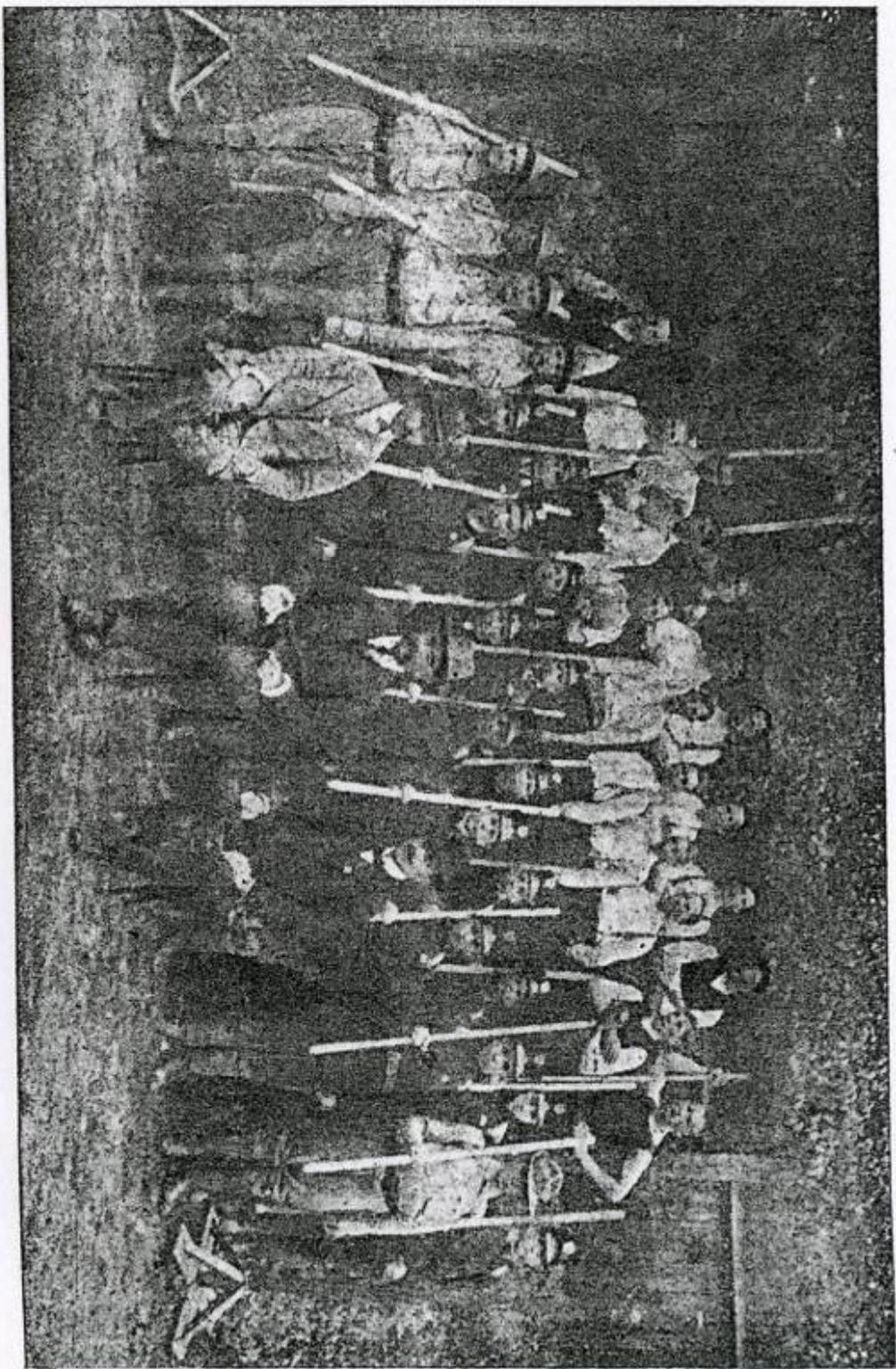
XIX. Статистичний перегляд шк. годин в тижни.

Предмет	К Л Я С А								Разом
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Релігія	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Руска мова (викл.)	3	4	3	3	3	3	3	4	26
Латинська мова	6	6	6	6	6	6	5	5	46
Грецька мова	—	—	5	4	5	5	4	5	28
Польська мова (обов.)	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Німецька мова	5	4	4	4	4	4	4	4	33
Історія	2	2	2	2	I. п. 4 II. п. 2	2	4	3	21
Ґеоґрафія	2	2	2	2	I. п. — II. п. 2	4	—	—	10
Математика	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Історія природи	2	2	—	—	3	2	—	—	9
Фізика і хемія	—	—	2	3	—	—	4	3	12
Пропедевтика філософії	—	—	—	—	—	—	1	2	3
Рисунки	2	2	2	2	—	—	—	—	8
Каліґрафія	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Разом	30	29	33	33	32	31	32	32	252

Андрій Аліськевич
ц. к. директор.

Пластуни укр. гімназії в Перемишлі. В середині: інспектор гімнастики Др. Е. Пасецький,
проф. Т. Поліха і проф. Е. Любович.

Наукові розвідки.

які вийшли в річних звітах Дирекції гімназій з руским язиком викладовим в Перемишлі від початку

1. в р. шк. 1895/6 Др. Гр. Веляно: Вплив вітрів на дециметрові долин східно-європейської низини.
2. в р. шк. 1895/7 проф. А. Чичевин: Римский сенат.
3. в р. шк. 1897/8 Л. Францун: Жюноні туди в повістях Квітію Основненки.
4. в р. шк. 1898/9 Н. Глибовицький: Інтегралі рівнянь різничкових першого ряду в точках особливих n -кратних.
5. в р. шк. 1899/900 проф. Дм. Чехосемий: Домашні боги в Помпеях.
6. в р. шк. 1900/01 Др. В. Шурата: Вибрані оди Горатія (переклад і поясненя).
7. в р. шк. 1901/02 Сидль. Притевеній: Франц. Прошерен: найбільший словинський поет. Цього життя і твори.
8. в р. шк. 1902/03 В. Нмициневич: Платонова оборона Сократа (переклад і поясненя).
9. в р. шк. 1903/04 проф. Вол. Диний: De sententiis et proverbis Horatianis. Pars prima.
10. в р. шк. 1904/5 проф. Вол. Диний: De sententiis et proverbis Horatianis. Pars posterior.
11. в р. шк. 1905/06 Йосиф Роздольський: Шляхот. Етифрон, (переклад і поясненя).
12. в р. шк. 1906/07 Минафор Садовський: Короткий нагляд теорії функцій аналітичних.
13. в р. шк. 1907/08 Орест Авдинович: Критичний розбір щодо важливіших основдань Ог. Ковчеського.
14. в р. шк. 1908/09 Ізидор Блон: Каталог учительської бібліотеки гім. к. гімназії з руским викладовим язиком в Перемишлі.
15. в р. шк. 1909/10 Gabriel Tschögl: Die Aufgabe von Tiecks Novellistik in den „Straussfedern“ (Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Novelle).
16. в р. шк. 1910/11 Орест Авдинович: Форма творч. Маркіана Шапкевича.
17. в р. шк. 1911/12 Др. Осип Турянський: Ї в українській мові.
18. в р. шк. 1912/13 А) Др. Стефан Балой: Експеримент в науці психології. Б) Розвиток знавцедони в перших 25 літах зго істнованя.